

קידום נוער תוכנית היל"ה השכלת יסוד ולימודי השלמה

מדריך למורה במקצוע

" עיין ערך אני ישראל "

תוכנית לימודים למסלול 12 שנות לימוד

כותבות התוכנית:

אילת כ"ץ

נילי טגליכט

עדכונים: אילת כ"ץ – תשע"ט - 2019

תוכן העניינים

3	הקדמה
6	אבני יסוד- אקולטורציה הומנית
11	מבנה התוכנית – הנחיות למורה
20	רציונל ומטרות
21	סילבוס
22	יחידת לימוד ראשונה – מהי תרבות
43	יחידת לימוד שנייה – מיהו ישראלי
64	יחידת לימוד שלישית – מכור היתוך לרב תרבותיות
113	יחידת לימוד רביעית – גזענות, דעות קדומות וסטראוטיפים
138	יחידת לימוד חמישית – פלורליזם וסובלנות
173	יחידת לימוד שישית- אוכלוסיית ישראל
182	יחידת לימוד שביעית- עבודה/תוצר/ הערכה חלופית
189	סיום

הקדמה

”שאהיה גדול אני רוצה להיות עם שורשים וכנפיים” אמנון שמוש

”שחקי כי באדם אאמין, כי עודני מאמין בך, גם ברוחו, רוח עז”

מתוך ”אני מאמין” של שאול טשרניחובסקי

עיין ערך ”אני ישראלי” היא תוכנית לימודים, שמטרתה העיקרית היא הנחלת ערכים, העלאתם למודעות דיון ושיח לצורך ברור עמדות וחשיבה ביקורתית. זוהי תוכנית לימודים, שתפקידה לעורר את התלמיד, לערב אותו בבעיות חברתיות, תרבותיות מורכבות, לעורר חשיבה, לסייע לו לבדוק וללמוד את עמדות ולעורר אותו לפעולה אקטיבית.

הערכים המשולבים בתוכנית הם **ערכים אוניברסליים וערכים מקומיים**. המזמנים שיח ערכי העשוי לסייע בגיבוש זהות ישראלית תרבותית.

ערכים **אוניברסליים**, לגביהם יש הסכמות רחבות בדבר נכסי צאן ברזל כלל-אנושיים. ערכים של פתיחות דעת ורוחב דעת, להט סקרני וחקרני, חשיבה אוטונומית וביקורתית, וגישה רציונלית להתמודדות עם בעיות ומחלוקות, המבוססת על הנמקות הגיוניות ועל ראיות עובדתיות. הערכים כבוד האדם ושוויון ערך האדם, גישה הומנית וסולידריות אנושית, צדק חברתי, יושרה אישית והתנהגות כנה והוגנת כלפי הזולת. וכך גם ברור ומקובל במסגרת מעגל התרבות הדמוקרטית, שבליבתה ניצבים הערכים וכמובן גם תרגומם למידות של שוויון בזכויות ובהזדמנויות, חירויות הפרט, כיבוד החוק וגישה הוגנת, פלורליסטית וסובלנית.

בתחום **ערכי תרבות מקומית**, התכנים הערכיים משקפים את שחשוב ויקר לנו ושהיינו רוצים בשימורו ושגשוגו לדורות הבאים. בהקשר זה הדגשים הם על היכרות מעמיקה ודיאלוג ביקורתי ופורה עם מורשות החיים והיצירה של העם, האומה והקהילה; שמירה על נכסי טבע ומורשות קהילתיות, וכיוצא באלה היבטים הקשורים בזהות, הזדהות ופעילות המקדמת את שגשוגו של הבית, החברה, התרבות, המדינה, הדמוקרטיה.

העיסוק בסוגיות ערכיות בתוכנית, מעודד דיון בשאלות קיומיות מהותיות, מטפח חשיבה ביקורתית ותורם לפיתוח תפיסת עולם ערכית. מטפח כישורים אישיים, בין-אישיים וחברתיים, ומקנה כלים להתמודדות במצבים מורכבים עם רגשות, עם מחשבות ועם התנהגויות.

הברור הערכי המשולב בהרחבת הידע מחבר את הלומדים להיסטוריה ולתרבות של קבוצות השייכות שלהם, מסייע בעיצוב זהותם האישית, החברתית והתרבותית.

קיימות שלוש דרגות של ערכים שיש לחנך אליהם:

- א. ערכים אישיים – של האדם כלפי עצמו.
- ב. ערכים חברתיים – טיפול באלמנטים הרלוונטיים לכל חברה בפני עצמה.
- ג. ערכים תרבותיים ספציפיים – ערכים שמתאימים לחברה הישראלית ואשר נועדו לשמש "דבק" בין הקבוצות השונות באוכלוסייה.

- ערכים אישיים: הם סדרה של ערכים שמניעים כל אדם לכיוון חיובי לעצמו ולסביבה באופן שמגדיל את אושרו האישי, את התפתחותו האישית ואת האינטראקציה החיובית בינו לסביבתו.
- ערכים חברתיים: הם המורשת התרבותית שכל אדם מקבל. המורשת התרבותית משתנה מתרבות לתרבות בתוך המדינה בהתאם למקור התרבותי, שפת האם וכדומה, ויש ללמוד את התרבויות השונות כדי לזהות את החוזקות של כל אחת מהן ולטפל בבעיות הנובעות מהן.
- ערכים תרבותיים ספציפיים: לכל מדינה יש ערכים מובילים המגבשים את העם ומאחדים אותו סביב רעיון מורשת ונרטיב משותף. ההכרה בנרטיבים שונים חשובה, אך בסופו של דבר כל חברה חייבת לבחור אמת ונרטיב משותפים שישמשו "דבק" בין הפרטים בה.

בתוכנית זו אנו יוצאים למסע פנימי וחיצוני, שיש בו הבטחה....

מתוך מחזור תרגום-עיבוד לשירים מהספר "מאה רסאלת חב" של ניצאר קפאני (מאה מכתבי אהבה, בירות 1972)

הַחֲשֵׁבֶת אֵי-פַעַם לְאֵן אֲנַחְנוּ הוֹלְכִים?

הַסִּירוֹת יוֹדְעוֹת לְאֵן הֵן שְׁטוֹת.

וְהַדְּגִים יוֹדְעִים לְאֵן הֵם שׁוֹחִים.

וְהַצְּפוּרִים יוֹדְעוֹת לְאֵן הֵן עָפוֹת.

וְאֲנַחְנוּ רַק בּוֹהִים בְּמַיִם

בְּלִי לְהַרְטֹב. אֲנַחְנוּ לוֹבְשִׁים

אֶת בְּגָדֵי הַמַּסָּע בְּלִי לְצֹאת לַמַּסָּע.

אֲנַחְנוּ כּוֹתְבִים מְכַתְּבִים בְּלִי לְשַׁלַּח אוֹתָם.

אֲנַחְנוּ קוֹנִים פְּרִטִּיסִים אֶל כָּל הַטִּיסוֹת הַיּוֹצְאוֹת

ונשארים בשדה התעופה של בירות. את ואני

והסלעים בחצר, מביטים עוד יום בשמים

ומבטיחים שמחר נחליט את כל ההחלטות החשובות

ונבחר בין המסע הארץ לאפריקה לבין הולדת הילדים.

בינתים מחכים.

אבני יסוד

העולם בו אנו חיים גדוש במידע רב ומגוון המשתנה ומתחדש בתדירות גבוהה. שינויים אלה באים לידי ביטוי בין השאר בתחומי התרבות, הכלכלה, המדע והטכנולוגיה. לצורך התמודדות עם האתגרים ששינויים אלה מציבים בפנינו, על מערכת החינוך לאפשר לתלמידים לפתח את כישורי החשיבה והלמידה שלהם, לפתח כישורים לעבודה צוות, לעודד את הסקרנות הטבעית, וגם להביא לידי ביטוי את היכולות של כל התלמידים.

למידת תוכנית עיין ערך "אני ישראלי" בדרך שיח דיונים ושאלות שאלות מבוססת על השקפה זו וניתנת ליישום בכל תחומי הדעת.

גיון דיואי, הפילוסוף האמריקאי הגדול, התייחס לשלושה היבטים של למידה משמעותית:

- רכישת יישום מיומנויות,
- הבנת הדרך בה נוצר ידע
- הבנת נושאים ותוכן מהותיים

הוא טען, שידע משמעותי לא יכול להילמד מעצמו. ידע אינו רק קליטת מידע, אלא צורה של יישום אינטליגנטי של מידע. רק מעורבותו של הלומד, השתתפות פעילה במעבר מניחוש והבעת דעה למצב של הבנה מבוססת נתונים יכולה לאפשר הבנה.

<http://www.branco weiss.org.il/1091>

אקולטורציה הומנית וערכים

חברה מתקיימת ומתווה לעצמה כיוון באמצעות החזון והערכים שהיא מציבה. האמצעי המרכזי לכך הוא החינוך.

במציאות היום שהיא כה תכליתית, כה חותרת לתוצאות, דיבורים על ערכים ועל רעיונות נתפסים כדברים שאין בהם ממש.

למורים המחנכים מחויבות עליונה לקידום התפתחותם התקינה ולרווחתם של לומדים, למען יוכלו לחיות חיים אנושיים משמעותיים ומכובדים, וכן לביסוסה של חברה דמוקרטית נאורה וסולידרית. במילותיו של נמרוד אלוני: "מורה אשר מתעקש כיום להיות גם מחנך לתלמידו, ולאתגר אותם שיעשירו את חייהם באמת, בצדק, ביופי ובמשמעות, נתקל על פי רוב בפיהוק רחב ובמבט ציני של 'בחייך, זה לא לעניין'." מדוע? כי עוצמתם של הערכים המנוגדים גדולה בהרבה... ילדינו גדלים, בשנים האחרונות, לתוך מציאות או מרחשה תקשורתית, שנעשתה שטחית יותר מבחינה אינטלקטואלית, צהובה יותר ברכלנותה, כחולה יותר בבוטותה המינית, ואדומה יותר ברצחנותה ובאלימותה... ריגושים חזקים, נעדרי הקשרים רעיוניים וערכיים, נעשו למשאת הנפש הדומיננטית ביותר של הדור הצעיר... עדיפות ניתנת למה שיותר חזק, מעורר, מסעיר ומגרה, והשיא של אתמול הוא נקודת ההתחלה של היום. על רקע מגמה זו קשה לרגש את הילדים של היום, וקשה שבעתיים לזעזע

אותם. אחרי שצפו כמעט בכל זוועה אפשרית, רגישותם הביקורתית לרע, למפלצתי ולולגרי קהתה עד כדי כך שהם למדו להתבונן ברצחני, בשפל ובגס ביותר מתוך שוויון נפש ובניטרליות מוסרית ואסתטית"

הבעיה המרכזית של החינוך לערכים היום איננה ה'מה', אלא ה'איך'. לא מה הם ערכים והשקפת עולם הומניים, אלא האם, וכיצד, אפשר לחנך אליהם. מטרתנו כמחנכים, חייבת להיות: לעורר את התלמיד; לערב אותו בבעיות חברתיות, תרבותיות ופוליטיות, לגרום לו לחשוב, ליזום ולשנות.

התפיסה הפדגוגית של התוכנית

התפיסה החינוכית העומדת בבסיס תוכנית הלימודים עיין ערך "אני ישראלי" היא אקולטורציה הומנית, שמטרתה לעצב את רוחו ואופן חשיבתו של התלמיד לאור ערכי התרבות בה הוא חי.

המורה האקולטוריסטי מייצג בהתנהגותו את הערכים והאמיתות של התרבות. ההוראה מבוססת על ארגון "החומר" סביב "רעיונות גדולים", הצגתם באופן "מפתה" או "כובש" ויצירת מעורבות אינטלקטואלית, אתית ואסתטית.

למה דווקא אקולטורציה בהיל"ה?

- כי אי אפשר לנתק את החיים מתרבות וחברה. הבוגר מתגבש ופועל בשיח ודיאלוג בסביבה חברתית תרבותית.
- כי האקולטורציה מאפשרת הרחבת אופקים, הבנת העולם, והבנת "עצמי".
- כי האקולטורציה מקנה לנוער שלנו: ערכים, יופי, עושר, עומק תרבותי "שורשים וכנפיים"
- כי תרבות היא דבר נרכש והיא לא DNA

למה כל כך חשוב לטפח ערכים?

- כי הכול משתנה במהירות ואנו זקוקים ל"שורשים"
- כי ערכים מעניקים יציבות, משמעות, שלאורם אנו פוסעים.
- כי הגלובליזציה, התקשורת והטכנולוגיה, חושפות אותנו לשונות חברתיות, תרבותיות וכלכליות.
- כי הערכים מאפשרים שותפות אנושית בסיסית.
- כי בעולם שבו מתרבים קונפליקטים חברתיים, תרבותיים ולאומיים, יש מקום חשוב לערכים.
- כי טיפוח גישה רב-תרבותית פלורליסטית - היא הכרח המציאות בחברה מגוונת ומורכבת.

המורה בהיל"ה הוא מורה הומני

- מקבל את הנערה/ה כאדם.
- מקבל את הנערה/ה ללא שיפוט
- נותן אמון בנערה/ה וביכולות שלהם ללמוד
- מגלה הבנה ואמפתיה
- יוצר יחסים חמים ומקבלים
- מכיל אבל לא מוותר

יישום האקולטורציה ההומנית

אקולטורציה הומנית היא פדגוגיה המאפשרת ללומדי היל"ה להתנסות באופן משמעותי בערכים, בתרבות, בתכנים הנלמדים בדרך התנסות חווייתית. פדגוגיה זו הינה רלוונטית ללומד, רואה את האינדיבידואל, מטפחת מסוגלות, אמון, חוזקות, וחוויות הצלחות. פדגוגיה אקולטוריסטית מיישמת הוראה לשם הבנה. פדגוגיה ברוח אקולטורציה מזמנת שיח ערכי העשוי לסייע בגיבוש זהות אישית תרבותית.

העיסוק הקבוע בסוגיות ערכיות בכל תחומי הלמידה מעודד דיון בשאלות קיומיות מהותיות, מטפח חשיבה ביקורתית ותורם לפיתוח תפיסת עולם ערכית. מטפח כישורים אישיים, בין-אישיים וחברתיים, ומקנה כלים להתמודדות במצבים מורכבים עם רגשות, עם מחשבות ועם התנהגויות.

מהו ערך

למושג "ערך" הגדרות רבות, להלן כמה מהן:

- ערכים הם אבני בוחן, קני מידה הקובעים מה צודק ומה אינו צודק, מה נכון ומה אינו נכון, מה טוב ומה רע.
- ערכים הם עקרונות הפעולה או הנורמות של התנהגותנו. הם מיני תוכן המביאים אותנו להעדיף מעשה אחד או מהלך פעולה אחד על פני מהלך אחר.
- ערך הוא דבר שלא ניתנת לו הנמקה מן המציאות האובייקטיבית, דבר אשר אדם איננו צריך לקבל אותו. ערך הוא דבר שהאדם, מבחינה אובייקטיבית, איננו צריך לו, אך הוא מכריע עליו, ולא זו בלבד, אלא שלמען הדבר הזה, אשר הוא איננו צריך לו, הוא מוכן לשלם מחיר.
- ערך הוא רעיון שאדם או קבוצת אנשים או חברת בני אדם מאמינים בו וחיים על פיו. שעל כן הם מסוגלים - באין דרך אחרת - גם להקריב את חייהם.

אפשר לציין שלושה אפיונים של המושג "ערך"

- ערכים הם מטרות או אידיאלים ראויים מצד עצמם.
- ערכים הם אמות מידה שלפיהן אנו מעריכים ושופטים תופעות ומעשים.
- ערכים הם עקרונות המנחים את התנהגותנו.

הוראה לשם הבנה

הוראה לשם הבנה מבוססת על עקרונות: התלמיד בונה, יוצר או ממציא הבנות, בעזרתו של המורה/מנחה. הוראה לשם הבנה אינה הוראה ישירה, הוראה שבה המורה מעביר לתלמידים את ההבנות שלו, אלא הוראה עקיפה, הוראה היוצרת תנאים המסייעים לתלמידים לבנות, ליצור או להמציא הבנות. מורה טוב אינו שואל את עצמו לפני השיעור "מה אני הולך להגיד להם", אלא "מה אני הולך לגרום להם לעשות". עיקרה של ההוראה לשם הבנה אינו במה שהמורה עושה, אלא במה שהוא גורם לתלמידים לעשות. פיאז'ה נהג לומר לתלמידיו "בכל פעם שאני מלמד אתכם דבר מה, אני גוזל מכם את האפשרות לגלות זאת בכוחות עצמכם".

הוראה משמעותית היא הוראה שעוזרת לתלמיד ליצור לעצמו משמעות. חינוך להבנה שואל מה ראוי להבין וכיצד מחנכים להבנה. ראוי להבין "רעיונות גדולים"

מלמדים רעיונות גדולים באמצעות הוראה לשם הבנה, הוראה לשם הבנה "מתרגמת" הבנה לסדרה של ביצועים.

פרקינס, אבי תאוריית הביצועים, כתב על שבעה ביצועי הבנה. אם תלמיד מסוגל להסביר רעיון במילים שלו, להביא לו דוגמאות, ליישם אותו, להצדיק אותו, להשוות אותו, למקם אותו בהקשר ולהכליל אותו – סימן שהוא מבין.

פרופסור יורם הרפז הרחיב את ביצועי ההבנה של פרקינס ל"ח"י ביצועי הבנה" וחילק אותם לשלוש קטגוריות. הקטגוריה השלישית היא הבנה מסדר גבוה: (להעביר טבלה) לבקר וליצור ידע, לפעול על ידע, ועם ידע להציג ידע

להצדיק ולנמק ידע לפרק ידע ל"חתיכות" (אנליזה); לאחד "חתיכות" ידע (סינתזה) לבטא ידע במילים שלך, לגלות בעיות או מתחים בידע למקם ידע בהקשר, ב"רעיון גדול" להסביר ידע לשאול שאלות על ידע ליישם ידע בהקשרים חדשים להמציא פרשנויות לידע לחשוף הנחות יסוד של ידע להביא דוגמה; להמציא מטפורה; לעשות השוואה; להציע הבחנה לבנות מודל לידע לנסח ידע סותר לידע לבצע הכללה מפריטי ידע לייצג ידע בדרכים מגוונות, ליצור ידע על בסיס ידע לחזות תוצאות או השלכות של ידע לתאר נקודות מבט שונות על ידע.

תוכנית הלימודים בעיין ערך "אני ישראלי" מטפחת ומעודדת הוראה לשלם הבנה בכל שלביה.

פדגוגיה לנוער בסיכון

תחושת שייכות: היא הצורך של האדם לחוש תחושה שהוא מצוי בסביבת אנשים קרובים, שחשים אליו חיבה, חפצים בקרבתו ומקנים לו תחושה של ביטחון. תלמיד החש שייכות לקבוצה, לכיתה, למקצוע, לתלמיד החש שהצלחתו חשובה למורה, יהיה בעל מוטיבציה ללמידה יותר מתלמיד דחוי, שאינו מרגיש שייכות לקבוצה ולמורה.

תחושת מסוגלות: הוא צורך המאפשר לפרט לחוות עצמו כאדם מתפקד, מגשים תכניות, מסוגל להגיע להצלחות. תלמיד שחווה רצף הצלחות – מחזק את תחושת המסוגלות שלו, לעומת תלמיד שצובר רצף של כישלונות. מורה יכול לייצר תשתית מתאימה, שמאפשרת לתלמיד לחוות הצלחות בביצוע משימות המותאמות ליכולתו ולהביאו בדרך זו לשיפור הישגיו הלימודיים.

תחושת אוטונומיה: תבוא לידי ביטוי בבחירת התלמיד בשיתוף עם המורה – של היעדים הלימודיים, בתכנון אופני השגתם ובבקרה על ביצועם.

כל אלה באים לידי ביטוי בתוכנית עיין ערך "אני ישראלי"

מבנה התוכנית, מודל ודרכי ההוראה – הנחיות למורה

- לרשות המורים עומדות שתי תוכניות לימוד עיין ערך "אני ישראלי" אחת למסלול 10 ושנייה למסלול 12 שנות לימוד.
- לכל אחת מהתוכניות יש מדריך למורה.
- ניתן ללמוד את התוכנית הן במסלול 10 והן במסלול 12 ולקבל קרדיטציה של יחידה אחת -1 על כל אחת מהתוכניות.
- רציונל התוכניות זהה, הערכים בהם עוסקות התוכניות משיקים וחופפים. ההבדל הוא באופן ארגון הנושאים והצגת הפעילויות.
- יחידות הלימוד מאורגנות סביב עקרונות מארגנים כמו: מושג, ערך, פעילות...
- לרשות המורים מצגות מלוות למידה לרוב הנושאים. מצגות הנמצאות באתר היל"ה / החברה למתנ"סים בתוכנית לימודים עיין ערך "אני ישראלי"
- ערכות חינוכיות להעשרה נמצאות באתר היל"ה/החברה למתנ"סים
- המורה מוזמן לבחור את הפעילויות לשיעורים, תוך הפעלת שיקולי דעת פדגוגיים.
- רוב הפעילויות המוצעות הן מודולריות וניתנות ליישום ביחידות לימוד רבות. ניתן לקחת פעילויות משתי התוכניות ולהתאימן ללומדים.
- המורה מוזמן לשנות להוסיף ולהשתמש בהתאם לשיקולי הדעת שלו.

דרך ההיבחנות והערכה חלופית

מבחן = 70 נקודות

הערכה חלופית = עבודה אישית/תוצר והצגתו = 30 נקודות

מודל ודרכי ההוראה

מאפייני הוראה מבוססת ערכים:

- א. היא מבוססת על דיאלוג בין מורה לתלמיד ובין התלמידים לבין עצמם מתוך פתיחות, כנות, אמון וכבוד הדדי.
- ב. היא מעמידה את עולמו הערכי של הלומד במרכז ההתייחסות.
- ג. היא מעצימה את הלומד ומעניקה תוקף לצרכיו, לדעותיו ולעמדותיו.
- ד. היא מפתחת את מודעותו העצמית של הלומד ומעודדת את חופש המחשבה והבחירה.
- ה. היא משלבת בין חוויה רגשית לבין העמקת ידע.
- ו. היא הופכת כל נושא נלמד לרלוונטי לעולמו של הלומד.
- ז. היא מזמנת ללומד התנסויות של מעורבות פעילה ונקיטת עמדה אישית באמצעות שימוש במתודות כגון: שאילת שאלות, דיון בדילמות, משחקי תפקידים ועמדות, נקודות מבט, סימולציות ועוד.

מאפייני התכנית

- התכנית היא ספירלית – העיסוק בערכי יסוד חוזר בשתי התוכניות בהיבטים ורמה שונה.
- התכנית משלבת רב-תחומיות – המכוונות הערכית של התכנית ממומשת בהתבוננות רב תחומית הוליסטית, ובתחומי חיים נוספים.

מודל העבודה והגישה הפדגוגית

על-פי דויד ברטל (2007)¹, "הזהות היא תוצר של המפגש הדינאמי, המתמשך, המתהווה תמיד, בין המכלול הרחב ביותר של התרבות לתוכה נולד האדם (הערכים, הנורמות, הטקסים, הטקסטים, הסמלים, לוח השנה, השפה, הזיכרון וכו') לבין הרגשות, המחשבות וההתנהגויות שלו ביחס לתרבות הזו. מפגשים הנושאים אופי דיאלוגי בין הלומד לבין המכלול התרבותי, החברתי והסביבתי, תורמים לטיפוח הזהות".

¹ דויד ברטל (2007), לחיות עם הסכסוך – ניתוח פסיכולוגי חברתי של החברה היהודית בישראל, ירושלים: כרמל.

המודל בתוכנית הוא: למידה התנסותית – מעגל הלמידה

בלמידה ההתנסותית, התלמידים פעילים ומעורבים: הם משתתפים בדיונים שבהם הם מבררים לעצמם את דעותיהם ואת רגשותיהם בסוגיות חברתיות-ערכיות שונות, וחוקרים סוגיות אלו באופן ביקורתי על מנת לגבש את עמדותיהם לגביהן.

מבנה שיעורי תוכנית עיין ערך "אני ישראלי" השיעורים מובנים או מובנים למחצה. כל שיעור מזמן שיח פתוח. המורה המעביר את השיעור בכיתה, צריך להיות קשוב ופתוח לשיח הכיתתי כמו גם לקולות האישיים שעולים, ובמקביל, עליו להיות קשוב לשיח הפנימי שלו עצמו. מודעות עצמית מעצימה אותנטיות ונגישות רגשית. חשוב שהמורה יגדיר לעצמו את מטרות השיעור המושגים והערכים המובילים את השיעור, אך עליו גם לקבל בברכה כיוונים עליהם לא חשב או תכנן מראש ולוותר על "החייב להספיק".

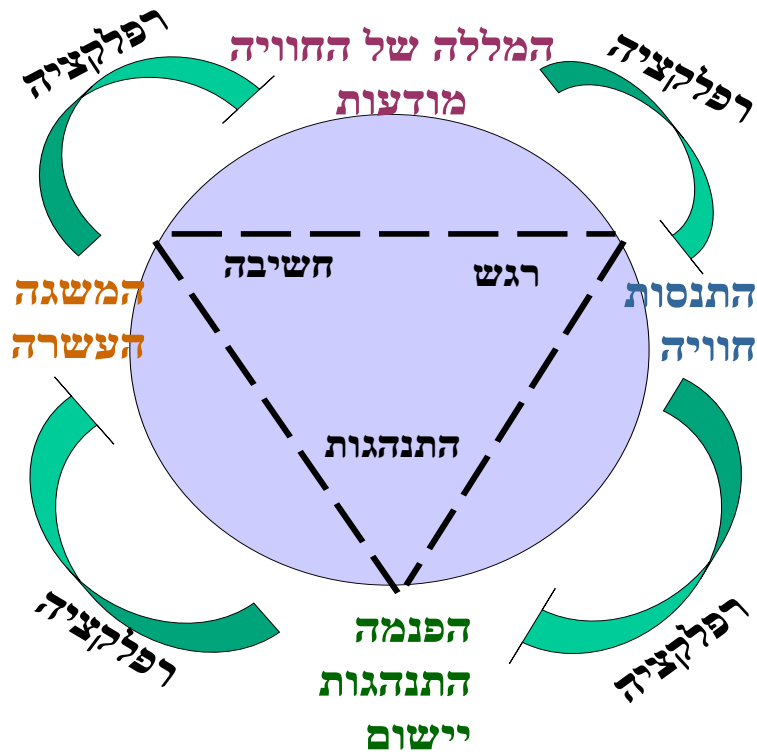
בשיעור עיין ערך "אני ישראלי" חשוב לוותר על השיפוטיות, להשתדל לעודד בקרב התלמידים סקרנות, מחשבה חופשית חירות יצירתית ומעל לכל – לאפשר ביטוי רגשי. בתוך השיח הפתוח והמאפשר, יש לשמור כמובן על שיח מוגן. גבולות השיח שומרים הן על הגבולות החיצוניים של הכיתה כקבוצה, והן על הגבולות הפנימיים של המתבגר.

כיצד יראה שיעור עיין ערך "אני ישראלי"? - מעגל הלמידה

למידה משמעותית משלבת בין קוגניציה לבין רגש תוך התנסות ורפלקציה, מודעות ותרגומה לכדי התנהגות. כל שיעור בעיין ערך "אני ישראלי" מורכב מאותן אבני יסוד.

מעגל הלמידה הינו מעגל המשלב למידה סדנאית אשר נפתח בגירוי המזמין המזמן את הלומדים לחוויה, מוביל לתהליכי חשיבה אישיים ומאפשר למשתתפים לנסח תובנות אישיות על עצמם ועל הנושא הנידון (שדמי, 2007)

מעגל הלמידה

תהליך העבודה על פי "מעגל הלמידה":

פותרים בחוויה

השיעור יפתח ביצירת חוויה רגשית ו/או קוגניטיבית המתבססת לרוב על גירוי מתוכנן מראש, הבא לעורר שיח ולמידה לקידום יכולת ההתמודדות של התלמיד בנושא נבחר. המחקר מראה כי למידה נקלטת והופכת למשמעותית כאשר היא מתחברת לחוויה רגשית.

דוגמאות לאמצעים כגירוי למעורבות התלמידים לעיסוק בנושא נבחר:

- הקרנת סרט, הקראת סיפור, הצגת תמונה, השמעת שיר, ציטוט נבחר
- חומרים תואמים וראויים מהאינטרנט
- מטלה קבוצתית
- עבודה קבוצתית בקבוצות מעורבות
- דיון בדילמה מחיי הכתה ומהחיים בכלל
- יצירת מצב מדמה סיטואציה בחדר
- משחקי תפקיד
- שימוש באמצעים: קלפים, קטעי עיתונות, מעטפות, חפצים, ביטוי בצבע, בתנועה, בצליל...
- דמיון מודרך
- סיפור אישי

המללה והמשגה – מה היה לנו כאן?

ההמללה וההמשגה בכל שלב במעגל הלמידה, ייעשו בהתאם לעולה מתיאור החוויות של המשתתפים, בהתאם לידע התיאורטי, בהלימה למטרות שהציב לעצמו המורה.

יישום – אז איך ממשיכים מכאן?

היישום מחבר בין השיח הרגשי והלמידה הקוגניטיבית שהתרחשו בכתה לבין ביצוע מטלות יישומיות לתרגול בפועל של הכלים הנובעים מהלמידה.

רפלקציה אישית של המשתתפים - כל מפגש יסתיים בבירור אישי ובשיתוף

1. עם מה אני יוצא מהמפגש?
2. לאילו עוד תחומי חיים אני יכול לקחת את התובנות?
3. לאור התובנות שלי, מה אני יכול לעשות ממחר בבוקר?
4. האם ארצה להעביר את המסרים הלאה? למי? לאן? איך?

בשיעורים רבים מתקיימים דיאלוגים, דיונים ושיח.

אחד המודלים המומלצים לניהול דיונים ושיח הוא :

מודל לעיסוק באקטואליה

שלב א': אוורור רגשות

- מתן לגיטימציה לרגשות (אך לא להתנהגויות לא לגיטימיות).
- הפרדה בין רגשות לבין מעשים.

שלב ב': איסוף מידע וניתוחו

- מיקוד הנושא / הבעיה
- איתור מידע בסיסי
- הבחנה בין ידיעה לבין דעה / פרשנות
- פריסת דעות ועמדות שונות ובחינתן

שלב ג': נקיטת עמדה

- הכרעה אישית המסתמכת על ידע ושיקולי דעת מנומקים על בסיס ערכי.

שלב ד': שיתוף ומעורבות אם ניתן

- שיתוף ברמה קבוצתית, נכונות למעורבות או לפעילות ברמות שונות.

(מתוך מנהל חברה ונוער)

על המורה לדאוג ולאפשר שיח מוגן

להלן דוגמא להצעה לחוקי שיח מוגן, על פי תכנית קש"ר

- נדבר על עצמנו ועל ניסיוננו ולא על אחרים.
- לא נעשה הכללות ולא נעיר הערות על "טבע הדברים" (דרכו של עולם).
- לא נניח הנחות, אלא נשאל ונברר את כוונת הדברים של האחר.
- לא נתפרץ לדברי השני ונשמור על זמן מוקצב לכל המשתתפים.
- נקשיב עם סובלנות לא תוך כדי ויכוח או תגובתיות.
- נשתדל לשמור על קשר עין ועל שפת גוף מקשיבה.
- נשמור על חוסר זלזול ושיפוטיות כלפי האחר.
- לא נאפשר הסתה לתוקפנות, איום ופגיעה.
- אם יש יציאה משליטה המורה עוצר את השיחה.
- ננסה לשרוד ולהתאפק גם כאשר הדברים הנאמרים קשים לשומע.

תפיסות שונות בחינוך לערכים - בצומת בין מתחים

כתיבה: סימא גרינבוים-גוטמן

חינוך לערכים במאה ה-21 מציב כמה דילמות מרכזיות, שאותן נפרט להלן.

בין האישי לקולקטיבי

בניגוד לחברה המסורתית, שבה השייכות הקהילתית של האדם ונאמנותו לנורמות שלה עיצבו את זהותו, החברה המודרנית הציבה את הפרט במרכז, והגדירה את זהות לפי הבחירות שלו כאדם חופשי ואוטונומי, המשוחרר מלחצים חברתיים.

לעתים, קיימת הלימה בין שאיפתו של אדם למיצוי עצמי לבין תרומתו לזולת. אולם, במקרים רבים קיים מתח בין הרצון להגשים רצונות אישיים לבין התביעה לפעילות למען מטרות חברתיות.

אז מה חשוב לנו יותר - המיצוי העצמי המרבי של כל פרט או הסולידריות החברתית שלעתים מחייבת ויתורים אישיים?

בין ייחודיות תרבותית להשתלבות גלובלית

אנשים משתייכים לקבוצות תרבותיות שונות על בסיס אתני, לאומי או דתי. לכל תרבות יש ערכים פרטיקולריים המייחדים אותה. חברי הקבוצות התרבותיות מחויבים גם לערכים כלל-אנושיים, כגון צדק, הגינות וכבוד האדם. דווקא בכפר הגלובלי, הצורך של האדם להגדיר את עצמו על בסיס של השתייכות תרבותית ושל מסורת לאומית או דתית גובר. זהותו של האדם נבנית בשילוב של מרכיבים הלקוחים מהמורשת הייחודית שלו עם ערכים אוניברסליים.

מתח זה בא לידי ביטוי גם בהגדרתה של מדינת ישראל כמדינה יהודית-דמוקרטית. השאלה היא כיצד יש לשלב בין מאפייניה של מדינת ישראל כמדינת לאום של העם היהודי ומאפייניה כמדינה דמוקרטית; אם סמלי המדינה צריכים להיות בעלי זיקה חזקה לתרבות היהודית או שיש לשאוף למערכת סמלים שתזכה להזדהות של כל אזרחי המדינה.

בין הכלה להדרה

מתח נוסף הנובע מהגדרת המערכת הערכית הרצויה הוא המתח בין הכלה לבין הדרה: אם אנו מעוניינים בשייכות לקבוצה הומוגנית השומרת על ייחודה, קבוצה בעלת זהות קבוצתית חזקה וגאוות יחידה, או בשייכות לקבוצה הטרוגנית המגלה יחס של סובלנות ושל הכלה כלפי השונה.

הקבוצה ההומוגנית מתאפיינת בדמיון רב בין חבריה - המחזק את הלכידות החברתית. אולם, האחידות ותחושת הגיבוש עלולות לעודד יחס של היבדלות ושל אנטגוניזם כלפי אוכלוסיות אחרות, ובכך לתרום להיווצרות קונפליקטים בין-קבוצתיים.

הקבוצה ההטרוגנית מתאפיינת בשונות גבוהה בין חבריה ובקשרים חברתיים חלשים יחסית. בשל השונות בין החברים, המשאבים הזמינים לחברי הקבוצה מגוונים יותר, והפרט עשוי ללמוד דברים רבים ולהתחבר למשאבים שאליהם אין הוא יכול להגיע דרך פרטים שדומים לו.

האם יש דרך לשלב בין שני הדברים במידתיות המשתנה במצבי החיים השונים? איך עושים זאת?

בין המשכיות לבין שינוי

התפיסה הערכית התפתחה לאורך השנים עם התפתחות התרבות האנושית. מצד אחד, אנו מעוניינים להמשיך את מורשת הדורות, אולם מצד אחר, תרבות שאיננה מתפתחת ומשתנה סופה להתאבן ולהיכחד. כיצד מאזנים בין השאיפה להמשכיות לבין החתירה לשינוי? בין "קדם" לבין "קדמה"?

כן נשאלת השאלה אם אנחנו מכוונים לסוציאליזציה - להפנמת הנורמות החברתיות והתרבותיות המקובלות בחברה ולהשתלבות בה כפי שהיא, או שאנחנו מעוניינים לחנך לביקורת המציאות ולשאיפה לתקן את החברה בהתאם לערכים של מציאות אידיאלית?

כדי להתמודד עם סוגיות אלה, עלינו להבהיר מהו חינוך לערכים ולהתייחס לשאלות הנוגעות לכך, כגון: מהו ערך, לאילו ערכים אנו מחנכים, כיצד אנו מחנכים לערכים, מהם מדדי ההצלחה שלנו. בתשובות לשאלות הללו, קיים מתח בין גישות פילוסופיות, אידיאולוגיות וחינוכיות שונות.

לאילו ערכים אנחנו מחנכים

החינוך לערכים חייב לעסוק בערכים מוגדרים. יש דרכים שונות ומגוונות למיון ערכים. אחת האפשרויות למיון היא:

- ערכים אישיים, כגון מיצוי עצמי או מצוינות.
- ערכים חברתיים-מוסריים, כגון כבוד האדם, יושר והגינות.
- ערכים לאומיים, כגון נאמנות לעם, לארץ, למדינה.
- ערכים אמוניים, כגון קבלת עול מלכות שמים, תורה ומצוות.
- ערכים אסתטיים, הקשורים להערכה אמנותית.

מקור התוקף של הערכים

איך נוצרים ערכים בחברה האנושית? ערכים הם מוחלטים ואובייקטיביים או יחסיים וסובייקטיביים? במלים אחרות, האם אנחנו מאמינים שקיימות אמתות נצחיות וערכים מוחלטים שמשותפים לכלל האנושות, או שערכים נובעים מרגשות סובייקטיביים או שהם תלויי תרבות? האם, למשל, ערכים כגון חיי אדם או כבוד האדם הם ערכים מוחלטים ומחייבים, או שזכותה של כל תרבות להתייחס בצורה שונה לחיי אדם ולכבודו? ומה לגבי מעמד האישה או זכויות הילד?

לשאלת מקור התוקף של הערכים אפשר לתת כמה תשובות, ביניהן:

התשובה הדתית - מושג הערכים הוא מעל ההיגיון האנושי, שכן המקור לערכים הוא אלוהי. הערכים הם **מוחלטים ואובייקטיביים**, ומחייבים מכוח ציווי אלוהי.

התשובה הרציונלית - האדם, באמצעות תבונתו האנושית, יכול להגיע לערכים **מוחלטים ואובייקטיביים**. לפי תפיסתו של הפילוסוף עמנואל קאנט, אם כל בני האדם יפעילו את תבונתם כראוי, הם יגיעו למסקנות אחידות שיתקבלו על דעתו של כל בעל תבונה. תוקפם של ערכי המוסר הוא אוניברסלי, והם תקפים בכל חברה ובכל תקופה.

התשובה הסוציולוגית - ביסוד קיומה של כל חברה, ערכים הייחודיים לה והמשותפים לכל חבריה. תפקודה התקין של החברה תלוי במידת תפקודם התקין של חבריה בהתאם לנורמות ערכיות המחייבות את כולם. לכן החברה משתמשת באמצעי סוציאליזציה וחינוך כדי להביא להפנמת ערכים. אם כן, הערכים תלויים **ביחסיות תרבותית**.

התשובה האקסיסטנציאליסטית והפוסט-מודרנית - אין אמת אובייקטיבית מוחלטת. כל הערכים (מלבד ערכי החירות, הסובלנות והפלורליזם) הם ערכים **סובייקטיביים ויחסיים**, ותוקפם תלוי בהכרעתו של כל אדם ואדם. לכן כל אדם חופשי לשקול, להכריע ולקבוע את ייעוד חייו. יש לתת מקום לגיטימי לביטוי תפיסות שונות, ערכים שונים וזהויות שונות, ויש לקיים דיאלוג.

הזכות לחנך לערכים - כמחנכים, אנו נדרשים לברר לעצמנו באילו מקרים אנו רואים את עצמנו כמייצגים ערכים ברורים ומוגדרים - שמבוססים על אמונה דתית, על חשיבה רציונלית אנושית או על הסכמה חברתית - שמוטלת עלינו החובה להנחילם, ובאילו מצבים אנו שואפים לחנך בני אדם אוטונומיים - שבחרים לעצמם את דרכם ובונים לעצמם את סולם הערכים שלהם בשיקול דעת עצמאי - ועלינו לשמור על ניטרליות ערכית.

רציונל התוכנית

חייב כל דור לשאול את עצמו אם הוא מסכים, מקבל או דוחה הכול, קצת או כלום. החינוך יהיה אז לא אלא ההכשרה להיות: שותף, בודק, שוקל ובוחר בין אלטרנטיבות." ס. יזהר

המושג תרבות מגדיר קבוצת אנשים השותפים לערכים, מנהגים, נורמות ודפוסי התנהגות והשקפת עולם. לכל קבוצה מוצא אתני, מסורת ומנהגים. ביטויה המרכזי של חברה מרובת תרבויות היא השונות- בין הדומה לשונה, בין הידוע ללא ידוע, בין המוכר והמנוכר. קיום כזה רווי במתח וחוסר נוחות. רב תרבותיות – זוהי חברה הטרוגנית השואפת לקיים יחסים שוויוניים וסובלניים בין אנשים מקבוצות תרבות שונות. תוך הימנעות מפטרונות, התנשאות והטמעה.

רב תרבותיות אינה שואפת לאחידות, היא שואפת לאחדות מתוך היכרות במשותף ובשונה. מצב בו מתקיים דיאלוג על הנושאים המהווים קונפליקט.

אדם נולד לתוך קבוצת השתייכות.

תוכנית היל"ה נותנת מענה לימודי לבני דתות שונות, עדות שונות, ומגוון תרבויות. תוכנית הלימודים עיין ערך "אני ישראלי" מאפשרת לבני הנוער להכיר, לחשוף, לשוחח, לספר, לשתף להתמודד עם הקשיים והשינויים בתחנות בחייהם. תוך למידה חוויתית. לעבוד על הייחוד והאיחוד.

לתוכנית אין אופק בגרותי ישיר, אך נחיצותה רבה. נערים/ות רבים מגיעים רק עד 10 שני"ל תוכנית זו תסייע להעשרה והרחבת עולמם, להכרת הבנת הזהות האישית, הקבוצתית, והזהות הלאומית.

התוכנית מאפשרת שיח ודיון בסוגיות ערכיות ברמה אישית ולאומית. שיח ודיון בנושאים של פלורליזם וזהות ישראלית קולקטיבית.

מטרות התוכנית

- הקנייה, הרחבה והעמקה בערכים תרבותיים ואנושיים אוניברסאליים המחזקים את בסיס הזהות האישית והחברתית.
- פיתוח ועידוד לערכים כגון: סובלנות, קבלה, כיבוד השונה, פלורליזם, שוויון, כבוד והכלה.
- התלמידים יתוודעו אל מושג ה"זהות" ואל משמעויותיו האישיות והחברתיות.
- התוכנית מעודדת את התלמידים לבחון ולחקור את גישתם האישית כלפי תרבויות ומגזרים שונים בחברה בה הם חיים.
- היכרות עם מגוון הדתות והתרבויות השונות בישראל ובהתאם ביסוס ערכים המבוססים על כבוד, על סובלנות, על פתיחות, שוויון. שינוי עמדות הנובעות מבורות וסטראוטיפים.
- קבלת כלים לשיח ודיאלוג משותף. להכיר את השונות ולמצוא את המשותף
- טיפוח תחושה מוטיבציה ללימודים ומסוגלות אישית.
- קשר עבר- הווה- עתיד.

סילבוס עיין ערך 12 שנות לימוד - כ-50-40 שעות

מזגות מלוות	מושגים מובילים	שעות	יחידות הלימוד
1. מהי תרבות 2. הקרחון הרב תרבותי	תרבות מאפייני וסוגי תרבות הקרחון הרב תרבותי הון תרבותי	6	יחידה ראשונה מהי תרבות
1. אני ישראלי- אותי זה מצחיק	מרכיבי הזהות האישית והישראלית הגדרות לזהות ישראלית	6	יחידה שניה מיהו ישראלי
1. מכור היתוך לרב תרבותיות 2. ביטויים לרב תרבותיות בישראל	כור היתוך, רב תרבותיות, פלורליזם סלט פירות, מודל האקולטורציה של ברי	6	יחידה שלישית מכור היתוך לרב תרבותיות
1. לא לגזענות 2. קריקטורות ככלי למידה	גזענות סטיגמות דעות קדומות	8	יחידה רביעית גזענות דעות קדומות סטראוטיפים
1. סובלנות	פלורליזם סובלנות כבוד שוויון	8	יחידה חמישית פלורליזם וסובלנות
1. האוכלוסייה בישראל	הרכב האוכלוסייה מיעוטים	6	יחידה שישית האוכלוסייה בישראל
1. מבנה תוכנית הלימודים עיין ערך "אני ישראלי"		6	יחידה שביעית הערכה חלופית עבודה + תוצר

יחידת לימוד ראשונה – מהי תרבות

הקצאת שעות : 6 שעות לימוד

מצגות מלוות יחידה:

- מצגת: מהי תרבות
- מצגת: הקרחון הרב תרבותי

פעילויות לבחירה: יש

מטרות היחידה

- להכיר ולהבין את המושג "תרבות" על הגדרותיו.
- להכיר ולהתנסות במודל הקרחון הרב תרבותי.
- להבין את מורכבות המושג תרבות.
- להכיר ולהתנסות במושג "הון תרבותי"
- לגעת במושג "תרבות ישראלית" מהי?

מה מוצאה של המילה תרבות? מאין היא התגלגלה אלינו?

רוביק רוזנטל עונה:

המילה תרבות מופיעה פעם אחת במקרא, בספר במדבר.

"וְהָיָה קִמְתָּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תְּרַבּוּת אֲנָשִׁים חֲטָאִים לְסָפוֹת עוֹד עַל חֶרוֹן אָף ה' אֶל יִשְׂרָאֵל." (במדבר ל"ב, יד).

על פי מילון העברית המקראית של קדרי מקור המילה הוא באכדית: "תרבותו" (tarbûtu) שפירושו "חניך" או "תלמיד" בפסוק זה הכוונה לחינוך. במשנה המילה נקשרת גם לגידול בעלי חיים.

כאשר חיפשו מחדשי השפה מילה עברית עבור המילה הגרמנית kultur ובאנגלית culture נבחרה 'תרבות' על פני הצעות נוספות. על פי עדותו של בן יהודה במילונו, גרם לכך הקשר הקיים גם בשפות אלה בין המונחים המדברים על תרבות בכלל, לבין מונחי החקלאות כגון cultivate באנגלית, וכן כי הקשר בין התרבות לבין החינוך וגידול הילדים הוא קשר הגיוני וסביר.

מושג התרבות פותח לראשונה על ידי אנתרופולוגים בסוף המאה ה-19, כאשר ההגדרה הראשונה והמפורסמת ביותר ניתנה על ידי אדוארד טיילור. על פי טיילור "תרבות היא אותה שלמות מורכבת של ידע, אמונה, אומנות, מוסר, חוק, מנהגים וכל אותם הכישרונות וההרגלים שהאדם רוכש אותם בהיותו חלק מהחברה". במשך השנים ניתנו הגדרות רבות למושג התרבות על ידי אנתרופולוגים וחוקרי תרבות.

קליפורד גירץ, בספרו "פרשנות של תרבויות" הציג חלק קטן מההגדרות שאסף קלייד קלקהון:

- A. דרך החיים הכוללת של עם המורשת החברתית שהפרט רוכש מקבוצתו
- B. דרך חשיבה, הרגשה והאמנה הפשטה של ההתנהגות
- C. מערכת של טכניקות הסתגלות, הן לסביבה החיצונית והן לבני אדם אחרים
- D. מערכת סדורה של משמעות וסמלים, שעל פיה מתנהלת האינטראקציה החברתית

פעילות מספר 1

לפניך הגדרות למושג תרבות

❖ בחר שתי הגדרות הנראות לך ביותר, הסבר את בחירתך

הגדרות למושג תרבות

1. מערכת של ערכים, נורמות, אמונות, סמלים ועצמים חומריים המרכיבים את אורח החיים של קבוצה ומנחים את התנהגותה.
2. הדפוסים הנלמדים של מחשבתם והתנהגותם של בני אדם בחברה מסוימת. התרבות כוללת: אמונות, דעות, סמלים וסימנים.
3. אוסף של סמלים ומערכות סמלים היוצרים משמעויות משותפות הנלמדות תוך כדי פעילויות גומלין חברתיות.
4. תרבות היא התכנות הקולקטיבי של המוח, אשר מבחין בין חברי קבוצות שונות.
5. תרבות נלמדת, אינה עוברת בתורשה, נובעת מהסביבה החברתית בה נמצא האדם ולא מהגנים שלו.
6. תרבות קובעת את צורת החשיבה, מתן המשמעות ודרכי ההתנהגות תרבות קובעת קודים של התנהגות: כיצד מתנהגים במצבים מסוימים.
7. תרבות היא מעשה ידי אדם, מקבלת אישור מאחרים מועברת מדור לדור – כאשר הצעירים/החדשים מקבלים אוריינטציה מיוחדת
8. תרבות מספקת מסגרת של משמעות, באמצעותה ניתן לנתח מצבים, לדון עם אחרים, לבחון את עצמו, ולהתמודד עם העולם החיצון.
9. תרבות היא מכלול הערכים, האמונות ותפיסות העולם כפי שהן באות לידי ביטוי בהתנהגותם של בני האדם. בין השאר הטקסים והמיתוסים. קבוצות שונות בעולם יכולות להיות בעלות ערכי תרבות שונים.

פעילות מספר 2

❖ האם ההגדרות שהוסיף קלייד קלקהון דומות / שונות / מפרטות / גורעות מההגדרות שבחרת

מימדים ומרכיבים של תרבות.

תרבות חומרית

חפצים שאנשים יוצרים משתמשים בהם ונותנים להם משמעות מבנים.
כלים
לבוש

תרבות לא-חומרית

רעיונות
נורמות
ערכים
ידע
אמונה

פירוט מרכיבי התרבות הלא-חומרית:

ערכים – ערכים הם אידיאלים, אמות מידה, בתחום האמונה והמוסר.
לפי הערכים האדם יודע מה מוסרי ומה לא, מה נכון ומה צודק בחברה מסוימת.
ערכים מנחים את התנהגותם של בני החברה בהתנהגותם.

סולם ערכים – מערכת מדורגת ומשתנה של ערכים שבני אדם מעצבים לעצמם בהשפעת תרבותם.

קונפליקט ערכים – כאשר אדם או חברה נאלצים לבחור בין שתי פעולות המבוססות על שני ערכים שבראש סולם הערכים, וכל החלטה שיקבלו כרוכה בויתור על אחד משני הערכים, מתעוררת אצלם דילמה מוסרית.

אמונה - היא **קביעת עמדה** לגבי המציאות באופן סובייקטיבי, ולא אך ורק על סמך ידע או עובדות אובייקטיביות.

ידע – פירושו עובדות אובייקטיביות שמבוססות על חוויה ישירה של המציאות - דרך החושים והשפה או דרך תחושות (כאב, עצבות, אהבה וכו').

ישנם מרכיבי תרבות השייכים לשני הממדים של תרבות,

כמו **טכנולוגיה וסמלים**.

קיים קשר בין התרבות החומרית ללא-חומרית :

התרבות החומרית אינה משקפת רק את צורכיהם של בני החברה, אלא גם את הערכים שלהם !!

למשל : הלבוש של נשים מוסלמיות (הרעלה והבורקה) מבטאות ערך מרכזי בתרבותן : צניעות האישה. הלבוש מהווה מרכיב חומרי והערך מהווה מרכיב לא חומרי.

הגדרות התרבות עוסקות כיום בעיקר באותם ערכים, אידאליים ואמונות ולא בהתנהגות הנראית לעין. הוויית התרבות הן רשתות המשמעות שטווה האדם בעצמו והוא כעת אחוז בהם.

את התרבות מאפיינים כללי התנהגות משותפים. אנשים בני אותה תרבות יודעים לפרש את התנהגות חבריהם ולצפות אותה במצבים מסוימים, כך נוצרים יחסי גומלין חברתיים.

חשיבות התרבות

- תרבות מספקת תחושת זהות
- תרבות מאפשרת פיתוח מחויבות שלא רק לעצמי
- תרבות היא הדבק החברתי .
- תרבות מגדירה גבולות כל תרבות מובחנת מהאחרות בפתרונות שהיא מציעה לשאלות האנושיות

הלם תרבות – תגובה כלפי יסוד תרבותי לא מוכר הנובע מהבדלים בין תרבותיים. מספקת משמעות ומעצבת עמדות והתנהגויות

פעילות מספר 3

פתח את מצגת "מהי תרבות"
התבונן בתמונות

- בצע את הפעילות הרשומה במצגת

פעילות מספר 4

בחן את התרבות שלך

- ❖ ענה על השאלות
- ❖ במליאה- שתפו מידע
- ❖ מה למדתם מתרגיל זה בהקשר למושג תרבות?

שאלות במליאה

- ❖ מהי מילת הסלנג השגור ביותר בפיד?
- ❖ איזה ספורט ישראלי אתה הכי אוהב?
- ❖ איזה ספר קראת לאחרונה?
- ❖ איזו תוכנית טלוויזיה אהובה עליך ואתה נוהג לצפות בה?
- ❖ מה המאכל המועדף עליך?
- ❖ זכית בכרטיס להופעה . לאיזה הופעה תלך?
- ❖ מהו החג \ מועד האהוב עליך?
- ❖ דברים שאתה עושה כל יום , שלא היית עושה בארץ אחרת?

פעילות מספר 5

משחק - קבוצות צבעים ייחודיות

מחלקים את הקבוצה לשלוש קבוצות שוות צהובים כחולים ואדומים.

כל אחת מהקבוצות מקבלת דף עם הנחיות הכוללת את הקודים התרבותיים שלה לאחר שהקבוצות תרגלו את הקודים התרבותיים שלהן, מפגישים בין הקבוצות.

ההנחיה למפגש: הסתובבו באופן חופשי בחדר ונסו לפתח שיחה עם כמה שיותר חברים מהקבוצות האחרות.

לאחר כ-10 דקות, מתכנסת כל קבוצה בפניה אחרת של החדר ומנסה לגלות את הקודים התרבותיים של הקבוצות האחרות.

כל קבוצה מקבלת שני קודים ומחליטה על קוד נוסף

צהובים

אתם שייכים לתרבות הצהובה לתרבותכם מורשת מפוארת שאתם מאוד גאים בה. יש לכם

כללי התנהגות קודים תרבותיים עליהם אתם מקפידים ולא מוכנים לוותר:

1. אתם רוקעים ברגליכם בסוף כל משפט.
2. בסיום במקום לומר להתראות, אתם שמים את הידיים על כתפי בנהזוג ומביטים בעיניו.
3. החליטו על קוד התנהגות נוסף

כחולים

אתם שייכים לתרבות הכחולה. לתרבותכם מורשת מפוארת שאתם מאוד גאים בה. יש לכם כללי התנהגות קודים תרבותיים עליהם אתם מקפידים ולא מוכנים לוותר:

1. אתם משתעלים בתחילת כל משפט.
2. בסוף כל משפט אתם מוחאים כפיים.
3. החליטו על קוד התנהגות נוסף....

אדומים

אתם שייכים לתרבות האדומה. לתרבותכם מורשת מפוארת שאתם מאוד גאים בה. יש לכם כללי התנהגות קודים תרבותיים עליהם אתם מקפידים ולא מוכנים לוותר:

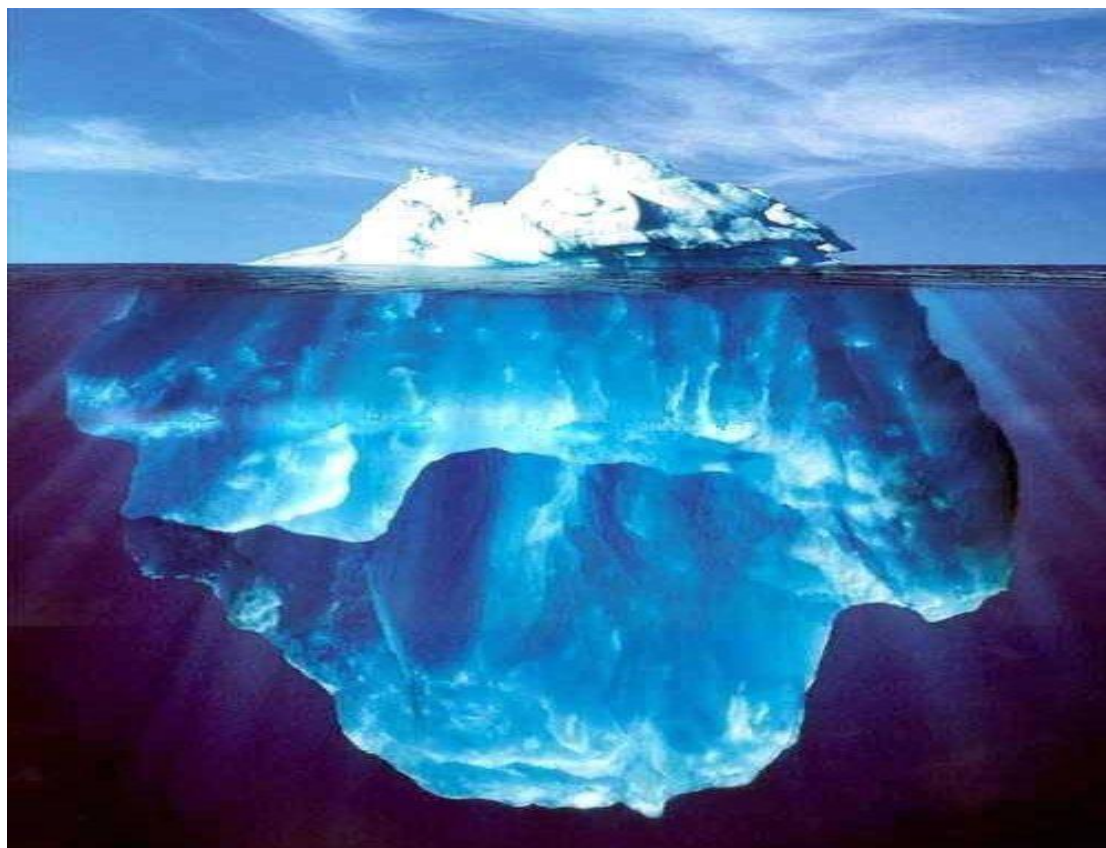
1. אתם קופצים פעמיים בתחילת כל משפט.
2. כאשר אתם נפרדים מבן זוגכם עליכם לנשק לו את היד.
3. החליטו על קוד התנהגות נוסף.....

דיון

- ❖ איך הרגשתם?
- ❖ עד כמה הצלחתם להבין את הקודים של הקבוצות האחרות?
- ❖ האם חוויתם בעבר מפגש מסוג זה בחיים?
- ❖ באילו תנאים מפגשים כאלה יכולים להצליח?
- ❖ באילו תנאים מפגשים כאלה עלולים להיכשל?

מודל הקרחון הרב תרבותי

תרבות משולה לקרחון, אשר חלקו הקטן בולט וגלוי מעל לפני המים ואילו רובו נמצא מתחתיהם, והוא סמוי.

פעילות מספר 6

❖ תאר מה אתה רואה בצילום?

קרא את ההסבר של מהו הקרחון הרב תרבותי – נהלו שיח במליאה

1. אילו ממאפייני והיבטי התרבות נמצאים ברובד הגלוי של הקרחון?
2. אילו ממאפייני והיבטי התרבות נמצאים ברובד הסמוי של הקרחון?
3. איזה חלק/רובד של הקרחון גדול יותר? הגלוי או הסמוי?
4. בחרו מאפיין אחד מהרובד הגלוי, ומאפיין אחד מהרובד הסמוי על מה קל יותר לשוחח? מה קל יותר להבין?
5. מה ניתן ללמוד מכך לגבי המושג תרבות?

הסבר

מודל הקרחון הרב תרבותי: שליש מהקרחון מצוי ברובד הגלוי, ושני שליש מצויים ברובד הסמוי.
כך גם בתרבות, חלק קטן מאד ממנה הינו גלוי ונראה לעין, ואילו רובה סמוי מן העין אך משפיע ישירות על הביטויים הגלויים.
לכן, כדי להכיר תרבות לעומק, יש לבחון את ההיבטים הגלויים, וגם את ההיבטים הסמויים, לגביהם יש פחות מודעות.

הרובד הגלוי:

- לבוש
- אוכל
- ארכיטקטורה
- שפת גוף
- שפה
- נימוסים

הרובד הסמוי/הנסתר

- חינוך
- חברה דתית או חילונית
- חברה סגורה או פתוחה
- הרגלים
- אמונות בכלל ואמונות תפלות
- מחוות

הרובד הסמוי/הנסתר והגלוי

- תרבות ואומנות
- ספרות, תיאטרון ומוסיקה
- טכסים
- נורמות התנהגות

לא תמיד אנו יודעים מה המקור של הרובד הגלוי, מה נסתר? מהם מקורותיו? לדוגמא: התימניות היו נוהגות להתחתן צעירות. זוהי נורמה גלויה. יש האומרים כי היא נובעת מתוך כך שיהודיות רבות בתימן שהיו יתומות, אילצו אותן להתחתן עם מוסלמים בשל חוק שהיה בתימן כי יתומות מתחתנות עם מוסלמים מגיל 12 – (המדינה לא החזיקה מעבר לזה את בתי היתומות)

❖ הציגו דוגמאות לרובד הגלוי והסמוי

פעילות מספר 7 - המכנה המשותף

עזרים

גיליונות נייר A4 רצוי צבעוניים

טושים וצבעים

מהלך הפעילות

שלב א' – אישי

1. מפזרים כמה גיליונות נייר בצבעים שונים, ועליהם כותרות כגון:

- טעמי בלבוש
- טעמי באוכל
- טעמי בצורת יישוב / במקום מגורים
- טעמי בבילוי זמן חופשי
- טעמי בספרים
- טעמי בסרטים ובתכניות טלוויזיה
- טעמי במוזיקה

דוגמה:

שונא	אוהב
מעיל צמר – ענת	בגדי ספורט – רמי גינס – ענת

2. כל לומד ירשום על כל דף מה הוא אוהב ומה הוא שונא ויחתום את שמו.

לדוגמה: אני אוהב קוסקוס, אני שונא חלבה.

3. כל תלמיד יבחר חבר אחד לשוחח איתו על הפעילות

שלב ב' – זוגי

1. בזוגות שנוצרו, יבררו מה היה הבסיס להתקשרויות: האם טעמים דומים או

שונים. אילו תחומים היו התחומים הקובעים וכו'.

2. כל זוג ידון בשאלה אם הנתונים שצוינו בגיליונות הטעמים מספיקים

כבסיס ליצירת קשר בין חברים או שיש צורך בגורמים נוספים.

3. כל זוג ירשום גורמים נוספים שנחשבים לחיוניים ליצירת קשרים חברתיים.

שלב ג' –מליאה

1. כל זוג יציג במליאה את רשימת הגורמים שרשמו (תחביבים, דעות פוליטיות וכו').

2. דיון:

- האם למדתם דברים חדשים על חבריכם במהלך הפעילות?
- במה תרמו דברים אלה להידוק הקשר?
- מה מביא אנשים להתחבר ביניהם?
- אילו דברים חשוב שיהיו משותפים? אילו הבדלים הם משמעותיים?
- האם התקשרויות בין אנשים מתקיימות על בסיס של דמיון והסכמה בכל המישורים או שהן מתקיימות על בסיס של צרכים משותפים מסוימים? (מתוך מנהל חברה ונוער)

פעילות מספר 8

קראו את הכתבה ונהלו דיון

❖ האם התרבות היום היא "תרבות הכלום" כפי שמכנה אותה הכותב

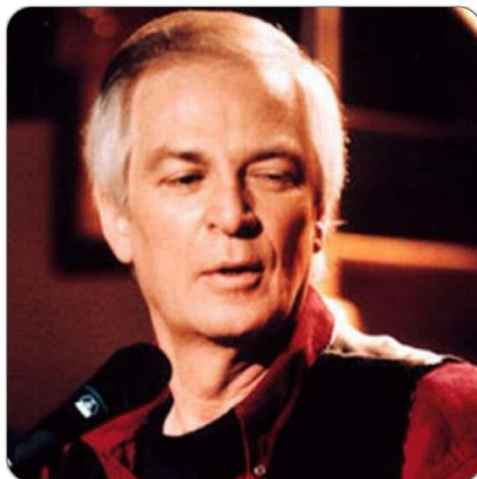
זה התחיל עם אריק איינשטיין ז"ל והפך לפסטיבל תרבות ונכס צאן ברזל,

אח"כ עם איש קומי וערכי כך הוגדר ספי ריבלין ז"ל.

חודש ימים מאז הלך לעולמו איש תרבות ואגדה מהלכת אסי דיין ז"ל מבחינתי היה פשוט גאון.

עכשיו זאת חנה מרון ז"ל ולא רק בגלל ביגוניה אלא בגלל שהיא הייתה אישיות ושחקנית גדולה, כישרון וכריזמה עצומה

אם זה בתאטרון ובכלל בתרבות הישראלית, חבל שרק במותם נזכרים להלל ולשבח את אנשי התרבות, הרוח והבוהמה.

צוקרברג ושאר הרשתות החברתיות, ידעו למה הוקמה כל רשת חברתית, לא בשביל נט-וורקינג או כל דבר דומה אלא בשביל לכתוב סטטוס, להלל ולשבח את אנשי התרבות והרוח שהולכים לעולמם ומשאירים **דור הולך ונעלם ותרבות רדודה**.

זאת התרבות שאנחנו רוצים להקנות לדור הבא?

השחקנים והאמנים הוחלפו באנשים שהקשר בינם לתרבות הינו מקרי לחלוטין. פעם זה היה אחרת, הייתה תרבות ייחודית משלנו תרבות של למידה, של כבוד לספר ומשמעות לערכים, תרבות של ימי חג, תרבות של פנאי ייחודית, תרבות של חיי משפחה, תרבות של ערכי מוסר.

היום זו **"תרבות הכלום"** והריקנות שמאכילה את הילדים של היום. פליטי ריאליטי הפכו ל"שחקנים" וזאת המציאות, אנחנו משתפי פעולה עם התרבות הישראלית החדשה, השאלה שמטרידה אותי, היא מה יקרה עוד 30 שנה ומי יהיו אנשי התרבות והרוח? איזה איש תרבות יהללו או ישבחו?

<http://saloon.co.il/tslilg/?p=165>

תרבות בני הנוער- תרבות הרעיונות

<http://haraayonot.com/idea/youth-culture/>

תרבות הנוער העכשווית נושאת תווי זיהוי צרכניים מובהקים: סגנון לבוש "צעיר" וייחודי והתמכרות למותגים המיוצרים במיוחד לצעירים. סגנון החיים של הצעירים כולל צורת דיבור, צריכת תרבות (סרטי פולחן, ספרי פולחן) ודפוסי בילוי ייחודיים (סצנת המועדונים והפאבים). מאפיינים אלה הופכים את קבוצת הגיל של הצעירים ליעד נחשק בעבור יצרנים ומפרסמים. חלק ניכר מתקציבי הענק המיועדים לפרסום מופנים לפלח שוק זה. התרבות המותגית מייצרת את "המראה האלטרנטיבי" ומציידת את הצרכנים הצעירים במראה ה"קולי" ה"נכון". השיטה הקפיטליסטית מצליחה אפוא לתעל את מחאת הנוער לאפיקי רווח. ה"מחאה", ה"ייחודיות" וה"אנטי" מוכנים כאריזה שהוכנה מראש במטרה להיענות למאוויי הצעירים ולתרגם אותם לכסף.

תרבות ישראלית - תומר טרבס

קרא את כתבת הבלוג של תומר טרבס

1. אילו מאפייני תרבות מופיעים בכתבה?
2. אילו אוכלוסיות מוזכרות בכתבה?
3. אילו אוכלוסיות אינן מוזכרות בכתבה?
4. מה היית מוסיף לכתבה כדי שתהא שלמה יותר?
5. האם אתה מסכים עם תיאורו של תומר לתרבות ישראלית?

תרבות ישראלית

מה הופך את המדינה שלנו להכי מיוחדת? כולנו יודעים להגיד, שרק בישראל אנחנו חסרי נימוס, גונבים ברזים מהמלון ומדברים עם כל אחד ברחוב כאילו היה אח שלנו. אבל בעצם, יש הרבה מקומות כאלה. חוסר תרבות הוא לא מה שהופך אותנו למיוחדים באמת. הייחוד שלנו טמון דווקא בתרבות שלנו. זה המקום היחיד בעולם שבו חזרה שפת הקודש העתיקה לשימוש יומיומי, כדי שנוכל לקלל בה נהגים בכביש או לאהוב בה בלילה במיטה. אנחנו החברה היחידה שמקיימת תרבות של ממש בעברית, עם קולנוע, טלוויזיה, ספרות, שירה, מוסיקה, רדיו, מודעות רחוב, פרסומות, תיאטרון, ספורט, פוליטיקה, והכל בעברית המיוחדת שלנו, עם הקסם הישראלי שפיתחנו במהלך קצת יותר ממאה שנים.

לבד מן העובדה שאנחנו המקום היחיד בו היהודים מהווים רוב, וזה לא מעט, התרבות הישראלית, על כל חלקיה, היא שהופכת אותנו למיוחדים. החבר הכי טוב של אבא שלי נסע אחרי מלחמת ששת הימים לקנדה, והפך שם מילד עני מבת-ים, לעשיר גדול מקנדה. אבל הילדים שלו, חמודים, יפים ועשירים, לעולם לא יהיו ישראלים, ואני חושב שתמיד זיהיתי אצלו בפנים אכזבה מסוימת מכך. אני בטוח שהוא היה שמח לראות אותם מקשקשים בעברית, מתנהגים בישראליות, אפילו אם מדי פעם היתה בורחת להם איזו קללה עסיסית, שלא מקובלת בקנדה. ואולי הקללה הזו היא בדיוק מה שחסר לו.

אבל הישראליות אינה משהו מובן מאליו. הישראליות נבנית מהיצירה של הישראלים. כמו שהגשש החיזור המציאו את העברית מחדש, כך אנחנו מגדלים יחד תרבות בכל יום מחדש. מחזה ישראלי שנכתב לתיאטרון, טלנובלה ישראלית שמשוחקת בעברית, רוק ישראלי מרעיש, שירה המשלבת מצוקה של עיירת פיתוח עם קריצה לאמריקה, ספרייה ציבורית שמכילה בתוכה ספרים, ספרים ועוד ספרים, מקוריים ומתורגמים, והכל בעברית.

ביחס לגודל קהל היעד, הישראלים כותבים כמויות עצומות של ספרים, יותר מכל עם אחר. תכנית אירוח בטלוויזיה, עם אורחים שרק אתמול היו אנונימיים, אבל השתתפו בפרסומת והיום הם סופרסטאר. כן, גם מילים לועזיות מעוברותות הן תרבות ישראלית. ערוץ מוסיקה שמשדר עשרים וארבע שעות ביממה שירים ישראלים,

גלגל"צ בסוף שבוע רגוע, קונצרט של תזמורת שכמעט כל נגניה עלו לישראל מרוסיה בעשור האחרון, ציור של נוף תל-אביבי, פסל של דמויות ירושלמיות, ארכיאולוגיה מהמערות ליד ים המלח, להקת מלצרים במלון באילת. הכל תרבות ישראלית.

מתוך ללקק את המרפק - תומר טרבס"

הון תרבותי- נספח למורה

הון תרבותי ומערכת החינוך בגישתו של בורדייה

התקציר נעשה על סמך

Richard Harker, Cheelen Mahar, Chris Wilkes (Eds.), *An Introduction to the Work of Pierre Bourdieu*, Macmillan, 1990

בורדייה מגדיר את השדה כישות דינאמית, כשדה כוחות שנאבקים למען המעמד והסמכות הלגיטימית, כאשר מאחוריהם עומד היגיון של הון. אך הגדרה של הון רחבה מאוד וכוללת:

- הון חומרי: דברים חומריים, בעלי ערך סימבולי
- הון סימבולי: מעמד, פרסטיז'ה, סמכות
- הון תרבותי ("הטעם התרבותי", אופי הצריכה). ההון התרבותי כולל אומנות, חינוך, צורות השפה.

הון פועל כיחס חברתי בתוך מערכת החליפין ומהווה בסיס לשלטון, כאשר ניתן להמיר סוג אחד של הון בסוג אחר. ישנם שני מקורות עיקריים להקניית ההון התרבותי: משפחה ובית ספר.

עבודת בורדייה בתחום החינוך מתרכזות בתפקיד בתי הספר בשינוי ובשימור של האי-שוויון החברתי והתרבותי במעבר הדורות. בורדייה טוען כי התרבות של הקבוצה הדומיננטית מגשימה את עצמה בבתי ספר והדבר פועל כאסטרטגיה של שעתוק עבור הקבוצה הדומיננטית. בדיוק כפי שהמוסדות הפיננסיים בחברתנו מטיבים עם בעלי הון כלכלי, המוסדות החינוכיים מטיבים עם התלמידים בעלי הון תרבותי – בצורת מכלול הנטיות ודפוסי ההתנהגות המאפיינים את הקבוצה הדומיננטית ("האביטוס"). בתי ספר מתייחסים ל"האביטוס" של הקבוצה הדומיננטית כאלו היה טבעי ומתייחסים לכל הילדים כאלו יש להם גישה שווה אליו.

באופן כזה "האביטוס" דומיננטי הופך להיות צורתו של ההון התרבותי שפועל כמסנן האפקטיבי יותר בתהליכי שחזור של החברה ההיררכית. תוצאות גרועות של קבוצות מסוימות בחברה והצלחות בקבוצות אחרות אינן מושרשות בשוני תרבותי אלא הן תוצאת פעילות בתי הספר. בעלי הון תרבותי מתחזקים בעקבות "ההצלחות", בניגוד למחוסרי הון תרבותי זה שמסתגלים לכישלונות. עבור מי שאינו שייך לחוגים הדומיננטיים תנאי הכרחי להצלחה הוא רכישת הון תרבותי ושינוי "האביטוס", בהתאם. ניתן לראות דוגמא לתהליכים הללו בתופעות של התברגנות או הטמעה.

בורדייה מבחין בין 5 רמות של יצירת אי-שוויון בחברה :

1. עבור הילדים מהמעמד הנמוך – רמת הצלחה נמוכה ובהתאם – רמת הציפיות שנהפכת להיות חלק מה"האביטוס"
2. גם כאשר הושגה הצלחה מסוימת הילדים מהמשפחות שאינם מועדפות נוטים לבחירה "לא נכונה".
3. התעלמות מכוונת בתי ספר – הכרה רק במי שמכיר בהם ;
4. העדפת הסגנון על פני התוכן בתחום האקדמי
5. העדפת ה"האביטוס" על פני התעודות – תכונות ה"האביטוס" נהפכות

להון סימבולי שפועל למען הגדלת ההון החינוכי (תעודות והסמכות)

התיאוריות הקלאסיות של החינוך המדברות על החינוך כעל העברת התרבות מדור אחד למשנהו מתעלמות מהפונקציה הסוציאלית, הן מתייחסות לתרבות כמאפיין כלל חברתי כאשר לאמיתו של דבר היא שייכת למי שמסוגל לנצל אותה למטרותיהם – לבעלי ההון התרבותי. בעלות על ההון התרבותי כוללת ידע של הקוד ההרמנאוטי שנוצר כתוצאה מההשכלה הסיסטמטית ומתאפשר על ידי הסוציאליזציה במשפחה. לכן, בית הספר נוטה לקיים ולחזק את האי-שוויון החברתי הנוצר על ידי משפחות תלמידיה: הון התרבותי מתווסף להון החברתי וניתן לצבירה.

עמדות הילדים שחוזרים על אלה של הוריהם משתקפים בסטטיסטיקה של הנשירה. קיימות קבוצות שעבורן "הצלחה" בבית הספר משמעה ניתוק מהשורשים החברתיים. לכן קיימת השפעה כנגד מצליחנות-יתר. נוצרת "תחושת המקום שלך" שמביאה את התלמיד להדרה עצמית מאת הטובין, דמויות, מקומות וכו' אליהם אין לו גישה. המשפחות מהמעמד הנמוך עושות בחירות שלא לוקחות בחשבון את "ההצלחה" ההתחלתית ולכן היתרונות והחסרונות מתווספים אחד לשני באופן מצטבר. וגם אם תלמיד מהמשפחות הללו מצליח, "ההאביטוס" הנוצר על ידי בית הספר פועל כדי שאלה שיצליחו יקבלו את הקריטריון שמכיר בהצלחתן. לכן תלמידים נעשים דומים אחד לשני ולא מגוונים, כמוהרקע ממנו הם צומחים. בית

הספר נשלט על ידי המנגנונים שבאמצעותם מערכת החינוך משעתקת את עצמה על ידי הכרה רק באותם התלמידים שמכירים בה. בצורה זו יתרונות/חסרונות חברתיים הופכים להיות יתרונות/חסרונות חינוכיים וההון התרבותי של הקבוצה השולטת מתאחד עם ההון החינוכי הנתמך על ידי בית הספר. בית ספר תומך באי-שוויון בהון התרבותי על ידי העלמת עין ממנו והתייחסות לכל התלמידים כאלו היו שווים בחובות ובזכויות.

הכוח שיש לאליטות השולטות על המעמדות הנמוכים בחברה באמצעות ההון התרבותי ומערכת החינוך הינו "כוח סימבולי" שפעול באמצעות "אלימות סימבולית" – כוח לכפות את כלי ידע והמציאות החברתית שהן וולונטריות אך נתפשות כאובייקטיביות במסגרת "האידיאולוגיה של חוסר כשרון". ובכן ההון תרבותי/סימבולי נעשה כאמצעי חשוב ביותר של הכוח הפוליטי. מערכת החינוך תורמת לשעתוק מערכת המעמדות על ידי הסתרת תפקידה בתהליך זה/לכן, ההון התרבותי שקיים בצורת התעודות החינוכיות אינו מספיק ועל מנת להפכו להון חברתי וכלכלי דרושה גם כמות לא מבוטלת של ההון התרבותי בצורתו הסימבולית "המופנמת" הקשורה ל"האביטוס" של האליטה השולטת.

בורדייה שואל את השאלה האם תרבות וחשיבה בית ספרית תופסת את מקום הדת בתור גורם לסוציאליזציה של האנשים. בית הספר נעשה למרכיב הבסיסי בקונסנסוס התרבותי ויוצר את תחושת ה"common sense" – התנאי ההכרחי של תקשורת הבין-אישית בחברה. יחד עם זאת, יש לציין כי מערכת החינוך פועלת למען השעתוק של ההון התרבותי לא בצורה ה"מכאניסטית" אלא אופן מתוחכם הרבה יותר. בתי ספר פועלים בתוך המסגרת של "האביטוס" מסוים, אך גם מגיבים לתנאים חיצוניים משתנים. למשל, עליה באבטלה גרמה להרבה בתי ספר לפתוח קורסים אודות הסגנון של הגשת מועמדות לעבודה, כתיבת 'קורות חיים וכו' – פירוש הדבר שעתוק ההון התרבותי בצורת ה"האביטוס הדומיננטי", אך גם תוך כדי הסתכלות למצב הנתון. יחד עם זאת, יש לציין כי מערכת החינוך תלויה יותר לא בצרכי מערכת היצור אלא בצרכי שעתוק הגרעין המשפחתי ובעברת הון תרבותי משפחתי. בנוסף לכך, לכל מערכת חברתית יש אוטונומיה משלה גם למערכת החינוך והיא מתארגנת באופן כזה כדי להבטיח את שכפולה.

פעילות מספר 10

קרא את הקטע המציג את מושג ההון התרבותי וענה
נערוך שיח בכיתה

1. מהו הון תרבותי?
2. תאר איזה הון תרבותי יש לך
3. איזה הון תרבותי תוכל להשיג אם תרצה
4. מה חשיבותו של הון תרבותי ליחיד ולחברה
5. תאר, מהו ההון התרבותי של הדת/העדה/ שלך
6. פרט אילו ערכים מקדמת הדת/ העדה שלך?

הון תרבותי על פי בורדייה - ללומד

הון תרבותי הוא מושג המתייחס לעולם הידע והתוכן של היחיד והקבוצה, והוא מתפקד כגורם מרבד, כגורם המשעתק את אי השוויון, ואת עליונותם החברתית של קבוצות מסוימות והנמכתן והדרתן של קבוצות אחרות.

את המונח טבע הסוציולוג הצרפתי פייר בורדייה.

בספרו 'Forms of Capital' מרחיב בורדייה את מושג ההון מעבר למושג הכלכלי המציין חליפין חומריים, וכולל בו צורות לא-חומריות ולא-כלכליות של הון:

הון תרבותי, הון חברתי והון סימבולי.

בורדייה מבחין בשלוש צורות של הון תרבותי:

הון תרבותי ממוסד - תעודות אקדמיות והסמכות היוצרות 'תיעוד על יכולת

תרבותית המעניקות לאוחז בהן ערך קונבנציונלי, קבוע וחוקי ביחס לכוח'.

הון תרבותי מחופצן - חומריים כגון חפצי אומנות, ספרים, ציורים, מכשירים או מכונות. ניתן להעריך אותם הן חומרית, כהון כלכלי, והן סימבולית כהון מחופצן.

הון תרבותי מופנם/מגופן - מצוי בתוך האדם, והוא מייצג את ידיעותיו, יכולותיו, ערכיו וטעמו התרבותי. הון מגופן יכול לגדול על ידי השקעת זמן בשיפור עצמי ובלמידה. כאשר הון מגופן נטמע באדם, הוא הופך להביטוס ואינו יכול להיות מועבר בצורה מידית. כלומר - ההון המגופן הוא מערך התנהגויות (נימוס, דיבור,

הליכות וכיוצא בזה) וטעם (בביגוד, חברים, אוכל, תחביבים וכיוצא בזה) של אדם, המעידים על מי שהוא, מהיכן בא, איפה התחנך.

קישורים מומלצים – הצעות לפעילות

הצעה מספר 1

<http://www.educivic.items.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=76640f7a-f8b9-4fb7-b11c-401bf7bc44b1&lang=HEB>

חינוך אזרחי וחיים משותפים: זאת התרבות שלי – פעילות

הרעיון

החברה הישראלית היא חברה מגוונת ומרובת תרבויות. כל קבוצת אוכלוסייה מביאה אתה תרבות שלמה הכוללת מוזיקה, שפה, מנהגים, נורמות ועוד. על פי התפיסה הרב-תרבותית אין "תרבות גבוהה" ו"תרבות נמוכה", ובין התרבויות צריך שיתקיים יחס של כבוד הדדי ואף רצון ללמוד ולהכיר אלה את אלה. אך בפועל, לא אחת, קיימת נטייה לזלזל בתרבויות אחרות, להתנשא מעליהן, לפגוע בתרבויות הנחשבות נחותות או להטמיע אותן בתרבות הנחשבת הגמונית, התרבות החזקה והשלטת. כל כיתה היא מיקרוקוסמוס של החברה הישראלית, ויש בה תלמידים מקבוצות אוכלוסייה רבות ומגוונות. המטרה היא לאפשר לכל התלמידים להרגיש גאווה וביטחון בתרבות שממנה באו, בלי להתבייש בה או להסתיר אותה. העיסוק בתרבות במצגת ייעשה באמצעות מוזיקה. בעיקר המוזיקה המזרחית, שעדיין נחשבת לסוגה מוזיקלית "נמוכה", אף על פי שבשנים האחרונות משמיעים אותה יותר ויותר והזמרים המזרחים נעשו פופולריים מאוד.

הצעה מספר 2

חינוך אזרחי וחיים משותפים – פעילות בנושא מוזיקה ערבית

<http://www.educivic.items.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=b06d130f-4c27-4910-a780-1251f82c0642&lang=HEB>

המוזיקה הערבית היא מוזיקה נחותה שמתאימה רק למקומות בילוי עממיים ולא יוקרתיים.

אינסאף שואהנה

דעה קדומה: המוזיקה הערבית היא מוזיקה נחותה שמתאימה רק למקומות בילוי עממיים ולא יוקרתיים.

גימאל (במבטא ערבי)

"אחת מנת הבית של בורגר-לנד, אולטרה- בורגר עם שום, אקסטרה Sbic!"
(ספייסי)

אל החלון מצדו השני ניגש מאור קרביץ, בן 18, לבוש במדי בורגר-לנד.
מאור (לוקח את הבורגר)

"Spicy... כבו ת'מוזיקה. זו לא חומוסייה פה"

דעה קדומה: המוזיקה הערבית היא מוזיקה נחותה שמתאימה רק למקומות בילוי עממיים ולא יוקרתיים.

מטרות

להבין ששונות מוזיקלית היא דבר חיובי.
להבין שמוזיקה טובה מעניקה לפרט הרגשה טובה והנאה ללא קשר למוצאה או לתרבות שממנה באה.
להבין שאחת הדרכים להכיר את האחר היא להכיר את תרבות המוזיקה והשירים שלו.

הקדמה: מהי מוזיקה?

מוזיקה היא אמנות ייחודית בנגישות שלה וביכולת שלה לגעת בכל אדם. מוזיקה גורמת לאדם לחוש קרבה לבני אדם רחוקים. דרך המוזיקה עמים שונים מבטאים רגשות.

המוזיקה הערבית היא מוזיקה מן העולם הערבי והיא בעלת היסטוריה ארוכה הכוללת סגנונות מוזיקליים רבים, מפופ ערבי ועד למוזיקה ערבית קלאסית; ממוזיקה דתית ועד למוזיקה חילונית.

כמו המוזיקה הערבית, גם המוזיקה המזרחית הישראלית נתפסת כנחותה כי היא משתמשת בסגנונות מוזיקליים מארצות ערב. במהלך השנים סבלה המוזיקה המזרחית מאפליה ממסדית ומהתנשאות תרבותית והייתה מזוהה עם מאבקים אנטי-ממסדיים של ישראלים בני עדות המזרח. ואולם, החל משנות ה-90, חדרה מוזיקה זו ללב הזרם המרכזי של המוזיקה הישראלית. לאחרונה פרץ ויכוח ציבורי כאשר י. גאון החליט למתוח ביקורת חריפה על המוזיקה המזרחית.

פעילות:

האזינו לקטעי המוזיקה הבאים וכתבו מה נגע ללבכם בעת שהאזנתם להם

תארו מה גרם לכם להרגיש כך? המילים? הלחן? הזמר? דבר מה אחר?

פיירוז – נסאם עליינא אלהוא

[feature=related&http://www.youtube.com/watch?v=TUbQcxsJwWQ](http://www.youtube.com/watch?v=TUbQcxsJwWQ)

פריד אלאטרש – יא עואזל פאלפלו

<http://www.youtube.com/watch?v=ziLFMs0GIF8>

ננסי עגירם – קלמה

<http://www.youtube.com/watch?v=M0CViFi6LYs>

מחמד חמאקי – וחדה וחדה

<http://www.youtube.com/watch?v=DVOu3rr8WJY>

אום כולתום – דארית אלאיאם

<list=PL&playnext=1&http://www.youtube.com/watch?v=MoZtAMU3jhh167FF29173A8ADB1>

מאג'דה אלרומי – מטרחק באלבי

<http://www.youtube.com/watch?v=VkUjPfyMvx0>

סיכום: טעם מוזיקלי הוא בראש ובראשונה אישי ואחר כן מושפע מהסביבה שבה גדלנו. בכל סוגי המוזיקה קיים מגוון רחב התורם למאזינים ומעשיר את תרבותם. המוזיקה מחברת בין אנשים ומאפשרת התקרבות בין תרבויות שונות.

משימה:

הכינו לקט של מוזיקה מן העולם כתבו המלצה בנוגע ללקט שיצרתם היעזרו בפריט- "איך כותבים המלצה"

הצעה 3

פתחו את מצגת הקרחון הרב תרבותי בחרו פעילויות מתוכו.

אתם מוזמנים להיכנס לאתר גיברלטר

[/http://cafe-gibraltar.com](http://cafe-gibraltar.com)

<https://www.wzo.org.il/ruchani/files/yomhaazmaut/peiluttarbutisraelit.pdf>

תרבות ישראלית – תחנות בדרך

לסיום יחידה זו

בירור אישי וקבוצתי שיתופי

5. אילו מושגים למדתי ביחידה זו?
6. אילו שני דברים חדשים למדתי
7. איזה ערך עלה ביחידה זו?
8. מה עניין אותי במיוחד?
9. לאילו תחומי חיים אני יכול לקחת את ההבנות שקיבלתי?
10. האם אני יכול לעשות דברים אחרת בעקבות הלמידה וההתנסות?
11. האם אוכל להסביר את המושגים והתובנות לאחרים?

<https://apps.education.gov.il/I01net/default.html#/>

אתר המכיל המון פעילויות מצוינות

<https://students.education.gov.il/social-and-enrichment-activities/road-safety>

יחידת לימוד שניה- מיהו ישראלי

משך ההוראה : 8 שעות לימוד

מצגות מלוות :

○ מצגת : אני ישראלי – אותי זה מצחיק, למה?

זהות הישראלית הינה נושא מורכב המחייב דיון מעמיק. בזה תעסוק היחידה השנייה

מטרות:

- ❖ לברר מהם מרכיבי הזהות הישראלית של כל אחד מהלומדים
- ❖ לעמוד על ריבוי המשמעויות של המושג "ישראלי" בחברה הישראלית.
- ❖ לברר מהם מרכיבי הזהות הישראלית
- ❖ לחוות את המורכבות ואת הקושי במציאת מכנה משותף
- ❖ לעמוד על חשיבות הצורך במכנים משותפים בחברה הישראלית.

פעילות מספר 1

סרטונים- צפה בסרטונים וענה

1. [מיהו ישראלי](#) – חדר חדשות צפון 2.5 דקות

2. [מה ישראלי בעיניך](#) – שאלה לתלמידים 1.5 דקות

3. [מה ישראלי בעיניך](#) חן מזרחי סטנד אפ – 4 דקות

4. [שטויות שאומרים ישראלים](#) 1.5 דקות

- אילו מהמאפיינים שהוצגו בסרטונים מקובלים עליך?
- הוסף עוד מאפיינים שלא באו לידי ביטוי בסרטונים?
- כישראלים- אילו ערכים אנו מקדמים?
- כתוב מהו ישראלי בעיניך?

פעילות מספר 2 - סקר – מיהו ישראלי?

מהלך הפעילות

שלב א' – אישי

שאלת הסקר: שאלו 5 חברים "מיהו ישראלי" בעיניך?

שלב ב' – קבוצתי

כל אחד יציג את התשובות שקיבל מהחברים להם ערך את הסקר

המורה: רושם את התשובות

שאלות לדיון:

1. כיצד הרגשתם במהלך הסקר? האם היה קל או קשה? האם החברים שיתפו פעולה? אילו לבטים עלו סביב הגדרת "מיהו ישראלי"?
2. אילו מאפיינים של "מיהו ישראלי" הופיעו פעמים רבות?
3. אילו מאפיינים של "מיהו ישראלי" הפתיעו אתכם?
4. בחרו 3-4 מאפיינים מתוך הסקרים ל"מיהו ישראלי" המקובלים על כולכם.
5. מה דעתכם על ממצאי הסקר? האם הם המאפיינים את הזהות הישראלית? באילו מובנים?
6. באיזה מידה אנשים שרואיננו הדגישו מאפיינים "יהודיים" או "ישראליים" – האם הסקר מייצג את כלל החברה הישראלית? מה דעתכם?
7. מה ניתן ללמוד מכלל המאפיינים שהצגתם על הזהות הישראלית?
8. מדוע לדעתכם חשוב שיהיו לקבוצה, לקהילה, לעם, לחברה מכנים משותפים?
9. העלו רעיונות - כיצד ניתן להרחיב את המכנה המשותף בחברה הישראלית?

פעילות מספר 3

- ❖ מה דעתכם על הזהות הישראלית לפי דבריה של פרופ' אניטה שפירא?
- ❖ כיצד היא מתקשרת לפעילות שחוויתם?

מדבריה של פרופ' אניטה שפירא, היסטוריונית וחוקרת החברה הישראלית:

"האם קיימת כיום "זהות ישראלית"? מי אתה, הישראלי? מתנחל בגדה, עוטה דובון וטלית, חובש כיפה ומניף תת-מקלע? חרדי מבני ברק, תושב שינקין, בעל תסרוקת מוזרה המושכת תשומת לב? עולה מרוסיה, הגאה בשפתו ובתרבותו, או עולה מאתיופיה, הנאבק להכרה מצד הרבנות הראשית? חוזר בתשובה, השב אל המעיין ונוטש את עוולות העולם המודרני, אשכנזי המבקש לשמוע מוסיקה קלאסית, או מזרחי המעדיף מוסיקה מזרחית? או שמא רוב דומם של ישראלים, חילוניים בהשקפת עולמם, אך מבקשים לשמור על קשר למסורת אבות, מבקשים שלום עם ביטחון, רוצים קדמה כלכלית, ואולי סתם לחיות ככל האדם? ומה על האזרחים הערבים של מדינת ישראל?"

מתוך: אניטה שפירא, יהודים, ציונים ומה שביניהם, עם עובד, 2007

פעילות מספר 4

- ❖ האם אתם מסכימים עם דעתו של המחבר המתייחס להבדל בין אזרחות וזהות הדגימו מאירועים שנחשפתם אליהם.

מיהו ישראלי - א.ב. יהושע - 2013

מיהו בריטי? מיהו תאילנדי? מיהו צרפתי? מיהו פולני?
בכל תשובה לשאלה כזאת יש שני חלקים נפרדים, תשובת האזרחות ותשובת הזהות, שאינן חופפות בהכרח זו לזו. לדוגמה, אחייני נולד באמריקה להורים שהיו שם בשליחות, ולכן אוטומטית זכה באזרחות אמריקאית, שביחס אליה הוא מחויב רק בפעולות תחזוקה מינימליות, אולם זהותו הברורה היא ישראלית ולא אמריקאית. אם הייתי מכנה אותו אמריקאי בגלל הדרכון השני שלו הוא היה מוחה ונעלב. פקיסטני, למשל, שהגיע אתמול לנמל התעופה היתרו בלונדון ויש לו אזרחות בריטית, שאותה ירש מאביו או מסבו, הוא בריטי, גם אם אינו יודע מלה אחת באנגלית ומעולם לא שמע על שייקספיר או על ביירון. האזרחות הבריטית שלו מעניקה לו את כל הזכויות והחובות שיש לראש ממשלת בריטניה. ועדיין זהותו אחרת לחלוטין.

אזרחות וזהות בימינו אינן זהות. נכון שרובם המכריע של בני אדם שהם בעלי זהות לאומית מסוימת אוחזים באזרחות של אותו לאום, אבל מיליונים רבים של בני אדם אחרים ברחבי תבל (ובהם יהודים רבים) אוחזים באזרחות של לאום מסוים, ועם זאת רואים עצמם כבעלי זהות לאומית שונה לחלוטין.

הבנת ההבדל בין זהות לאזרחות היא אבן פינה בתשובה לשאלה מיהו ישראלי
מבחינת האזרחות, כל בעלי תעודת זהות ישראלית הם ישראלים, ולפי כללי הדמוקרטיה כולם אמורים ליהנות מזכויות אזרח שוות בכל המובנים. אבל לא כל בעלי תעודת הזהות הישראלית רואים את עצמם כבעלי זהות ישראלית. מיליון וחצי פלסטינים בעלי אזרחות ישראלית יגדירו את עצמם בדרך כלל כבעלי זהות לאומית

פלסטינית. הם נחשבים מיעוט לאומי היושב במולדתו בקרב רוב לאומי אחר. מצב כזה, שבו מיעוט לאומי חי בקרב רוב בעל לאום אחר, הוא שכיח מאוד בעולם של ימינו - באירופה, באסיה ובאפריקה - ומבחינה זו אין הפלסטינים הישראלים שונים ממיעוטים לאומיים אחרים, כמו הבסקים, הכורדים, או הקוויבקים. אבל יש לזכור שהמיעוט הפלסטיני הישראלי אינו מיעוט טריטוריאלי. מבחינתו, כל פלסטין - וכל שטח ישראל - הוא מולדתו. לכן אין משמעות לאוטונומיה טריטוריאלית בגליל או במשולש, למשל, אלא רק לאוטונומיה תרבותית .

יש כמובן זרימה דו־סטרית של אלמנטים רבים בין הזהות הלאומית של הרוב לבין האזרחות של המיעוט, ולהפך. הזהות היהודית של יהודים בצרפת מושפעת מאוד מאזרחותם הצרפתית, וסביר שגם הזהות הצרפתית מושפעת במידת מה מהזהות הלאומית היהודית. הוא הדין בישראל.

הזהות הפלסטינית של האזרחים הפלסטינים בישראל מכילה (גם דרך השפה העברית) מרכיבים מן הזהות הישראלית הכללית, והיא גם משתתפת בעיצובה של זהות זו. כששופט ערבי ישראלי דן בעניינו של נשיא המדינה, או כאשר ערבי ישראלי מנהל בית חולים וקובע נוהלי אשפוז חדשים, הם יוצרים קודים ישראליים בלב הזהות הישראלית; בדיוק כמו ששופט יהודי אמריקאי בבית המשפט העליון שותף בפירוש החוקה האמריקאית. אבל עדיין יש שוני בין זהות לאזרחות. ומי כמו היהודים הוכיחו ומוכיחים זאת לאורך ההיסטוריה שלהם במקומות רבים בעולם לכן המושג "ישראלי" אינו נוגע רק לאזרחות המשותפת ליהודים ולערבים בישראל, אלא הוא מושג זהותי העומד בפני עצמו. גם אם לא היה במדינת ישראל ערבי פלסטיני אחד, שם המדינה היה ישראל ותושביה - הם ישראלים ולא יהודים. המדינה היא ישראלית ולא יהודית; שהרי "ישראל" הוא השם המקורי של עם ישראל. "יהודי" הוא שם נספח מאוחר, שהופיע בפעם הראשונה בגלות (בהקשר של מרדכי היהודי אשר בשושן הבירה, ששידך את אחייניתו בנישואי תערובת למלך אחשוורוש). אילו משה רבנו, דוד המלך והנביאים ישעיהו, ירמיהו ושמואל היו מבקרים בכנסת ונשאלים על ידי היו"ר שלה, "מי אתם רבותי? אנא הזדהו", ללא ספק תשובתם הייתה: "אנחנו ישראלים" או "אנחנו בני ישראל".

המלה "יהודי" אינה מופיעה בסידור התפילה אפילו פעם אחת, ואילו חכמי המשנה התעקשו להשתמש רק במושג "ישראל" ולא במושג "יהודי" "

בהרצאה שנתן חיים נחמן ביאליק ב-1932 בנהלל (שנתיים לפני מותו), הוא התבטא ברוח הדברים שכתב אחר כך בן גוריון. "העניין פשוט מאוד: המושג תרבות אצל כל עם כולל כל מיני צורות חיים, מן התחתונות ביותר עד העליונות ביותר. תפירת נעליים - תרבות; תפירת מכנסים - תרבות; עבודת האדמה - ודאי תרבות. הכול תרבות, תרבות של צורות שונות. יש מחלקים כדי לשבר את האוזן, תרבות חומרית ותרבות רוחנית. זוהי גם כן חלוקה מלאכותית קצת, מפני שאם הנידון הוא תרבות יש כאן ממילא שיתוף, מזיגה של חומר ורוח ביחד... כאן בארץ ישראל מקבל המושג תרבות את מלוא משמעו. כל מה שהולך ונוצר בארץ ישראל על ידי יהודים הופך לתרבות".

**קובי אוז מציג: תיאטרון בובות פרטי – סולן להקת טיפקס, יוצר, כותב, שחקן,
אמן**

בנעוריי חשבתי שההורים שלי צבועים. הסתירות הפנימיות בבית הוריי זעקו דרך הסדקים בהגיון הנעורים שלי, לא הבנתי איך שמים פלטה בשבת ובאותה נשימה נוסעים לים, לא הבנתי איך מצד אחד עובדים חודשים כדי להכשיר את הבית ולבער בו את החמץ, ומצד שני לא טורחים לקרוא את החצי השני של ההגדה של פסח (זה שאחרי האוכל).

לא הבנתי איך מכבדים את כל החגים, ובכל זאת משתדלים להתחמק ככל האפשר מלהתפלל בבית-הכנסת. ההורים שלי חיו מתוך סתירה פנימית; אבל לא רק הוריי נתפשו בעיניי כצבועים. רוב המבוגרים שמסביבי היו רב-פרצופיים, או לפחות דו-פרצופיים, באופן מרגיז.

סבא שלי ז"ל, שהיה רב / מוהל / פייטן / שוחט, נראה דומה יותר לצ'ארלי צ'פלין מאשר לרב חרדי, הוא היה אדוק אבל ישב ליד שולחן מרוחק כשהיינו רואים טלוויזיה בשבת, ומעולם לא כפה עלינו לשנות את אורחותינו בשמה של דת משה וישראל.

כל הילדות שלי התווכחתי עם הוריי, הם לא היו חילונים מספיק ובטח שלא דתיים, הם הצביעו מערך וזה לא היה מספיק שמאל בשביל קובי הנער; הדבר העקבי ביותר בהתנהלותם היה חוסר העקביות. והם... הם הסתכלו עלי במבט סלחני ומלא גאווה, שכולו אומר: "יבוא יום ותבין". אמא שלי אמרה תמיד שדרך המלך עוברת באמצע, ואני לדידי גרסתי שדרך האמצע היא דרכם של לוזרים, פשרנים וותרנים.

הנה מבחר תגליות שגיליתי על עצמי:

1) אני יהודי

עכשיו נותר לי רק להחליט, איזה סוג של יהודי. אל המקלט השכונתי הגיע אברך והתחיל לחלק 'טוויסטים' ו'אגוזי' לילדים מהשכונה, כדי לפתות אותם ללמוד אצלו תורה. בשכונה חשבו שזה מבורך שהילדים יעסקו בספר-הספרים, במקום להתפרח בגינות. ...

הבנתי שהתשובה שהוא מציע היא בחירת צד, הבנתי שבחירת הצד שלו היא פסילת הצד השני, ואני... ממש לא רציתי לוותר על החיפוש תמורת איזו תחושת זיכוך זמנית. בבית-הספר לימדו אותנו תנ"ך לפי חז"ל וביקורת המקרא. כך למדתי לאהוב את המבט הדו-צדדי הזה; מצד אחד ביקורת המקרא, היסטורית ונוקבת, מצד שני חז"לינו המעמיקים ומחפשי המשמעות. התחלתי להבין שהעושר התרבותי נמצא, כמו שאמא שלי תמיד אמרה, באמצע. אידיוטי לוותר על ביקורת המקרא, אבל אידיוטי לא פחות לוותר על תבונתם של חכמינו.

2) יש לי עדה, אני טוניסאי

לא ייחסתי שום ערך מוסף לכך שאני טוניסאי. אבא שלי נורא רצה להביא לבר-מצווה שלי להקה טוניסאית, ואני התנגדתי בתוקף. הפשרה היתה להקת ה'קונסוליס', שידעו לנגן גם קצת מוזיקה מזרחית ואולי חצי שיר בטוניסאית. כל פעם שאבא שלי שם איזה תקליט של ראול ג'ורנו הטוניסאי, זה היה בשבילי כמו נגינה משונה על

מסור. המוזיקה הצפון אפריקאית התחילה לדבר אלי כשלמדתי לנגן אותה; אז הבנתי שמדובר במשהו חי, חם, מתוחכם ומרטיט.

3) אני בן לעיירת-פיתוח

מה זה להיות בן לעיירת-פיתוח? מה בכלל ההבדל בין שדרותי לירושלמי? מה ההבדל בין תל-אביבי לנתיבותי? לא חשבתני שיש הבדל גדול, עד שפגשתי לראשונה בני-נוער ממקום שונה. התחלנו לפגוש בני נוער מהקיבוצים שסביבנו להפתעתנו, ככל שהתרבו המפגשים החומות החלו ליפול והסטיגמות פיננו את מקומן להיכרות אישית, העוינות התמוססה וחברויות חדשות החלו להירקם בינינו; בקיצור, התחילו לרוץ צחוקים. העברית שלנו התערבבה, החלפנו בינינו סלנג ועשינו לא מעט תעלולים משותפים. בטיולים הללו נרקמה בלבנו התחושה, שאפשר ליצור משהו טוב ביחד.

4) אני פתוח לעולם

ההורים שלי חינכו אותי להיות פתוח להכול, אפילו לדברים שהם בעצמם לא יכלו לשאת; הם לימדו אותי לאכול גבינות וחמאה (דבר שהוא איכס מובהק בעיני כל טוניסאי), הם לימדו אותי לטעום מתרבויות חו"ל ולכבד אותן - סדרות בריטיות, סרטים ערביים וקומדיות צרפתיות. שלא לדבר על ספרים מכל הסוגים ובכל הטעמים, ששאלתי מהספרייה במרץ רב. התיאבון שלי התפתח לבליסה תרבותית על גבול הגרגרות..

5) אני לבנטיני

לפעמים אני נוקט עמדה יהודית, לפעמים עמדה אירופית, לפעמים אני מזרחי, לפעמים אני קוסמופוליטי, לפעמים אני בראש ובראשונה לאומי ולפעמים אני הומניסט לפני הכול. התחלתי להבין שאפשר להיות הרבה דברים במכה אחת, הבנתי שחיי מורכבים מהמון בחירות קטנות וסותרות ולא מבחירה אחת, גדולה וקוהרנטית. לפי הדרך הלבנטינית, יש להניח על השולחן שפע של סלטים בצלוחיות קטנות. לאו דווקא סלטים מזרחיים! סידור הסלטים כפסיפס של טעמים הוא הדרך המזרחית; העושר, הגיוון והצבעוניות הם התגלמותה של התפישה הלבנטינית. כשמגיעה המנה העיקרית, ברור שיש כאן מבנה היררכי; מדובר במנה שמקבלת כבוד. תבשיל קדחה או קוסקוס מופיע בנוסף לסלטים הפזורים; המנה העיקרית לא מבטלת את האופציה לטעום מהם תוך כדי ארוחה. התפישה הזאת שמכבדת גיוון, אך מציבה חיץ בין העיקר לטפל היא התפישה הלבנטינית. הרעיון הלבנטיני, שכל-כך מתאים לי, יכול אם כן להכיל בתוכו גם מגוון וגם היררכיה. זה ממש מסתדר עם חיי ועם נוף ילדותי. הלבנטיניות היא האפשרות שלי להכיל בתוכי רעיונות שונים ואף סותרים שיקשטו את יצירתי, ומנה עיקרית של עקרונות שבהם אני מאמין.

דמויות עסיסיות ומטורפות

שלל הגילויים הללו די תקע אותי כאמן. איך אני יכול בכלל לגשת לאמנות, כשאני מכיל בתוכי "גן-חיות" שלם של דמויות, סתירות וזהויות? הרגשתי שמחשבות החיפוש העצמי הללו חונקות אותי, התגליות שגיליתי על עצמי היו לנטל, רציתי להמציא את עצמי מאפס. לקחתי דף חלק וציירתי כוכב זמר ממושקף, לי קראו יעקב אוזן ולדמות שבראתי קראתי קובי אוז. למה אוז ולא עוז? לא רציתי לקחת על עצמי ישראליות עד כדי השימוש הזה באות ע"י - קובי עוז (עוז = אומץ = טייס קרב = צבר גיבור = לא בא לי על כל זה).

כיום אני מסתכל אחורה על התהליך שעברתי ורואה המון שעשוע, המון דמויות שפיתחתי והגשתי בעשרת האלבומים של 'טיפקס': סופרמן אנטי-גיבור, פילוסוף איראני גולה, ספייס-ארס, ליצן עצוב, שטן קטן ועוד. בשני הרומנים שכתבתי פיתחתי דמויות עסיסיות ומטורפות, שסחפו אותי להרפתקאות ספרותיות מיוחדות ומקסימות. תפקידים שלא העזתי לגלם, טיפוסים שמתווכחים עם עצם קיומי ומערערים על הסדר הטוב; אני רב אתם בלב ואוהב אותם בנשמה. עכשיו, כשאני בן 36, אני לא חושב שאני בדרך האמצע כמו שאמא שלי רצתה. הבנתי את המסר שלה אבל לקחתי אותו לכיוון אחר; ה"צביעות" של הוריי הפכה אצלי לצבעוניות, אני לא בדרך המלך, אני יותר ג'וקר מייקינג ואם אני בכלל באמצע של משהו, אני באמצע קרקס או קרנבל פרטי, זה האמצע שלי. אז אני... אני מפעיל בובות בתיאטרון בובות שנקרא קובי אוז. יש לי מגוון בובות וקולות, הבובה ששרה את השיר "ריקודי עמבה" היא לא הבובה ששרה את "עננה", הבובה ששרה "בתוך נייר עיתון" היא לא הבובה ששרה "התחנה הישנה" ובוודאי לא זו ששרה את "סמי וסומו". אני מחליט איזו בובה מהמבחר שלי תקליט איזה שיר; כל הדמויות הללו הן קריקטורות של עצמי, כולן בצלמי אבל הן לא אני. ואני המפעיל האנונימי, אין לי דמות ואין לי צלם, אני אבוד ומלא סתירות פנימיות אבל יש לי תיאטרון בובות.

קטעים נבחרים מתוך מאמר שפורסם בעיתון 'ארץ אחרת' גיליון 31 ינואר 2005.

חלק אישי

קובי אוז מעיד על עצמו שהוא בעצמו אמן 'תאטרון בובות' שיוצר את הישראליות.

חפשו במאמר: ממה מורכב תאטרון הבובות של קובי אוז?

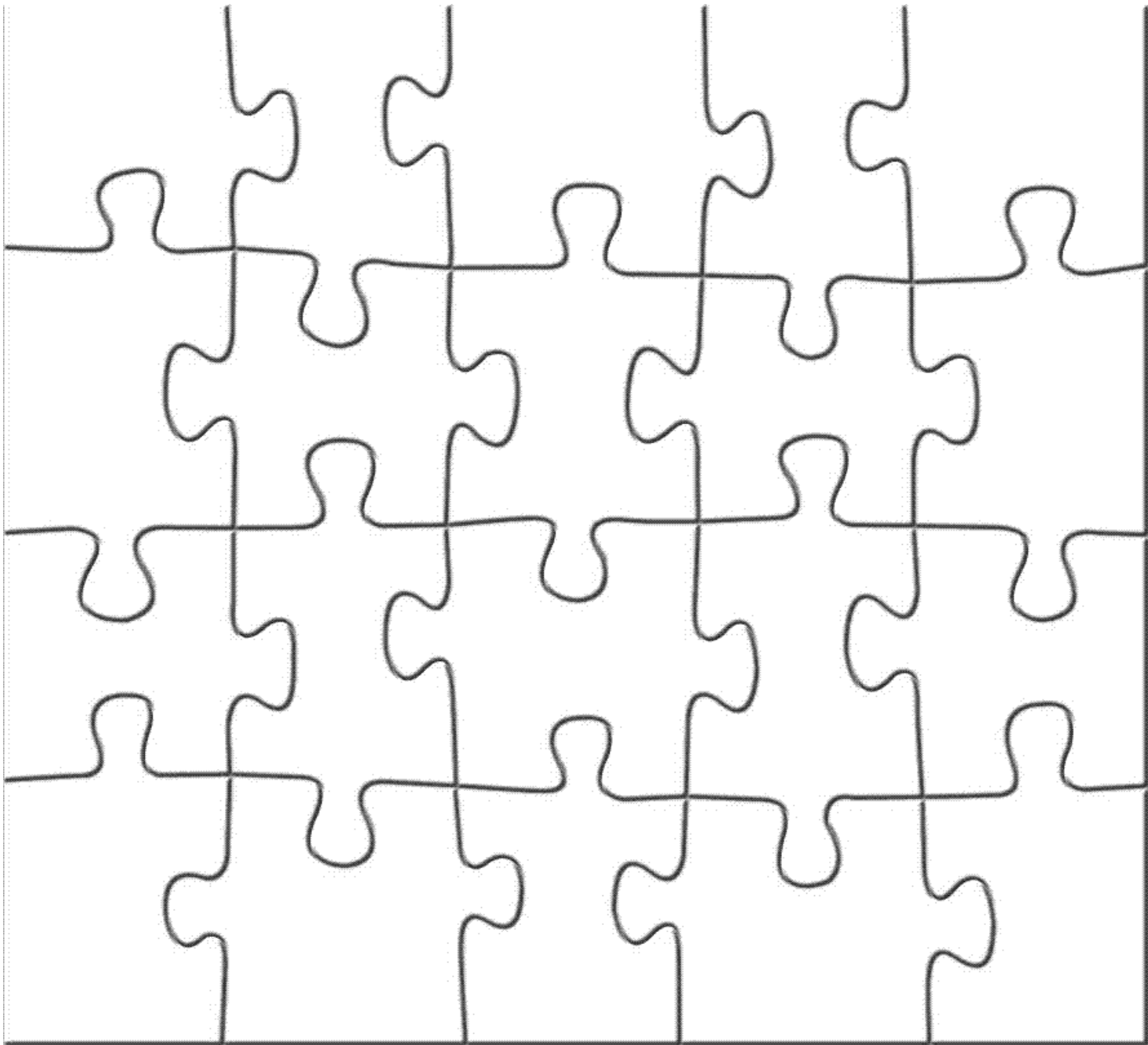
פעילות קבוצתית

נסו ליצור את תאטרון הבובות הישראלי של קבוצת הלומדים שלכם:

- כל אחד בקבוצה יכין רשימה אישית משלו של הזהויות מהן הוא מורכב
- אספו את כל הזהויות שיש לכם בקבוצה
- רשמו ומלאו את כל חלקי הפאזל בזהויות שמצאתם בקבוצה.

סכמו במליאה מה למדתם על מורכבות מושג של "מיהו ישראלי"

שיר ישראלי		
ביצוע: שלמה גרוניך ולהקת שבא מילים: אהוד מנור לחן: שלמה גרוניך		
<p>ה- "למד" שלי וה- "חת" שלי ה- "עין" שלי וה- "ריש" שלי נפגשים סוף סוף עם תף ישראל עם כל החלומות והגעועים עם כל הזכרונות הטובים והרעים בשיר חדש ישן שמאחה את הקרעים הנה מה טוב הנה מה טוב ומה נעים.</p> <p>במקצב יווני עם מבטא פולני... בסלסול תמני עם כנור רומני... מי אני? מי אני? כן אני! אלי אלי! שיר ישראל.</p>	<p>העמק שלי וההר שלי היער שלי והמדבר שלי נפגשים סוף סוף בנוף ישראלי עם כל החלומות והגעועים עם כל הזכרונות הטובים והרעים בשיר חדש ישן שמאחה את הקרעים הנה מה טוב הנה מה טוב ומה נעים.</p> <p>במקצב יווני עם מבטא פולני... בסלסול תמני עם כנור רומני... מי אני? מי אני? כן אני! אלי אלי! שיר ישראל.</p>	<p>השג שלי והמטר שלי הוואדי שלי והנהר שלי נפגשים סוף סוף בחוף ישראלי עם כל החלומות והגעועים עם כל הזכרונות הטובים והרעים בשיר חדש ישן שמאחה את הקרעים הנה מה טוב הנה מה טוב ומה נעים.</p> <p>במקצב יווני עם מבטא פולני... בסלסול תמני עם כנור רומני... מי אני? מי אני? כן אני! אלי אלי! שיר ישראל.</p>

שיר ישראלי שלמה גרוניך ומקהלת שבא

<https://www.youtube.com/watch?v=VtVOveFh76c>

הקשיבו לשיר ואז ערכו רשימה של כל הדברים המרכיבים פסיפס ישראלי בשיר:

מאכלים ישראליים	בגדים ישראליים	שירים ישראליים	ספרים ישראליים	סרטים ישראליים

- האם אפשר היום לדעת מאיזה ארץ מוצא הגיע כל אחד מהם?
- נסו למצוא את ארצות המוצא של המאכלים שרשמתם, של הבגדים, של השירים, מאיפה באה המנגינה? מהיכן בא המשורר?
- האם תוכל למצוא משהו ישראלי שבא מארץ המוצא של משפחתך?
למשל: לאכול סטייקים בא מאמריקה, לשיר את 'אדון הסליחות' בא ממרוקו, לאכול פלאפל בא ממצרים
- הוסיפו את הדברים הישראליים שאתם מכירים שבאו מארץ המוצא של משפחתכם.

אם תתבקשו להציג את עצמכם מה יהיה הדבר הראשון שתאמרו?

פעילות מספר 7

מהאתר - חינוך אזרחי וחיים משותפים

<http://www.educivic.items.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=9ee0dbb0-a773-46ad-9c61-75c5cd40fe3a&lang=HEB>

הרעיון

אחד התהליכים המרכזיים שעוברים בני נוער הוא בירור הזהות שלהם באמצעות שאלות שונות: מי אני? איך אני רוצה שאחרים יראו אותי? איך אני "באמת" ואילו מסכות אני לובש בסביבות שונות? איך אני מתנהג/ת בבית ואיך בבית הספר? שאלות כאלו ואחרות מטרידות בני נוער והן כבדות משקל עבורן.

זהותו של אדם מורכבת הן ממרכיבים שיוכיים (המשפחה שבה נולד, המקום שבו נולד, שפת האם שלו ועוד) והן ממרכיבים נרכשים (סגנון המוזיקה שהוא אוהב, המקצוע שהוא בוחר לעסוק בו, הבחירה בדת ואמונה ועוד), אך במצגת זו אנו מבקשים לחשוף פן נוסף – הפן החברתי.

פעילות מספר 8

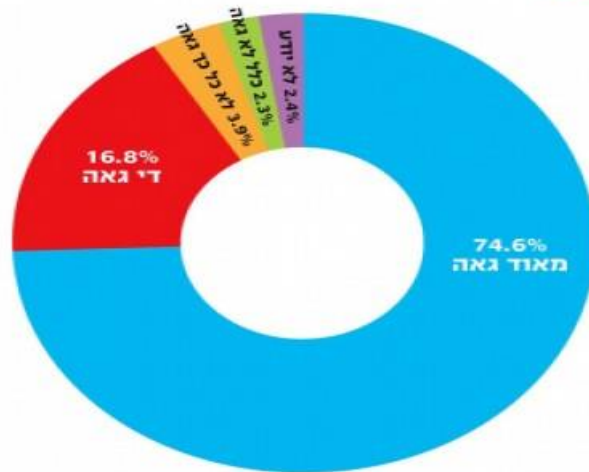
לפניך שאלון

ענה על השאלות הבאות

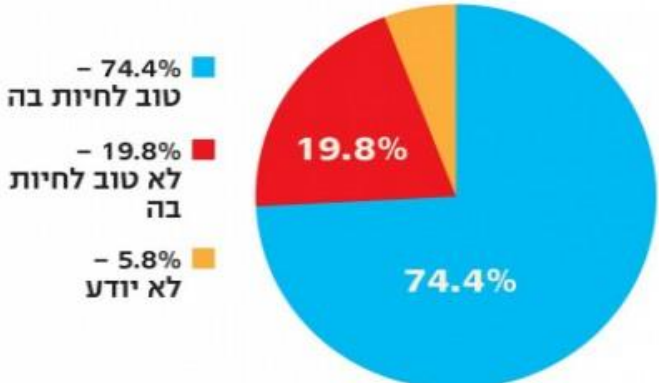

1. באיזו מידה אתה גאה להיות ישראלי?
2. מדינת ישראל – טוב לחיות בה, או לא טוב לחיות בה?
3. לו הדבר היה תלוי בך, היכן היית מעדיף לחיות (עכשיו לאחר שענית ניתן לראות את התוצאות)

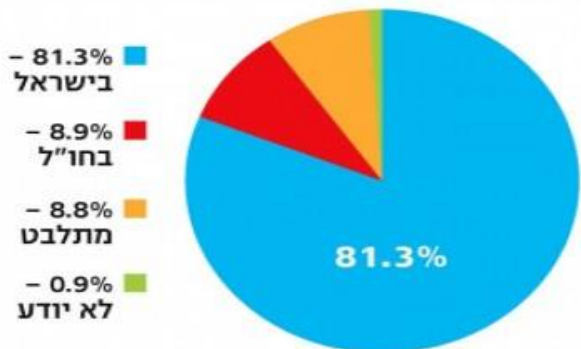
באיזו מידה אתה גאה או לא גאה להיות ישראלי? *

האם בשנת 2013 מדינת ישראל היא מדינה שטוב לחיות בה או מדינה שלא טוב לחיות בה? *

לו הדבר היה תלוי בך היכן היית מעדיף לחיות? *

שאלות נוספות שנשאלו

מה מדאיג אותך יותר מכל?

התשובה "הביטחון האישי" היא שזכתה ברוב הקולות (21.5%).

עלייה ניכרת נרשמה בדאגה מפני התגברות האנטישמיות בעולם (מ-12.1% ל-16.1%).

במקום השלישי נמצא המצב הכלכלי (15.7%), והדאגה מתאונות דרכים זכתה ל-15% מהקולות. הגרעין האיראני והביטחון בגבולות נמצאים במקומות נמוכים. הציבור סומך על צה"ל, מסתבר.

הסממנים הישראליים ביותר לדעתם של משתתפי הסקר הם לעזור לזולת, לקטר, להתלונן על המצב, ולעשות מנגל.

<http://www.israelhayom.co.il/article/83513>

הנה כמה הגדרות משעשעות מן האינטרנט, המנסות לתאר את תכונות הישראלי ואת התנהגותו:

- ❖ ישראלי הוא מי שאוהב את החיים בארץ, בעיקר כשהוא נמצא בחוץ לארץ.
- ❖ ישראלי הוא מי שלא יתבייש לשאול אותך, כמה אתה מרוויח.
- ❖ ישראלי הוא אדם הפוגש ברחוב מישהו שאינו מכיר, ולאחר 5 דקות נותן לו עצות מה לעשות בעתיד.
- ❖ ישראלי הוא מי שזורק סיגריה בוערת מחלון המכונית, ובאותה נשימה מתלונן שהרחובות בשוויץ הרבה יותר נקיים.
- ❖ ישראלי הוא מי שנוסע לקפריסין לסופשבוע, וכל המשפחה מגיעה לשדה התעופה כדי לקבל אותו כשהוא חוזר.
- ❖ הישראלים הם היחידים המוחאים כפיים כשהמטוס נוחת בשדה התעופה בארץ, אבל אין להם סבלנות לחכות לרגע שיטוסו מפה שוב.
- ❖ ישראלי הוא אחד שקשה לו לעמוד בתור, ולכן הוא מוצא לו "חבר" שיקנה לו כרטיס.
- ❖ ישראלי הוא מי שמקווה לטוב ביותר, אבל מכין את עצמו לרע ביותר.
- ❖ ישראלי הוא אחד שמבין בביטחון יותר מכל אדם אחר.
- ❖ ישראלי הוא אדם שקשה לו לומר: "סליחה", "תודה" או "בבקשה". אבל בשעת צרה, הוא יושיט לך יד ויעזור לך בכל דרך אפשרית, וזאת מפני שמתחת לצבריות הקוצנית שלו, יש לו לב זהב.

מעובד על-פי מקורות שונים.

❖ מה מוסיף כל אחד מהקטעים לזהות הישראלית ולמושג מיהו ישראלי?

קטע מתוך שיחה עם פרופ' עוז אלמוג: אז מה טבעה של הזהות הישראלית היום?

אין זהות ישראלית אחת. יש זהות "ממוקפת" ישראלית עם מקף: ישראל-דרוזי, ישראל-אתיופי, ישראל-חרדי וכיו"ב...

אז מה יותר חזק, הצד הימני של המקף הישראליות או הצד השמאלי הייחוד הפרטיקולארי?

זה תלוי כמובן בקבוצה. אצל החרדים והערבים, הצד השמאלי עדיין יותר חזק. לעומת זאת אצל העולים מחבר המדינות הצד השמאלי – הזהות הרוסית – הולך ונחלש עם הזמן והצד הימני הישראליות מתחזק. אבל בהכללה רחבה ניתן לקבוע שהמכנה המשותף הישראלי נחלש עם הזמן כיוון שהדבק החשוב מכל – האתוס הציוני, נחלש והולך... לכן הרבה מאוד ישראלים חילוניים תרים אחר זהויות אלטרנטיביות לצד הזהות הישראלית. זה יכול להיות המקצוע, התחביב למשל אספנים, חובבי טיולים או אופנועים וכו' אפילו אהדה לקבוצת ספורט בארץ ובחו"ל... התהליך הזה מואץ ועוד יואץ בהרבה בעקבות התפתחות האינטרנט, כיוון שהרשת הגלובלית הזאת יוצרת מסה קריטית של אנשים עם מכנים משותפים ברחבי העולם שהופכים בסופו של דבר לקהילות. אלה עדיין קהילות וירטואליות, אבל מדובר בתופעה שתשנה את מפת הזהויות בעולם.

עוז אלמוג. מפנה, מס' 51, תשרי תשס"ז, אוקטובר 2006

דרור פויר - לפני משהו כמו עשור, יצאה לאור אסופת מאמרים תחת הכותרת "מה אתה יותר - יהודי או ישראלי" שבמסגרתה עשו משהו כמו 25 כותבים צעירים את השאלה כקדדום לחפור בה בשאלת הזהות. פעם התחבטתי בזה גם אני, אבל היום אני סבור שמדובר בשאלה חביבה אבל מעט מיותרת, בערך כמו לשאול: בננה - יותר צהובה או יותר מכופפת? מה אני יותר - גבוה או רזה? אשכנזי או משקפופר? זה כמו כל האנשים האלה שכותבים בתיאור העצמי ברשתות החברתיות: "אני אבא, גבר, עיתונאי, חובב שחמט ורוכב על אופניים - ולא בהכרח בסדר הזה". ברור שזה לא בהכרח בסדר הזה, טמבל, כי בדברים האלה אין סדר ולא יכול להיות. זהות אינה דבר ליניארי - היא **סלט**, והיא לא יכולה להיות שום דבר אחר.

פעילות מספר 10

קראו את הקטע הבא וענו

שאלות אישיות

1. מה דעתך, האם "תעודת הזהות" הינה רק מסמך פורמאלי?
2. השלם את המשפט: קבלת תעודת זהות בשבילי היא...
3. האם לקבלתה יש משמעויות נוספות?
שאלות לדיון במליאה:

1. מה משותף ומה שונה וייחודי בדבריהם של חברי הקבוצה?
2. מדוע לדעתכם נושאים מסוימים נבחרו על ידי רוב המשתתפים?
3. האם לדעתכם בני נוער ומתבגרים ממקומות אחרים בארץ ובעולם היו מציינים נושאים אחרים?

קריאה ; תעודת זיהוי/ יאיר לפיד

הזמינו אותך לקבל תעודת זהות . ביום שני הגיעה מעטפה חומה, שמזמינה אותך למשרד הפנים . אתה צריך להביא שתי תמונות ואת הטופס שמעיד שנולדת....תעודת הזהות החדשה שלך, בן, תהיה עשויה מפלסטיק תעשייתי כחול . בפנים תהיה תמונה שלך (אל תיבהל אם אתה נראה שם כמו רוצח סדרתי , כולם נראים ככה) ומעט מאוד פרטים מזהים : שם פרטי, משפחה, זכר , יהודי, תאריך לידה . אתה תיקח אותה ותצא החוצה מסניף משרד הפנים. אם בא לך להיות מסורתי, תחצה את הכביש ותלך ממול...לאכול פיצה משולש עם זיתים . זה בדיוק מה שאבא שלך עשה לפני 23 שנה ...זה אולי נראה קצת טיפשי , בן, אבל זה לא מזיק לזהות שלנו שתהיה לה תעודה . היא מורכבת בעצם מדברים פשוטים, שמחברים את כולנו בלי שנשים לב . אתמול צלצל אלי הדוד שלך, כדי לדווח שהוא קרא באינטרנט, שמפלס הכינרת שני מטר מתחת לקו האדום . שנינו לקחנו את זה אישי , כי יש רק מדינה אחת בעולם עם שלולית לאומית... ההיסטוריה החליטה בשביל סבא שלך שהוא יגור כאן, אני החלטתי בשביל עצמי , אתה כבר לא צריך להחליט, אתה יכול לנסות לברוח מפה...לנסוע להודו, לשבת באשראם, ללבוש גלימה ולשיר " הארי קרישנה."

זו הבעיה עם תעודת הזהות החדשה שלך, בני, היא לא להחזרה...
הישראליות היא לא כיף גדול. זוהי ארץ קשה, ולפעמים גם עצובה. שבה רוב הזמן
לא גומרים את החודש. את המתנה הכי גדולה שהיא תיתן לך קיבלת השבוע בדואר
אתה שייך למשהו, לקבוצה, לחבר'ה לפלוגה, לעם!
בלי השתייכות אנו סתם חיים ומתים בלי משהו באמצע.
ישראל תיקח ממך את כל חיך, אבל תיתן בתמורה חיים שיש בהם משמעות.
האמן לי זה שווה את המאמץ.

מתוך "תעודת זיהוי", "עומדים בטור", ידיעות אחרונות 2005

המדינה היחידה / יאיר לפיד

זוהי המדינה היחידה שבה פטריוט הוא מי שקונה בצומת מילד רוסי דגל כחול לבן, שאותו ייצר פועל תאילנדי מבד שהגיע ממתפרה בעזה.
זוהי המדינה היחידה שבה 61 אחוז מהציבור תומך בניוד רצועת האלכסון, אבל רק 12 אחוז מהם יודעים מה זה בעצם.
זוהי המדינה היחידה שבה את החינוך העצמאי משלמת המדינה, אבל את החינוך חננם משלמים ההורים.
זוהי המדינה היחידה שבה המובטלים שובתים.
זוהי המדינה היחידה שבה כביש חוצה נגמר לפני החצי, נתב"ג 2000 עוד סגור ב-2003, יבוא המים מתחיל דווקא בשנה הכי גשומה, ופי גלילות מפורק כבר שמונה שנים רצוף, ועדיין קיים.
זוהי המדינה היחידה שבה משרד התחבורה הציב בצד את השלט: "כוהנים – סעו בצד שמאל של הכביש", ועכשיו צריך רק לקוות שהכוהנים נוסעים מהר יותר.
זוהי המדינה היחידה שלאמא של הרב"ט יש את הטלפון של המ"מ ושייזר לו.
זוהי המדינה היחידה שבמועדוני טראנס מוכי אקסטזי הלהיט הוא "פרחים בקנה, בנות בצריח", הזמר שהפרויקט שלו כבש את המצעדים עדיין גר עם ההורים בכפר

סבא, לאמן הראפ הכי בוטה קוראים מוקי והקמבק של צביקה פיק נמשך עשר שנים.

זוהי המדינה היחידה שהעלתה לחלל לוויין תקשורת, אבל אף אחד לא נותן לגמור משפט.

זוהי המדינה היחידה שבה התפוצצו כבר טילים מעיראק, קטיושות מלבנון, מתאבדים מעזה ופגזים מסוריה, ועדיין דירת שלושה חדרים עולה יותר מאשר בפריז.

זוהי המדינה היחידה שבה שחקני כדורגל באים למגרש עם אבא כדי שהוא יצעק על המאמן, וביום שישי, כשהולכים להורים, כל אחד יושב בדיוק באותו כיסא שבו ישב בגיל חמש.

זוהי המדינה היחידה שבה ארוחה ישראלית מורכבת מסלט ערבי, קבב רומני, פיתה עיראקית וקרם בוואריה (שזה מחוז בגרמניה). אנחנו כנראה אוהבים לאכול אנטישמים.

זוהי המדינה היחידה שבה האיש בחולצה הפתוחה עם הכתם הוא כבוד השר, וזה שליחו עם החליפה והעניבה הוא הנהג שלו.

זוהי המדינה היחידה שבה הביטוי "אני לא הפרעתי לך", משמעו שאני רוצה להפריע לך.

זוהי המדינה היחידה שבה מוסלמים מוכרים מזכרות קדושות לנוצרים, תמורת שטרות שעליהם מודפס פרצופו של הרמב"ם.

זוהי המדינה היחידה שבה בגיל 18 עוזבים את הבית ובגיל 24 עדיין גרים בו. זוהי המדינה היחידה שבה אנשים שבאים אליך בפעם הראשונה, שואלים אם "אפשר לקחת מהמקרר?"

זוהי המדינה היחידה שבה אף אישה לא מסתדרת עם אמא שלה, אבל בכל זאת מדברת איתה שלוש פעמים ביום, שתיים מהן עליך.

זוהי המדינה היחידה שבה מראים תמונות של הילדים, גם כשהילדים נמצאים (ומתביישים נורא).

זוהי המדינה היחידה שבה אפשר לדעת מה המצב הביטחוני לפי השירים ברדיו. זוהי המדינה היחידה שבה העשירים הם בשמאל הסוציאליסטי, העניים בימין הקפיטליסטי והמעמד הבינוני משלם הכול.

זוהי המדינה היחידה שבה אין בעיה להשיג תוכנת מחשב להטסת חלליות, אבל צריך לחכות שבוע כדי שיתקנו לך מכונת כביסה. ורק פה, אם כבר מדברים, קיימת יחידת הזמן הקרויה "אני אגיע בין אחת-עשרה לשש".

זוהי המדינה היחידה שבה בדייט הראשון שואלים את הבחורה איפה היא שירתה בצבא.

והמדינה היחידה שבה מתברר שהיא הייתה יותר קרבת ממך.

זוהי המדינה היחידה שבה בין היום הכי שמח ליום הכי עצוב יש בדיוק שישים שניות.

זוהי המדינה היחידה שבה רוב האנשים אינם מסוגלים להסביר למה הם גרים דווקא בה, אבל יש להם המון סיבות למה אי אפשר לגור במקום אחר.

זוהי המדינה היחידה שבה אם אתה שונא פוליטיקאים, שונא פקידים, שונא את המצב, שונא את המסים, שונא את איכות השירות ושונא את מזג האוויר, סימן שאתה אוהב אותה.

זוהי המדינה היחידה שיכולתי לחיות בה.

פעילות מספר 11

- ❖ עם אילו משפטים אתם מזדהים?
- ❖ עם אילו משפטים אינכם מזדהים?
- ❖ לפניכם התחלת המשפט: **זוהי המדינה היחידה ש... בבקשה סיימו את המשפט**
- שאלות לדיון לאחר קריאת הקטעים של יאיר לפיד:**
- ❖ האם אתם חשים השתייכות למדינת ישראל? במה זה בא לידי ביטוי?
- ❖ מה לדעתכם יוצר תחושת השתייכות – במשפחה, בתנועת הנוער, בכיתה, עם החברים, עם המדינה, עם העם?
- ❖ מה חשיבותה של "השתייכות" לפי יאיר לפיד? מה דעתכם?
- ❖ "ישראל תיקח ממך את כל חיידך, אבל תיתן בתמורה חיים שיש בהם משמעות" – מה כוונתו, לדעתכם?
- ❖ האם לדעתכם החיים במדינה מקנים משמעות מיוחדת? מהי בעיניכם?
- ❖ האם קבלת תעודת זהות מסמלת ומחזקת את תחושת ההשתייכות למדינה? כיצד?
- ❖ מהי משמעות המילה "זהות" בתעודת הזהות? מה דעתכם, האם התעודה מבטאת "זהות אישית" או שהיא מסמך שמטרתו ליצור מכנה משותף זהה לכל האזרחים? שורש המילה זהות הינו ז.ה.ה.
- ❖ אילו מאפיינים אתם מזהים בתעודת הזהות: נסו למיין אותם למאפיינים יהודיים או ישראליים. האם הייתם מוסיפים מאפיינים נוספים? אילו? מדוע?

פעילות מספר 12

מתוך האתר - תמיד אזרחות – מיהו ישראלי

<http://citizenship.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=a237d1dd-9122-43e2-8d42-92c2b537042f&lang=HEB>

החברה הישראלית מורכבת מזהויות שונות. הפעילות "מיהו ישראלי" תפתח צוהר להסתכלות ביקורתית על הזהות הישראלית ממספר נקודות ראות. הדיון יתמקד בריבוי המשמעויות של הזהות הישראלית ובלבטים ובקשיים שביצירת מכנים משותפים החיוניים לקיומה של חברה.

"לאן אני שייך"

אחד השירים הישראליים פותח במילים :

לפעמים נראה לי כאילו כל מה שאני עושה לפעמים נראה כאילו כל מה שאני רוצה זה לשבת בבתי קפה. זה דור שלם של אנשים שלא אכפת להם כמעט מכלום שמישהו יזיז אותנו זה לחכות שמישהו יקרה עם מי לישון, מתי לקום איפה הזהות שלנו? מילות השיר תוהות אילו ערכים מנחים את חיינו כיום

בתי קפה - יוטיוב

בתי קפה - מילים ולחן: עברי לידר

לפעמים נראה כאילו כל מה שאני עושה
זה לשבת בבתי קפה ולתכנן את העתיד שלנו
לפעמים נראה כאילו כל מה שאני רוצה
לחכות שמישהו יקרה, שמישהו יזיז אותנו
זה דור שלם של אנשים שלא אכפת להם כמעט מכלום
עם מי לישון, מתי לקום ואיפה הזהות שלנו?
זה שערות מפלסטיק או זה אמיתי
תקשיבי די ג'יי זה לא שם פרטי
למרות שחצי תל אביב תסתובב כשתצעקי

לפעמים נראה כאילו כל מה שאני עושה
זה לשבת בבתי קפה ולדבר על החיים שלנו
תכניות שלום וטוק שואו וחצי מנחה
איך כסף זה דבר יפה כשהוא הולך איתנו
אז שמישהו יוציא לו את הבטריה מהגב
הוא רוצה הכל והוא חייב עכשיו
להשתנות, הוא לא יתן לזה לקרות
לא יתן לזה להיות
כי שנתיים של טיפול כבר לא עוזרות

לפעמים נראה כאילו כל מה שאני עושה

זה לשבת בבתי קפה ולשחק את התפקיד שלנו
בחור רגיש שלא לוקח אחריות על מה שהוא עושה
איך אושר זה דבר יפה שיחלקו גם לנו
זה דור שלם של אנשים שלא אכפת להם כמעט מכלום
עם מי לישון עם מי לקום ואיפה הילדות שלנו?
בתוך מחשב, בתוך אתר של כמה מופרעים
שכבר איבדו את הרצון שיהיו להם פנים

שתפו

- ❖ למה אתם מתחברים בשיר?
- ❖ למה אתם מתנגדים בשיר?
- ❖ לאילו מהערכים בשיר אתם מתחברים ולאילו אתם מתנגדים?

פעילות מספר 14

מצגת המלווה את יחידת הלימוד
מיהו ישראלי- אותי זה מצחיק!

צפו בשקפים

- ❖ מה מצחיק ומעלה חיוך בכל אחד מהשקפים?
- ❖ האם מה שמוצג אופייני לישראלים?
- ❖ האם יש דבר כזה "הומור ישראלי"? האם הוא משותף?

את רוב הבדיחות הישראליות ניתן לחלק למספר קטגוריות, לפי הנושא העיקרי שבו עוסקת הבדיחה

- הישראלי החכם, המתחכם לבן עם אחרת ומסדר אותו + הומור תוקפני נגד ערבים
- הישראלי הטיפש, בדרך כלל מופיע בדמות "הערס" – דמות של אדם עממי וחסר תרבות או השכלה
- בדיחות עדתיות המתארות בן עדה יהודית ישראלית מסוימת באור סטריאוטיפי .
- הישראלי הטיפוסי – אלו בדיחות המתייחסות להיבטים של נורמות התנהגות בישראל ושל ישראלים
- היהודי – א. בדיחות על חרדים ודתיים .ב. בדיחות בהן "היהודי" מופיע מול בן דת אחרת, מוסלמי או נוצרי.

לסיום היחידה: צרו מפת מושגים של מיהו ישראלי

<https://www.youtube.com/watch?v=7Bl4slDUmms>

<https://sites.google.com/site/meyravsictscollection/Conceptmaps>

לסיום יחידה זו

בירור אישי וקבוצתי שיתופי

12. אילו מושגים למדתי ביחידה זו?
13. אילו שני דברים חדשים למדתי
14. איזה ערך עלה ביחידה זו?
15. מה היה קשה ומורכב ביחידה זו?
16. מה היה פשוט וקל ביחידה זו?
17. מה עניין אותי?
18. לאילו תחומי חיים אני יכול לקחת את ההבנות שקיבלתי?
19. האם אני יכול לעשות דברים אחרת בעקבות הלמידה וההתנסות?
20. האם אוכל להסביר את המושגים והתובנות לאחרים?

יחידת לימוד שלישית - מכור היתוך לרב תרבותיות

הקצאת שעות : 8 שעות לימוד

מצגות מלוות יחידה:

- מצגת : מכור היתוך לרב תרבותיות
- מצגת : ביטויים לרב תרבותיות בישראל

פעילויות לבחירה: יש

מטרות היחידה

- ❖ התלמיד ילמד יכיר ויסביר את המושגים "כור היתוך" ו"רב תרבותיות".
- ❖ התלמיד יבין את הגורמים לעיצוב תפיסת 'כור היתוך', ואת הגורמים למעבר מתפיסת 'כור היתוך' לתפיסת ה'רב תרבותיות'.
- ❖ לעמוד על היתרונות והחסרונות של גישות כור היתוך והרב תרבותיות.
- ❖ להבין את היתרונות והאתגרים בחיים בחברה רב תרבותית
- ❖ ההכרה בהבדלים וקבלת השוני כנקודת מוצא לדיאלוג
- ❖ ההבנה כי אדם יכול להיות שותף בכמה הקשרים של זהות תרבותית ולנוע בחופשיות ביניהם
- ❖ לעודד את הלומדים להכיר ולכבד את השונות של אחרים
- ❖ להכיר ולהבין את מודל האקולטורציה של ברי
- ❖ התמודדות עם קונפליקטים/שיח מוגן

מושגים

חברה פלורליסטית = חברה שיש בה ריבוי תרבויות.
חברת מהגרים - החברה הישראלית היא **חברת מהגרים** וככזאת היא מהווה מסגרת קולטת לבני תרבויות שונות.
בנוסף, יש בה הרבה מיעוטים אתניים שהם גם מהווים תרבויות משנה.

דגמים של מדיניות כלפי היחסים בין תרבויות משנה בחברה :

כור היתוך - מיזוג של כל התרבויות השונות המרכיבות את החברה בכדי ליצור תרבות חדשה ומשותפת. דוגמאות : ארה"ב בשנות ה-20, החברה הישראלית בתחילת שנות ה-50 עד סוף שנות ה-70.

"כור היתוך" הינו תנור התכה, המשמש להתכת מתכות שונות. כתוצאה מכך המתכות נמסות, מאבדות את צורתן המקורית וניתן למזג ולעצב אותן בצורות חדשות. הביטוי "כור היתוך" הינו מטפורה לתפיסה שראתה לנגד עיניה את הצורך למזג את העולים עם הישראלים הוותיקים ליצירת תרבות ישראלית משותפת, על מנת לבנות עם חדש בארץ. מגמה זו דרשה מן העולים להתנתק ממסורתם, ממנהגייהם ומשפתם ולאמץ את התרבות הישראלית החדשה שיוצגה בעיקר על ידי דמות הצבר

הטמעה - תרבות הרוב בחברה תהיה התרבות הדומיננטית ובני תרבויות אחרות יחויבו לוותר על תרבויותיהם ולהתאים את אורח חייהם לערכים ולנורמות של הרוב.

פלורליזם תרבותי - יש להעניק הכרה רשמית ולגיטימציה שווה לתרבויות משנה

שונות בחברה. דוגמאות: א. שוויץ - ארבע שפות מוכרות בה כשפות רשמיות: גרמנית, צרפתית, איטלקית ורומנסק. כל שפה היא מרכיב חשוב של תרבות משנה של אחת הקבוצות האתניות הגדולות במדינה וכל אחת מיישבת אזור אחר של המדינה. הלימודים בבתי הספר באזורים שונים מתנהלים בשפות שונות

סגרגציה - הפרדה בין תרבויות המשנה השונות. הפרדה פיזית וחברתית בין קבוצות אתניות וגזעים. דוגמה: מדיניות האפרטהייד שהייתה נהוגה בדרום אפריקה. לצערנו גם בחברה הישראלית:

א. חרדים - סגרגציה מרצון. ב. ערביי ישראל - סגרגציה כפויה.

השמדה שיטתית - של קטגוריה מסוימת של בני אדם, בעלי תרבות ייחודית, על ידי בני אדם מקטגוריה אחרת. דוגמאות: השואה, "הטיהור האתני" שהתנהל בבוסניה.

חברה רב-תרבותית - חברה שבה מתקיימים סובלנות, אכפתיות הדדית, דיאלוג שוויוני והכרה הדדית בין הקבוצות התרבותיות השונות.

חברה פלורליסטית - חברה המכירה בגיוון החברתי תרבותי, בשונות ובזהויות הנבדלות של הקבוצות בתוכה. חברה המכירה בזכות של היחיד והקבוצה לבטא דעות שונות, לשמור על הזהות הנבדלת והייחודית של היחיד והקבוצה ולהתארגן כדי לממש ולהשיג את זכויות הקבוצה ולמלא אחר צרכיה והאינטרסים המשותפים שלה. עם זאת, קיימת הסכמה בין הקבוצות השונות לגבי שמירת כללי המשחק הדמוקרטיים (מבוסס על המערך של איריס יהב)

ציונות - תנועה אידיאולוגית הרואה בארץ ישראל את מולדתו ההיסטורית וביתו של העם היהודי. הציונות. תנועה זו שמה לה למטרה להשיב את העם היהודי לארצו מכל תפוצותיו ולהקים בית לאומי לעם ישראל בארץ ישראל. היו ועדיין יש גוונים וזרמים שונים לתנועה הציונית, וקיים ויכוח סביב ההגדרה "מיהו יהודי?" אך זה המכנה המשותף לכל הזרמים. קיימת הסכמה רחבה בין הזרמים שמדינת ישראל צריכה להמשיך ולהתקיים כמדינה יהודית דמוקרטית.

פוסט-ציונות - השקפת עולם אידיאולוגית ששורשיה בויכוח האקדמי בין ההיסטוריונים החדשים להיסטוריונים הוותיקים באקדמיה הישראלית, שזכתה לביטוי תקשורתי גובר והולך מאז שנות ה-80. לפיה השוני החברתי והשחרור של קבוצות חברתיות מהדיכוי של כור ההיתוך הציוני הם ערכים מרכזיים. נציגיה ביקרו במאמריהם הרבים את ההיסטוריוגרפיה, המיתוסים והאתוסים הציוניים במטרה לקעקע את הזיכרון הקולקטיבי הישראלי, ולהפריט אותו לזכרונות פרטיים. הוגים

פוסט ציונים מאמינים שקיימת סתירה בין מדינה יהודית לבין מדינה דמוקרטית. המטרה: להפוך את מדינת ישראל ממדינה יהודית למדינת כל אזרחיה חילונית, המעניקה שיוויון זכויות מלא לכל הקבוצות האתניות והלאומיות שבה.

יחידת מידע – על המורה לפשט ולתמצת את הכתוב

הכרזת העצמאות – המסד למשטר במדינת ישראל

הכרזת העצמאות ביום ה' באייר תש"ח במאי 1948, בישרה את הקמתה של מדינת ישראל. על הכרזת העצמאות חתמו 37 חברי מועצת העם, אשר ייצגו את היישוב היהודי בארץ ישראל.

בהכרזת העצמאות מוצגות הצדקות (הלגיטימציה) לזכותו **הטבעית, ההיסטורית והמשפטית** של העם היהודי למדינה ריבונית בארץ ישראל.

הצדקה (לגיטימציה) טבעית – זכותו של כל עם לעמוד ברשות עצמו במדינה משלו וכך זכותו של העם היהודי למדינה משלו.

הצדקה (לגיטימציה) היסטורית – מבוססת על הקשר ההיסטורי, התרבותי, והדתי בין העם היהודי ומולדתו ארץ ישראל. סיפורו של העם היהודי בארץ ישראל

הממלכה עצמאית שקיים בא"י מופיע בספר הספרים – התנ"ך המוכר לעולם כולו.

הצדקה (לגיטימציה) משפטית – מבוססת על הכרה בינלאומית מגופים בינלאומיים רשמיים כמו למשל ההחלטה בדבר חלוקת הארץ לשתי מדינות מדינה יהודית וערבית כפי שהתקבלה בארגון האומות המאוחדות בשנת 1947 והצהרת בלפור 1917.

בהכרזה יש פנייה למספר גורמים. פניות אלו מלמדות אותנו על מטרותיה של

המדינה

למי פונה ההכרזה?

1. בהכרזה יש פניה לאומות המאוחדות (האו"ם) – לתת יד לעם היהודי בבניין מדינתו ולקבל את מדינת ישראל למשפחת העמים.
2. בהכרזה יש פניה לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל לשמור על השלום וליטול חלקם בבניין הארץ על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה במוסדותיה ששל המדינה.
3. בהכרזה יש פניה למדינות ערב השכנות לשיתוף פעולה ועזרה הדדית לקדמת המזרח התיכון כולו.
4. בהכרזה יש פניה לעם היהודי בכל התפוצות להתלכד סביב המדינה בעליה ובעזרה בבניין הבית.

חשיבות ההכרזה

1. בהכרזת העצמאות הוקמה המדינה ונקבע באופן רשמי שם המדינה – ישראל ואופייה כמדינה יהודית מדינתו של העם היהודי.
2. הכרזת העצמאות הניחה את שני היסודות למשטר במדינת ישראל:
 - א. ישראל היא **מדינה יהודית ומדינת העם היהודי- היסוד יהודי**.
 - ב. ישראל היא מדינה **שערכי השוויון והחירות לכל אזרחיה הם ערכים מרכזיים – היסוד דמוקרטי**.
3. בהכרזה נקבע כי מדינת ישראל היא מדינתם של: היהודים החיים בישראל – אזרחי המדינה.
המיעוטים החיים בישראל – הערבים הדרוזים והצ'רקסים – אזרחי המדינה.
היהודים החיים בתפוצות – שאינם אזרחי המדינה.
5. בהכרזה נקבע שהמיעוטים החיים בישראל הם אזרחים שווים זכויות במדינה.

מהי זהות?

הזהות היא מכלול של מרכיבים שבאמצעותם האדם מגדיר את עצמו.

קיימים שני סוגים של מרכיבי זהות:

1. **מרכיבים שיוכים** – מרכיבי זהות השייכים לפרט מלידתו. שאינם ניתנים לשינוי. כמו: מין, עדה וצבע עור.

2. **מרכיבים נרכשים** – הניתנים לשינוי, ניתנים לרכישה. כמו: מקצוע, דת ואזרחות.

הגדרת הזהות היא הגדרה סובייקטיבית, כל פרט בוחר אלו מרכיבים בזהות שלו להדגיש ואלו לא ומתי.

מרכיבי זהות:

1. **הזהות האזרחית** – מבוססת על הקשר והמחויבות של האדם למדינתו. אדם שמדגיש את חובותיו כלפי מדינתו ואת הקשר הרגשי שלו למדינה מדגיש זהות אזרחית. למשל, אדם שמגדיר את עצמו כישראלי מדגיש את זהותו האזרחית, השייכות שלו למדינת ישראל.

2. **הזהות לאומית** – מבוססת על הקשר והשייכות של האדם ללאום, לתרבות הלאום. למשל, אדם שמגדיר עצמו כערבי מדגיש את הזהות הלאומית שלו השייכות לעם הערבי, לתרבות הערבית.

3. **הזהות הדתית** – מבוססת על הקשר, השייכות והמחויבות לדת מסוימת, לקיום מצוות הדת.

למשל, אדם המדגיש את אמונתו בדת היהודית, מדגיש את זהותו הדתית.

4. **הזהות העדתית** – השייכות לעדה. למשל אדם שמגדיר עצמו כחרדי, מדגיש את שייכותו לעדה החרדית.

ישנם אנשים שמדגישים רק מרכיב זהות אחד וישנם שמדגישים בו-זמנית מספר מרכיבי זהות למשל, אדם שמדגיש עצמו גם כיהודי דתי וגם כישראלי, מדגיש גם את הזהות הדתית שלו וגם את הזהות האזרחית שלו.

הגדרות הזהות השונות משקפות גם את הגישות השונות של האזרחים לגבי אופייה הרצוי של מדינת ישראל.

פעילות מספר 1

קראו את הקטעים הבאים העוסקים בזהות

כל אחד מתבקש לכתוב: כיצד הוא מגדיר את עצמו.

במליאה

מה למדנו אחד על השני? מה למדנו על זהות הקבוצה שלנו?

כיצד אזרחי ישראל היהודים מגדירים עצמם?

זהות אזרחית – מי שמדגיש את המרכיב האזרחי מגדיר את זהותו כישראלי, ובכך מבליט את זיקתו ומחויבותו למדינת ישראל.

זהות אזרחית לאומית – מי שמדגיש את המרכיב האזרחי ואת המרכיב הלאומי, מגדיר את זהותו כישראלי וכיהודי. מבליט את מחויבותו למדינת ישראל ולעם היהודי בארץ ובתפוצות.

זהות אזרחית דתית לאומית – מי שמדגיש את המרכיב האזרחי הלאומי והדתית גם יחד. מבליט את זיקתו למדינת ישראל, לדת היהודית ולעם היהודי.

זהות דתית חרדית – מי שמדגיש את המרכיב הדתי ואת שייכותו לעדה החרדית ולכן מתנגד לציונות ורואה בה כפירה לאומית-חילונית. לעיתים קרובות גם איננו בעל זיקה רגשית למדינת ישראל (המרכיב האזרחי).

כיצד אזרחי ישראל הערבים מגדירים עצמם?

שני מרכיבי זהות לאומית:

1. **זהות לאומית ערבית** – מי שמדגיש את שייכותו לעם הערבי ולתרבות הערבית במזרח התיכון.

2. **זהות לאומית פלסטינית** – מי שמדגיש את שייכותו ללאום הפלסטיני ולארץ המולדת פלסטין.

זהות אזרחית – מי שמדגיש את זהותו כאזרח מדינת ישראל, אזרח ישראלי. מדגיש את שייכתו למדינת ישראל.

זהות דתית – מי שמדגיש שייכותו לדת המוסלמית או לדת הנוצרית.

האזרחים ערבים מגדירים עצמם בכל מיני צירופים של מרכיבי זהות: ערבי-ישראלי, ערבי-פלסטיני, ערבי-פלסטיני-ישראלי.

כיצד אזרחי ישראל הדרוזים מגדירים עצמם?

זהות אתנית – דרוזית - מי שמדגיש את שייכותו לעדה הדרוזית, למנהגי העדה, למסורת, תרבות העדה הדרוזית.

זהות לאומית – ערבית - מי שמדגיש את שייכותו לעם הערבי, השתייכותו לעם הערבי במזרח התיכון בא לידי ביטוי בהזדהות עם השפה, התרבות המוצא, היסטוריה של הערבים במזרח התיכון.

זהות לאומית – פלסטינית - מי שמדגיש שייכותו לעם הפלסטיני, מזדהה עם ההיסטוריה של העם הפלסטיני, רואה עצמו חלק מהעם הפלסטיני השואף לעצמאות מדינית במדינה פלסטינית ריבונית.

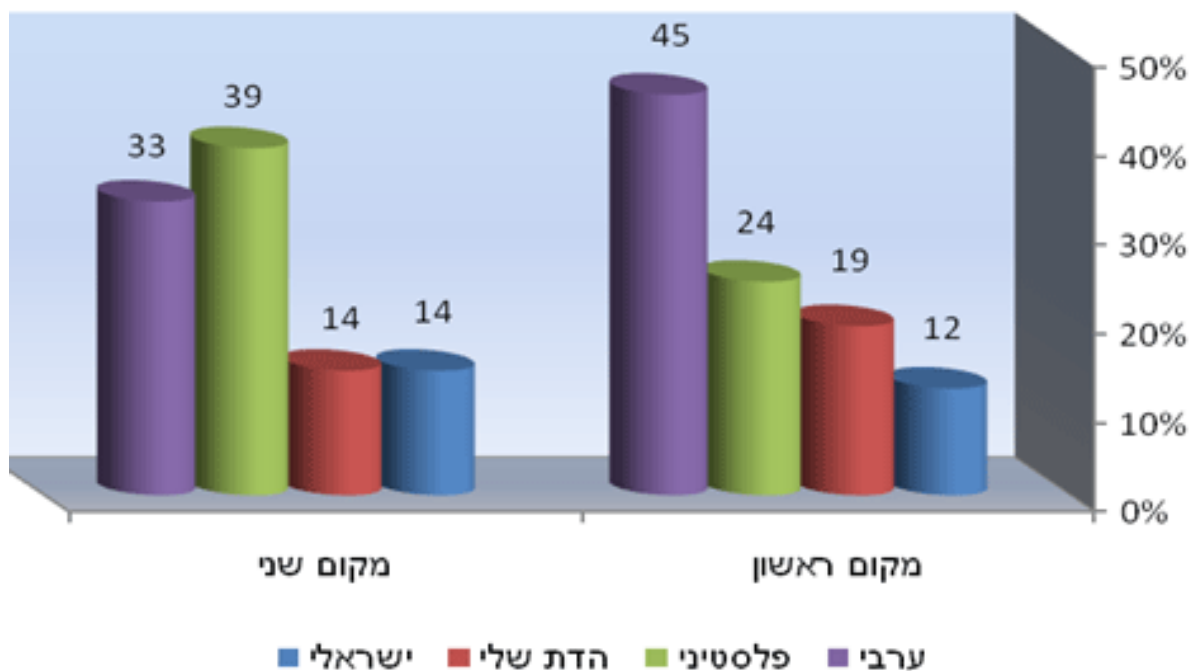
זהות אזרחית - ישראלית - מי שמדגיש את שייכותו למדינת ישראל, מי שמדגיש נאמנותו למדינה, תורם למדינה ולחברה מכבד את חוקיה ומציית להם.

זהות דתית – דרוזית - מי שמדגיש את שייכותו לדת הדרוזית. מקיים את מצוות הדת הדרוזית ומקיים אורח חיים דתי על פי הדת הדרוזית.

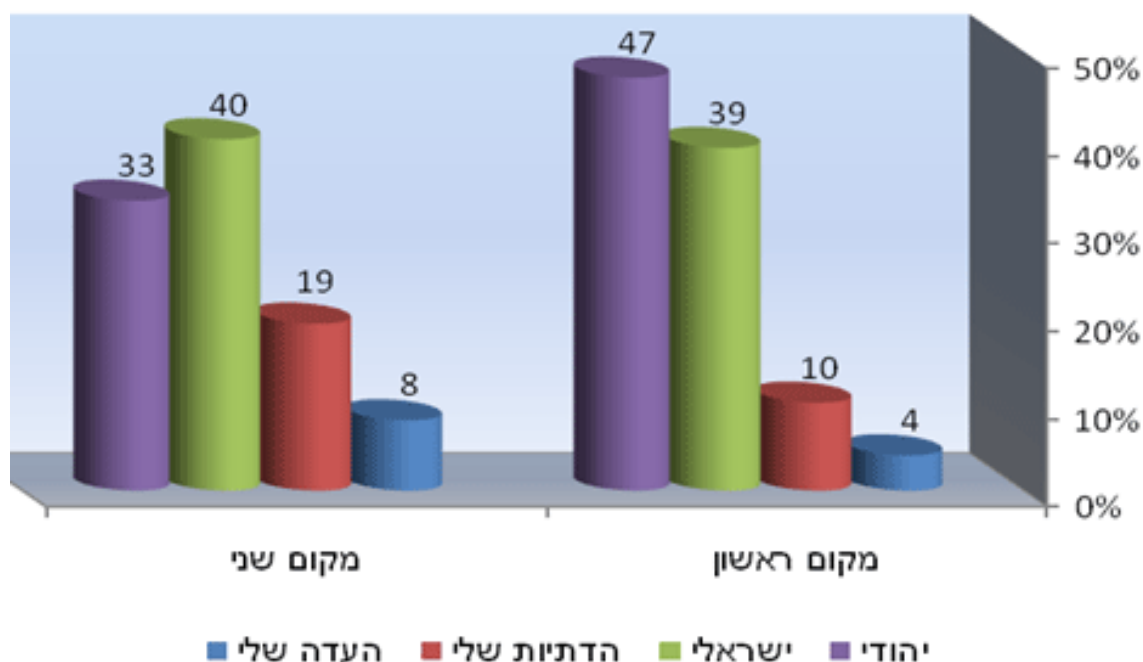
האזרחים דרוזים מגדירים עצמם בכל מיני צירופים של מרכיבי זהות: דרוזי-ישראלי, ערבי-ישראלי דרוזי, פלסטיני-דרוזי.

הגדרה עצמית - ערביי ישראל

(מדגם בקרב ערביי ישראל בלבד; באחוזים)

הגדרה עצמית של זהות- יהודים
(מדגם בקרב יהודים בלבד; באחוזים)

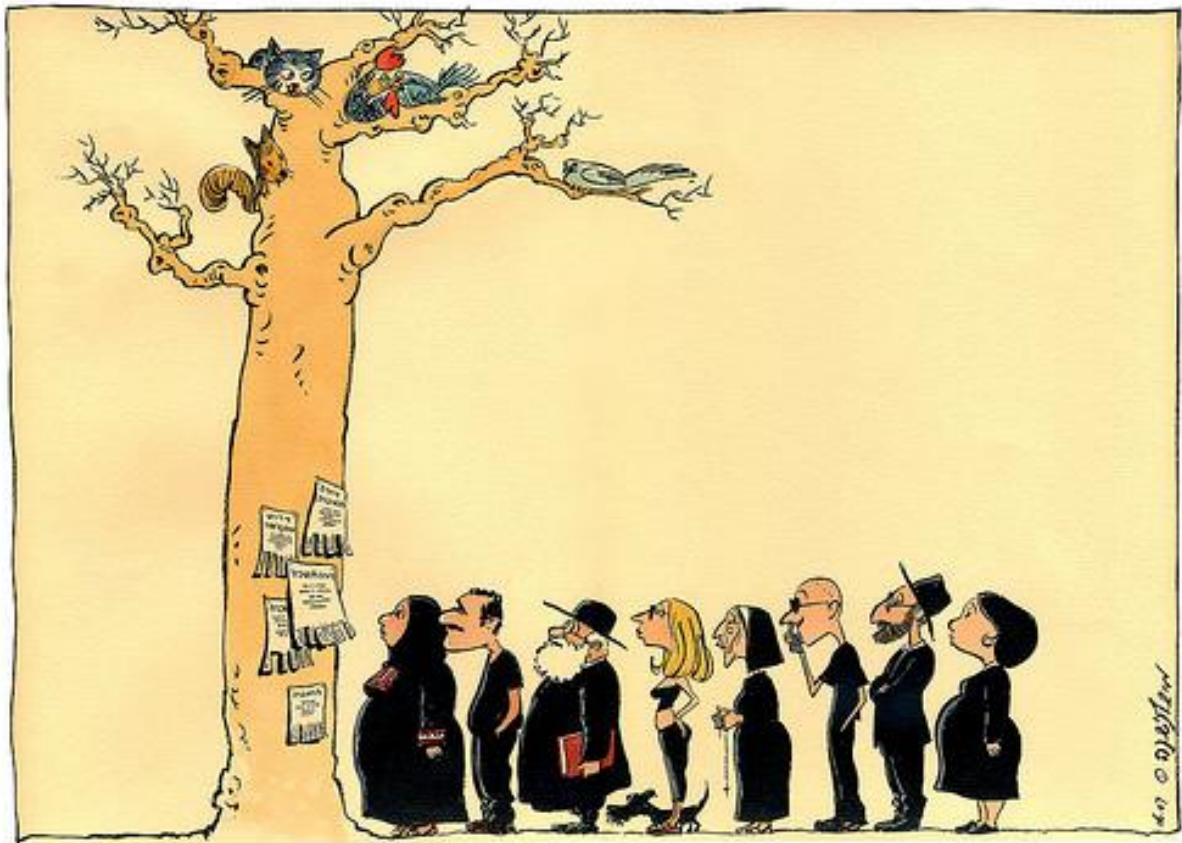
ישראל עתירה בזהויות קבוצתיות, זהויות לאומיות, זהויות דתיות וזהויות עדתיות. כל אחת מזהויות אלו מקיפה מספר רב של ישראלים - **הזהות הבולטת בקבוצות היהודית והערבית היא הזהות הלאומית**. לכל זהות קיבוצית יש שפה משלה, סמלים, מנהגים וזיכרון קולקטיבי. בין הזהויות השונות יש מתחים שעצמתם משתנה עם הזמן ועם השינויים במציאות. זהויות קיבוציות אלו - והמתחים שביניהן - הן נושא מתמיד על סדר היום של החברה בישראל (הראבן, 1999)

פעילות מספר 2

אילו מסקנות ניתן ללמוד ולהסיק מההצגה הגרפית של ההגדרה העצמית

- 1- אצל הערבים 2- אצל היהודים**

פעילות מספר 3

❖ כתבו שאלות/משפט לקריקטורה ולצילום שלפניכם.

k7157155 www.fotosearch.com

המעבר מכור היתוך לרב תרבותיות בישראל

מדינת ישראל היה מדינת מהגרים. כמעט כל מי שחי בה הוא או הוריו או סבו וסבתו עלו מארצות אחרות ולא נולדו בארץ.

אילו עוד מדינות בעולם דומות לנו בכך? ארה"ב, אוסטרליה

בפני מדינת מהגרים עומד אתגר חברתי רציני מאד, לקלוט את כל העולים ולפתח איתם את המדינה. זהו אתגר רצוף קשיים ולבטים.

בשנים 1948-1959 עלו ארצה קרוב למיליון עולים מארצות שונות. הם עלו ארצה ממקומות שונים. (מהם עלו כ 700,000 בשלוש השנים הראשונות לקיום המדינה והכפילו את גודל האוכלוסייה).

תפיסת "כור היתוך" כמעצבת את דרך קליטת העולים.

מהיכן בא המושג "כור היתוך": כור היתוך הוא מפעל ליצירת פלדה שבו מערבבים מתכות וחומרים שונים בעלי חסרונות רבים ולאחר שמחממים את כולם ביחד מקבלים פלדה באיכות טובה. מושג זה התפתח בארצות הברית בעקבות ההגירות העצומות שהיו בסוף המאה ה-19 ובראשית המאה ה-20, והרצון לאחד את החברה האמריקאית וליצור תרבות אחידה.

החשש: חשש שעולים רבים בעלי תרבויות שונות זו מזו, ושונות מהתרבות שאפינה את בני היישוב היהודי בארץ ישראל לפני קום המדינה, לא ימשיכו את מורשת היישוב, ולא ישתלבו בחברה הישראלית. בארץ עלולה להיווצר חברה מפוצלת שתקשה על המדינה הצעירה להתפתח.

כור היתוך – אידיאולוגיה ומדיניות שהותוו על-ידי ראש הממשלה הראשון, דוד בן גוריון ועל-ידי ממשלות ישראל בהמשך, שמטרתו להתיך את כל הקבוצות הקיימות בחברה הישראלית יהודית וליצור מכל הערב האתני והדתי חברה ותרבות אחת מגובשת ומחודשת... "התוצר" האידיאלי של כור היתוך הוא דמות הצבר.

מדברי ראש ממשלת ישראל הראשון דוד בן גוריון

"אין אנו מביאים לארץ עדרים של בעלי-חיים, שדי להאכילם, להעבידם ולשכנם, אלא המוני אנשים יהודים, שלא על הלחם לבדו יחיו... ומוטל עלינו להתיך מחדש כל הציבור הרב והמנומר הזה, לצקת אותו בדפוס של אומה מחודשת. עלינו לעקור המחיצות הגיאוגרפיות, התרבותיות, החברתיות והלשוניות, המפרידות בין החלקים השונים, ולהנחיל להם לשון אחת, תרבות אחת, אזרחות אחת, נאמנות אחת, חוקים חדשים ומשפטים חדשים. עלינו להנחילם רוח, תרבות, ספרות, מדע, אמנות... עלינו לחנכם לחיי עם עצמאי, לחיים ממלכתיים ולשלטון עצמי, לחירות, לאחדות יהודית לאחריות קולקטיבית" – בן גוריון

המטרה:

א. **שאיפה לאחידות תרבותית.** גישת כור ההיתוך, שמה לה למטרה לבנות חברה חדשה ולעצב את דמותו של "הישראלי החדש". ישראל זה יעוצב לפי דפוסי התרבות שהייתה שלטת בארץ עד קום המדינה, תרבות שעוצבה על ידי מי שחי בארץ והנהיג את המדינה עד עכשיו. בן גוריון שעיצב תכנית זו התכוון לסלק את ההבדלים השונים בין העולים שהגיעו (הבדלי שפה, לבוש, שמות וכו') וליצור תרבות אחת ארץ ישראלית, שפה אחת, אזרחות אחת, נאמנות אחת חוקים חדשים ומשפטים חדשים.. לעולה זה תהיה תרבות עברית חדשה ומקורית שתורכב מהתרבויות השונות שהגיעו לארץ ותהיה טובה יותר מהן בדומה למתכות השונות המותכות בכור ההיתוך ויוצרות פלדה חזקה ומשופרת. צריך לזכור שמדובר בחברה הנמצאת בשלבים ראשוניים של גיבוש זהותה, שלבים המאופיינים בד"כ בחוסר בטחון עצמי כך שכל זהות שונה נתפסת כאיום. השקפה זו אילצה את העולים החדשים לוותר על אורח חייהם, מנהגייהם ותרבותם, ולהפוך לבני אדם אחרים ממה שהם.

ב. **העדפת תרבות היהודי החדש,** שלילת הגולה כמקום ושלילת הגלות כתופעה תרבותית: תפקיד הציונות להוציא את היהודים מהגלות, ולהוציא את הגלות מהיהודים. על פי תפיסה זו יש להנחיל לעולים ארצה את המורשת של היישוב-ציונות, חלוציות, אהבת הארץ וערכים מתוך התרבות המערבית המודרנית, ליצור ישראלי חדש, דובר עברית שמנותק משורשיו העדתיים והגלותיים. (טענה שעלתה כנגד מנהיגי המדינה הייתה שהם רוצים להשליט את התרבות האשכנזית שהביאו מבית אביהם על העולים שבאו ממדינות ערביות כיון שהתרבות של העולים נראית להם פרימיטיבית. הם טענו בתגובה שהם רוצים להשליט תרבות ישראלית חדשה שלא הייתה מוכרת לאף אחד מיושבי הארץ לפני שהגיע לישראל.

האמצעי:

איך ליצור את הישראלי החדש? ישראל זה ייווצר על ידי שילוב בין אמצעים כמו החלפת השמות הגלותיים, חינוך אחיד לכולם, ושרות בצה"ל.

- **החינוך** נתפס כאמצעי יעיל לגיבוש חברה חדשה. החינוך הוא מכשיר להקניית השפה ולהזדהות עם המדינה והחברה. כדי לבצע תכנית זו נחקק **חוק חינוך חובה וחוק חינוך ממלכתי אחיד** שביטל את הזרמים השונים בחינוך שאפיינו את התקופה שלפני קום המדינה.

- **הצבא** גם הוא מקום בו אנשים שונים מבצעים משימות ביחד במשך כל שעות היממה וכל ימות השבוע, ויש סיכוי גדול שהעולים יזנחו את מנהגייהם הקודמים וילמדו מנהגים חדשים ותרבות חדשה.

- **החלפת השמות** היא אחד האמצעים בהם ניסו להשכיח את הסממנים התרבותיים שנחשבו "גלותיים" ולאפשר לעולים לפתוח בדרך חדשה בדרכם להיות ישראלים.

תגובות העולים: הצעדים השונים ובייחוד צעדים כמו החלפת שמות עוררו לעיתים התמרמרות קשה בקרב העולים שסירבו לוותר על התרבות אותה הכירו מבית אבא ועל זהותם האישית. חלקם חשו שמאיימים על קיומם התרבותי והרוחני.

השינוי שחל בשנות ה 70 והמעבר לתפיסת "רב תרבותיות"

רק בשנות ה-70 חל שינוי בגישת המדינה שוויתרה על גישת "כור היתוך" והחלה לתת לגיטימציה למסורות, למנהגים ולשמירה על שורשים עדתיים של העדות השונות שהגיעו לארץ.

ייחודה של תפיסת הרב תרבותיות ביעד השונה שהיא מציבה לעצמה, כלומר:

ויתור על חלום יצירת חברה חדשה ואחידה, תוך הכרה שחברת מהגרים בנויה מפסיפס תרבותי. בגישת הרב תרבותיות "הקבוצות השונות שומרות על זהותן, על האתניות, המנהגים, האמונות, השפה והמיתוסים שלהן אך יחד עם זאת מאוחדות בנאמנותן הלאומית."

הנחות יסוד:

א. הכרה בצורך בחברה מגוונת, רבת פנים, פלורליסטית, כל תרבות תורמת לחברה.

ב. יחס שווה לכל התרבויות, אין תרבות מועדפת.

ג. סובלנות וכבוד הדדיים בין התרבויות השונות.

"אנשים שהאידיאל החברתי שלהם הוא כזה ואנשים שהאידיאל החברתי שלהם הוא ההיפך מזה, כולם יכולים בפוטנציה להפרות זה את זה...תרבות עשויה לפרוח דווקא במקום שיש מפגש של ניגודים, של מתחים, של שוניות, של מוזרויות."

עמוס עוז, כל התקוות, כתר, ירושלים, 1998, עמ' 15.

הגורמים השונים שהביאו את החברה הישראלית למעבר לרב-תרבותיות.

❖ מתי?

התופעה של מעבר מתפיסת "כור היתוך" לתפיסת "רב תרבויות" היא תופעה בין לאומית. ראשיתה בסוף שנות השישים של המאה הקודמת (תחילה בקנדה, משם עברה לארה"ב ולמערב אירופה). בארץ ניתן להצביע על סוף שנות השבעים, ובעיקר החל משנות השמונים והתשעים של המאה העשרים.

❖ מדוע?

בעולם:

- חלק מגישת הפוסט מודרניזם, רלטיביזם, (ויקיפדיה: רלטיביזם היא תפיסה הגורסת כי לנקודת מבט אין תוקף או אמת מוחלטת, אלא ערך יחסי בלבד הנקבע על-פי הבדלים בתפיסה היעדר ערכים מוחלטים-).

- חלק מערעור על הסדר החברתי שנוצר לאחר מלחה"ע ה-2

בארץ:

השפעת תהליכים רחבים יותר שהתרחשו בעולם ובמדינת ישראל:

- השינוי שהתרחש במדינת ישראל עם תחילת שנות ה-70, כלומר, מעבר חד מחברה המגייסת את תושביה להגשמת מטרות משותפות, תוך הדגשת ערכים ומטלות משותפות- לחברה המאפשרת לאזרחיה לממש את יעדיהם בדרכים מגוונות תוך הדגשת תחרותיות, הישגים ומימוש הפרט באופן עצמאי. העמדת היחיד וצרכיו במרכז; השאיפה ל"חיים הטובים (הנהנתנות), החליפה את תחושת החברה המגויסת הנלחמת על עצם קיומה, והאינדיבידואליזם שהחליף את הקולקטיביזם.
- התרחבות הפערים הכלכליים עוררה ניכור והסתגרות ופגעה בתחושת הסולידאריות החברתית.
- השפעת השבר של מלחמת יום כיפור, סדיקת האמון בכל מה שזוהה עם הממסד. תפיסת כור ההיתוך זוהתה באופן ברור עם הממסד הוותיק ועם מטרותיו.
- השפעת מחאת " הפנתרים השחורים " שהעלתה למודעות הציבורית את תרבותם של יוצאי ארצות האסלאם והציפה את תחושת הקיפוח שלהם.
- המהפך הפוליטי ב1977: מראשית המדינה, מפלגות הפועלים הן שהרכיבו את הממשלות במדינת ישראל, בשנת 1977 חל מהפך פוליטי: מח"ל בראשות מנחם בגין זכתה ברוב קולות הבחורים ולראשונה בהיסטוריה של מדינת ישראל, מפלגה בעלת גישה קפיטליסטית יותר וימנית יותר מבחינה פוליטית מובילה את הרכבת הממשלה. חלק גדול מההצלחה של מפלגה זו נזקף לזכות אחוז גבוה מאד של מצביעים מהפריפריה, מעיירות הפיתוח, ודור שני ושלישי של עולים שהגיעו ממדינות מוסלמיות.
- מגוון אמצעי התקשורת וזמינותם תופעה המאפשרת לעולה לשמור על קשריו התרבותיים עם ארץ מוצאו.
- מאות אלפי העובדים הזרים החיים בישראל הגבירו את המודעות לתרבויות שונות המתקיימות זו לצד זו במדינת ישראל.
- ההכרה שגם בלי הניסיון להאיץ את קליטת העולים, בתוך 2-3 דורות ממילא מתערים הצעירים בחברה הכללית, מעשירים אותה בתרבותם ורואים עצמם חלק בלתי נפרד ממנה.
- גל עלייה עצום של מיליון עולים שעלו ממדינות בריה"מ לשעבר בשנות ה 90. עולים אלה הגיעו עם תרבות מפותחת ובלי רצון לוותר על מאפייני התרבות שהביאו איתם.

ביטויים שונים של הרב תרבותיות בישראל-

להלן יוצגו ארבעה תחומים בהם ניכר המעבר לרב תרבותיות .

1. מוסיקה:

שני תהליכים המתרחשים במקביל ומבטאים מעבר לרב תרבותיות - :

א. פריצת' גטאות השידור 'של המוסיקה המזרחית, אשר עד סוף שנות השבעים וראשית שנות השמונים הושמעה בבמות שידור ייחודיות משלה (פסטיבל הזמר המזרחי, תוכניות רדיו ייחודיות מעטות ביותר) רשימות השמעה ברשתות רדיו שונות שהמוזיקה המזרחית "נעדרה מהן".

ב. כתיבה ולגיטימציה ציבורית לשירים המבטאים חוויות של בני תרבויות שונות, ואף געגועים לארץ המולדת אותה עזבו.

ריטה", שאה דומאד ("החתן- המלך,)מתוך אלבום מלא של שירים בפרסית.

שירים ביונית של פוליקר ואביו

יזהר אשדות ומוקי", מטעי הדובדבן של אוקראינה "שיר שנכתב ע"י אלונה

קמחי שעלתה מאוקראינה.

קולנוע:

מעבר מסרטים לאומיים המציגים ומעצימים את דמות הישראלי הצבר המוחספס שמוכן להקריב את חייו למען המולדת בספר שעובד גם לסרט ולמחזה: "הוא הלך בשדות"

לסרטים מגזריים המבטאים חוויות של תרבויות ומגזרים שונים בחברה הישראלית:

- מזרחיים: אביבה אהובתי, העולם מצחיק, שחור
- עיירות פיתוח: סוף העולם שמאלה, ועוד קטעים מסוף העולם שמאלה.
- עולים מרוסיה: החברים של יאנה.
- עולים מאתיופיה: זרובבל.
- דתיים: ההסדר, מדורת השבט.
- חרדים: האושפיזין, למלא את החלל.
- הומוסקסואלים: הבועה, נמס בגשם, עיניים פקוחות.
- קיבוצניקים: מבצע סבתא, אדמה משוגעת) סרטים המציגים באור ביקורתי ונלעג את דמות היהודי החדש).
- עולי גיאורגיה חתונה מאוחרת.
- האליטה האינטלקטואלית הערת שוליים.

3.תקשורת:

מעבר מתקשורת שהייתה "מגויסת", אחידה, ממלכתית, בעלת רשת רדיו ציבורית וצבאית וערוץ טלוויזיה ממלכתי- לתקשורת רבת ערוצים ואפשרויות.

מעבר ממיעוט ערוצי תקשורת, חלקם בעלי זיהוי פוליטי (עיתונות) רובם בבעלות המדינה (רדיו וטלוויזיה) לריבוי ערוצים המבטאים אידיאולוגיות ותרבויות שונות, לקהל ספציפי המבטא קבוצות אוכלוסייה שונות :

- רדיו" :קול השלום ("כבר ב 1973) ערוץ 7 (סוף שנות השמונים ,) רדיו אזורי .רדיו חרדי ועוד.
- טלוויזיה :ערוץ ראשון ,ערוץ 2, ערוץ .ערוצי נישה(אופנה,בידור ,אוכל ועוד ,) ערוץ ערוץ" 7 רוסי , "פתיחות לערוצים מכל העולם.
- רשת האינטרנט.
הרדיו עבר שלושה תהליכים :
הפרטה : יותר ערוצים בידיים פרטיות
ביזור : יש מספר רב של נתיבי מידע שאליו נחשף הציבור, העברת מסרים שונים ומגוונים המשפיע לגיוון זהויות.
גלובליזציה : יצירת קשר בין התושבים בכל העולם ע"י התקשורת האלקטרונית ורשתות וירטואליות.

4.חגים עדתיים:

לגיטימציה לציון חגים של עדות שונות :

- מימונה (עולי מרוקו).

סהרנה (עולי כורדיסטאן)

-סיגד (עולי אתיופיה.) נקבע כחג לאומי במדינת ישראל בשנת 2008.

5.קליטת עלייה:

הכרה בשונותו של העולה ובמטען התרבותי שהוא מביא איתו :היעלמות הדרישה לשינוי שמות;עידוד נשים אתיופיות להתפרנס מיצירות אומנות פרי תרבותן, סובלנות רבה כלי עולים שממשיכים לדבר בשפתם, לשלוח את ילדיהם לגני ילדים בהם השפה היא שפת העולים, ולקיים את התרבות שהכירו בארץ ממנה באו.

6.תחום הספורט:

התפיסה הייתה לאומית- תפיסה אחידה , "נאמנות" ליצירת קריירה ספורטיבית בארץ, גאווה לאומית לשחק בארץ וסירוב להצעות לשחק בקבוצות בחו"ל. התפיסה השתנתה- לתפיסה עסקית- כיום שחקן שואף לשחק בקבוצות אירופאיות או אמריקאיות מתוך רצון למימוש יכולותיו המקצועיות ומטעמים כלכליים.

בעבר הקבוצות השונות ייצגו תפיסות פוליטיות ואף מפלגות : "הפועל" ייצגה את השמאל , "בית"ר" ייצגה את הימין, "מכבי" את החוגים האזרחיים שלא מזוהים פוליטית באופן חד משמעי. היום הקבוצות הן רכוש עסקי ומנוהלות כעסקים פרטיים, השחקנים מקצועיים נקנים ונמכרים בהתאם לערכם העולמי

מצגת כור היתוך

נספח 1: הסבר – כור היתוך

כור היתוך הוא ביטוי מטאפורי מ לדרך בה מתפתחות חברות הטרוגניות, בה אנשים מרקעים תרבותיים ודתיים שונים משתלבים יחד ומצמצמים את מאפייניהם התרבותיים המקוריים לכדי יצירת חברה אחידה תרבותית. ניתן לכנות תהליך זה גם כ"התבוללות תרבותית" או "היטמעות". ברוב החברות בהן מתבצע תהליך כזה (ארה"ב לדוגמה, בה מהגרים פולניים, אירים ואיטלקים הפכו ל"אמריקאים"), משתמשים במושג כדי לתאר תהליך שמתחולל (מעצמו) בחברה.

בישראל, לעומת זאת, בשנותיה הראשונות הונהגה מדיניות "כור היתוך" **ייזומה** על ידי הממשלה ומנהיגיה.

עם הקמת המדינה ניסתה ההנהגה לעצב דמות יהודית ישראלית- **הצבר**. הצבר הוא תוצר כור היתוך, שהיא מדיניות להפוך את החברה הישראלית לחברה מערבית מתקדמת על ידי הפנמת התרבות המתקדמת בגלי העלייה ההמוניים שהגיעו עם קום המדינה. **מערכת החינוך וצה"ל** - היו שני הגופים המרכזיים שסייעו בביצוע מדיניות כור היתוך, ובפיתוח תרבות אחידה וזהות ישראלית חדשה.

בחלופי הזמן, עוררה מדיניות כור היתוך ביקורת. מתנגדיה מדגישים בעיקר את ההתנכרות וההתעלמות מן התרבויות של העולים, ובייחוד - של העולים מארצות האסלאם, שכן, התרבות הישראלית שביקשה המדינה לפתח ולהטמיע בקרב העולים, התבססה בעיקר על התרבות שהתפתחה ביישוב בארץ ישראל, ועל התרבות האירופית שהביאו אתם העולים האשכנזיים בעליות הראשונות.

נספח 2: הסבר - רב תרבותיות

ייחודה של תפיסת הרב תרבותיות ביעד השונה שהיא מציבה לעצמה, משמע ויתור על חלום יצירת חברה חדשה ואחידה, תוך הכרה שחברת מהגרים בנויה מפסיפס תרבויות. בגישת הרב תרבותיות "הקבוצות השונות שומרות על זהותן, על האתניות, המנהגים, האמונות, השפה והמיתוסים שלהן אך יחד עם זאת מאוחדות בנאמנותן הלאומית".

דניאל פלורטין, "קשיי חיברות של מהגרים – סקירת מודלים", המרכז למחקר ומידע, משרד החינוך, פברואר, 2009.

פעילות מספר 4

שאלות לדיון:

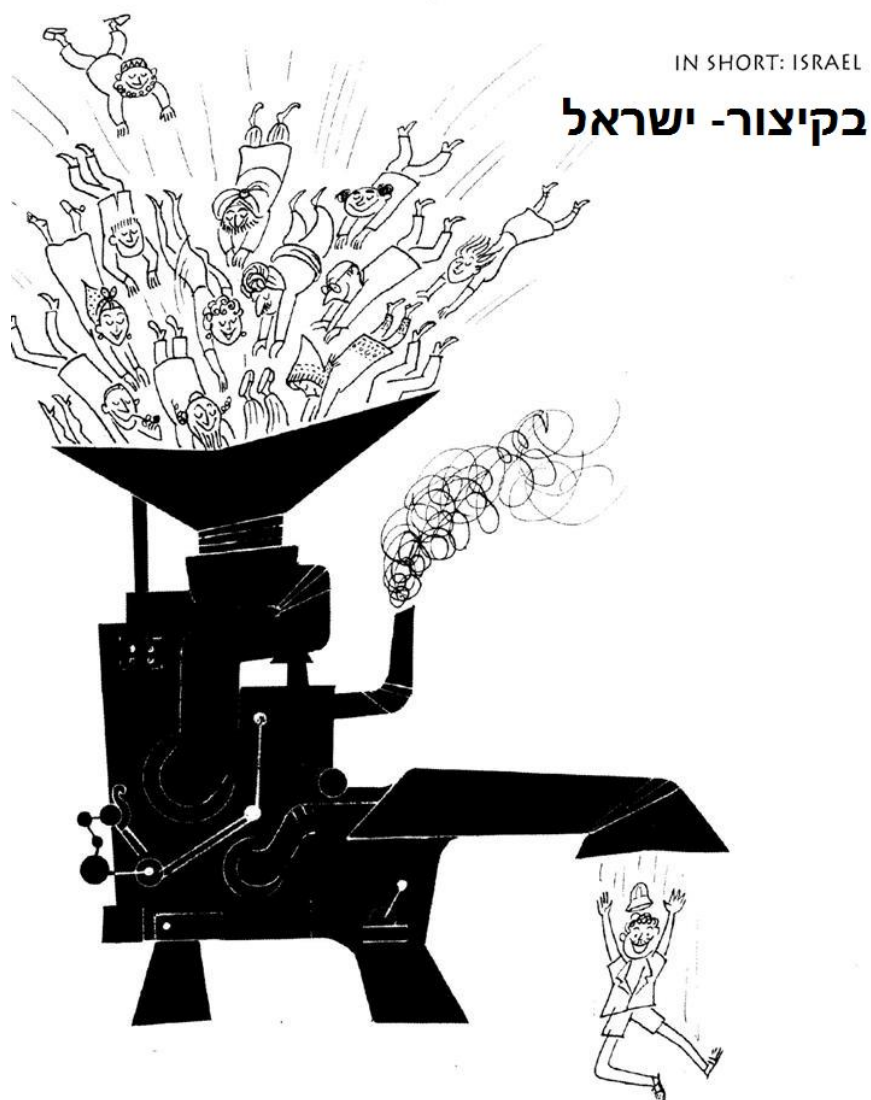
1. עם אילו מהתפיסות שהוצגו אתם מזדהים? אילו תפיסות מעוררות התנגדות?
2. תפיסת "כור ההיתוך", שתוארה למעלה, וכן בדבריו של בן-גוריון, אפיינה את השנים הראשונות לקום המדינה. לאור הקטעים שקראתם מה דעתכם? האם מדיניות זו הייתה מוצדקת?
מדוע ראו מנהיגי העם צורך לבחור במדיניות זו?
האם ראוי לאמץ מדיניות זו גם היום? האם זה אפשרי? באילו מובנים?
3. בשנים האחרונות מדברים על החברה הישראלית כחברה רבת תרבויות – "שטיח פרסי", "סלט פירות" ועוד. הגדרות אלו מבטאות את הגיוון שבהגדרות הזהות הישראלית הסבירו כל אחת מההגדרות הללו
4. בשנים האחרונות מציינת החברה הישראלית חגים כגון: המימונה או חג הסיגד – מה ניתן ללמוד מכך? מדוע חשוב ליוצאי מרוקו או אתיופיה לשלב בלוח השנה ימים אלה? האם זה חשוב גם לכלל החברה הישראלית? נמקו.
5. אניטה שפירא כותבת "הזהות הישראלית הישנה התאפיינה בכך שהייתה זו זהות קולקטיבית, גם מי שלא היה שייך אליה הרגיש שהיא מייצגת אותו..."
מהם לדעתכם היתרונות של הרגשה זו?
האם לדעתכם קיימים היום מאפיינים של הזהות הישראלית שכולנו מזדהים איתם? שפה, לוח השנה, חגים ומועדים, סמלים ועוד.
6. הסוציולוג עוז אלמוג כותב: "ניתן לקבוע שהמכנה המשותף הישראלי נחלש עם הזמן כיוון שהדבק החשוב מכל – האתוס הציוני נחלש והולך..." מהן לדעתכם הסכנות הנשקפות לנו כתוצאה מהיחלשות האתוס הציוני וההתחזקות של אתוס גלובלי התחזקותה של תחושה שאני "אזרח העולם" על חשבון תחושת ההשתייכות למקום ולמדינה?

פעילות מספר 5
התבונן בקריקטורה והסבר במילים שלך מה היא מתארת, וכיצד היא קשורה
ומסבירה את המושג "כור היתוך"

שרוליק של דוש

פעילות מספר 6
התבונן בקריקטורה והסבר במילים שלך מה היא מתארת וכיצד היא קשורה
ומסבירה את המושג "כור היתוך"

"כור היתוך", רישום משנות החמישים, פרידל שטרן

ניתן להתייחס לשונות התרבותית בחברה באמצעות שישה דפוסים:

בידול אפלייתי – התייחסות היררכית לקבוצות התרבותיות במדינה, כאשר הקבוצות הנחותות מופרדות ומופלות לרעה, כפי שקרה, לדוגמה, בדרום אפריקה.

הטמעה גלויה או מדיניות כור ההיתוך – מדיניות היררכית מובהקת בה כל

הקבוצות אמורות לאמץ את התרבות הדומיננטית.

פלורליזם חולף – הקבוצות השונות משתמשות בשפה שלהם כעזרה לתחילת

הדרך, אך השפה שלהם אינם נחשבת לנכס והמטרה היא שבסופו של דבר יפטרו ממנה. המטרה היא עדיין להיטמע בתרבות המרכזית, אך הקצב הוא איטי יותר.

רב-תרבותיות שיירית – החברה מקבלת מאפיינים אתניים או פולקלוריסטיים ורואה בכך אות לסובלנות שלה. אך בני הקבוצות התרבותיות השונות נדרשים לוותר על מרכיבים גרעיניים של תרבותם כמו שפה, דרכי חינוך, יחסים במשפחה כדי להתערות בתרבות הדומיננטית.

שני הדפוסים הבאים מדברים על יחס שווה ערך כלפי כל הקבוצות התרבותיות בחברה:

פלורליזם מצרפי – בחברה יש מגוון קבוצות תרבותיות ללא יחס היררכי

ביניהן. הקבוצות חיות זו לצד זו, כאשר כל אחת שומרת על הייחוד התרבותי שלה ואינה יוצרת קשר או משפיעה על האחרות. כלומר, כל קבוצה נשארת חד-תרבותית בתוך עצמה.

שזירה- מודל' החמין – כל קבוצה שומרת על הייחוד התרבותי שלה אך בין

הקבוצות קיימת אינטראקציה והשפעה הדדית.

מודל זה מעדיף זהויות רב-תרבותיות על פני זהויות חד-תרבותיות.

"מודל הפסיפס" המשמש לתיאור התערובת של קבוצות אתניות, שפות ותרבויות המתקיימות במקביל בתוך החברה. נראה כמו המודל הריאלי והאפשרי היחיד. במיוחד אם הפער בין הקבוצות גדול עד כדי כך שהן לא מסוגלות להתקרב זו לזו.

פעילות מספר 7

אילו מודלים מתקיימים בישראל?

למורה- נא לפשט לתלמידים את המודלים הבאים

מודל האקולטורציה של ברי

כל החברות המודרניות הן רב תרבותיות. מבחינה היסטורית, חברות רבות היו אחידות מבחינה תרבותית. מצב זה תרם להתפתחות ההשקפה שלפיה חברות יכולות או צריכות להיות אחידות – זה מה שעומד כיום בבסיס התפיסה המדינית הדוגלת בהטמעה או בכור היתוך.

היום מקובל יותר לחשוב על חברה פלורליסטית .

ברי מציג שני מודלים של חברה המורכבת מכמה קבוצות תרבותיות :

- **מודל אחד** הוא של חברה המורכבת מיחידה דומיננטית או זרם מרכזי ובשוליה נמצאות קבוצות מיעוט שונות . ישנה הנחה שקבוצות אלה צריכות להיטמע בזרם המרכזי עד לרמת היעלמות. אם התמזגות זו לא מושגת אז הקבוצות בשוליים הופכות להיות שוליות ומודרות . השאלה המרכזית על מודל זה היא האם יכולות להתקיים חברות כה אחידות ?
- **המודל השני** מתייחס לחברה המורכבת מפסיפס של קבוצות אתנו תרבותיות , שמשמרות תחושה של זהותן התרבותית. הן משתתפות במערך החברתי (חוקה , כלכלה ומדינה), ובו זמנית ניתנת לגיטימציה למוסדות המשרתים אינטרסים קבוצתיים שונים . השאלה המרכזית על מודל זה היא האם באמת יש לפעול למען קיום חברות מסוג זה ואם כן כיצד?

פעילות מספר 8

איזה סוג מודל מאפיין כיום את ישראל לדעתכם?

רמות של יחסים בין תרבותיים -

ישנן 3 רמות – לאומית, מוסדית, היחיד. בהן מתקיימות התפיסות השונות **ברמה הלאומית** – ניתן לבחור במדיניות לאומית ויעדים מוצהרים של קבוצות מסוימות שבתוך החברה הרב תרבותית.

ברמת היחיד – ניתן לבדוק את האידיאולוגיה הכוללת הקיימת לגבי רב תרבותיות בקרב האוכלוסייה הדומיננטית או מהן עמדותיהם של היחידים כלפי ארבע האסטרטגיות של יחסיים בין תרבותיים.

ברמה המוסדית – קיימת תחרות בין התפיסות שבבסיס האסטרטגיות הבין תרבותיות השונות, ולעיתים נוצרים ביניהן ניגודים. לעיתים קרובות קבוצות שאינן דומיננטיות דוגלות בקיום **גיוון והגינות**. דרך זו מצריכה שני דברים:

- 1) שתהיה הכרה בייחודיות התרבותית ובצרכים המיוחדים של הקבוצה.
- 2) שהקבוצה תזכה למידה שווה של הבנה ושל תמיכה כמו הקבוצה הדומיננטית. הבעיה היא שהרבה פעמים הקבוצה הדומיננטית מעדיפה לקיים תוכניות ודרישות אחידות לכלל האוכלוסייה, גיוון והגינות הולכים יחד עם ההשתלבות, והדחיפה לכיוון הדרישות האחידות הולכים יחד עם ההטמעה.

מודלים של יחסי גומלין בין קבוצות בחברה

מודל ראשון – בין רוב למיעוט

אפשר לדבר על שלושה מודלים של יחסי גומלין בין קבוצות מיעוט לחברת הרוב:

א. טמיעה (אסימילציה): אימוץ של כל מרכיבי תרבות הרוב (לשון, מסורות וערכים) עד כדי נטישת התרבות המקורית.

ב. הפרדה: דחיית צד אחד את הצד האחר או דחיית שני הצדדים זה את זה וכל ניסיון לשילוב (אינטגרציה). התוצאה היא קיום זה לצד זה, בשמירה על קשרים פורמליים בלבד או תוך התעלמות הדדית או – האפשרות הקשה ביותר – בקונפליקט מתמיד.

ג. קיום רב-תרבותי: הסתגלות בהתאמה הדדית, כלומר: קיום זה עם זה – ולא זה לצד זה או זה מול זה: לא בלית-בררה, אלא ברצון ובקבלה הדדית.

גישה רב-תרבותית פירושה, בראש ובראשונה, יחס של כבוד לתרבויות בישראל ולמחזיקים בהן. כבוד זה, אין משמעותו בהכרח שהתרבויות השונות מקובלות עלינו באותה מידה, אלא שאנו מכבדים כל תרבות במידה שווה גם אם איננה מקובלת

עלינו, שאנו מכירים בתרומתן הייחודית של התרבויות השונות לחברה ולמדינה, שאנו מכירים בזכותן של קבוצות ויחידים לזהות ייחודית.

יעקב עירם, "אחדות מול רב-גוניות בחברה פלורליסטית, רב-גוניות ורב-תרבותיות בחברה הישראלית", הקתדרה לחינוך לערכים, לסובלנות ולשלום, אוניברסיטת בר אילן, תשנ"ט.

מודל שני – בין תרבות מוצא לתרבות קולטת

מודל האקולטורציה של ברי

ברי (1997)² מתאר ארבעה מצבים של מציאות תרבותית בזמן הגירה. הוא טוען שכשהמהגר מגיע למקום חדש, הוא שואל את עצמו שתי שאלות מרכזיות:

1. האם לשמור על הערכים ועל המנהגים של תרבות המוצא?

2. האם לאמץ הרגלים של התרבות הקולטת?

את התשובות לשתי השאלות הללו, ברי מסכם בטבלה שמתארת ארבעה מצבים:

תרבות המקור	+	בידול	שילוב
	-	שוליות	הטמעה
		-	+
תרבות קולטת			

טיפוסי יחסים בין תרבותיים

ברי וחבריו ביצעו בקנדה סדרות של מחקרים עם קבוצות מהגרים, קבוצות בני המקום וקבוצות אתנו תרבותיות. הנושאים המרכזיים היו:

- **שימור תרבותי** – המידה שאנשים מעריכים את זהותם והליכותיהם התרבותיות ומבקשים לשמר אותם.
- **מגע ושיתוף** – המידה שאנשים מעריכים את האחרים שמחוץ לקבוצתם ומבקשים מגע עמם, ומידת עניינם להשתתף בחיי היום יום של כלל החברה.

² Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. Applied Psychology: An international Review, 46, 5-68

מתוך שני נושאים אלו הגדירו מרחב של 4 אסטרטגיות לקיום יחסים שונים שמתקיימים בחברה בין תרבותית:

- **היטמעות (ASSIMILATION)** - היחיד אינו מבקש לשמר את זהותו התרבותית והוא מעוניין באינטראקציה יום יומית עם תרבויות אחרות
 - **היבדלות (SEPARATION)** - ליחיד חשוב לשמור על תרבותו המקורית ובו הוא מבקש להימנע מאינטראקציה עם אחרים .
 - **השתלבות (INTEGRATION)** - יש עניין בקיום התרבות המקורית ובאינטראקציה יום יומית עם קבוצות אחרות. באסטרטגיה זו נשמרת מידה מסוימת של שלמות תרבותית, ועם זאת מתקיימת שאיפה להיות שותף במערך חברתי רחב יותר .
 - **שוליות (MARGINALIZATION)** - כאשר ישנו עניין מועט בשימור תרבותי ועניין מועט ביחסים עם אחרים אז מתקיימת תזוזה לשוליים. ניתן לומר שהאסטרטגיות של השתלבות והיבדלות הן קולקטיביות יותר וההיטמעות היא אינדיבידואליסטית יותר. לפי ההגדרה האנתרופולוגית המקורית של תהליך האקולטורציה (תרבות), שתי הקבוצות הבאות במגע אמורות לעבור אקולטורציה . כך שישנה חשיבות גדולה למקומה של הקבוצה הדומיננטית בהשפעה על האופן שבו עשויה להתרחש אקולטורציה הדדית .
- מתוך: "שאלה של זהות – על מפגשים בין-תרבותיים",

פעילות מספר 9

איזה מודל לדעתך מתאר את המצב בישראל?

[ד"ר עינת וולף](#) – מסכמת ומסבירה את המושגים כור היתוך ורב תרבותיות

פעילות מספר 10 - אירועים לדיון

אירוע א': תכניות טלוויזיה ברוסית.

מפלגת "ישראל בעליה" קיבלה לידיה את תיק התקשורת. השר החדש תובע מכל אחד מערוצי הטלוויזיה לשדר לפחות 2 תכניות בשפה הרוסית. לטענתו, דוברי הרוסית המהווים כ-21% מהאוכלוסייה בישראל, זכאים ליהנות משידורים בשפת-האם שלהם, 2 תכניות אינן אפילו אחוז אחד מלוח השידורים. **נמקו את עמדותיכם בעד ונגד דרישה זו.**

אירוע ב': מפלגות סקטוריאליות (רוסים, מזרחיים, דתיים, ערבים)

בעקבות האירוע הקודם התארגנה הפגנה גדולה שקראה לחקיקת חוק שיגביל את קיומן של מפלגות סקטוריאליות מפלגות המייצגות קבוצות נבדלות בחברה. מארגני ההפגנה טוענים שלמפלגה המעדיפה קבוצה מסוימת ואינה מתייחסת באופן שווה לכלל אזרחי המדינה אין זכות קיום. **נמקו את עמדותיכם בעד ונגד טענה זו.**

אירוע ג': מערכת חינוך נפרדת לקיבוצניקים, רוסים, ערבים וכו'...

מתוך הנחה שלכל קבוצה תרבותית יש רצון לחנך את דור העתיד שלה לאור ערכיה המוסריים והתרבותיים, יש לאפשר לכל קבוצה המעוניינת בכך להקים לה בתי ספר עצמאיים. **נמקו את עמדותיכם בעד ונגד אמירה זו.**

אירוע ד': בגרות בלשון לשפה עברית, רוסית, אמהרית.

כיוון שהשפה היא מרכיב חשוב ביותר בתרבות, יש לאפשר למי שמעוניין ללמוד ולהעמיק בשפת אימו. בגרות בלשון צריכה להתייחס לשפת האם של הנבחן. כך יוכל עולה מרוסיה להיבחן ברוסית ועולה מאתיופיה באמהרית וערבי יבחן בערבית. **נמקו את עמדותיכם בעד ונגד אמירה זו.**

אירוע ה'- יש להקים מערכות משפטיות נפרדות לתרבויות והדתות השונות בישראל.

אמות המידה המוסריות נקבעות בכל תרבות על פי סולם הערכים שלה. למשל, אין-זה צודק לשפוט אדם שבתרבותו מקובל לגנוב מעשירים לטובת עניים, עפ"י ערכיה של תרבות המגנה כל גניבה. לכן, יש לאפשר לכל תרבות לשפוט בהתאם לערכיה. **נמקו את עמדותיכם בעד ונגד אמירה זו.**

שירה המציגה כור היתוך ורב תרבותיות

פעילות מספר 11 – קראו את השיר וענו

שיר פטריוטי/ רוני סומק

אני עירקי-פיגימה ,
אשתי רומניה
והבת שלנו היא הגנב מבגדד .
אמא שלי ממשיכה להרתים את הפרת והחדקל ,
אחותי למדה להכין פירושקי מאמו הרוסיה
של בעלה .
החבר שלנו, מרוקו-סכין, תוקע מזלג
מפלדה אנגלית בדג שנולד
בחופי נורבגיה .
כלנו פועלים מפטרים שהורדו מפגומי המגדל
שרצינו לבנות בבבל .
כלנו חניתות חלדות שדון קישוט העיף
על טחנות הרוח .
כלנו עדין יורים בכוכבים מסנורי עינים
רגע לפני שהם נבלעים
בשביל החלב.

רוני סומק, "שיר פטריוטי", פורסם ב"הארץ" 14.11.2003

- ❖ איזה תהליך או מצב מתאר השיר "שיר פטריוטי"
- ❖ מהם היתרונות והחסרונות של הגישה הרב-תרבותית

[עדי קיסר – אני מזרחית מראיין קובי מידן](#)

פעילות מספר 12

המורה יחלק לכל המשתתפים את הקטע המצורף שכתב יוסי אלפי ויבקש מכל משתתף לסמן שורה או שתיים שמדברות אליו במיוחד:
המורה יבקש מהלומדים לשתף את המליאה בשורות שבחרו ולנמק את בחירתם.

איך עושים עיראקי

אז איך עושים "עיראקי"?

ראשית המרכיבים:

קחו אדם, רצוי רגיש,

הכינו מעט עבר,

אין צורך בעתיד.

הוסיפו בדיחה אחת או שתיים

בענייני פיג'מה או פסים.

קחו ארץ שאינה

במפת הידע שלכם.

הוסיפו ספר היסטוריה מחוק,

לפחות בחלקים גדולים.

עכשו אתם מוכנים לבישול.

הוציאו את האדם מארץ מוצאו.

הרתיחו אותו היטב במיץ של ערכים ואידיאלים.

כל זה לאחר השריה טובה בציפיות רבות.

רחצו אותו היטב וסחטו את עברו.

וכשיקפוץ מתוך סיר הלחץ שנוצר סביבו בארצו

הוא יהיה מוכן לשלב הבא.

העבירו אותו לאזור אחר, רצוי במהירות כדי שלא יבין מה

קרה לו.

כשיגיע חטאו אותה בבדיחה אחת טובה על פיג'מה

(כדי שלא ישכח)

אתם כמעט מגיעים למטרה....

עכשיו הניחו לו למצוא את מקומו בסיר הלחץ החדש.

הוא ייכנס למסחר – כי תעסוקה אחרת לא תהיה לו.

הוא יסתגל לסביבה ויקשיח.

טעמו יזכיר לכם את טעמו של התבשיל" היהודי"

המוכר לכם מספר בישול אחר.

אם לא הצלחתם הפעם, נסו שנית.

זה חייב לעבוד!

מתוך: יוסי אלפי, איך עושים עיראקי, ספרית הפועלים.

שאלות לדיון:

- 1 . אילו דימויים בחר יוסי אלפי על מנת לתאר את "העיראקי החדש"?
- 2 . האם השיר מתאים גם ליוצאי ארצות אחרות?
- 3 . מה דעתכם על הקטע? אילו שאלות או תחושות מעוררת בכם קריאתו?
- 4 . איזו מציאות מתוארת בשיר? איך הוא מתחבר למדיניות "כור ההיתוך"?
- 5 . מדוע בחר יוסי אלפי להשתמש בדימויים מעולם הבישול?
- 6 . האם הטקסט משעשע בעיניכם?
- 7 . מה לדעתכם מטרת הטקסט? האם יש בו מסר ביקורתי? כלפי מי? מדוע? האם יש בו מסר של עלבון?
- 8 . האם אתם מכירים מצבים הדומים למציאות המתוארת בקטעים אלו? אילו קווי דמיון או שוני אתם מזהים? (קליטת עולי אתיופיה וחבר המדינות)
- 9 . האם אתם מכירים סיפורים כאלה במשפחתכם?

פעילות מספר 13 - איך חיים ביחד

מערך שיעור: חיים משותפים בישראל 2020 - או - איך חיים ביחד במדינה מרובת קבוצות ותרבויות נועה שפירא
מערך שיעור הכולל פעילות בכיתה ודף לתלמידים בנושא האפשרויות השונות לחיים משותפים במדינת ישראל.

רקע:

מדינת ישראל היא חברה מרובת קבוצות-תרבויות; קבוצות רבות ומגוונות חיות בה זו לצד זו, הן בתוך הקבוצה היהודית – יוצאי ארצות המזרח, יוצאי ארצות אשכנז, יוצאי אתיופיה ויוצאי חבר העמים, חרדים, דתיים וחילוניים; הן בתוך הקבוצה הערבית – ערבים מוסלמים, נוצרים, דרוזים, בדואים וקבוצות נוספות כמו הצ'רקסים – מוסלמים שאינם יוצאי ארצות ערב.

מצד אחד, כל הקבוצות חיות באותה מדינה וכולן חולקות אזרחות משותפת, וזהו מכנה משותף חשוב ביותר. עם זאת, בפועל, רבות מהן אינן נפגשות ואינן מכירות זו את זו, ולעיתים יש ביניהן יחסים של מתח ושל עוינות – בתוך הקבוצות עצמן (היהודית והערבית), ובעיקר ביניהן.

במרחב הציבורי בישראל ישנה השפעה רק לרוב היהודי, דבר שמגביר את המתח בין הקבוצות השונות. מדינת ישראל מעניקה זכויות קבוצה נבדלות למיעוטים הלאומיים דתיים, אך אינה מאפשרת להם השפעה על המרחב הציבורי, דבר שמגביר את הניכור ואת המתח.

אמנם המתח קיים גם בתוך הקבוצות, אך במערך שיעור זה נתמקד במתח שבין הקבוצה היהודית, קבוצת הרוב, והקבוצה הערבית, קבוצת המיעוט.

מהו מיעוט?

ההגדרה הפשוטה למיעוט היא "קבוצה של אנשים בתוך אוכלוסיית הרוב, הנבדלת מן הרוב במאפיינים לאומיים, אתניים, תרבותיים, דתיים, לשוניים ואחרים, ועשויה לחוות אפליה מצד הרוב בשל השונות שלה". למיעוט כזה קוראים גם **מיעוט מספרי או מיעוט דמוגרפי**.

חשוב לדעת: גם בתוך קבוצת מיעוט יכולות להיווצר קבוצות שהן "**מיעוט בתוך מיעוט**". כך, למשל, בתוך החברה הערבית בישראל, המוסלמית ברובה, קיים מיעוט נוצרי. המיעוט הנוצרי עלול לסבול מאפליה כפולה: הן מצד החברה היהודית הן מצד החברה המוסלמית.

מה מעמד המיעוט במדינה דמוקרטית?

לכל אדם בחברה דמוקרטית יש זכויות בסיסיות המוקנות לו מעצם היותו אדם, ואינן תלויות במוצאו או בלאום שלו.

זכויות הפרט: כל אדם זכאי להגנה על הזכויות הטבעיות שלו – זכותו לחיים ולביטחון, לשוויון, לחירות, לכבוד, לקניין ולהליך הוגן במשפט. זכויות אלו הן זכויות מלידה, המוקנות לאדם באשר הוא אדם – ואסור למנוע אותן ממנו בשל גזעו, צבעו, מינו, דתו, השתייכותו הלאומית או כל מאפיין אחר.

מלבד זכויות אלו, זכאי אדם גם לזכויות כלכליות וחברתיות (למשל: הזכות לעבודה בתנאים הוגנים, לשכר הוגן, לטיפול רפואי ולחינוך) ולזכויות פוליטיות כמו, למשל, הזכות לבחור ולהיבחר (זכויות אלו מכונות "זכויות אזרחיות", כי הן מותנות בהיותו של אדם אזרח במדינה). כל אלו הן זכויות המוקנות לפרט, ליחיד, ואסור להפלות אף פרט בהענקתן.

למיעוטים בחברת רוב יש גם אפשרות לדרוש **זכויות קבוצתיות** (קולקטיביות) – זכויות הנובעות מהכרה של המדינה בייחוד הלאומי והתרבותי של המיעוט כקבוצה, ומנכונותה לסייע לאותו המיעוט לשמר ייחוד זה. דרישות לזכויות קבוצתיות יכולות לכלול הכרה של המדינה בשפת המיעוט, בסמלים הלאומיים שלו, מתן אוטונומיה דתית, תרבותית או לאומית או דרישה לעצמאות בניהול מערכות החינוך של הקבוצה.

אילו אפשרויות יש לחיים משותפים בחברה שיש בה קבוצות רבות – קבוצות רוב ומיעוט?

קיומם של מיעוטים במדינה עלול ליצור עימותים, כאמור, בינם לבין קבוצת הרוב – בשל מאפייניהם הייחודים, השונים ממאפייני אוכלוסיית הרוב, ובשל החוקים שקבעו מוסדות השלטון, המותאמים ברובם לקבוצת הרוב.

מדינות דמוקרטיות שונות מאמצות גישות שונות כלפי המיעוטים החיים בתחומן: **הגישה הליברלית הקיצונית** (אינה מאפשרת זכויות קבוצתיות): מדינה הנוקטת בגישה זאת מכירה רק בזכויות הפרט של האזרחים בני המיעוטים במדינה, אך אינה מוכנה להעניק להם זכויות קבוצתיות כלשהן. במדינה כזאת יכול כל בן מיעוטים לטעון כנגד אפליה או פגיעה בזכויות שכוונה נגדו בגלל היותו בן מיעוטים (למשל: אם לא קיבל שירות או לא התקבל לעבודה בשל מוצאו). עם זאת, לאותו בן מיעוטים לא תינתן האפשרות לחנך את ילדיו לפי תפיסת עולמו בתוך מערכת החינוך הממלכתית; ומערכת המשפט, למשל, לא תהיה חייבת להתחשב במסורות הייחודיות שלו אם אלו יסתרו את חוקי המדינה. מדינה כזאת אינה מאפשרת לבני המיעוטים לשמור על זהות ייחודית משלהם בזירה הפוליטית, ושואפת להטמיע אותם בתרבות השלטת.

דוגמה מובהקת למדינה הנוקטת בגישה כזאת היא צרפת, שחוקתה אינה מאפשרת כל הכרה במיעוט לאומי כקבוצה נפרדת.

הגישה הליברלית (מאפשרת זכויות קבוצתיות): גם מדינה הנוקטת בגישה הליברלית-פרגמטית מכירה רק בזכויות הפרט של אזרחיה בני המיעוטים, ומסרבת לתמוך כמדינה בחיזוק קבוצות מיעוט או בהענקת זכויות קבוצתיות למיעוטים. עם זאת, מדינה כזאת לא תשאף להטמיע את בני המיעוט בתרבות השלטת, אלא תאפשר להם ליזום מסגרות אוטונומיות (בתי ספר פרטיים, מרכזים דתיים, מועדוני תרבות וכד'), כל עוד הדבר נעשה כיוזמה פרטית ולא נדרש מימון של המדינה. דוגמה למדינה כזאת היא **ארצות הברית**.

גישה המעודדת זכויות קבוצה: מדינה המעודדת זכויות קבוצה מכירה גם בזכויות הפרט של בני המיעוטים וגם בזכויות הקבוצתיות שלהם, ומעניקה לבני הקבוצה אמצעים לשמור על ייחודם. מדינה כזאת מעגנת בחוקים או בחוקה את זכויות המיעוטים: הזכות למערכת חינוך אוטונומית המשמרת את שפת המיעוט ואת תרבותו, ההכרה בשפה של המיעוט כשפה רשמית במדינה או מתן אפשרות לניהול עצמי. לא כל מדינה הנוקטת גישה זו מאפשרת למיעוטים החיים בתוכה את כל הזכויות הקבוצתיות האפשריות. רוב המדינות מכירות רק בחלק מזכויות אלו. מדינות הקרובות יותר לדגם של גישה המעודדת זכויות קבוצה ולדגם של **גישה רב תרבותית**, מאפשרות לתרבות המיעוטים להיות חלק מהמרחב הציבורי.

בצד אחד של הרצף קיימות מדינות כמו ישראל, המכירות בזכויות קבוצה אך לא נותנות להן מקום במרחב הציבורי, ובהמשך הרצף קיימות מדינות כמו פינלנד, שוויץ והולנד, הנותנות למיעוטים אפשרות לבטא את תרבותן במרחב הציבורי (כמו שפה, חגים, מנהגים).

דוגמה למדינה הנוקטת בגישה כזאת היא **שוויץ**.
(מתוך הספר: הערבים אזרחי ישראל, מטח ומשרד החינוך)

בפעילות זאת נבחן את עמדות התלמידים ביחס לחיים המשותפים במדינת ישראל; נלמד על דרכים שונות לחיים ביחד במדינה מרובת קבוצות – רוב ומיעוט – ותרבויות; ונחשוב על עוד רעיונות לחיים משותפים במדינה.

הנחיות למורים:

במערך שיעור זה כמה שלבים:

- א. בחינת העמדה שלי בנוגע לחיים המשותפים במדינה בין קבוצת הרוב והמיעוט.
- ב. דיון בנושא ריבוי הקבוצות וקבוצות רוב ומיעוט בחברה.
- ג. הכרת אפשרויות שונות לחיים בחברה מרובת קבוצות ותרבויות.
- ד. סיעור מוחין סביב הצעות שונות לחיים משותפים בישראל.

הפעילות:

שלב א: חיים משותפים – העמדה שלי

ללא הכנה מוקדמת, במטרה לראות מה העמדות בכיתה, הציגו לתלמידים ארבע עמדות:

עמדה ראשונה:

מדינת ישראל היא קודם כל מדינה יהודית, ולכן רק ליהודים צריכות להיות כאן זכויות.

עמדה שנייה:

למי שחי בישראל יש זכויות בסיסיות כמו לכל אזרח במדינה דמוקרטית, אבל אם הוא רוצה לחיות כאן הוא צריך להתאים את עצמו לחיים במדינה יהודית, גם אם הוא מוסלמי או נוצרי.

עמדה שלישית:

במדינה דמוקרטית כל האזרחים שווים ויכולים לקדם גם את הצרכים שלהם כקבוצה, אם הם מעוניינים בזה.

עמדה רביעית:

מדינה דמוקרטית צריכה להגן על הזכויות הבסיסיות של האזרחים החיים בתוכה, ולתת לכולם תנאים שיאפשרו להם לחיות על פי דרכם ועל פי אמונתם ולבטא את תרבותם במרחב הציבורי.

ב. בקשו מכל תלמיד לעמוד ליד העמדה שמשקפת את עמדתו.

ג. בקשו מהתלמידים לשוחח במשך 5 דקות על העמדה שבחרו.

ד. בקשו מכל קבוצה להציג את העמדה שלה.

ה. בקשו משני תלמידים שעמדותיהם מנוגדות (עמדה ראשונה או שנייה לעומת עמדה שלישית או רביעית) לקיים ביניהם ויכוח, ולנסות לשכנע אחד השני בעמדה שלהם.

בקשו מהם לשמור על כללי דיון הולמים: כבוד הדדי, הקשבה, מתן אפשרות לדיבור ללא הפרעה.

ה. שאלו את התלמידים: עם מי אתם מסכימים ומי שכנע אתכם? מדוע?

שלב ב: דיון בכיתה

הציגו לתלמידים את הרקע לפעילות ושאלו את השאלות שלהלן כדי לעורר דיון:
מדינת ישראל היא חברה מרובת קבוצות-תרבויות.

• אילו קבוצות קיימות במדינת ישראל?

הסבירו לתלמידים: במדינת ישראל חיות קבוצות רבות ומגוונות זו לצד זו. הן בתוך הקבוצה היהודית – יוצאי ארצות המזרח, יוצאי ארצות אשכנז, יוצאי אתיופיה, יוצאי חבר העמים, חרדים, דתיים וחילוניים; הן בתוך הקבוצה הערבית – ערבים מוסלמים, נוצרים, דרוזים, בדואים וקבוצות נוספות כמו הצ'רקסים – מוסלמים שאינם יוצאי ארצות ערב.

• **האם יש מכנה משותף בין כל הקבוצות החיות בישראל?**

לתלמידים: כל הקבוצות חיות באותה מדינה וכולן חולקות אזרחות משותפת, וזהו מכנה משותף חשוב ביותר.

• **מה דעתכם, האם האזרחות המשותפת תורמת לחיים של שיתוף ושל כבוד?**

לתלמידים: בפועל, רבות מהקבוצות אינן נפגשות ואינן מכירות זו את זו, ולעתים יש ביניהן יחסים של מתח ושל עוינות – בתוך הקבוצות עצמן (היהודית והערבית) ובעיקר ביניהן.

כמו כן, במרחב הציבורי בישראל ישנה השפעה רק לרוב היהודי, דבר שמגביר את המתח בין הקבוצות השונות. אמנם מדינת ישראל מעניקה זכויות קבוצה נבדלות למיעוטים הלאומיים דתיים (כמו מערכת חינוך השומרת את שפת המיעוט ותרבותו, הכרה בשפה של המיעוט כשפה רשמית במדינה), אך היא אינה מאפשרת להם השפעה על המרחב הציבורי (כמו ההמנון, הדגל וסמל המדינה) דבר שמגביר את הניכור ואת המתח.

אמנם המתחים קיים גם בתוך הקבוצות, אך במערך שיעור זה נתמקד במתח שבין הקבוצה היהודית, קבוצת הרוב, והקבוצה הערבית, קבוצת המיעוט.

• **למה הכוונה בקבוצת רוב ובקבוצת מיעוט?**

לתלמידים: ההגדרה הפשוטה למיעוט היא "קבוצה של אנשים בתוך אוכלוסיית הרוב, הנבדלת מן הרוב במאפיינים לאומיים, אתניים, תרבותיים, דתיים, לשוניים ואחרים, ועשויה לחוות אפליה מצד הרוב בשל השונות שלה". למיעוט כזה קוראים גם מיעוט מספרי או מיעוט דמוגרפי.

חשוב לדעת: גם בתוך קבוצת מיעוט יכולות להיווצר קבוצות שהן "מיעוט בתוך מיעוט". כך, למשל, בתוך החברה הערבית בישראל, המוסלמית ברובה, קיים מיעוט נוצרי. המיעוט הנוצרי עלול לסבול מאפליה כפולה: הן מצד החברה היהודית הן מצד החברה המוסלמית.

האם למיעוט במדינה דמוקרטית מגיעות זכויות כלשהן? אם כן – ואילו?

לתלמידים: לכל אדם בחברה דמוקרטית יש זכויות בסיסיות המוקנות לו מעצם היותו אדם, ואינן תלויות במוצאו או בלאום שלו.

זכויות הפרט: כל אדם זכאי להגנה על הזכויות הטבעיות שלו – זכותו לחיים ולביטחון, לשוויון, לחירות, לכבוד, לקניין ולהליך הוגן במשפט. זכויות אלו הן זכויות מלידה, המוקנות לאדם באשר הוא אדם – ואסור למנוע אותן ממנו בשל גזעו, צבעו, מינו, דתו, השתייכותו הלאומית או כל מאפיין אחר.

מלבד זכויות אלו, זכאי אדם גם לזכויות כלכליות וחברתיות (למשל: הזכות לעבודה בתנאים הוגנים, לשכר הוגן, לטיפול רפואי ולחינוך) ולזכויות פוליטיות כמו הזכות לבחור ולהיבחר (זכויות אלו מכונות "זכויות אזרחיות", כי הן מותנות בהיותו של אדם אזרח במדינה). כל אלו הן זכויות המוקנות לפרט, ליחיד, ואסור להפלות אף פרט בהענקתן.

למיעוטים בחברת רוב יש גם אפשרות לדרוש **זכויות קבוצתיות** (קולקטיביות) – זכויות הנובעות מהכרה של המדינה בייחוד הלאומי והתרבותי של המיעוט כקבוצה, ומנכונותה לסייע לאותו המיעוט לשמר ייחוד זה. דרישות לזכויות קבוצתיות יכולות לכלול הכרה של המדינה בשפת המיעוט, בסמלים הלאומיים שלו, מתן אוטונומיה דתית, תרבותית או לאומית או דרישה לעצמאות בניהול מערכות החינוך של הקבוצה.

שלב ג: עבודה בקבוצות – גישות שונות כלפי מיעוטים לאומיים במדינות

דמוקרטיית

שלב 1: חלקו את התלמידים לקבוצות, ובקשו מכל קבוצה להתמקד בגישה אחרת כלפי המיעוטים החיים במדינה. הקבוצות ילמדו על הגישה, יתבקשו לתאר אותה לכיתה, יגידו מה דעתם עליה וינמקו את עמדתם.

קבוצה א:

הגישה הליברלית הקיצונית (אינה מאפשרת זכויות קבוצתיות): מדינה הנוקטת בגישה זאת מכירה רק בזכויות הפרט של האזרחים בני המיעוטים במדינה, אך אינה מוכנה להעניק להם זכויות קבוצתיות כלשהן. במדינה כזאת יכול כל בן מיעוטים לטעון כנגד אפליה או פגיעה בזכויות שכוונה נגדו בגלל היותו בן מיעוטים (למשל: אם לא קיבל שירות או לא התקבל לעבודה בשל מוצאו). עם זאת, לאותו בן מיעוטים לא תינתן האפשרות לחנך את ילדיו לפי תפיסת עולמו בתוך מערכת החינוך הממלכתית; ומערכת המשפט, למשל, לא תהיה חייבת להתחשב במסורות הייחודיות שלו אם אלו יסתרו את חוקי המדינה. מדינה כזאת אינה מאפשרת לבני המיעוטים לשמור על זהות ייחודית משלהם בזירה הפוליטית, ושואפת להטמיע אותם בתרבות השלטת.

לדוגמה: הדגם הצרפתי רואה בכל אזרחיה של צרפת **בנים שווים זכויות לרפובליקה הצרפתית** – המאוחדים באזרחותם הצרפתית, בהכרת השפה הצרפתית ובקבלת ערכים צרפתיים משותפים ואוניברסליים (חירות, שוויון ואחוה). כל מרכיב אחר של זהות – אתני, לאומי או דתי – לא יקבל הכרה מהמדינה. גישה כזאת יוצרת מצב שבו כל פרט שהוא בן לקבוצת מיעוט יקבל, קרוב לוודאי, הגנה מקסימלית מפני אפליה או מפני פגיעה בזכויותיו הפרטיות, אבל לא יקבל הכרה ברצונו להפגין את מאפייניו כבן ללאום אחר מן הלאום הצרפתי.

א. מה דעתכם על הגישה הליברלית הקיצונית? הסבירו.

ב. אם הייתם קבוצת רוב, האם הייתם רוצים לחיות במדינה כזאת? מדוע?

ג. אם הייתם קבוצת מיעוט, האם הייתם רוצים לחיות במדינה כזאת? מדוע?

ד. הציגו לכיתה את הגישה ואת העמדה שלכם בנוגע אליה.

קבוצה ב

הגישה הליברלית (מאפשרת זכויות קבוצתיות): גם מדינה הנוקטת בגישה הליברלית-פראגמטית מכירה רק בזכויות הפרט של אזרחיה בני המיעוטים, ומסרבת לתמוך כמדינה בחיזוק קבוצות מיעוט או בהענקת זכויות קבוצתיות למיעוטים. עם זאת, מדינה כזאת לא תשאף להטמיע את בני המיעוט בתרבות השלטת, אלא תאפשר להם ליזום מסגרות אוטונומיות (בתי ספר פרטיים, מרכזים דתיים, מועדוני תרבות וכד'), כל עוד הדבר נעשה כיוזמה פרטית ולא נדרש מימון של המדינה. דוגמה למדינה כזאת היא **ארצות הברית**. בארצות הברית חיות קבוצות מיעוט גדולות המובחנות בדתן, במוצאן או בשפתן, כדוגמת **הקהילה היהודית**, **הקהילה הסינית והקהילה ההיספאנית** (מהגרי מדינות דוברות ספרדית דוגמת פּוֹרְטוֹ רִיקוֹ ומקסיקו). בני קהילות אלו אינם זוכים בהכרה ממשלתית בזכויותיהם הקבוצתיות, אך מותר להם להקים מוסדות חינוך, דת ותרבות שיענו על צורכיהם. לכך נוסף **חוק החינוך הדו-לשוני** שנחקק בארצות הברית בשנת 1968, המאפשר לילדי מהגרים ללמוד לא רק באנגלית, אלא גם בשפת אמם. הרעיון שמאחורי חקיקת החוק איננו להכיר בשפת המהגרים כשפה רשמית נוספת של המדינה, אלא לסייע לבני מהגרים להשתלב במערכת החינוך הציבורית האמריקנית. מתן האוטונומיה התרבותית החלקית נועד לחזק את תחושת השייכות של קבוצות המיעוט לאומה האמריקנית.

א. מה דעתכם על הגישה הליברלית? הסבירו.

ב. אם הייתם קבוצת רוב, האם הייתם רוצים לחיות במדינה כזאת? מדוע?

ג. אם הייתם קבוצת מיעוט, האם הייתם רוצים לחיות במדינה כזאת? מדוע?

ד. הציגו לכיתה את הגישה ואת העמדה שלכם בנוגע אליה.

קבוצה ג

גישה המעודדת זכויות קבוצה: מדינה המעודדת זכויות קבוצה מכירה גם בזכויות הפרט של בני המיעוטים וגם בזכויות הקבוצתיות שלהם, ומעניקה לבני הקבוצה אמצעים לשמור על ייחודם. מדינה כזאת מעגנת בחוקים או בחוקה את זכויות המיעוטים: הזכות למערכת חינוך אוטונומית המשמרת את שפת המיעוט ואת תרבותו, ההכרה בשפה של המיעוט כשפה רשמית במדינה או מתן אפשרות לניהול עצמי. לא כל מדינה הנוקטת גישה זו מאפשרת למיעוטים החיים בתוכה את כל הזכויות הקבוצתיות האפשריות. רוב המדינות מכירות רק בחלק מזכויות אלו. מדינות הקרובות יותר לדגם של גישה המעודדת זכויות קבוצה ולדגם של **גישה רב תרבותית**, מאפשרות לתרבות המיעוטים להיות חלק מהמרחב הציבורי. בצד אחד של הרצף קיימות מדינות כמו ישראל, המכירות בזכויות קבוצה אך לא נותנות להן מקום במרחב הציבורי, ובהמשך הרצף קיימות מדינות כמו פינלנד, שוויץ והולנד, הנותנות למיעוטים אפשרות לבטא את תרבותן במרחב הציבורי (כמו שפה, חגים, מנהגים).

לדוגמה: שוויץ היא מדינה המחולקת ל-26 **קנטונים** (מדינות מחוז), שכל אחד מהם מקיים שלטון עצמי (חוקה, ממשלה ובית משפט משלו). חלק מהקנטונים מאכלסים מיעוטים דוברי איטלקית או צרפתית, המקיימים מערכות חינוך ומינהל בשפתם.

א. מה דעתכם על הגישה המעודדת זכויות קבוצה? הסבירו.

ב. אם הייתם קבוצת רוב, האם הייתם רוצים לחיות במדינה כזאת? מדוע?

ג. אם הייתם קבוצת מיעוט, האם הייתם רוצים לחיות במדינה כזאת? מדוע?

ד. הציגו לכיתה את הגישה ואת העמדה שלכם בנוגע אליה.

שלב 2

- הקבוצות יציגו את הגישות והעמדות שלהן.
- **שאלו את התלמידים:** איזו גישה מתאימה לדעתכם לחיים משותפים במדינת ישראל? הסבירו.

שלב ד: עבודה בקבוצות – חיים משותפים בישראל 2020
בקשו מהתלמידים להציע הצעה לחיים משותפים בישראל 2020:

עסקו בנקודות שלפניכם, והציעו הצעות לנושאים השונים:
זכויות הפרט במדינה (שוויון, זכויות אזרח, זכויות חברתיות, זכויות כלכליות)
זכויות הקבוצה במדינה (שפה, דת, חגים, ימים רשמיים, חינוך)
יחסי תרבות ומדינה.

חשבו: באיזו מדינה הייתם מעדיפים לחיות?

ולסיכום: **איך ייראו החיים המשותפים בישראל בשנת 2020?**

<http://mabat.org/multicultural-database>

מדיניות כור ההיתוך, רב תרבותיות, ריבוי תרבויות:

רב - תרבותיות היא מגמה בולטת בחברה ובתרבות המערבית בת זמננו. שינויים בהרכב האוכלוסייה ושינויים פוליטיים, כלכליים, טכנולוגיים ותקשורתיים, תרמו לכך שבמדינות רבות, וביניהן ישראל, יש קבוצות דתיות, אתניות, לאומיות ומיניות, שתרבויותיהן חוצות את גבולותיה הגיאוגרפיים של מדינת הלאום.

רב-תרבותיות היא מושג המציין **דיאלוג של כבוד הדדי וסובלנות בין תרבויות שונות, מתוך יחס של כבוד לשוני התרבותי ולאחר**. בעידן הפוסט מודרני, מתפשט בעולם המערבי האידיאולוגיה הרב-תרבותית, המייחסת לזכויות האדם, לשוני התרבותי ולשחרור עמים וקבוצות מדוכאות, חשיבות עליונה.

מאז קום המדינה הייתה החברה הישראלית חברה מגוונת ומרובת שסעים, המורכבת מקבוצות אתניות, דתיות ולאומיות שונות, שמתנהל ביניהן מאבק סביב חלוקת המשאבים. אולם במשך השנים שחלפו, **חל שינוי ביחסה של החברה הישראלית כלפי השוני הקיים בין התרבויות** ;

מדיניות כור היתוך ואמצעי התקשורת במדינת ישראל:

בשנים הראשונות לאחר קום המדינה, בלטה בחברה הישראלית האידיאולוגיה הציונית. התרבות הישראלית הייתה כור היתוך, שחתר ליצירת זהות קולקטיבית ישראלית אחידה, השולל את הגלות ומבטל את הייחודיות התרבותית של הקבוצות האתניות הקיימות בישראל. אמצעי השידור הממלכתיים והעיתונות הפרטית, מילאו תפקיד מרכזי בעיצוב תרבות "כור ההיתוך" הישראלית, ובגיוס תמיכת הציבור במדיניות כור ההיתוך של השלטון.

להמשך נושא הפוליטיקה של השוני :

תהליכים אלו של פיצול ושוני תרבותי יכולים להוביל **לפלורליזם רב-תרבותי, המקבל את השוני כחלק בלתי נפרד של החברה הישראלית, תוך שמירת על קיומה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית ויהודית, כמסגרת על משותפת.** אך הם עלולים להחמיר את הקיטוב, השליכה ההדדית, הניכור, השנאה וחוסר הלכידות וההסכמה בין חלקי החברה הישראלית, תוך החרפת מאבקי הכוח בין הקבוצות, עד לערעור קיומה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית ויהודית.

המושג רב-תרבותיות מהדהד בתוכנית לימודים זו לכל אורכה. במרכזו נמצאים ערכים של שוויון, סובלנות וכבוד הדדי בין התרבויות השונות בחברה, תוך הכרה וקבלה הדדית של השוני הקיים בין התרבויות, אך מבלי לבטל את הזכות להגדרה עצמית ייחודית יהודית ישראלית. השאיפה והתקווה היא ליצור בכיתה ובחברה שיח בסוגיות של תרבות וחברה המבוסס על הקשבה הדדית, דיאלוג רציונלי וערכים הומניסטיים.

ישראל: רב-תרבויות, ריבוי תרבויות או ריב של תרבויות?

אנו מאמינים כי יש לכבד כל אדם באשר הוא, ללא כל קשר למוצאו ולתרבות ממנה הוא שואב. במקביל, הבנה עמוקה יותר של ערכים, הנחות יסוד ומנהגים תרבותיים מאפשרת לראות את היופי שבכל נישה תרבותית ולאמץ גישה סובלנית ומקבלת.

אנו מאמינים בכל ליבנו כי לכל תרבות במדינת ישראל יש את המקום שלה (גם אם לא במידה שוויונית עדיין) וחשוב להכיר ולהוקיר כל תרבות על תרומתה הייחודית למרקם הישראלי.

האם החברה הישראלית היא חברה רב-תרבותית או חברה פלורליסטית? בחברה רב-תרבותית גבולות ההגדרה של הקבוצות השונות פתוחים ולא סגורים וקשיחים. מתקיים דיאלוג פתוח מנקודת מוצא של מעורבות ושוויון, ללא שלילה הדדית וניכור בין הקבוצות. היחידים והקבוצות השונות בחברה מוכנים להסתכן באובדן זהותם הקודמת בעקבות הדיאלוג עם "האחר". החברה הישראלית העכשווית עונה יותר להגדרה של חברה פלורליסטית; חברה המאפשרת את קיומו הממוסד של השוני התרבותי והדתי הקיים בתוכה, המאפשרת חופש ביטוי סביר והבעת דעות חריגות, תוך שמירה על כללי המשחק הדמוקרטיים.

פעילות מספר 14

❖ הבע דעתך
מהי ישראל? רב-תרבותיות, ריבוי תרבויות או ריב של תרבויות?

במליאה

❖ ערכו דיון על הנושא

למורה- נא לפשט ולמקד את הכתבה

גדי טאוב – אנחנו לא סלט פירות

"כור היתוך" הוא מושג שכמעט אסור להשתמש בו היום. הרבה זיכרונות רעים קשורים בו, אבל האמת שאי אפשר לגמרי בלעדיו, ובינתיים לא נראה שמישהו המציא לו אלטרנטיבה משכנעת. האמת – גם אם היא לא נעימה – שספק אם היה לנו קיום בלעדיו וספק אם יהיה לנו עתיד. ישראל, אולי כדאי להזכיר, היא חברה מהגרים, זה סוג נדיר מאד של חברה, שהדוגמה הבולטת שלה היא ארצות הברית. מה שמייחד חברות כאלה הוא שהעיקרון המארגן שלהן, מה שהופך אותן לחברה, הוא לא החוויה של עבר משותף, אלא התוכנית לעתיד משותף. העבר מפריד: מה שמוקרן על העתיד הוא מה שמחבר. זאת עובדה מכרעת. המשמעות היא שחלק מהוויכוחים הפוליטיים והאידיאולוגיים שלנו הם לא רק שאלות של מדיניות, אלא שאלות אודות מי אנחנו במובן המידי. ובלי הסכמה עליהן לא בטוח שיש בכלל "אנחנו" כור היתוך הוא לכן לא רק מדיניות חברתית, הוא השם לכל פרויקט שמבקש ליצור "אנחנו" במקום ש ה"אנחנו" הזה לא היה קודם.

את המטפורה "כור היתוך" המקבילה העברית ל Melting Pot – האנגלי, הרי אמצנו מאמריקה. גם את הביקורת על כור היתוך הבאנו משם. האמריקנים נוטים לאחרונה לספר לעצמם, לגמרי בטעות, שאין להם כול היתוך. במקום זה יש להם, הם אומרים "סלט פירות" (שזה שם לרב תרבותיות) ו"מדינת כל אזרחיה" (שזאת הפשטה מטעה). מאחר שאלה שתי האלטרנטיבות שמתנגדי כור היתוך הישראלי מבקשים לייבא לכאן, כדאי אולי לומר מילה על מהן הן אומרות שם, ועל מה קורה שמייבאים אותן לכאן.

חסידי רעיון "מדינת כל אזרחיה" מבססים את השקפת במודע על הדוגמה של ארצות הברית. במקום לאומיות ישראלית אתנית-דתית נאמץ את המודל האמריקאי, הרב-אתני והרב-דתי, שבו הספירה הציבורית היא רק מבנה ארגוני, ומתחתיה כל יחיד וכל קבוצה יכולים לעשות עם אמונותיהם, מוצאם ותרבותם מה שירצו. אגף האפסנאות של הממשל הפדראלי יחלק מקף לכל דורש וכל אחד יכול להיות איטלקי-אמריקני, אפריקאי-אמריקני, קתולי-אמריקני, קובני-אמריקני, או כל מה שירצה. ביחסך עם המדינה, אתה רק אזרח. החשש הראשון שמשוהו בתיאור הזה חסר מתעורר כשעומדים מול עוצמת הפטריוטיות האמריקנית, שהיא רגש לאומי לוחט, לא איזה סידור פורמאלי. אמריקה קיימה מלחמת עצמאות, ואחר כך מלחמת אזרחים עקובה מדם, בשם האמונה הלאומית הזאת. "האם החירויות שלנו יכולות להיות מובטחות", שאל תומס ג'פרסון, "אם ניטול מהן את בסיסן היציב האחד – האמונה בלב העם שחירויותיו הן מתת אל?" ג'פרסון התכוון ליצור דת אזרחית, לא רק פרוצדורה דמוקרטית – והוא הצליח, הוא יצר דת רבת-עוצמה כל כך שהיא הכפיפה את כל האחרות. כתבי הקודש שלה הן הצהרת העצמאות (שג'פרסון עצמו חיבר) והחוקה (שניסח ג'יימס מדיסון) המקדשים שלה הם הבית הלבן וגבעת הקפיטול וקודש הקודשים שלה הוא בית המשפט העליון. הדתות שמתחתיה נמצאות תמיד בסכנה של הדרדרות לפולקלור תחת לחצה האימתני של האמונה הדמוקרטית. יהודי-אמריקני, פרוטסטנטי-אמריקני, קתולי-אמריקני, מוסלמי-אמריקני ובודהיסט-אמריקני – הם דתיים ממוקפים. לדת שלהם יש מקף אבל הסיומת שלה היא תמיד: אמריקני. כשנשיא אמריקני מדבר על ציר הרשע, הוא לא מתכוון שהרשעים הם לא נוצרים, או לא יהודים, או לא קתולים. גם לא שהם מוסלמים. הוא מתכוון שהם לא דמוקרטים. וכל האזרחים שלו לא מודדים את הרוע לפי אברהם אבינו, ישו, מוחמד או בודהה, אלא מבינים אות הטוב והרע בדיוק פי אותן קטגוריות של הנשיא שלהם. אנחנו דומים יותר לאמריקה מאשר לעיראק, אנחנו בכל זאת דמוקרטיה, לפחות בשטחי מדינת ישראל. אבל לא הדמוקרטיה לבדה היא התוכן אצלנו, אלא הלאומיות האתנית. כמו באנגליה, או בגרמניה או בצרפת. ואל רק זה, אלא שהלאומיות שלנו יצאה מתוך דת. מה שמסבך את הכול. הרעיון של מדינת כל אזרחיה בישראל, לא יוליד שיטה אמריקאית. אצלם הצורה היא התוכן המאחד, אצלנו מדינת כל אזרחיה זאת שלילה של התוכן המאחד. זה לבקש מחברת מהגרים שלא יהיה לה מושג של "אנחנו", זה לבקש מחברה שאין לה עבר מחבר, שתוותר גם על עתיד מחבר. בפועל מדינת כל אזרחיה בין הירדן לים, זאת גם מלחמת אזרחים: שתי תנועות לאומיות,

שהטראומה שלהן היא היעדר ריבונות, נדרשות לוותר על החלום הלאומי. זה מרשם לעוד לבנון, לעוד בוסניה, לעוד מאה שנים של רצח הדדי.

הרעיון השני שמציעים לנו במקום כור-היתוך הוא **רב-תרבותיות**, אותו סוג של בלוף שאמריקה ספרה לעצמה על עצמה, אחרי שנקעה את קרסולה הליברלי והדמוקרטי באמצע שנות ה-60. זה קרה כשהתנועה לזכויות האזרח פנתה פתאום מאינטגרציה להפרדה ומפעלו של מרטין לותר קינג נעצר בבת אחת. עד אמצע שנות ה-60 הכל נראה ברור. הדרום הישן והגזעני דרש הפרדה בין שחורים ללבנים. נפרדים אך שווים קראו לדוקטרינה הזאת. ושוחרי השוויון והחרות דרשו אינטגרציה. שחור לא יוכל לאכול במסעדה לבנה, לא יוכל לשתות מברזיה לבנה, ומעשית – גם לא יוכל להצביע באותן בחירות. התנועה לזכויות האזרח הצליחה כל כך מפני שקינג הצליח להראות שהתנועה שלו מייצגת את הערכים האמריקניים, את הקונצנזוס: הוא דיבר בשם תומס ג'פרסון ובשם ישו (בגרסתו האמריקנית). "אנו סבורים שערכים אלו הם מובנים מאליהם", ציטט קינג את הצהרת העצמאות בנאום "יש לי חלום", "שכל בני אדם נבראו שווים". זה היה רגע דרמטי והרבה לבנים אידיאליסטיים נענו לקריאה, ירדו לדרום והצטרפו לקינג. והרבה לבנים פחות אידיאליסטיים ישבו בסלון, ראו טלוויזיה שהתחילה להפוך אז למדיום המוני, צקצקו בלשונם והנידו

ראשם בסלידה. ואז קרה דבר מוזר, מוזר וסהרורי. הרשת של התנועה הפוליטית של קינג נכבשה על ידי מיליטנטים צעירים וזועמים וגירשה משורותיה את הפעילים הלבנים. הענק הג'פרסוני המגושם נעצר במקומו, מבולבל, ואובד עצות. הוא קם לקרוע את קיר ההפרדה בשם המדוכאים, ופתאום הם עצמם התחילו להקים מחדש את אותה חומה עצמה. עד אותו רגע, ההסכמה הדמוקרטית נראתה מסודרת. כל יחיד אדון לעצמו, וכולם יחד אדונים לגורל המשותף. אבל פתאום קמה קבוצה ודרשה הגדרה עצמית, מחוץ ובניגוד לפירמידה הזאת. לבנים אידיאליסטיים לה הרשו לעצמם לכעוס. לבנים לא אידיאליסטיים שוב הנידו ראש בסלידה בסלון, פנו עורף והצביעו לניקסון. "חוק וסדר" אמר ניקסון, והם הבינו למה הוא התכוון: השחורים כבר לא ייצגו את הקונצנזוס. הם נעשו קוץ בעין, אנרכיסטים, שורפי גטו ומפירי חוק.

מה שקרה מכאן ואילך היה תרגיל באלגברה פוליטית ומשפטנות יצירתית. האידיאליסטים האמריקנים התגייסו כדי לביית את הזעם השחור ולהפוך את הניסיון של השחורים להגדיר את עצמם בניגוד לכלל ולחלק מן הכלל. איך עושים את זה? נפרד אך שווה? המממ ... לא נשמע טוב. את זה כבר ניסינו. מנוגד אך נפרד? לא, זאת הרי הבעיה, לא הפתרון. מנוגד אך שווה? כמעט. נפרד ... אך לא מנוגד? זהו זה, בינגו?

כך נולדה הרב-תרבותיות – במקום יחידים שהם כלל אחד וקואליציה של קבוצות.

"סלט פירות", במקום "כור היתוך".

זה היה בלוף, כמובן. כל קבוצה תגדיר את עצמה בנפרד, והמקף יחבר. אבל זה רק תרגיל רטורי שנועד להעלים את ה"מנוגד" ולנפנף בנפרד בלי להפריד בעצם. הרב-תרבותיות האמריקנית היא חד-תרבותית עם קישוטי פולקלור. היא רב-תרבותית, רק אחרי שכל התרבויות הסכימו, בעצם, על כל מה שחשוב על ערכים ומוסר. אמריקה לא תסבול אף חד-תרבות בתוכה שהיא לא דמוקרטית, לא קפיטליסטית,

לא מכירה בשוויון בפני החוק, או פוגעת בזכויות של נשים. שום תרבות לא תורשה לעמוד בניגוד לדת הג'יפרסוניאנית.

כלומר, אחרי שכולם חברים באותה תרבות עצמה, אחרי שכולם ג'יפרסוניאנים, הם יכולים לטפח את המאכלים של העדה והחגים של הקבוצה ולהכריז על שונותם בקולי-קולות וכמה שהם רוצים. אז למה שלא נאמץ לעצמנו את הבלוף הזה? למה שלא נספר לעצמנו שגם אנחנו "סלט פירות" ואל כור היתוך? מפני שאנחנו רב-תרבותיים באמת וזקוקים לכן ליותר כוח מאגד ממשי. דברים עמוקים מפצלים אותנו, והם נוגעים ישירות למה שאמור להפוך אותנו ל"אנחנו".

חברה בסכנת התפרקות ממשית לא יכולה להרשות לעצמה את הלוקוסוס של טיפוח ההבדלים בזמן שהמעט המשותף הולך ואוזל. אמריקה יכולה, מפני שהיא ביסודה מאוחדת. כור ההיתוך האמריקני, כמו סיר של טשולנט, עובד על טמפרטורה נמוכה לטווח ארוך. מפני שמעט מאד בוער, מפני שטעמי היסוד המאחדים כבר שם. אבל אפילו אמריקה משלמת מחיר על הרב-תרבותיות המדומה. הקואליציה שהחזיקה את מדינת הרווחה הרזה של ארצות הברית, קואליציה של מיעוטים, התפרקה והתפצלה, והפיצול עובד נגד החלשים ונגד העניים.

אצלנו המחיר גבוה הרבה יותר. כור ההיתוך שלנו זקוק לטוב ולרע, לטמפרטורה גבוהה. עם יותר רגישות, זה נכון. אבל אנחנו לא יכולים לפנות לעבר המפריד במקום לעתיד המחבר, מפני שהכול חדש מידי, פרוץ מידי, מעט מידי כאן יציב, מעט מידי משותף. אם שם הרב-תרבותיות פוגעת אט אט ברשת הביטחון שמתחת לרגלי החלשים, אצלנו היא פוגעת מהר, חד וכואב, מפני שאנחנו כבר מפוצלים מאד. מספיק להסתכל על הכנסת. כמה קל לפגוע בתקציבי הרווחה כשאף אחד לא מייצג יותר מסקטור, ואף לא חושב על הכלל ככלל? כל המפלגות מייצגות רק סקטור חד-תרבותי קטן, אבל את ה"אנחנו" לרוחב, אף אחד לא מייצג. אז אפשר להתווכח על תוכנו של כור ההיתוך, ואפשר לתת קול שווה לכל הקבוצות בעיצובו, אבל האמת היא שבלעדיו אין דבר כזה ישראל.

פעילות מספר 15

מה ההבדל בין ארצות הברית לישראל ביחס למושגים כור היתוך ורב תרבותיות?

מתוך שיחה עם פרופ' עוז אלמוג: אז מה טבעה של הזהות הישראלית היום?

אין זהות ישראלית אחת. יש זהות "ממוקפת" ישראלית עם מקף: ישראלית-דרוזי, ישראלית-אתיופית, ישראלית-חרדית וכיו"ב... אז מה יותר חזק, הצד הימני של המקף הישראלית או הצד השמאלי הייחוד הפרטיקולארי? זה תלוי כמו בן בקבוצה. אצל החרדים והערבים, הצד השמאלי עדיין יותר חזק. לעומת זאת אצל העולים מחבר המדינות הצד השמאלי – הזהות הרוסית – הולך ונחלש עם הזמן והצד הימני הישראלית מתחזק. אבל בהכללה רחבה ניתן לקבוע שהמכנה המשותף הישראלי נחלש עם הזמן כיוון שהדבק החשוב מכל – האתוס הציוני, נחלש והולך... לכן הרבה מאוד ישראלים חילוניים תרים אחר זהויות אלטרנטיביות לצד הזהות הישראלית. זה יכול להיות המקצוע, התחביב למשל אספנים, חובבי טיולים או אופנועים וכיו אפילו אהדה לקבוצת ספורט בארץ ובחו"ל... התהליך הזה מואץ ועוד יואץ בהרבה בעקבות התפתחות האינטרנט, כיוון שהרשת הגלובלית הזאת יוצרת מסה קריטית

של אנשים עם מכנים משותפים ברחבי העולם שהופכים בסופו של דבר לקהילות. אלה עדיין קהילות וירטואליות, אבל מדובר בתופעה שתשנה את מפת הזהויות בעולם.

עוז אלמוג. מפנה, מס' 51, תשרי תשס"ז, אוקטובר 2006

מדברי חנא אבו חנא, משורר וסופר:

אני מרגיש את עצמי קרוע בין שני עולמות, ניצב באמצע. מצד אחד אני ערבי, והחברה כאן דואגת להזכיר לי זאת בכל הזדמנות. מצד שני אני חי במדינה שאני חייב לה נאמנות וציות לחוקיה. בהיותי ערבי אני מושפע גם מדעות המושמעות בעולם הערבי. כיוון שהערבית היא שפת האם שלי, אני שומע תחנות רדיו מכל ארצות ערב... ומקשיב גם לשידורי ישראל בערבית. בכל הקשת הזאת יש גוונים שונים – כל גוון והאמת שלו...

...נכון אני בן העם הפלסטיני. אהיה מאושר אם יזכו הפלסטינים במולדת משלהם. אהיה מוכן לעזור למולדת הזאת כמיטב יכולתי, בתרומות כספיות, אולי בייעוץ. אך אין בדעתי לעקור למדינה כזאת, אם וכאשר תקום. אני אזרח ישראלי ואמשיך לחיות כאן, כמו שיהודים רבים חיים בגולה, נושאים דרכונים של הארצות שבהן הם יושבים, משרתים בצבא ומשלמים שם מיסים, בלי לוותר על הקשר עם מדינת ישראל. אני יודע, שבקרב ערביי ישראל יש רוב שחושב כמוני. לצערי, זהו רוב דומם, כי במציאות שנוצרה כדאי להיות קיצוניים, אולי מתוך שיקול מוטעה... שיתוף ערבים החושבים כמוני חשוב יותר למדינת ישראל ולביטחונה.

הערבים אזרחי ישראל, משרד החינוך, האגף לתוכניות לימודים ומוסד ון ליר, ירושלים.

❖ מהי זהות ישראלי על פי אלמוג ועל פי חנא אבו חנא?
אילו מורכבויות עולות?

פעילות מספר 16

עבודה שחורה

אהוד בנאי

מילים ולחן: אהוד בנאי

האחים כהי העור שבאים מאתיופיה
מביאים איתם מסורת מופלאה ועתיקה
הבנים האובדים, אחרי תלאות הדרך
מגלים לאט לאט את הארץ הרחוקה
הם שנים חלמו עליה, ועכשיו זו המציאות
כשאומרים להם לטבול, לשטוף את התמימות.
ואני בעיניהם ראיתי איזה אור
ומי יידע אם אברהם לא היה שחור

האחים כהי העור במרכז קליטה בטבריה
מנסים לקלוט ולהיקלט וזה לא קל
מאצל הדורה, מעבר להרי החושך
אל הרחוב המקומי, הדיגיטאלי, המבולבל.
הם שנים חלמו על בית ועכשיו זו המציאות
גם בבית זה קורה, נמשכת הגלות

ואני בעיניהם ראיתי איזה אור
ומי יידע אם אברהם לא היה שחור

האחים כהי העור יחפים בצד הדרך
מוליכים את עלבונם ברגל אל העיר
הם עומדים מול הבניין, הם עומדים מול לב של אבן
מחכים שתיפתח הדלת מבפנים.
הם היו נאמנים, כן, הם חיכו לה לבשורה
ועכשיו מה שנשאר זו עבודה שחורה.

- ❖ קרא את מילות השיר, בחר שורה שאתה מתחבר אליה
- ❖ צפה בסרטון השיר, איזה צילום נוגע ללבך
- ❖ שתפו במליאה את תחושתכם
- ❖ הסבר כיצד מבטא השיר עבודה שחורה את תהליך הרב תרבותיות שעוברת החברה הישראלית

[עבודה שחורה- אהוד בנאי](#)

פעילות מספר 17

הערך המוסף – מהם הערכים המובילים אותנו

מטרות:

הלומדים יבחנו את סל הערכים האישי שלהם.

הלומדים ינסו להבין עד כמה הערכים שלהם הם ערכים הומניים- אוניברסליים
ועד כמה הם לאומיים- ייחודיים.

שלב א'

בירור סל הערכים שלי

דוגמה אישית	עצמאות	שמירת מצוות	יושר אישי
חמלה	מחויבות	חיים בארץ	חברות
יוזמה	כסף	תרומה לקהילה	חריצות
פתיחות	שוויון	שלום	אמת
דבקות במטרה	הישגיות	שימוש בשפה העברית	הגנה על המולדת
אהבת הארץ	שימור מורשת	סובלנות	ציות לחוקי המדינה
התמדה	שייכות	אהבת המולדת	קיום הבטחות
ויתור	עבודה	נאמנות	חופש/חירות
נחישות	עקביות	קיום טקסים דתיים	אחריות
משפחה	קבלת השונה	הגשמה עצמית	שייכות לעם
דאגה לזולת	שמירת טבע	שותפות	הצלחה (בלימודים, בעבודה, בכסף)
כבוד	מעורבות חברתית	סלחנות	אמונה באלוהים
מסירות	מנהיגות	הסתפקות במועט	ערבות הדדית
חברתיות	ייחודיות	קיום הבטחות	פטריוטיות
הגינות	מצוינות	אכפתיות	רגישות
אחר:	אחר:	אחר:	אחר:

הלומדים יבחרו וידרגו את הרשימה על פי חשיבות הערכים והעקרונות המשמעותיים בחייהם. יש לרשום בצד את המספר לפי סדר עולה, כאשר 1 מייצג את הערך החשוב ביותר. ניתן להוסיף ערכים לרשימה המצורפת

בירור סל הערכים שלנו

נחלק את הלומדים לשתיים-שלוש קבוצות, כל קבוצה תקבל רשימת ערכים וכל אחד יתבקש לרשום נקודה ליד חמשת הערכים המועדפים על ידו.

לאחר שכולם יסיימו, יש לספור את הנקודות שנרשמו ולראות אילו ערכים בחרה הקבוצה ולסמנם על פי דירוג הקבוצה.
 ערך שקיבל מספר נקודות רב יותר יהיה מס' 1 וכך הלאה. כמובן שיהיו כמה ערכים שיקבלו את אותו מס' נקודות- ויש להחליט מה גבוה ממה בחשיבותו.

אפיון הקבוצה שלנו – הוסיפו ערכים כרצונכם

נספח 1 – טבלת ערכים:

- אילו ערכים בחרתם למקומות ראשונים?
- האם תוכלו להסביר מדוע נבחרו דווקא ערכים אלה?
- האם הבחירה הזאת מצבעה על איזה אפיון (אופי) של הקבוצה?
- נסו לחלק את הערכים שבחרתם לארבע קבוצות בטבלה

ערכים אזרחיים	ערכים דתיים	ערכים תרבותיים- לאומיים	ערכים אוניברסאליים (הומאניים)

דיון מסכם

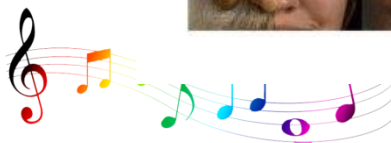
- ❖ האם הצלחתם לחלק את הערכים לקבוצות בטבלה?
- ❖ מה הבנתם על עצמכם מהפעילות?
- ❖ מה תורמים הערכים שנבחרו לכם ולחברה?
- ❖ אילו ביטויים מעשיים יש לערכים אלו בחיי היום יום שלכם

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Noar/Miscell/acher.htm>

משרד החינוך פעילויות "האחר הוא אני"

הצעות לפעילויות

- ❖ פתחו את מצגת "מכור היתוך לרב תרבותיות" ובחרו פעילויות מתאימות ללומדים.
- ❖ פתחו את מצגת "ביטויים לרב תרבותיות" בישראל ובחרו פעילויות מתאימות ללומדים.

פעילות מספר 18

האזינו לשיר, קראו את המילים וענו על השאלות

ניצוץ של אהבה - אהוד בנאי ודקלון

כל אחד חי בעולם אחר
כל כך גדול השוני
כל אחד חי בעולם אחר
כל כך גדול השוני
את מה שאני מרגיש בפנים
איש לא מרגיש כמוני
את מה שאני מרגיש בפנים
איש לא מרגיש כמוני
את מה שאתה חושב עמוק
אני חושב שטוח

את מה שאתה חושב עמוק

אני חושב שטוח

מה שאתה רואה סגור

אני רואה פתוח

מה שאתה רואה סגור

אני רואה פתוח

את מה שאני רואה לבן

אתה רואה שחור

את מה שאני רואה לבן

אתה רואה שחור

כשיורדת עלי החשיכה

עליך זורח אור

כשיורדת עלי החשיכה

עליך זורח אור

מה שבשבילך חלום

לי זו האימה

מה שבשבילך חלום

לי זו האימה

מה שבשבילי שלום

לך זו מלחמה

מה שבשבילי שלום

לך זו מלחמה

למקום אליו אני הולך

הן גם אתה תגיע

למקום אליו אני הולך

הן גם אתה תגיע

כל הדרכים הרי עולות

אל אותו הרקיע
כל הדרכים הרי עולות
אל אותו הרקיע
אל המקום אליו אתה הולך
הן גם אני אגיע
אל המקום אליו אתה הולך
הן גם אני אגיע
אך בלי ניצוץ האהבה
שום דבר לא יתניע
אך בלי ניצוץ האהבה
שום דבר לא יתניע

שיר זה עוסק בהבדלים בין אנשים. החברה הישראלית מורכבת ממגוון פרטים, קבוצות ומגזרים. יש בה דתיים וחילונים, עשירים ועניים, אנשי ימין ואנשי שמאל, יהודים וערבים, קשישים ובני נוער, גברים ונשים, נכים ואנשים בריאים ועוד. חברה מתוקנת היא חברה המכילה את המגוון הזה — חברה שבה אנשים בעלי דעות מגוונות, אורחות חיים אחרים וצרכים שונים חיים זה בצד זה בכבוד הדדי. בנייה של חברה שכזאת היא אתגר לא פשוט.

ענו על השאלות

- ❖ אף על פי שכולנו חיים באותה חברה, השיר אומר: "כל אחד חי בעולם אחר." מדוע?
- ❖ בראש העמוד הוזכרו קבוצות ומגזרים בחברה הישראלית. בחרו שתי קבוצות, והסבירו כיצד אחד המשפטים בשיר מבטא את תחושתם של בני שתי הקבוצות האלה אלו כלפי אלו.
- ❖ הסבירו את המשפט האחרון בשיר: באיזו אהבה מדובר? למה הכוונה במילים "שום דבר לא יתניע?"

גישת הרב תרבותיות במוזיקה
רסק, לקט, או סלט פירות

<https://docs.google.com/presentation/d/1usR-yny88sFCtALPOEEyCYnvbu2t5Yddpyw5IX4OVoc/present?slide=id.g5653e4f464>

<https://www.youtube.com/watch?v=d0DJBrO5ux8>
האם ישראל היא מדינת אפרטהייד

<https://www.youtube.com/watch?v=AKm4kd-lbpk>
ריאן אימאן-רב תרבותיות בישראל

<https://www.youtube.com/watch?v=gppyuDMcUGk>

השיר שווים עילי בוטנר ורן דנקר

<https://www.youtube.com/watch?v=NN5YvDFY8oM>
קבלת השונה סטרואוטיפים ודעות קדומות

https://www.youtube.com/watch?v=6lu_iLWURXc
הבדל בין סובלנות וסבלנות מתוך שרק

צרו מפת מושגים מכול המושגים שנלמדו ביחידה:

מכור היתוך לרב תרבותיות

<https://www.youtube.com/watch?v=7Bl4slDUmms>

<https://sites.google.com/site/meyravsictscollection/Conceptmaps>

לסיום יחידה זו

בירור אישי וקבוצתי שיתופי

1. אילו מושגים למדתי ביחידה זו?
2. אילו שני דברים חדשים למדתי
3. איזה ערך חשוב עלה ביחידה זו?
4. מה היה לי קל? מה היה קשה?

5. מה עניין אותי מאוד?
6. לאילו תחומי חיים אני יכול לקחת את ההבנות שקיבלתי?
7. האם אני יכול לעשות דברים אחרת בעקבות הלמידה וההתנסות?
8. האם אוכל להסביר את המושגים והתובנות לאחרים?

יחידת לימוד רביעית - גזענות, סטראוטיפים דעות קדומות

הקצאת שעות : 8 שעות לימוד

מצגות מלוות יחידה:

- מצגת : לא לגזענות
- מצגת : קריקטורות ככלי למידה

פעילויות לבחירה: יש

מטרות היחידה

1. להכיר את תופעת הגזענות על היבטיה השונים.
2. להעלות למודעות אירועים על רקע גזעני שהתרחשו במציאות הישראלית.
3. לבחון מהן זכויות האדם אשר נפגעות בגילויי גזענות.
4. לעמוד על הסכנות הטמונות בגילויי הגזענות ולהציע דרכים להתמודדות עימם.

גזענות בחברה הישראלית

חדשות לבקרים אנו שומעים על גילויי גזענות אלימים כלפי יחידים וכלפי קבוצות במרחב הציבורי שלנו – ברחוב, במגרשי ספורט, במקומות בילוי ועוד. ברחבי העולם, מציינים מדי שנה בשנה את יום המאבק הבינלאומי בגזענות בתאריך 21 במרס. יום זה הוא הזדמנות לדון בתופעת הגזענות, בסכנות הטמונות בה ובדרכים להתמודדות עמה ולמיגור הגזענות מתוכנו. כחברה מוסרית, דמוקרטית ופלורליסטית, עלינו להגן על זכויות הפרט ועל כבוד האדם ולקיים ערכים אלה הלכה למעשה.

גזענות - הגדרת המושג

גזענות היא התייחסות שלילית לבני אדם (יחס של שְׂנָאָה או של אֶפְלָיָה) בגלל הגזע שלהם, כלומר – המוצא שלהם או צבע העור שלהם.

כמו כל אפליה (אֶפְלָיָה = יחס לא שוויוני) גם הגזענות מנוגדת לזכויות האדם: הזכות לשוויון והזכות לכבוד. אם כן, יחס גזעני הוא התייחסות לא שוויונית אל אדם רק בגלל ההשתייכות שלו לקבוצה מסוימת.

מתוך: [מט"ח - המרכז לטכנולוגיה חינוכית](#)

הגזענות, על-פי הגדרתה הקלאסית, היא תורה אנתרופולוגית-ביולוגית המחלקת את האנושות לגזעים שונים על-פי מאפיינים ותכונות ביולוגיים. המיון של המין האנושי לגזעים שונים יוצר סיווג של הגזעים ל"עליונים" ו"נחותים". על-פי תפיסה זו, לגזעים ה"עליונים" מיוחסים יתרון קוגניטיבי על פני הגזעים "הנחותים"

ותכונות ביולוגיות נעלות. עם הזמן, התרחבה הגדרת המונח "גזענות", וכיום הגדרת המונח מדגישה לא רק את תחושת עליונותם של פרטים ושל קבוצות על רקע גזעי, אלא גם את תחושת עליונותם של אלה על פני פרטים וקבוצות אחרות בחברה אשר להם מאפיינים תרבותיים וחברתיים שונים, כמו: לאום, דת, קבוצה אתנית וכד'. לפיכך, **הגדרת תופעת הגזענות כיום אינה מתייחסת רק למשמעות הצרה של המושג – הנוגעת למאפיינים הביולוגיים – אלא לכל רעיון שבבסיסו עליונות של פרטים או של קבוצות בחברה על פני קבוצות אחרות על בסיס הבדלים תרבותיים וחברתיים.**

בשנת 1966, אימץ האו"ם את ההגדרה הרחבה למושג "גזענות" – המופיעה באמנה בדבר ביעור כל צורות הגזענות והאפליה: **"כל הבחנה, הוצאה מן הכלל, הגבלה או העדפה המיוסדים על נימוקי גזע, צבע, ייחוס משפחתי, מוצא לאומי או אתני, שמגמתם או תוצאתם יש בהם כדי לסכל את ההכרה, ההנאה והשימוש ולפגום בהכרה, בהנאה או בשימוש על בסיס שווה של זכויות האדם וחירויות היסוד בחיים המדיניים הכלכליים, החברתיים, התרבותיים, או בכול תחום אחר בחיי הציבור".**

(מתוך אמנת האו"ם, 1966)

פעילות מספר 1

שלב א' - במליאה

דיון באירוע אקטואלי

הקרנת קטע מחדשות ערוץ 2 העוסק בתקיפה גזענית שלישית בשבוע: סועדים יהודים בתל-אביב תקפו מלצר ערבי ללא סיבה נראית לעין.

כתבתו של משה נוסבאום, המהדורה המרכזית חדשות ערוץ 2

אם אין אפשרות להקרין את הקטע, אפשר לקרוא כתבה עדכנית העוסקת בתקיפה על רקע גזעני ולדון בה.

שאלות לדיון

1. מה הרגשתם כשראיתם את הכתבה (או שמעתם את תיאור המקרה)?
2. לדעתכם, האם אירוע זה חריג או שמדובר בתופעה רווחת?
3. לדעתכם, מהם המניעים של התוקפים? האם אתם יכולים להבין אותם?
4. האם ניתן להגדיר אירוע זה כגזעני? נמקו.
5. מהו אירוע גזעני? (ההגדרה חשובה להמשך הפעילות)

שלב ב' - במליאה

זיהוי התנהגויות גזעניות

הצבת מחיצה מכיסאות והגדרת שני מרחבים :

מרחב אירועים המבטאים גזענות

ומרחב אירועים שאינם מבטאים גזענות

המורה יקריא היגדים כל משותף יבחן כל היגד, יחליט אם הוא מבטא גזענות, ויכנס לאחד המרחבים בהתאם (אם מספר המשתתפים גדול, אפשר לבקש להרים יד אם ההיגד מבטא גזענות).

שאלות לדיון

1. לפי מה החלטתם ביחס לכל היגד אם הוא מבטא גזענות או לא? נמקו.
2. האם היו היגדים שהתלבטתם לגביהם? מדוע?
3. האם נחשפתם לאחרונה לאירועים דומים? תארו את האירועים.
4. האם יש מכנה משותף לכל ההיגדים שלדעתכם מבטאים גזענות?
5. לדעתכם, האם יש מקרים שבהם יש הצדקה למעשים גזעניים? (לעתים יש הצדקה להבחנה או להעדפה, אך אין הצדקה לאפליה!)
6. באילו זכויות אדם פוגעת הגזענות? (חיים וביטחון, כבוד, שוויון ועוד).
7. לדעתכם, מהן הסכנות הטמונות בגילויי גזענות בחברה?
8. באילו דרכים ניתן להתמודד עם תופעות שונות של גזענות? (חינוך, הסברה, חוקים, ענישה, מפגשים וכד').
9. באחד מימי פברואר 2013, בחמש לפנות בוקר, הוצתו משרדי קבוצת בית"ר בשל צירופם של שני שחקנים מוסלמים מצי'נייה לקבוצה. השרפה גרמה נזק כבד מאוד לחדרי ההלבשה של המועדון, וארונות הגביעים של הקבוצה מארבעים השנים האחרונות נשרפו. ראש הממשלה, בנימין נתניהו, גינה את האירועים בחריפות: "ההתנהגות הזאת מבישה. אסור לנו להשלים עם התנהגות גזענית שכזו. העם היהודי, שסבל מחרמות ונידוי, צריך לשמש אור לגויים".

כתבתו של ניר חסון, על [הצעת משרדי בית"ר בירושלים](#) הארץ, 08.02.13

- מה דעתכם על דבריו של ראש הממשלה?
- באיזה נימוק הוא שולל התנהגות גזענית?

אפשרות להרחבה: הציעו רעיונות להתמודדות עם תופעת הגזענות במרחב הבית ספרי (מפגשים, אקלים מעודד סובלנות, פעילות התנדבותית); במרחב המשפחתי-קהילתי (מפגשים ופעילות רב-תרבותית); במרחב החברתי-אזרחי (חקיקה ואכיפה, חשיפה תקשורתית, יוזמות ציבוריות). אפשר להקדיש זמן לייזום פעילות משותפת וליישומה.

- חברת ביטוח אינה מעסיקה אנשים מעל גיל 70 בטענה שהם מבוגרים מדי.
- מנהלת חברת הייטק אינה מוכנה להעסיק ערבי ישראלי בטענה שאולי הוא מסוכן.
- תנועת נוער מכניסה לפעילותה רק חברים ששילמו דמי חבר סמליים.
- בתי חולים מעסיקים רופאים רק אם יש להם תואר אקדמי ברפואה.
- גנת ממוצא אתיופי לא התקבלה לעבודה בגן מסוים בנימוק שאין בגן הזה תלמידים ממוצא אתיופי.
- משרד ממשלתי פרסם מכרז לתפקיד בשירות הציבורי וציין כי תהיה עדיפות למועמדים ממוצא אתיופי.
- מועדון לילה קיבל הנחייה לא לאפשר לצעירים ממוצא רוסי להיכנס למועדון, כיוון ששבועות מספר קודם לכן אירע בו מקרה אלימות חמור שהיו מעורבים בו שני צעירים ממוצא רוסי.
- מועדון לילה קיבל הנחייה לא להכניס אנשים שאינם רשומים ברשימת המוזמנים.
- הורים מבית ספר חרדי רצו להפריד בין ילדים ממוצא אשכנזי לילדים ממוצא ספרדי, בנימוק שיש ביניהם פערים תרבותיים.
- אגודת הסטודנטים באוניברסיטת תל-אביב תחלק מלגות סיוע לסטודנטים בשנה א' בחוג לחינוך ותיתן עדיפות לסטודנטים המגיעים מאזורי הפריפריה בישראל.
- אוהדי קבוצת כדורגל בישראל מתנגדים לקליטת שחקנים שאינם יהודים בנבחרת.
- חברת תעופה לא מוכנה להעסיק בחורות שמשקלן מעל 60 ק"ג בטענה שאינן ייצוגיות.
- בעל בניין דירות בצפון ת"א מסרב להשכירן לחרדים בטענה שהם אינם משתלבים עם הדיירים המקומיים.
- ועדת הבחירות של הכנסת פסלה תשדיר בחירות בטענה שיש בו מסרים גזעניים.

- נהג אוטובוס אגד סירב להעלות נוסעת ממוצא אתיופי לאוטובוס, ואף העליב אותה וקרא לה בשמות גנאי.
- דיירי בניין בהרצליה סיכמו ביניהם לא למכור דירות לעולים חדשים, בטענה כי הם מורידים את ערך הדירות בבניין.

מעובד מתוך הפעילות "מהי גזענות" של "האגודה לזכויות האדם בישראל".

<http://www.educivic.items.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=a8b44dfc-0916-4156-820f-1dafd3254546&lang=HEB>

לומדים על גזענות נועה שפירא

רקע: הגדרות שונות לגזענות

גזענות על רקע ביולוגי וגזענות על רקע חברתי-תרבותי
הגזענות, על-פי הגדרתה הקלאסית, היא תורה אנתרופולוגית-ביולוגית המחלקת את האנושות לגזעים שונים: מן הצד האחד, הגזעים "האדונים", בעלי תכונות ביולוגיות נעלות, המקנות להם זכות לשלוט; מן הצד השני, הגזעים ה"נחותים", חסרי התכונות הביולוגיות הנעלות, ושעל כן ראוי שישלטו בהם.

© flickr by:

maHidoodi

- חפשו בעיתונים וברשת דוגמה לגזענות על רקע **ביולוגי** וספרו עליה.

בחלוף הזמן, התרחבה הגדרת המונח "גזענות". הגדרה זו כבר אינה שמה דגש על תחושת העליונות הנובעת מרקע **גזעי** דווקא, אלא גם על תחושת העליונות של פרטים המשתייכים לקבוצה אחת על פני פרטים מקבוצה אחרת על רקע **לאומי**, **דתי** ועוד.

ובחוק הישראלי:

"גזענות – רדיפה, השפלה, ביזוי, גילוי איבה, עוינות או אלימות, או גרימת מדנים כלפי ציבור או חלקים של האוכלוסייה, והכול בשל צבע או השתייכות לגזע או למוצא לאומי-אתני" (סעיף 144א לחוק העונשין, תשל"ז–1977).

אם כן, משמעותו הנוכחית של המושג איננה מתייחסת רק לרעיונות בדבר **הבדלים ביולוגיים** בין בני אדם, אלא גם לרעיונות בדבר הבדלים בין אנשים המשתייכים לקבוצות **חברתיות ותרבותיות שונות**.

גם בית המשפט העליון של ישראל התייחס אל המושג "גזענות" באופן רחב. כך קבע השופט אליהו מצא (בע"פ 2831/95 אלבה נגד מדינת ישראל, פ"ד נ 221, בעמ' 256-257): "... 'גזענות' שוב אינה רק הדבקות בתורת הגזע (racialism) הידועה לשמצה. 'גזענות' היא כל שנאת חינוס של זר בשל היותו זר, על רקע שונות גזעית או לאומית-אתנית. שנאה זו מהווה חולי חברתי שימיו כימי עולם". (על-פי: מושגי יסוד – התפתחות הגזענות והגדרתה, מטה קרמניצר שנהר, משרד החינוך)

חפשו בעיתונים וברשת דוגמה לגזענות על רקע השתייכות לקבוצות חברתיות ותרבותיות שונות - "כל שנאת חינוס של זר בשל היותו זר", וספרו עליה.

גזענות מקומית וגזענות כללית

מבחינים בין שני סוגי גזענות: גזענות מקומית וגזענות כללית. הגזענות המקומית קשורה בסכסוכים מקומיים בין קבוצות או בין עמים: א. הסכסוך המקומי גורם לכל קבוצה להרגיש שנאה ופחד כלפי בני הקבוצה השנייה. ב. רגשות השנאה והפחד מובילים ליחס של גזענות כלפי קבוצה זו. (מתוך: גזענות, הספרייה הוירטואלית, מטח) חפשו בעיתונים וברשת דוגמה לגזענות מקומית וספרו עליה.

לעומת הגזענות המקומית, הגזענות הכללית היא תופעה רחבה יותר, ואין לה קשר לסכסוך מסוים. הגזענות הכללית מבוססת על השקפות העולם (האידיאולוגיות) הבאות: א. לקבוצה מסוימת יש תכונות שליליות. ב. תכונות אלה הן טבעיות ולא ניתן לשנות אותן. (מתוך: גזענות, הספרייה הוירטואלית, מטח)

יש כמה הסברים אפשריים לתופעת הגזענות הכללית. לפניכם אחד מהם: "...ניתן לתאר את הגזענות באמצעות הפחד או באמצעות התוקפנות: זה מוליד את זה, כמו שהביצה מולידה את התרנגולת והתרנגולת את הביצה. הגזען הוא אדם שמפחד. הוא מפחד משום שהוא תוקף והוא תוקף מפני שהוא מפחד. הוא מפחד להיות מותקף, והוא מפחד משום שהוא מאמין שהוא מותקף. והוא תוקף כדי לגרש את הפחד מפני התוקפנות. מדוע טבוע באדם הפחד הזה, שיותקף? בדרך כלל כדי להרוויח משהו, או כדי להגן על רווח כלשהו... מכל מקום, צריך להגן על שלמות האני האישי והאני הקבוצתי, המאויים לכאורה או באמת, מפני כל מה שמגיע מן החוץ ואיננו שייך בדיוק לקבוצה". (אלבר ממי, הגזענות)

חפשו בעיתונים וברשת דוגמה לגזענות כללית וספרו עליה.

2. תרגיל: גזענות או לא גזענות?

לפניכם מספר מקרים. התייחסו לכל מקרה: האם מדובר במקרה של גזענות? הסבירו והסתמכו על ההגדרות לגזענות שהובאו בפניכם.

מקרה 1: קראו לי "שמנטוזה"

"רוב חיי, 25 שנה ליתר דיוק, הייתי ילדה שמנה, נערה ובחורה שמנה. הזיכרון הראשון שלי לגבי הנושא הוא מגן תת חובה, כשילד אחד קרא לי "שמנטוזה" ונורא נעלבתי. איך מילה אחת שנאמרת לילד יכולה לשנות את כל התפישה שלו...". (מתוך: שרה בן מלך, ירדתי 53 קילו ועוד לא סיימתי את המאבק, 9.2.11, ynet)

האם פגיעה באדם בשל משקל גוף היא גזענית? מדוע?

מקרה 2: מתארגנים נגד פלישת החרדים

"רם פרומן, תושב השכונה וממובילי המחאה נגד ההתאגדות החרדית באזור בשנים האחרונות. פרומן יזם בחודשים האחרונים את הקמת 'פורום השכונות הארצי לשמירה על צביון החיים החילוני'. חברי הפורום, על פי הגדרתם, מרגישים צורך להילחם על הבית נגד 'פלישה יזומה של גורמים חרדיים וחרדיים-לאומיים לסביבתם'."

(מתוך: גילי כהן, מחיפה עד רחובות: מתנגדי ההתחדדות מתאחדים, 22.4.11,

(haaretz

האם ההתנגדות לכניסת חרדים ליישוב חילוני היא גזענית? מדוע?

מקרה 3: כניסה לצמחונים בלבד

"מושב הצמחונים אמירים הוקם בשנת 1958 על חורבות שני ניסיונות התיישבות של בני עליות שונות, שברחו משם כל עוד נפשם בם. למקום הגיעה קבוצה מלוכדת של עירוניים, רובם תל אביבים שהכירו אחד את השני על רקע אורח החיים הדומה שחלקו והרצון לצאת מן העיר אל הטבע. חלומם היה להקים יישוב שבו יחיו צמחונים בלבד, ו'הסוכנות היהודית', שלא הצליחה ליישב את האזור, קפצה על המציאה. כך נוסד אמירים כמושב לכל דבר."

(מתוך: טלי חרותי-סובר, וגר אדם עם אג'נדה: יישובים בעלי תפיסת עולם,

(ynet, 26.6.06

האם קבלה של צמחונים בלבד ליישוב היא גזענית? מדוע?

מקרה 4: סלקציה במועדונים

"הכנסת אישרה אמש (ב') בקריאה שלישית את הצעת החוק האוסרת על אפליה במקומות ציבוריים: כלומר איסור סלקציה בדיסקוטקים, מועדונים ופאבים... את ההצעה הגישו חברי הכנסת בעקבות פניות רבות של צעירים, שהתלוננו בשנים האחרונות על כך שנאסר עליהם להיכנס למועדונים "בגלל צורת הלבוש שלנו ובגלל צבע עורנו". לעומת זאת, בעלי מועדונים רבים טענו כי זכותם להחליט את מי להכניס למועדון שלהם... הסלקציה איננה על בסיס גזעני, ונועדה רק לשוות למסיבות אופי מסוים. כמה בעלי מועדונים אף טענו כי הסלקציה דרושה על מנת למנוע כניסה של "צעירים בעייתיים אשר עשויים לגרום למהומות וקטטות במועדון".

(מתוך: לינוי בר גפן, הכנסת אישרה חוק נגד סלקציה במועדונים, 12.12.00, ynet)

האם הסלקציה במועדונים גזענית או שהיא משמשת אמצעי למניעת אלימות? מדוע?

3. מאפייני הגזענות על-פי אלבר ממי בליווי שאלות למחשבה

ענו על השאלות הבאות המתייחסות לאמירותיו של אלבר ממי:

"הגזענות, או הטרופוביה, היא מהגישות המשותפות ביותר לכל בני האדם. עוד לפני שהיא חודרת ליחד – היא נמצאת במוסדות, באידיאולוגיות, בחינוך, בתרבות, במשפחה".

1. האם אתם מסכימים עם המשפט? הסבירו

"ההסברים הגזעניים נוחים ביותר, קלים לשימוש ולכן תפוצתם כה נרחבת אצל יחידים וקבוצות: הם מפתים יותר מדי".

"ההסבר הגזעני מתגמל מבחינה פסיכולוגית: מחזק את האני האישי והקולקטיבי, מסייע לנרקסיסט החרד הנמצא בכל אחד מאיתנו".

2. מהם ההסברים או ההצדקות של הגזענות לפי אלבר ממי? היעזרו בהגדרות של גזענות מקומית וגזענות כללית.
3. מה לדעתכם מפתה בהסברים גזעניים?

"כדי להיות גדול, די לו לגזען לטפס על כתפיו של אחר – החלש שמתחתיו, הקרבן הכי קרבן שיש".

"גם המדוכא יכול להיות גזען: כל אחד מחפש לעצמו מדרגה נחותה ממנו כדי להתעלות מעליה".

4. האם אתם מכירים תופעה של קבוצה חלשה הנוהגת בגזענות כלפי קבוצה חלשה ממנה? ספרו על כך.

"הקרבן הטבעי הוא הזר – מכאן הקרבה בין גזענות וקסנופוביה (שנאת זרים)".

5. אילו קבוצות בישראל סובלות משנאת זרים?

"הזולת לעולם איננו נייטראלי – משום שהוא אחר הוא מפחיד, משום שהוא מפחיד הוא מעורר איבה, וזו מביאה לתוקפנות כלפיו".

6. מה אתם מרגישים כשאתם פוגשים באדם זר? האם אתם נוהגים בו בחשדנות או בפתיחות ואמון? האם היחס שלכם קשור למצב או למקום שאתם נמצאים בו (טיול בחו"ל, מועדון, בית חולים, אירוע משפחתי ועוד)? מדוע?

"מעגל קסמים: "הם" אחרים ושנואים < מגיבים לשנאתנו בתוקפנות < אנחנו זכאים להתגונן מפניהם – גם מראש וגם בתגובה < תגובתנו מזינה את שנאתם כלפינו".

7. לאיזה סוג גזענות מהסוגים שהכרתם מתייחס משפט זה?

"בכל אדם קיים גזען שאינו מכיר את עצמו, או בקושי מכיר את עצמו, או כלל אינו זר לעצמו".

מה דעתכם:

8. האם כל בני האדם גזענים?
9. האם בני אדם מודעים לכך שהם גזענים? הרחיבו
10. האם האנשים סביבכם הם גזענים שאינם מכירים את עצמם? בקושי מכירים את עצמם? או מכירים את עצמם ומודעים לגזענות שלהם?
11. מה לדעתכם, האם אנשים המודעים לגזענות שלהם, הם גזענים פחות מאלה שאינם מודעים לה? מדוע?
12. מה מצב הגזענות בכיתה ובבית הספר שלכם?

דוח גזענות ביחידה

המטה למאבק בגזענות המאגד 26 ארגונים חברתיים שפועלים במגזרים שונים במדינה, פרסם את דוח הגזענות לשנת 2010 ומצא כי אירועי הגזענות בישראל הוכפלו בשנה האחרונה - 552 אירועי גזענות לעומת 287 אירועים שנרשמו בשנה עברה (מתוך חדשות ערוץ 2).

אפשרות ראשונה: הכינו דוח גזענות ביחידה שלכם במשך שבוע

בשלב הראשון, לפני כתיבת הדוח, רשמו – מה לדעתכם מצב הגזענות ביחידה שלכם?

האם יש הרבה מאוד/הרבה/מעט/מעט מאוד הערות והתייחסויות גזעניות?

בשלב השני תעדו כל הערה גזענית שאתם שומעים באמצעות הטבלה המופיעה בסוף הפעילות.

התייחסו להערות גזעניות הנאמרות כלפי הקבוצות השונות בחברה הישראלית כמו: יוצאי אתיופיה, רוסיה, קווקז וגרוזיה, אשכנזים ויוצאי עדות המזרח, חרדים דתיים וחילוניים, ערבים, מהגרי עבודה, פליטים, נשים, בעלי מוגבלויות, הומואים ולסביות, וגם שמנים, נמוכים, "חנונים".

התייחסו להגדרות של גזענות המופיעות בתחילת הפעילות כדי לקבוע אם מדובר בהערה גזענית או לא גזענית.

בסוף השבוע סכמו:

כמה הערות גזעניות שמעתם השבוע?
מי הקבוצה הסובלת ביותר מהערות גזעניות?
מה אתם מרגישים בעקבות הממצאים שגיליתם?
מסקנה מסכמת: מה מצב הגזענות ביחידה בעקבות הממצאים?
האם הערכתם נכונה את מצב הגזענות בשלב הראשון, לפני הכנת הדוח?
אם יש פער בין השערתכם לבין המציאות, ממה הוא נובע לדעתכם?
מה דעתכם, האם המודעות לביטויים ולאמירות גזעניות יכולה להשפיע על הפחתת התופעה?

שתפו את הלומדים בממצאים ובמסקנות שלכם.

אפשרות שנייה: התחלקו לזוגות כל זוג יבדוק את מצב הגזענות ביחידה בנוגע לקבוצה אחת בחברה הישראלית, כמו:

יוצאי אתיופיה
יוצאי רוסיה
יוצאי קווקז
יוצאי גרוזיה
אשכנזים
יוצאי עדות המזרח
חרדים
דתיים
חילוניים
ערבים
מהגרי עבודה

פליטים
נשים
בעלי מוגבלויות
הומואים ולסביות
שמנים
נמוכים
"חנונים"

בשלב הראשון, לפני כתיבת הדוח, רשמו – מה לדעתכם מצב הגזענות ביחידה שלכם ביחס לקבוצה שבחרתם? ביחידה יש הרבה מאוד/הרבה/מעט/מעט מאוד הערות והתייחסויות גזעניות ביחס לקבוצה שבחרתם.

בשלב השני תעדו כל הערה גזענית שאתם שומעים כלפי הקבוצה שאתם עוסקים בה, והיעזרו בטבלה המופיעה בסוף הפעילות.

בסוף השבוע סכמו:

כמה הערות גזעניות שמעתם השבוע ביחס ל...?
מה אתם מרגישים בעקבות הממצאים שגיליתם?
מה מצב הגזענות בכיתה בעקבות הממצאים?
האם הערכתם נכונה את מצב הגזענות בשלב הראשון, לפני הכנת הדוח?
אם יש פער בין השערתכם לבין המציאות, ממה הוא נובע לדעתכם?
מה דעתכם, האם המודעות לביטויים ולאמירות גזעניות יכולה להשפיע על הפחתת התופעה?

שתפו את הלומדים, באמצעות מצגת או כל אמצעי אחר, בממצאים ובמסקנות שלכם.

תאריך	הקבוצה שכלפיה הופנתה ההערה	מה נאמר?	האם זאת גזענות? מדוע?

פעילות מספר 3

חינוך אזרחי וחיים משותפים מערך שיעור - גזענות חששות ודעות קדומות

מיכל ברק, אינסאף שואהנה, מרים דרמוני ונועה שפירא

<http://www.educivic.items.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=d8f8a996-1d03-411e-b346-e01183cee876&lang=HEB>

פתיח

הגזענות גוררת אחריה השלכות קשות על יחסים בין הפרטים השונים בחברה. היא ניזונה מפחד כלפי "האחר" ומייצרת פחדים אצל מי שהיא מופנית כלפיו. בכך היא פוגעת באנושיות של כולנו.

הגדרה: גזענות שם נ'

1. ההשקפה כי הגזע של בני האדם קובע את תכונותיהם ואת אופיים, וכי יש גזעים עליונים וגזעים נחותים; התנהגות מפלה המבוססת על השקפה זו.
- השחורים בדרום אפריקה נאבדו בגזענות במשך שנים רבות ודרשו שוויון זכויות מלא עם הלבנים.
- הגזענות היא מסימני ההיכר הבולטים של הנאציזם.
2. בלשון הדיבור גישה או התנהגות המפלה בין אדם לאדם, או בין קבוצה חברתית אחת לרעותה על רקע של הבדלי דת, מין, מוצא, עדתיות וכד'.

מטרות השיעור:

- להבין שלפעמים החלטות שלנו מתקבלות מתוך חשש, מחשבה סטריאוטיפית ותחת השפעתן של דעות קדומות.
- להבין שהחלטות ומחשבות שלנו מושפעות לא פעם מחוויות אישיות קודמות שעל בסיסן אנחנו מקטרגים את האנשים סביבנו ומפתחים חששות מתגובות של אחרים.
- להבין שאנשים הסובלים מדעות קדומות כלפיהם, עשויים לפתח דעות קדומות נגדיות כלפי הקבוצה שמתייגת אותם.
- להבין שביכולתנו לשנות סטריאוטיפים ודעות קדומות. אם רק נאבק בדעות קדומות אלו ונעמיד אותן במבחן תמידי.

הנחיות למורה

1. חלקו לתלמידים את הסיפור המצורף, ובקשו מהם לקרוא אותו בשקט. הערה: אם יש בכיתה מחשב ומקרן, אפשר גם להשתמש בסרטון YOUTUBE ולהציגו בפני התלמידים.

<http://www.youtube.com/watch?v=l-VO-htvbnQ>

2. בקשו מהתלמידים להעמיד עצמם במקום כותב הסיפור ולכתוב על פתק את החלטתם: הייתי עוזרת/ או לא עוזרת/ כי....

אספו את הפתקים

3. דיון כללי:

למה החלטתם כפי שהחלטתם?
מה גרם לכותב להתלבט כיצד לפעול? מה היו החששות שלו?
היכנסו לנעלי האישה עם הילדים: איך היא תגיב, לדעתכם, אם גבר שחור פורטוריקני יציע לה עזרה?
מדוע, לדעתכם, הבאנו לקבוצה זו את הסיפור הזה?
4. בקשו מהתלמידים לחשוב איך היו מתנהגים ומה הייתה החלטתם בסיטואציות הבאות:
הערה: העמידו את עצמכם פעם במקום המספר ופעם נוספת במקום האישה

כותב הסיפור הוא ישראלי ערבי והאישה היא ישראלית יהודייה
כותב הסיפור הוא ישראלי יוצא אתיופיה והאישה היא יהודייה לבנה
כותב הסיפור הוא ישראלי ממוצא מזרחי והאישה ישראלית ממוצא אשכנזי
כותב הסיפור הוא ישראלי חילוני והאישה היא יהודייה דתיה
כותב הסיפור הינו ישראלי יהודי והאישה ישראלית ערבייה

ובכל המקרים – אפשר להפוך בין המינים: הכותבת היא אישה מכל קבוצה והזקוק לעזרה הוא גבר מכל קבוצה

5. **חשבו** על סיטואציה הפוכה: אישה לבנה רואה גבר שחור פורטוריקני הזקוק לעזרה, או גבר לבן רואה אישה שחורה פורטוריקנית זקוקה לעזרה. מה דעתכם, האם הם היו עוזרים להם? מדוע?

7. **מה, לדעתכם**, ניתן לעשות כדי למנוע מצב שבו דעות קדומות וסטריאוטיפים ישפיעו על ההתנהגות שלנו במצבים חברתיים, כמו צורך בעזרה או רצון להגיש עזרה?

8. שאלות מנחות לדיון בכיתה של תלמידים ערבים:

האם נקלעתם למצב שבו ראיתם יהודי או יהודייה שצריכים עזרה והתלבטתם אם לעזור או לא?
איך הרגשתם עד שקבלתם את החלטתכם?
אם החלטתם לא לעזור
• מה הרגשתם לאחר קבלת ההחלטה?
• מדוע קבלתם החלטה כזו?
• מה יגרום לכם לנהוג אחרת במצב דומה בעתיד?

הסרטון או הסיפור חושף דילמה של איש אחד – ההתלבטות שלו אם לעזור לאישה בשעות מאוחרות של הלילה בתחנת רכבת שבניו יורק. הוא בסוף מחליט לא לעזור לה. אך בסוף הסרטון האיש תוהה: "אולי בכל זאת האשה לא היתה מלאה בדעות קדומות... ואם היא לא כזו אז אני אכזבתי אותה, את הילדים ואת עצמי!"

9. מדוע הוא חושב שאיכזב את האישה, הילדים ואת עצמו?
פעילות ליהודים וערבים: כתבו שוב את הסיפור. תוכלו לשנות את הסוף, המקום, הזמן, והדמויות:

עבדו לפי ההנחיות-
כתבו בגוף ראשון (אתם המספר)
בחרו דמויות רלוונטיות מהחברה הישראלית:
מספר הסיפור יכול להיות – דמות של רופא/ה ערבי/ה, פועל/ת בניין ערבי/ה, פרופ'

יוצאת אתיופיה, שומר/ת יוצאת אתיופיה, מזרחי/ת, יוצאת רוסי/ת, דתי/ה ,
חרדית ...
הדמות הנזקקת לעזרה : אישה ערביה/יהודייה, גבר ערבי/יהודי, בחור יהודי נכה,
אשה אתיופית, בחורה דתייה, זקן יהודי, זקן ערבי...

הסיפור :

בשנות החמישים בארצות הברית, חווה הסופר ג'וס קולון חוויה מטרידה במהלך
נסיעת לילה ברכבת תחתית בניו יורק :
"זו היתה שעת לילה מאוחרת מאוד.
היא עלתה לרכבת התחתית ברחוב 34 בתחנת הרכבת המרכזית. אני עדיין מנסה
להיזכר איך היא הצליחה לדחוף את עצמה, עם התינוק בזרועותיה, מזוודה ביד
השמאלית, ושני ילדים, ילד וילדה בערך בני שלוש וחמש משתרכים אחריה.
היא היתה אשה נאה בסוף שנות העשרים לחייה.
ברחוב נבין, בברוקלין, ראינו שהיא מתכוננת לרדת מהרכבת בתחנה הבאה –
שדרות אטלאנטיק. זו גם היתה במקרה התחנה שבה אני היתי צריך לרדת
מהרכבת. וכפי שהיה לה קשה לעלות לרכבת, כך היה לה קשה לרדת מהרכבת עם
שני ילדים קטנים שהיא צריכה לדאוג להם, תינוק בזרועותיה, ומזוודה בגודל בינוני
ביד שמאל שלה.
ואני – מתכוון גם כן לרדת מהרכבת בתחנה הבאה, ללא כל חבילות – אפילו לא
הספר שאני תמיד נושא תחת זרועי, זה שבלעדיו אני מרגיש שאינני לגמרי לבוש.
כשהרכבת התקרבה לתחנה, כמה אנשים לבנים נעמדו ועזרו לה ולילדים לרדת.
בתחנה היו רק שני אנשים מבוגרים בלילה הזה, קרוב לחצות. היא ואני.
יכולתי לראות את המדרגות הרבות שמובילות מהתחנה לרחוב.
האם להציע את עזרתי כפי שהאיש הלבן הציע, בדלת הרכבת, כאשר הוציא את שני
הילדים מחוץ לקרון? האם לדאוג לילד ולילדה, לאחוז בידיהם עד שיגיעו לסוף
המדרגות התלולות והגבוהות של התחנה?
פורטוריקנים מאופיינים בנימוסים טובים. והנה אני – פורטוריקני, סמוך לחצות,
מזוודה, שני ילדים לבנים ואישה לבנה עם תינוק בזרועותיה שזקוקה נואשות
למישהו שיעזור לה, לפחות עד שתגמור לעלות את גרם המדרגות הארוך.
אבל איך אוכל אני, כושי ופורטוריקני, איך אוכל לגשת לאישה לבנה, אשר יש לה
קרוב לודאי דיעות קדומות על כושים ועל כל מי שיש לו מבטא זר? איך אוכל לגשת
אליה בתחנת רכבת תחתית בשעה כזו מאוחרת?"
(מתוך אתר <http://www.facinghistory.org>)

רקע למורה

העיסוק בתופעת הגזענות בישראל מעלה סתירה: מצד אחד, כאשר תופעות גזעניות משתלטות על סדר היום הציבורי ישנה לכאורה בחברה כולה היכרות עם התופעה. אך מנגד, אל לנו להניח שההיכרות עם קיומה של תופעה זו משמעה בהכרח כי כל האזרחים מודעים גם להשלכותיה ולנזקים שהיא גורמת בחברה הישראלית.

גילויי הגזענות מהווים אנטי-תזה לחברה דמוקרטית, פלורליסטית ומכבדת זכויות אדם.

לאור גילויי הגזענות הרבים בחברה הרב תרבותית הקיימת בישראל, עלינו להרחיב ככל האפשר את השיח העוסק בתופעה הגזענית ולפתח אותו באמצעות כלים ופעולות חינוכיות. מטרתו של מערך הדרכה זה היא לשמש אמצעי להתמודדות עם התופעה. באמצעות היכרות מעמיקה עם מאפייני הגזענות, יוכלו המורים והמחנכים לפתח את יכולתם של התלמידים להתמודד עם תופעה זו, הן מבחינה אישית והן מבחינה חברתית. זאת בתקווה, כמובן, שתלמידינו לא יצטרכו להיתקל בתופעה לעולם.

בפעילות זו יעסקו התלמידים בגזענות: יחוו (על קצה המזלג) את התופעה, יכירו את מאפייניה ואת ההסברים לה, יבחנו מקרים שונים ויחליטו האם מדובר בגילויי גזענות, יבחנו את מצב הגזענות בכיתה ובבית הספר באמצעות הכנת דוח ולסיום יתחיבו ככיתה וכיחידים לא לתת יד לגילויי גזענות.

מהלך השיעור

חלק ראשון – היכרות עם תופעת הגזענות

בחלק זה ת/יעביר המורה לתלמידים את חוויית הגזענות ברמה הקבוצתית וברמה האישית.

- משחק פתיחה: המורה ת/ישאל את התלמידים איזה מוזיקה הם אוהבים (רוק, פופ, מזרחית, קלאסית וכו'). ות/יכתוב את כל הז'אנרים על הלוח. לאחר מכן, ת/יבחר המורה את אחד הז'אנרים ות/יבקש מכל התלמידים שאוהבים את אותו הז'אנר להרים את היד. אז היא/הוא ת/יגיד להם שזה ז'אנר נחות ומי שאוהב/ת את המוזיקה הזו הוא/היא בעלת מאפיינים נחותים, ולכן אי אפשר להקשיב למוזיקה הזו בכיתה. בנוסף ת/ייתן המורה

ליתר התלמידים מכשיר להשמעת מוזיקה וישמיע להם את המוזיקה שהם
בחרו

• דיון קצר: לאחר המתנה קצרה ת/יתחיל המורה לנהל דיון קצר בהשתתפות
התלמידים.

• **שאלות מנחות לדיון:**

• מדוע אתם חושבים שדווקא לקבוצה הזו אסור להשתתף?
שאלה לקבוצה שלא נאסר עליה להשתתף – איך אתם מרגישים עם זה
שיש חלק שלם בכיתה כרגע שלא יכול להקשיב למוזיקה ואתם כן?

• שאלה לקבוצה שנאסר עליה להשתתף – האם אתם מרגישים שמה
שעשיתי הוא הוגן?
שרק בגלל שאתם אוהבים את המוזיקה הזאת ושזה מאפיין אתכם אז
אסור לכם להשתתף בכלל? ואם הייתי אוסר עליכם גם לבוא לבית
הספר בנוסף לזה?

• שאלה לכולם – האם זה נראה לכם הוגן? שבגלל שיש להם את המאפיין
הזה, שהם אוהבים מוזיקה מסוימת, אסור להם להשתתף?

חלק שני – היכרות עם תופעת הגזענות בחברה בישראל

בחלק זה יכירו תלמידי הכיתה גילויי גזענות שאירעו בחברה הישראלית.

חומרי עזר: יש להכין מראש מספר עותקים מודפסים של הכתבות הבאות:

- גילויי הגזענות בקבוצת בית"ר ירושלים (מתאריך 27.1.13)
<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4337324,00.html>

- "נהג אוטובוס צעק על הנוסעת: שתקי, אתיופית מסריחה" (מתאריך 30.7.12)
<http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000769918>

• קריאה משותפת בכתבות: (במידה ואין מספיק זמן לאחר קריאת הכתבה
הראשונה על גילויי הגזענות בקבוצת בית"ר, ניתן לוותר על הכתבה השנייה
בכדי להספיק לנהל דיון ממצה)
המורה ת/יקרא את הכתבה יחד עם הכיתה ות/יבקש ממתנדבים מהכיתה
להקריא בצורה מסודרת חלקים מהכתבה עד סופה.

- דיון: לאחר סיום הקריאה ת/יתחיל המורה לנהל דיון משותף עם תלמידי הכיתה.

שאלות מנחות לדיון:

- מה לדעתכם לא הוגן במה שקראנו (יש להדגיש מילים מרכזיות שעולות מהתלמידים, כמו שוויון, קבלה, סובלנות, הכרה בשונה או גזענות, ולרשום אותן על הלוח)?
- אילו קבוצות בישראל סובלות מגזענות?
- מה ההצדקות לפי דעתכם לגזענות? מה חושב אדם שמתנהג בגזענות?
- האם לדעתכם כל בני האדם גזענים?
- האם למישהו/י בכיתה יש סיפור אישי על גזענות שיצא לו/ה להיתקל בה?
- חישבו שהאנשים בכתבה הם חברים שלכם, כמו החברים שבתחילת השיעור ביקשתי מהם לא להשתתף יותר ולא לשמוע יותר מוזיקה – מה הייתם עושים במצב כזה? איך הייתם עוזרים להם?
- מה הייתם עושים לו זה היה קורה לכם? או למשפחה שלכם?

חלק שלישי – סיכום

בחלק זה ת/יחבר המורה בין הנקודות שעלו במהלך השיעור ות/יסיים בהתחייבות התלמידים לא לקחת חלק בגילויי גזענות כיחידים וככיתה.

חומרי עזר: כתב התחייבות של כל הכיתה, כתבי התחייבות אישיים (מומלץ להדפיסם על דפי קלף).

- נקודות לסיכום: המורה ת/יציא לכיתה את הנקודות העיקריות מהדיון.
 - המורה ת/ישאל את הכיתה מה הם למדו בנוגע לגזענות. נקודות להכוונת הדיון:
 - אין מאפיין שבגללו יש הצדקה להוציא קבוצה מהחברה;

- כל הקבוצות בחברה שוות, למרות שיש הבדלים ביניהן ;
- אנו צריכים לדעת לכבד את ההבדלים בין האנשים ולקבל את השונה.

- התחייבות אישית: המורה ת/יקריא לתלמידים את ההתחייבות, /תחלק להם את קלפי ההתחייבות האישית ות/יעביר להם עטים לחתימה עליה.
- התחייבות הכיתה: המורה ת/יבקש ממתנדב/ת בכיתה להקריא את ההתחייבות הכיתתית ולסיום השיעור יתלו התלמידים את ההתחייבות בכיתה.

פעילות האגודה לזכויות האזרח בישראל

פעילות מספר 4

מתוך האתר חינוך אזרחי וחיים משותפים

<http://www.educivic.items.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=818be782-e169-49d6-ac68-494c763aeb2b&lang=HEB>

מצגת בנושא סטיגמות, שמדגימה בדרך חווייתית כיצד אנו שופטים אנשים על פי ההשתייכות הקבוצתית שלהם, בלי להכיר אותם כבני אדם.

הרעיון

המצגת עוסקת בסטיגמות, בקשר שלהן לתופעת הגזענות ובהשפעתן על החברה. במצגת זאת התלמידים "יידביקו" את הסטיגמות המקובלות בחברה הישראלית לדמויות שונות, יבינו מהי הסיבה לקטלוג אנשים, ומה ההשלכות והנזקים של הדבקת סטיגמות על הפרט והחברה.

פעילות מספר 5

מתוך האתר חינוך אזרחי וחיים משותפים

<http://www.educivic.items.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=774c0c5d-1e2a-4f9d-9496-d74ffc0b1783&lang=HEB>

פעילות מלווה את הפרק עבודה ערבית אמג'ד בבית האח הגדול

דעות קדומות

דעה קדומה היא עמדה שלילית, בדרך כלל, כלפי חברים בקבוצה מסוימת. ביסוד הדעה הקדומה מונחת קטגוריזציה של אנשים על סמך דמיון בתוך חברי אותה קטגוריה והשוני בין קטגוריות שונות. בצורה זו נוטים בני אדם לייחס **סיבות פנימיות** (כשרון אישי, מוטיבציה פנימית, ידע) להצלחתם של אנשים מקבוצתם ו**סיבות חיצוניות** להצלחת אנשים מקבוצות חיצוניות (המבחן היה קל מאוד במועד שלהם, המורים ויתרו להם).

מהו ההבדל בין "דעה קדומה", "סטריאוטיפ" ו-"אפליה" ?

"דעה קדומה" היא עמדה ולכן היא בעלת שלושה מרכיבים: קוגניטיבי, רגשי והתנהגותי, לעומתה, **"סטריאוטיפ"** אינו עמדה, אלא תפיסה (בדרך כלל שלילית) כלפי קבוצה חברתית כלשהי, ולכן הוא מהווה רק את המרכיב הקוגניטיבי של העמדה.

"אפליה" מתארת התנהגות שלילית כלפי בני אדם בשל שייכותם לקבוצה מסוימת.

כיצד נוצרות דעות קדומות ?

1. **קונפליקט בין קבוצות** - תחרות על משאבים נדירים יוצרת דעות קדומות המגדילות את הסיכוי לזכות במשאבים.
שריף (1961) ערך מחקר שבו השתתפו שתי קבוצות ילדים בני 11 שנים. המחקר הוכיח שבתנאי תחרות התפתחו בכל קבוצה דעות קדומות שליליות כלפי הקבוצה המתחרה, אולם כאשר הוצבו בפני שתי הקבוצות "מטרות על" שדרשו שיתוף פעולה ביניהן, פחתו הדעות הקדומות.
מאבק על משאבים נחשקים מסביר את הדעות הקדומות של בני מעמדות שונים, זה על זה.
2. **צרכים פסיכולוגיים** - ישנם שלושה צרכים פסיכולוגיים בלתי מודעים היוצרים דעות קדומות:
 - I. צורך ההצדקה עצמית - אדם נוקט בדעה קדומה כדי להצדיק את מעשיו הנוגדים לעקרונותיו המוסריים.
 - II. צורך בכוח - אדם נוקט בדעה קדומה כדי לטפח את הערכתו העצמית.
 - III. צורך בביטוי תוקפנות - התוקפנות הנובעת ממצבי תסכול מופנית בצורה של דעות קדומות כנגד קבוצות מיעוט חלשות בחברה.

3. **למידה חברתית** - עפ"י גישת הלמידה החברתית, דעות קדומות נרכשות ע"י תהליך של חיקוי.

המודלים לחיקוי הם בדרך כלל ההורים, חברים ואמצעי התקשורת. הראו שינוי בעמדות של ילדים שחורים כלפי בובות שחורות ולבנות כתוצאה מהזדהות.

מהי קורולציה מדומה ?

קורולציה מדומה מתארת קשר שיוצרים בני אדם בין שתי תופעות בגלל היותן יוצאות דופן. עיבוד המידע בדרך זו יוצר דעות קדומות על קבוצות מיעוט

יציבותן של הדעות הקדומות:

יציבותן של הדעות הקדומות מוסברת בכך שהן סכמות, שבאמצעותן מעובד המידע החדש באופן שלא יסתור אותן. כשקיים מידע הסותר את הסכמה (הדעה הקדומה) נוטה הפרט להקדיש לו תשומת לב מיוחדת על מנת שיסתדר עם הסכימה. המידע הסותר אינו משנה את הדעה הקדומה.

פעילות בעקבות אירועי שירה בנקי ומשפחת דוואבשה

פתיח

באמצע הקיץ תשע"ה – במהלך יממה אחת, בסוף חודש יולי - אירעו בישראל שני אירועי רצח מזעזעים. שירה בנקי, תלמידת תיכון ירושלמית, [נדקרה](#) [כאשר צעדה במצעד הגאווה בירושלים](#). סעד דוואבשה ובנו התינוק עלי [נשרפו חיים בביתם בכפר דומא](#), לאחר שהושלך לביתם בקבוק תבערה שהתלקח. בשני המקרים פעלו הרוצחים מתוך מחשבה מעוותת שהם מקיימים בכך מצווה ופועלים בשם היהדות.

לסיקור באתר WALLA חדשות [לחצו כאן](#).

[לחצו כאן](#) לצפייה בדיווח חדשות 2 מהרצח במצעד הגאווה, או קראו כתבות [באתר YNET](#).

לְהַבּוֹת פְּשֻׁטוֹ בְּאַרְצֵנוּ

בנאום שנשא מיד לאחר מקרי הרצח קרא נשיא המדינה לאזרחי ישראל להפסיק את ההסתה לאלימות ולרצח, אשר מאיימת על המשך קיומה של החברה הישראלית:

חֲבֵרוֹת וְחֲבָרִים,
לְהַבּוֹת פְּשֻׁטוֹ בְּאַרְצֵנוּ.

לְהַבּוֹת שֶׁל אֱלִימוֹת;
לְהַבּוֹת שֶׁל שְׂנֵאָה;
לְהַבּוֹת שֶׁל אֲמוּנָה שְׁקֵרִית,
מְסֻלָּפֹת וּמְעוּתָת.

לְהַבּוֹת הַמְתִירוֹת
שְׂפִיכוֹת דָּמִים;
בְּשֵׁם הַתּוֹרָה,
בְּשֵׁם הַהֲלָכָה,
בְּשֵׁם הַמוֹסָר,
בְּשֵׁם אֱהַבְת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
נוֹצְרָה אֶצְלֵנוּ אֲוִירָה
הַמְאַפְשֶׁרֶת סִלְחָנוֹת
לְמָה שְׁנוֹהֲגִים לְכַנּוֹת בְּהַתְמַמּוֹת
"עֲשׂוּבִים שׁוֹטִים".

לְכֹל חֲבָרָה
יְשָׁנִם שׁוֹלִים קִיצוֹנִיִּים;
אוֹלָם הַיּוֹם,
עֲלֵינוּ לְשֵׂאוֹל:

מָה בְּאוֹיְרָה הַצִּיבוּרִית
מֵאֶפְשֶׁר
לְקִיצוֹנִיּוֹת וּלְקִיצוֹנִיִּים,
לְלֶכֶת בְּבִטְחָה
בְּתוֹכְכִי הַדֶּרֶךְ הָרְאשִׁית.

מָה הִבִּיא לְךָ
שְׁהַעֲשִׂבִים הַשׁוֹטִים,
מֵאִיָּמִים עַל שְׁלוֹמָה
שֶׁל הָעֲרוּגָה בְּלָה.

[\(לנאום המלא באתר בית הנשיא לחצו כאן\)](#)

- ❖ על אילו מילים ועל אילו ערכים מדבר נשיא המדינה בנאומו ?
- ❖ זהו מוקדים של שנאה, גזענות, הסתה ואלימות בחברה הישראלית
- ❖ מה ניתן לעשות, כיצד ניתן לפעול נגדן בסביבה הקרובה.

מתוך ההספד שנשאו הוריה של שירה בנקי: "התום, היופי והאושר נפלו על מזבח השנאה"

אלפים לוו את שירה בדרכה האחרונה "לא העלינו על דעתנו ששירה תרצח כסמל"
"עכשיו נלך הביתה ונתחיל לבנות משפחה חדשה - ננסה לשנוא פחות ולאהוב יותר
וכך נציע לכולכם"

"יש כוכבים שאורם מגיע ארצה רק כאשר הם עצמם אבדו ואינם.

יש אנשים שזיו זכרם מאיר כאשר הם עצמם אבדו ואינם.

אורות אלה המבהיקים בחשכת הלילה-

הם, הם שמראים לאדם את הדרך."

חנה סנש

כל התום, היופי, האושר והטוב הזה נפלו על מזבח השנאה, הרשעות, האכזריות, הרשלנות והטיפשות. תמיד דאגנו שמא ילדתנו תיפגע כיוון שמישהו יראה בנשיותה חפץ, ולא העלנו על דעתנו ששירה תרצח כסמל.

מוות מיותר של נערה צעירה חפה מרוע ומלאה בכוונות ומעשים טובים. מוות שמסב צער ויגון עמוקים מני ים לנו ולעוד מאות אנשים ללא תכלית וללא תועלת."

לא אנחנו ולא שירה איננו חלק מהקהילה הלהטביית אבל אנחנו תומכים בזכותו של כל אדם לקיים את אורחות חייו ומנהגיו, ואת מסר האהבה והסובלנות, אתו הלכה שירה למצעד היא קיבלה גם מאתנו. אנחנו רוצים לומר עוד שאין לנו ריב עם אנשים עם כיפות או עם זקנים, ואנחנו יודעים כמה תפילות כנות ומרגשות נאמרו

בציבור ובחדרי חדרים להחלמתה. הריב שלנו הוא עם חוסר הסובלנות, השנאה וקידוש המטרה שלך על חשבון הכאב של האחר."

ובציטוט חופשי וכואב מיצירתו של טולקין ולזכרה של שירה שלנו נאמר שאם אנשים יהיו עסוקים יותר בארוחה טובה, שתייה טובה והרבה אהבה טובה ופחות במרדף אחרי עקרונות נשגבים, אדמות קדושות, עקרונות מקודשים ושאר מיני דרכים וצורות לשלוט ולנהל את דעתם ומעשיהם של אחרים, כולנו נהייה הרבה יותר מאושרים ונוכל לגדל ילדים בעולם יפה ובטוח יותר."

ננסה לשנוא פחות ולאהוב יותר וכך נציע לכולכם."

[שיר לשירה](#) - מירי מסיקה

מילים יהונתן גפן, לחן- קורין אלאל

דברי עכשיו ילדה אני שומעת ,
כל העולם מקשיב למלמולך .
דברי, מלאך שלי, אני יודעת
שלא תמיד הקשיבו לקולך .

דברו שפתיים יחפות, דברו עיניים ,
כל עוד חלב נוטף מחיוכך .
חבקי את כל פחדי בשתי ידיך ,
חבקי דובים גדולים מתוך שנתך .

עולם חדש וטוב אני אתן לך .
כבר במבט כחול את מגלה ,
כמה חשוב לראות פתאום חצי ירח
קורץ צהוב צהוב מתוך האפילה .

תהיי קטנה מאומה לא יפגע בך .
סיכת פרפר קשורה בשערך .
תהיי קטנה מאומה לא יברח לך .
אני אהיה גדולה גם בשבילך .

דברו שפתיים יחפות דברו עיניים...

<http://tarbut.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=5cc23a77-d42b-4728-9be6-79b5946dd032&lang=HEB>

❖ פתחו את המצגות:

”לא לגזענות” ו”קריקטורות ככלי למידה” המלוות יחידה זו
בחרו פעילויות המתאימות ללומדים על פי שיקול דעתכם

צרו מפת מושגים מכול המושגים שנלמדו ביחידה:

גזענות, סטראוטיפים ודעות קדומות

<https://www.youtube.com/watch?v=7Bl4slDUmms>

<https://sites.google.com/site/meyravsictscollection/Conceptmaps>

לסיום יחידה זו

בירור אישי וקבוצתי שיתופי

1. אילו מושגים למדתי ביחידה זו?
2. אילו שני דברים חדשים למדתי
3. איזה ערך עלה ביחידה זו?
4. מה היה לי קל ? מה היה לי קשה?
5. מה היה לי מעניין במיוחד?
6. לאילו תחומי חיים אני יכול לקחת את ההבנות שקיבלתי?
7. האם אני יכול לעשות דברים אחרת בעקבות הלמידה וההתנסות?
8. האם אוכל להסביר את המושגים והתובנות לאחרים?

יחידה חמישית- פלורליזם וסובלנות

הקצאת שעות : 8 שעות לימוד

מצגות מלוות יחידה:

○ מצגת: סובלנות

פעילויות לבחירה: יש

מטרות היחידה

- להכיר ולהבין את המושג: פלורליזם ומורכבותו
- להכיר ולהתנסות במושג ובערך סובלנות
- ללבן ערכים
- לפתח חשיבה ביקורתית
- לעודד פעולות אקטיביות אצל הלומד

המונח פלורליזם, שמקורו מן המילה הלטינית פלורליס (רב, מרובה) בעל הוראות שונות בתחומי הידע והחיים השונים. כך, לדוגמה בתחום הפילוסופיה, המונח "פלורליזם" מבטא את הגישה אשר לפיה המציאות מורכבת מיסודות רבים שהם בלתי תלויים האחד בשני. ההגות החברתית הפוליטית של העת החדשה ייחסה לפלורליזם חשיבות רבה. כך, פרופ' שביד במאמרו "פלורליזם כהסכמה חברתית וכשקפת עולם אישית" מתייחס להגדרת הפלורליזם כהשקפת עולם שמשמעותה "ייחס חיובי לריבוי השקפות עולם ואורחות חיים במסגרת חברה או תרבות אחת." ניתן לראות את הפלורליזם כערך ועיקרון חשוב בדמוקרטיה בשל הדגש שהוא מייחד להכרה בזכות קיומן של דעות, השקפות, צרכים ורצונות שונים בחברה בה קיים ריבוי ומגוון של קבוצות ייחודיות. עקרון הפלורליזם מדגיש את זכותן של קבוצות במדינה לבטא את השונות ביניהן ולהתארגן במסגרות שונות כדי לממש את זכויותיהן ולפעול להשגת האינטרסים והצרכים הייחודיים שלהן.

פלורליזם, עקרון הפלורליזם מניח כי בחברה הדמוקרטית תתכן שונות בין הפרטים והקבוצות המרכיבים אותה. על-פי עקרון זה לכל קבוצה בחברה הזכות לשמור על ייחודה ולהביאו לידי ביטוי.

הפלורליזם בחברה הדמוקרטית בא לידי ביטוי תחומים רבים ומגוונים כגון בתחום הפוליטי, דתי, כלכלי, בתחום החברתי, רעיוני וכן במספר מגוון של קבוצות אינטרס שונות המנסות להשפיע על השלטון.

עקרון הפלורליזם

עיקרון הפלורליזם מבטא את המובן הערכי והמהותי של הדמוקרטיה. הפלורליזם הוא לא רק ריבוי דעות ותחרות חופשית, משמעותו הערכית של הפלורליזם זה

הכרה בשונות של הפרטים והקבוצות במדינה, כלומר, הלגיטימציה של כל קבוצה לשמור על ייחודה, על השונות שלה, ולפעול בהתאם להשקפת עולמה.

חשיבות הפלורליזם לדמוקרטיה:

1. האזרחים יכולים להשתייך למסגרות שונות ולהשפיע- השתתפות אזרחים על פי עקרון שלטון העם.
2. פלורליזם מחזק את חופש הביטוי, חופש הבעת הדעה, וחופש ההתארגנות.
3. פלורליזם נותן לגיטימציה לתחרות חופשית.
4. פלורליזם תורם לפיזור הכוח והעוצמה בדמוקרטיה מאפשר את עקרון הפרדת הרשויות ולכן הגבל השלטון.

הפלורליזם בא לידי ביטוי בתחומים שונים:

- **תחום כלכלי** - ריבוי ארגונים, כמו ארגוני עובדים המתארגנים על בסיס קיומם של אינטרסים משותפים (ארגון המורים, אגודת העיתונאים וכו')
 - **תחום חברתי** - ריבוי ארגונים חברתיים שלכל אחד מהם מטרות משותפות משלו בתחום העשייה החברתית (לדוגמא: "ויצ"ו", יד צרה)
 - **תחום תרבותי-חינוכי** - ריבוי ארגונים הפועלים במישור התרבותי חינוכי (לדוגמא: אגודת שוחר המוזיקה המזרחית, מוסדות חינוך המיועדים לאוכלוסיות השונות).
 - **תחום חוקתי-מוסדי** - קיומן של רשויות שלטון נפרדות: הרשות המחוקקת, הרשות השופטת, והראשות המבצעת. קיומן של מרכזי שלטון מקומיים בעלי אוטונומיה מסוימת.
 - **תחום פוליטי** - ריבוי מפלגות. מטרת ההתארגנות במפלגות היא להגיע לשלטון כדי לממש את הרעיונות המשותפים לחברי המפלגה.
- הסובלנות** היא פועל יוצא של עקרון הפלורליזם בחברה הדמוקרטית. הסובלנות היא הנכונות לאפשר ביטוי לרעיונות השונים בחברה ולאפשר התנגדות לרעיונות אלו. הסובלנות היא תנאי למימוש עקרון הפלורליזם.

עקרון סובלנות

הסובלנות הוא תנאי למימוש הפלורליזם. זה היכולת ללמוד לסבול דעות והשקפות שונות משלך, להכיר בזכות בקיומן של דעות אלה כאשר ישנה אי הסכמה. הסובלנות נובעת מההכרה בערך המרכזי של כבוד האדם ובזכותו להיות שונה. הסובלנות משמעותה אימוץ צורת התנהגות שמכבדת כל אדם באשר הוא האדם, סובלת את דעותיו והשקפותיו למרות אי הנוחות והכעס.

הסובלנות היא עיקרון חשוב בדמוקרטיה מהסיבות הבאות:

1. הסובלנות מבטיחה את מימוש זכויות הפרט והקבוצה במדינה, כמו החירות, חופש הביטוי לדעות השונות, חופש ההתארגנות של כל קבוצה, השונות והשוויון

בין הפרטים והקבוצות השונות.

2. סובלנות פוליטית מאפשרת תחרות חופשית ופתיחות במערכת הפוליטית לרעיונות שונים. כך נוצר שוק חופשי של דעות. לאזרחים יש אפשרות לבחון את כל הדעות.

3. סובלנות פוליטית מעניקה לגיטימציה לדעות של נציגי הקבוצות השונות ובהם קבוצות אופוזיציה. בכך מונח הבסיס הלגיטימי לחילופי שלטון, שהוא תנאי הכרחי למשטר דמוקרטי תקין.

4. הסובלנות תורמת ליציבותם של המשטר והחברה, משום שהיא מאפשרת לקיים וויכוח בים הדעות השונות עפ"י כללי המשחק הדמוקרטי וללא אלימות, גם בנושאים טעונים כמו חילוקי דעות אידיאולוגיים. כך כל קבוצה יכולה להשתתף בגלוי בהליך הפוליטי במדינה, ואין חשש שהיא עשויה לפעול במחתרת ולהוות גורם העלול לסכן את היציבות במדינה.

עקרון הסכמיות

על מנת שהמשטר הדמוקרטי יוכל להתקיים בלי לוותר על חילוקי דעות, תחרות, ומאבק בין הקבוצות השונות, חייבים כל מרכיבים החברה להגיע לידי הסכמה רחבה בנושאים מרכזיים. לכל הקבוצות השונות יש מכנה משותף, ומתוך מכנה זה כל קבוצה צומחת לכיוונה. ההסכמיות באה לידי ביטוי בהסדרים - כללי המשחק, המאפשרים לחברה פלורליסטית להתקיים ולפעול כחברה מגובשת למרות חילוקי הדעות. ההסכמה קיימת בתחומים שונים: הסכמה על קיומה של המדינה בגבולות שנקבעו, הסכמה על צורת ממשל (למשל ממשל דמוקרטי-פרלמנטארי), לגיטימיות השלטון הנבחר, הסכמה על החוקה.

ככל שעולה רמת ההסכמה בנושאים מרכזיים הקובעים את אופי החברה והמשטר במדינה כך גדלה רמת יציבותה של המדינה.

במדינת ישראל שוררת הסכמה רחבה בין כלל האזרחים בנוגע לאופייה הדמוקרטי של המדינה ובין רוב אזרחיה היהודים קיימת הסכמה גם על היותה מדינה יהודית. אולם בצד הסכמה זו קיימות מחלוקות רבות בנושאים מרכזיים כגון: יחסי דת ומדינה, חוקה, גבולות המדינה.

מתוך חינוך אזרחי וחיים משותפים

פלורליזם

<http://www.educivic.items.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=9c3af4be-ba22-48a9-ae0e-a8775ea63390&lang=HEB>

מערך שיעור באזרחות העוסק בחברה הישראלית - חברה מגוונת ופלורליסטית; נבדוק עד כמה התלמידים פתוחים ומוכנים לקבל את מי ששונה מהם, ונדון בשאלה איך אפשר לחיות יחד בשיתוף, בהתחשבות ובכבוד הדדי.

הרעיון

במצגת זאת התלמידים יעסקו בנושא פלורליזם בחברה הישראלית - חיים בשיתוף, בהתחשבות ובכבוד הדדי.

משך פעילות

אפשר לפרוס את הפעילות על פני שיעור פרונטלי אחד או שניים. המצגת יכולה לשמש כפתיח לעיסוק בנושאים כמו: פלורליזם, האחר הוא אני, הזכות לכבוד ולשוויון, רב תרבותיות ועוד.

סובלנות ופלורליזם

מחברים: מרים דרמוני; חנה שפיר; גלעד כץ; יובל לבל; ורדה אשכנזי

סובלנות

"אני מוכן למסור את נפשי כדי שתשמיע את דעתך, למרות שאני חולק עליה לחלוטין". אמירה זו המיוחסת לפילוסוף הצרפתי מהמאה ה-18 וולטיר משקפת בקצרה מהי סובלנות במובנה המהותי. אמירה זו למעשה מאגדת בתוכה את מכלול "התכונות" שמכילה המילה סובלנות. כדברי אוקי מרושק, "סובלנות נדרשת במקום שבו צפויה פגיעה או אי-נוחות מהתנהגות הזולת על-פי אמונתו.. סובלנות מקורה בשורש סבל שפירושו גם לשאת וגם להתענות" (עמ' 566, מרושק במקראה חינוך ודמוקרטיה, דן זקס).

נציין בקצרה את אותם מאפיינים וכך נוכל להבין באופן מעמיק יותר כי המושג "סובלנות" איננו רק מטבע לשון חביבה, אלא המדובר בערך שניתן לחלקו למרכיבים הכרחיים ולכאלה כי מאוד רצוי שיתקיימו, ואלו מאפייניו:

כיבוד הזולת (הכרחי) איפוק (הכרחי) הידברות (רצוי).

נכונות לפשרה - במובן חיובי של אי-הסכמה מתוך הסכמה (רצוי).

למעשה, ארבעה מאפיינים אלה מובילים אותנו לעיקר העיקרים של הסובלנות והוא: האפשרות לקיים חיים של דו-קיום אפילו בתנאים של חילוקי דעות קשים ואי

הסכמות. דו-קיום אין פירושו, במקרה זה, שלמות ואחידות אלא הכוונה למימוש של עקרונות יסוד המאפשרים דו-קיום גם בין יריבים אידיאולוגיים.

זה המקום להרחיב קצת ולהסביר את **ארבעת "תכונות היסוד" של "הסובלנות"**:

כיבוד-הזולת: סובלנות ייחודה בהבנה כי לאחרים יש זכות להחזיק בדעות, באידיאולוגיות ובערכים השונים לחלוטין מדעותיך, מהאידיאולוגיה בה אתה מאמין והערכים שעל-פיהם אתה פועל. סובלנות אמיתית איננה מסתפקת בקבלת השונה והאחר, אלא היא אף מכבדת אותו ומכירה בקיומו.

מתיונות: מטרתו של הדיון היא הצגה בהירה של עמדות והבנה לעומק של עמדות אחרות. פוליטיקאי מפורסם צוטט פעם כאומר "צריך להיות מתון בכל דבר, רק במתינות אל תהיה מתון". ייחודה של תכונה זו הוא בכך שהיא למעשה מעצבת את כללי המשחק "הטכניים" של גבולות הוויכוח. ביסודה, תכונה זו לא רק מכירה בקיומם של וויכוחים ומחלוקות, אלא במידה רבה כל סוד קיומה תלוי בהם וניזון מהם. ולמרות זאת, תפקיד המתינות לעדן (לא לעמעם או לטשטש) את אופי הוויכוחים והמחלוקות ובכך להשתית את כל אי-ההסכמות על בסיס ענייני-מקצועי ולא על בסיס אישי או רגשי. תוך ניסיון למצוא אופני התקרבות ודרכי פשרה. תכונת המתינות נועדה לאפשר קיומם של וויכוחים לאורך זמן ללא פגיעה ברקמה החברתית המאחדת את החברה, כשהכוונה לקיום החיים המשותפים, הקפדה על שיח מכבד ושמירה על כללי המשחק הם בעלי חשיבות מכרעת.

הידברות: ההידברות בעצם טבעה מאפשרת לפרט לשמוע (לא להסכים או לקבל) את האחר והשונה. שמיעה זו היא הצעד הראשון לשבירת החומות והחשדות כלפי האחר, וכך, גם בלי הסכמה, הופך האחר והשונה לקרוב ומוכר יותר. לאחר התקרבות זו ניתן לממש הלכה למעשה את יתר תכונות הסובלנות (כיבוד הזולת, מתינות כלפיו וכו'). חשוב לציין כי ההידברות איננה רק "אמצעי" ותו לא, גם לא מדובר בכלי "המוציא לפועל" את תכונת המתינות (ההיסטוריה מלאה מקרים שבהם אנשים היו מתונים בדעותיהם, אך אטומים כלפי הזולת, אטומים אפילו לשמוע את דעותיהם ודברים), אלא המדובר בתכונה העומדת בזכות עצמה.

נכונות לפשרה: תכונה זו מגלמת את אופי הסובלנות. אי אפשר להיות סובלן בלי להיות נכון לפשרה. אין כוונת תכונה זו לקבלת עמדתו או דעתו של האחר או השונה אלא הכוונה בעיקר לנכונות להגיע להסכמות בנוגע לכללי המשחק אשר יאפשרו קיום חיים בצוותא.

העקרון המשותף לכל ארבע "תכונות-היסוד" הוא בהיותם תנאים המאפשרים את קיומה ותיפקודה של החברה גם בתנאי מחלוקות וויכוחים עמוקים.

אבל בל נטעה - גם לסובלנות יש גבולות וזאת על-מנת למנוע שימוש לא נכון בסובלנות, דבר שבסופו של דבר עלול לפגוע בחברה כולה. גבולות הסובלנות עמומים. אמנם ישנם מקרים מובהקים בהם החברה לא תהיה סובלנית, למשל לאלימות פיזית או להסתה לאלימות כלפי אדם או קבוצה. אין סובלנות לשנאה, לגזענות או לכל השקפה המקעקעת את זכותו של האזרח או החברה להמשיך ולחיות על-פי אמונותיהם וערכיהם. לעומת זאת, "יש סובלנות לסוגי הפרעה שמתירים מקום לכולם לחיות לפי אמונתם, והרגשתם." לדוגמא, אני צמחונית מטעמי מצפון ושכנתי צולה בשר על מנגל מדי שבוע. זה מפריע לי מאוד וגורם לי אי-נוחות וסבל אך עדיין זו התנהגות לגיטימית ואני נדרשת לקבלה באופן סובלני.

לעומת זאת, במקרה שגוף או מפלגה משפילים או קוראים לפגיעה בקבוצה מסוימת הרי שקבוצה זו וכלל החברה צריכים להתקומם ולא לנהוג כלפי ביטויים אלה ביחס סובלני (וסלחני) שיש בו סיכון ופגיעה חמורה בכללי המשחק הדמוקרטיים ובכבוד של אותה קבוצה נפגעת. לדוגמה הגישה הבלתי מתפשרת של החברות המערב אירופאיות כלפי קבוצות ניאאו-נאציות.

פגיעה שיטתית בחלשים ודיכויים, גם אם היא מוצגת כלגיטימית במסגרת קיום עקרון הכרעת הרוב, אינה צריכה להתקבל, וזאת כחלק מהקפדה על עיקרון הסובלנות בחברה דמוקרטית. אין חברה דמוקרטית היכולה להתקיים ללא פלורליזם. אולם דרושים מכנים משותפים והסכמות בסיסיות על כללי המשחק על מנת למנוע את התפרקות החברה.

פלורליזם

ההגדרה המילונית של המילה פלורליזם באנגלית נובעת מהשורש plural שמשמעותו "יותר מאחד". ההגדרה הבסיסית ביותר של המושג פלורליזם, במשמעותו הדמוקרטית, היא קיומה של יותר מדעה אחת. לענייננו: פלורליזם במשטר דמוקרטי משמעותו הכרה/לגיטימציה בזכות קיומן של דעות, השקפות שונות, צרכים ורצונות שונים בחברה. הפלורליזם הוא גם ההכרה בזכותן של הקבוצות במדינה לבטא את השונות ביניהן ולהתארגן במסגרות שונות כדי לממש את זכויותיהן ולפעול להשגת האינטרסים והצרכים שלהן, ברם חברה דמוקרטית חייבת לקיים מסגרת ולו מינימלית של כללי משחק ולא היא תתפרק. קיים מתח מובנה בין הדרישות של הקבוצות ובין החתירה לשימור של המסגרת הכללית.

נמנה את "תכונות-היסוד" של הפלורליזם, ואלו הן:

רבגוניות ספקנות פתיחות

על-מנת להבין טוב יותר את המושג "פלורליזם" יש צורך להרחיב, להסביר ולפרט את שלושת "תכונות היסוד" של "הפלורליזם":

רבגוניות: הדמוקרטיה הליברלית מבוססת על הרעיון לפיו כל פרט הינו אזרח שווה-זכויות ללא הבדל דת, מוצא, גזע ומין. התייחסות זאת מקבלת את כל בני האדם באשר הם אל תוך הקהילה האזרחית פוליטית. יחד עם זאת, כל החברות בעולם מורכבות מפסיפס עשיר של פרטים וקבוצות המובדלים אחד מהשני לא רק במראה החיצוני אלא גם ואולי בעיקר במאפיינים של השתייכויות ותפיסות עולם (הבדלי דת, אמונה, אידיאולוגיה, ערכים וכו'). בחברה דמוקרטית המאמינה והדוגלת בפלורליזם, יש לגיטימציה לקיומו של מגוון רחב של פרטים וקבוצות על שונותם וייחודם. בגישה הפלורליסטית, רבגוניות זו למעשה תורמת לשיח הציבורי בכך שמועלות גישות ודעות מגוונות, ומאפשרת קבלת החלטות המביאה בחשבון את מירב השיקולים, האינטרסים, ההשקפות ונקודות המבט. ההשקפה הפלורליסטית לא רק מקבלת את הרבגוניות ומכבדת אותה (ראה סובלנות), אלא היא גם רואה בה תופעה חיובית המעשירה את כל הפרטים בכך שהם באים במגע עם תרבויות, מנהגים, רעיונות וערכים מגוונים.

ספקנות: החשיבה הפלורליסטית אינה מקבלת כי קיימת אמת מוחלטת והצגת המציאות בצורה דיכוטומית. מעודדת בחינה ביקורתית ורפלקסיבית של עמדות, תוך נכונות להכיר בנקודות תורפה וחולשות שלהן ומוכנות לשמוע טיעונים נגדן. השקפה

זו מובילה למעשה לאימוץ הרעיון כי יש מצב שבו קיימות מספר עמדות שונות זו מזו - שבכל אחת מהן יש צדק מסוים. במבט ראשון, ייתכן כי דעות אלו נראות כמנוגדות זו לזו, אולם הן עשויות להשלים אחת את רעותה. משום כך הגישה הפלורליסטית לעולם תציב סימן שאלה על האמת, לא בגלל שאין לה דעה, אלא בדיוק ההפך: בגלל הנחת המוצא - הספקנות. זו הסיבה שפלורליזם אמיתי המכיל בתוכו מגוון רב של דעות ואמונות הופך להיות מעין תוצר המשקף את האמת של כל חלק וחלק מהפסיפס הרבגוני המרכיב את החברה.

פתיחות: התנאי ההכרחי לקיום של חברה פלורליסטית הוא גם פתיחות רעיונית. מהות הפתיחות הזו היא ביכולת של כל אדם וקבוצה להכיר, לקבל או לסבול דעות והתנהגויות של יחידים וקבוצות אשר שונים משלהם. פלורליזם ללא פתיחות הינו בלתי-אפשרי, מאחר שנקודת המוצא שלנו היא כי כל היחידים והקבוצות המרכיבים את החברה הם שווים ערך. לכן, מובן כי ניתן ללמוד מן הזולת דווקא בשל שונותו. ללא פתיחות לא ניתן להבין את זווית הראיה השונה של הזולת.

חברה פלורליסטית מאופיינת בריבוי קבוצות חברתיות, כלכליות, דתיות ופוליטיות, שלמרות חילוקי הדעות שיש ביניהן, הן מרכיבות ביחד את החברה ואולי אף הופכות אותה לטובה יותר ולמתקדמת יותר. ריבוי זה בגישה הפלורליסטית אמור לבוא לידי ביטוי ברבדים שונים, כגון:

בתחום החברתי-תרבותי - חברה אזרחית, מגוון סגנונות תרבותיים, חינוכיים ודתיים.

בתחום הפוליטי - ריבוי מפלגות.

בתחום המוסדי-חוקתי - הפרדת הרשויות.

בכל התחומים, העיקרון המנחה הוא הכרה בזכותו השווה של האחר לחירו ובפרט לזכותו לבטא את עצמו. עם זאת, גם לפלורליזם יש מגבלות הבאות לידי ביטוי בספר החוקים. חוקים אלה מבטאים את ההסכמיות הנחוצה לקיום של חברה מוסדרת ומוציאים אל מחוץ לגדר יחידים או קבוצות אשר מנצלים את הפתיחות הדמוקרטית לפגיעה בה. חשוב לציין כי קיים מתח בין קיום עקרונות הסובלנות והפלורליזם לבין עמידה נחושה על עקרונות אחרים (כמו אמונה דתית). מתח זה אינו ניתן ליישוב מוחלט שכן הדמוקרטיה מניחה מידה של תחרות (לגיטמית) בין דעות וקבוצות.

פעילות מספר 1

- ❖ הסבר מהו פלורליזם?
- ❖ הביאו דוגמה מחיי בית הספר המבטאת את ההכרה בעיקרון הפלורליזם.
- ❖ במה חשיבותו ותרומתו של הפלורליזם במשטר דמוקרטי?
- ❖ איזה ערך על החברה לאמץ במטרה לממש את הפלורליזם בחיי היומיום?
- ❖ הסברי/י מהו הערך
- ❖ הבאי/י דוגמה מתוך המציאות הקרובה אליך כיצד(אם בכלל) ערך זה מיושם על ידך או בסביבתך.
- ❖ על מנת שבמשטר דמוקרטי יתקיימו זה לצד זה דעות שונות, קבוצות חברתיות שונות ואינטרסים מנוגדים, למה נדרשים כל מרכיבי החברה?

**פעילות מספר 2 - פעילות בנושא סובלנות
הוראות למורה:**

- ❖ על המורה לחלק את הכיתה לשתי קבוצות כל קבוצה מקבלת חצי בריסטול וטוש עבה.
- ❖ המורה יציג בפני הכיתה ציטוטים ניתן להקרין אותם על הלוח או לחלק אותם מודפסים.
- ❖ כל תלמיד יבחר שלושה ציטוטים מתוך הציטוטים עימם הוא מזדהה במיוחד.
- בכל קבוצה יתקיים דיון פנימי כאשר כל תלמיד יציג וינמק לחבריו לקבוצה מדוע בחר את שלושת הציטוטים.
- לאחר שכל תלמיד הציג את שלושת הבחירות שלו תתבקש הקבוצה להחליט במשותף ובהסכמה על שלושה ציטוטים בלבד אשר מייצגים בצורה הטובה ביותר את עמדת כל חברי הקבוצה.
- שלושת הציטוטים יכתבו על בריסטול
- נציג מכל קבוצה יסביר לשאר התלמידים בכיתה מדוע הקבוצה בחרה להציג את הציטוטים הללו.

מבחר ציטוטים

”אהבת האדם באשר הוא אדם”

” צריך להפנים את הקשר בין מילים ומעשים”

”אסור לעמוד מהצד נוכח תופעות של אלימות, גזענות וחוסר צדק”

”נאמנות למדינה או נאמנות לעמנו?”

”ההכרה בזכותו של כל אדם לחיות על פי ערכיו כל עוד הוא לא פוגע בזכויות הזולת”

”חייבים ליצור תקווה כלל ישראלית”

” הכללות הן דבר מסוכן לחברה”

”יש לקדם חיים על ערכים של כבוד, שוויון וצדק לכולם”

” אם כולנו שותקים כולנו שותפים”

יש להקפיד על אכיפת חוק אחידה לכולם”

” הקיצוניים יביאו עלינו חורבן”

” לא חסר כאן את מי לשנוא”

”האחריות היא של כולם”

”אין לנו ברירה אלא להיאבק על דמותו של המקום הזה”

” לא כולנו כאלה”

”יש לפעול לקידום מעורבות חברתית, התנדבות ונתינה למען הזולת”

”יש להקפיד להגן על זכויותיהם של המיעוטים בישראל”

”אנחנו צריכים למצוא את האומץ לא לפחד משינוי”

”כל החברה הישראלית מובלת היום להארכת מעצר”

” יש להקפיד להגן על החלשים וחסרי הישע”

חלק שלישי- שאלות לדיון כללי בכיתה

- 1 (האם התעוררו בקבוצות חילוקי דעות בנוגע לבחירת הציטוטים? מדוע?
- 2 (כיצד התמודדתם בסיכומו של דבר כאשר נאלצתם להחליט על הציטוטים הנבחרים של הקבוצה? האם אתם חושבים שהתנהלתם בסובלנות בקבוצתכם? במה זה בא לידי ביטוי?
- 3 (האם בעיניכם ההתנהלות בקבוצתכם מלמדת משהו על הסובלנות בחברה הישראלית?
- 5 (מה ניתן ללמוד מהתבוננות על הציטוטים שבחרו מרבית התלמידים בכיתה?
- 6 (האם ניתן להסיק מסקנות בנוגע לאופי החברה הישראלית בעקבות הדיון שהתקיים בכיתה?
- 7 (מה הייתם מציעים לקדם\לשפר בחברה הישראלית בעקבות הדיון? מה הייתם משמרים?
- 8 (מה התפקיד שלכם, התלמידים, בעיצוב פני החברה? האם מוטלת עלינו אחריות?

משימת סיכום

החלטה משותפת על פעילות ערכית ומעשית אחת אשר התלמידים ינסו לקדם

פעילות מספר 3

יש לי חלום - מרטין לותר קינג

מרטין לותר קינג והקריאה לשוויון וסובלנות

יש לי חלום נאום - מרטין לותר קינג

קטע מנאומו המפורסם של מרטין לותר קינג "I Have a Dream" ("יש לי חלום") מול מפגינים באנדרטת לינקולן שבושינגטון במסגרת "המצעד לוושינגטון למען תעסוקה וחירות", 28 באוגוסט, 1963:

מרטין לותר קינג הבן - כומר בפטיסטי אפרו-אמריקאי, לוחם למען זכויות האדם של השחורים בארצות הברית, הוגה דעות מרכזי של התנועה הפרוגרסיבית האמריקאית וזוכה פרס נובל לשלום.

בשנת 1954 התמנה לומר הכנסייה הבפטיסטית באלבמה. באותן שנים חייבו חוקי ג'ים קרואו הפרדה מוחלטת בין שחורים ולבנים בכל המרחב הציבורי בארה"ב, כשהם יוצרים אפליה גזענית שיטתית ותחושת נחיתות יומיומית בקרב הציבור השחור בתחום החברתי, החינוכי והכלכלי.

בכדי להילחם בחוקי קרואו גויס קינג בשנת 1955 כדובר "האגודה הלאומית לקידום הצבעונים". בעקבות מעצרה והרשעתה בבית משפט של רוזה פארקס, על רקע סירובה המחאתי לפנות את מקומה באוטובוס לאדם לבן, הכריז קינג, כדובר האגודה, על חרם כנגד חברת האוטובוסים. למרות מעצרו של קינג ובני משפחתו, ההיענות לחרם הייתה גדולה. ציבור השחורים הפסיק להשתמש באוטובוסים, ואילו ראשי הקהילות ארגנו מערך הסעות חלופי שהופעל על ידי מתנדבים.

החרם שנמשך 385 ימים, זכה לכיסוי תקשורתי נרחב. נושא זכויות האזרח עלה לסדר היום, ודובר התנועה הפך לדמות פוליטית ידועה ומוכרת ברחבי ארצות הברית.

ב-1957 חבר מרטין לותר קינג הבן למנהיגים נוספים, ויחד הקימו את "התאחדות ההנהגה הדרומית - נוצרית", במטרה לאגד את עצמתן הציבורית של כנסיות אפרו-אמריקאיות, ולהוביל מאבק בלתי-אלים כנגד גזענות והפרת זכויות אדם. ב-1961 התגבשה תנועת אלבני (קואליציה של ארגונים אפרו- אמריקניים וזכויות אדם) כנגד חוקי האפליה בעיר אלבני שבג'ורג'יה. אלפי מפגינים שהצטרפו לתנועה החלו להיכנס למסעדות ולספריות ציבוריות, תחנות אוטובוסים וחנויות שהוגדרו ללבנים בלבד. למרות שההפגנות נשאו אופי לא אלים נקטה המשטרה ביד קשה במעצרים נרחבים.

ב-28 לאוגוסט 1963 יצא קינג בראש מצעד לווינגטון למען תעסוקה וחירות לאדם השחור. הצעידה יחדיו חיזקה את דמויים העצמי וחיזק את כוחם של השחורים. עבור הלבנים שצפו בטלוויזיה הייתה זו הפעם הראשונה שראו את המוני הנפגעים מאפליה זועקים במחאה לא אלימה, ושמעו מנהיגים אינטלקטואליים מתבטאים בלהט. מול 200,000 מפגינים, על מדרגות אנדרטת לינקולן נאם מרטין לותר קינג את נאומו המפורסם "יש לי חלום", שהפך לסמל המאבק לזכויות האדם והאזרח בעולם כולו:

"יש לי חלום - שיום אחד תקום אומה זאת ותגשים את המשמעות האמתית של סיסמתה: 'אנו רואים אמיתות אלה כמובנות מאליהן: שכל בני האדם נבראו שווים'.

יש לי חלום - שיום אחד על גבעותיה האדומות של ג'ורג'יה יוכלו בניהם של עבדים לשעבר ובניהם של בעלי עבדים לשעבר להתיישב יחדיו לשולחן האחוה.

יש לי חלום - שיום אחד אפילו מדינת מיסיסיפי, מדינת המדבר, המזיעה תחת חום אי הצדק והדיכוי, תהפוך לנווה מדבר של חופש ושל צדק.

יש לי חלום - שארבעת ילדיי יחיו יום אחד באומה בה הם לא יישפטו על פי צבע עורם אלא על פי טיב אישיותם."

על נאום זה אמר אחד ממנהיגי התנועה לזכויות האזרחי: "לד"ר קינג היה את הכוח, היכולת, והקיבולת להפוך את אותן מדרגות של אנדרטת לינקולן למקום שייצר לעד בתודעה. בנאומו הוא יידע, חינך ונתן השראה, ולא רק האנשים שנכחו שם הקשיבו, אלא גם אנשים לאורך כל ארצות הברית, ואף הדורות שעדיין לא נולדו."

בשנת 1964 קיבל מרטין לותר קינג, על מאבקו הבלתי אליים כנגד האפליה הגזעית בארצות הברית פרס נובל לשלום. בנאומו אמר: "אני מאמין שאמת ללא נשק ואהבה ללא גבולות יגידו את המילה האחרונה, לכן הצדק גם אם מובס זמנית יהיה חזק יותר מרשע שניצח"

- ❖ קראו את נאומו של מרטין לותר קינג "יש לי חלום" וציינו את הביטויים המשקפים את ערך הסובלנות בדבריו.
- ❖ מדוע ביטויים אלה משקפים את ערך הסובלנות?
- ❖ קראו את קורות חייו של קינג והסבירו כיצד באה סובלנותו לידי ביטוי בעשייתו החברתית?

פעילות מספר 4

שירת הסטיקר - פעילות בעקבות השיר

הדג נחש ואהובה עוזרי מילים: דוד גרוסמן

לחן: שאנן סטריט, גיא מר, אמיר בן עמי, משה אסרף, דודוש קלמס, יאיא כהן

אהרונוב ושלומי אלון

מילים

<http://shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=3698&wrkid=11712>

שירת הסטיקר הדג נחש

דור שלם דורש שלום
תנו לצה"ל לנצח
עם חזק עושה שלום
תנו לצה"ל לכסח
אין שלום עם ערבים
אל תתנו להם רובים
קרבי זה הכי אחי
גיוס לכולם, פטור לכולם
אין שום ייאוש בעולם
יש"ע זה כאן
נח נחמן מאומן
No Fear, משיח בעיר
אין ערבים אין פיגועים
בג"ץ מסכן יהודים
העם עם הגולן
העם עם הטרנספר
טסט בירכא
חבר, אתה חסר
הקדוש ברוך הוא אנחנו בוחרים בך
בחירה ישירה זה רע
הקדוש ברוך הוא אנחנו קנאים לך
ימותו הקנאים .

כמה רוע אפשר לבלוע
אבא תרחם, אבא תרחם
קוראים לי נחמן ואני מגמגם
כמה רוע אפשר לבלוע
אבא תרחם, אבא תרחם
ברוך השם אני נושם
ולכן ...

מדינת הלכה - הלכה המדינה
מי שנולד הרוויח
יחי המלך המשיח
יש לי בטחון בשלום של שרון
חברון מאז ולתמיד
ומי שלא נולד הפסיד
חברון אבות
שלום טרנספר
כהנא צדק
CNN משקר
צריך מנהיג חזק
סחתין על השלום, תודה על הביטחון
אין לנו ילדים למלחמות מיותרות
השמאל עוזר לערבים
ביבי טוב ליהודים
פושעי אוסלו לדין
אנחנו כאן הם שם
אחים לא מפקירים
עקירת ישובים מפלגת את העם
מוות לבוגדים
תנו לחיות לחיות
מוות לערכים
כמה רוע אפשר ...

לחסל, להרוג, לגרש, להגלות
להדביר, להסגיר, עונש מוות NO FEAR,
להשמיד, להכחיד, למגר, לבער
הכל בגללך, חבר

זהו שיר מחאה שנכתב ע"י דוד גרוסמן והולחן ע"י להקת הדג נחש ב-2006

מספר אפשרויות לפעילות בעקבות השיר

אפשרות ראשונה

צפו בקליפ

1. אילו אנשים מאילו מגזרים מופיעים בקליפ
2. אילו אנשים אינם מופיעים בקליפ?
3. האם יש התאמה בין מילות השיר לבין האנשים הנראים בקליפ?

אפשרות שנייה

פעילות בעזרת הסטיקרים – לימוד מהם טיעונים

מהו טיעון?

טיעון = טענה + נימוק

פעילות של חשיבה המכוונת להגביר או להמעט את המקובלות של עמדה / סוגיה שנויה במחלוקת ע"י הצעות המכוונות להצדיק או להפריך אותה.

המורה יחלק לתלמידים את שירת הסטיקר – שיר שמורכב מסטיקרים שונים. התלמידים יצטרכו למצוא מתוך הסטיקרים, אלו סטיקרים הם טיעון ואלו סטיקרים אינם יכולים להיות טיעון. התלמידים ינמקו את החלטתם על בסיס הגדרת הטיעון. לדוגמא:

סטיקר שהוא טיעון - מדינת הלכה הלכה המדינה.

סטיקר שאינו טיעון - נ נ נ נח נחמן נחמן מאומן.

הערה דידיקטית: הפעילות מטרתה חשיפה למושג טיעון ולהבחנה בין היגד שהינו טיעון להיגד שאינו טיעון.

אפשרות שלישית

פעילות - ערכים בחברה הישראלית

הסטיקרים כביטוי לערכים בחברה הישראלית

מטרתה של פעילות זו לחשוף את הלומדים לכלי מרכזי ביותר ביצירת דעת קהל בתחומים שונים. מדובר בכלי פשוט למדי וקל יישום והוא משמש למטרות שונות, אידיאולוגיות (יש"ע זה כאן) ובכלל זה דתיות (הקדוש ברוך הוא אנחנו בוחרים בך), מסחריות (טסט ברכא), בידור (ימותו הקנאים) ועוד. הכוונה בהרחבה זו, לחשוף את ההקשר של יצירת הסטיקרים, ואת הדרך בה הם 'עובדים'.

❖ אילו סטיקרים אתם מכירים

❖ איזה סטיקר אתם רוצים לחקור ולברר?

- מתי יצא הסטיקר: באיזה הקשר, מה היה האירוע או הזרז שהביא ליצירתו?
- מה הייתה מטרתו?
- מה הערך העומד מאחורי מטרה זו?
- מה הייתה התגובה עליו?
- מה הופך אותו לסטיקר מוצלח או לא מוצלח?
- האם יצאו סטיקרים כנגד סטיקר זה? אם כן אילו?

דיון:

מה מטרת הסטיקרים?

אילו נושאים מביאים ליצירת סטיקרים?

איזו תמונה של החברה הישראלית עולה מהסטיקרים השונים?

אילו ערכים עיקריים משתקפים בהם?

עד כמה ערכים אלה מייצגים את החברה הישראלית? מדוע?

מתוך אתר 'ויקיפדיה': "סטיקר (על פי האקדמיה: "דְבִקִית") הוא מדבקה אשר מציגה בדרך כלל עמדות מסוימות, באה לפרסם עסק או עמותה כלשהם, או כשעשוע היתולי."

הסטיקרים הראשונים הופיעו ככל הנראה בשנות השלושים של המאה העשרים בארצות הברית. בתחילה היו תלויים על החלק האחורי של מכוניות (הטמבון). משנות הארבעים ניתן למצוא סטיקרים שהם מדבקות ומכאן גם שמם בעברית ובלועזית:

סטיקר - נדבק. הסטיקרים הראשונים פרסמו אזורי נופש ותיירות בארצות הברית ותכנם היה דומה ל'הייתי ב...' או 'כדאי לראות את...'.
בארץ התרחב השימוש בסטיקרים לאחר רצח יצחק רבין ז"ל והסטיקר שנוצר מדבריו של הנשיא קלינטון אחרי הרצח 'חבר, אתה חסר'. היום, כשקל יחסית להדפיס סטיקרים, ניתן למצוא סטיקרים מכל הסוגים. חלקם אף משמשים כגרפיטי. הצגת 'שירת הסטיקר' שכתב הסופר דוד גרוסמן בשנת 2006 ללהקת 'הדג נחש'. השיר הוא למעשה אוסף של סטיקרים שאפשר היה לראות באותה תקופה במדינת ישראל. ולחזור לדיון על הסטיקרים בסופו.

אפשרות רביעית

משימה ושאלות לדיון: בעקבות השיר

- ❖ מיינו את הסיסמאות לשני סוגים – כאלו המאפשרות קיומן של דעות נוספות וכאלו שחוסמות דעות.
- ❖ מה אפשר לעשות בכדי שבעלי הדעות יוכלו לחיות בשלום?
- ❖ אילו מהסטיקרים מפריעים לי בתור בן אדם?
- ❖ אילו מהסטיקרים מפריעים לי כ"ישראלי"?

סיכום

האם בעזרת השיר למדתם משהו חדש על החברה הישראלית?
בחברה הישראלית יש ריבוי דעות בנושאים רבים: פוליטיקה, צבא, יחסי חוץ, יחסי פנים.

בישראל מקובל לעמוד ולהגיד את דעתך בפומבי לפיכך הרבה ישראלים נוהגים להדביק סטיקרים על מכוניותיהם במטרה לשתף את כולם.
החברה הישראלית היא חברה מגוונת ויש הרבה מחלוקות ועם כך ישנו מכנה משותף בין כולנו.

בכל חברה קיימות קבוצות שונות ולכל קבוצה אמונות לדעות משלה.
אחד העקרונות החשובים ביותר של משטר דמוקרטי הוא 'פלורליזם'.

פעילות

מה לדעתכם ניתן וצריך לעשות על מנת שהקבוצות השונות בחברה תוכלנה לחיות ביחד זו לצד זו? כתבו את תשובתכם היעזרו בחומר הרקע בתחילת היחידה

פעילות

אירועים לדיון :

המשתתפים יתייחסו לשאלות המצורפות לאירוע.

שאלות לדיון:

- ❖ מה דעתכם על חשיבות עקרון הפלורליזם בחברה דמוקרטית?
- ❖ איזה מחיר נדרש כל אחד לשלם עבור שמירה על עיקרון זה?
- ❖ מה הרווחים של כל אחד מאיתנו בשמירה על עיקרון זה?
- ❖ מה בכוחנו לעשות כדי להפוך את עקרון הפלורליזם למקובל יותר בחברה הישראלית?
- ❖ האם קבלת עקרון הפלורליזם כבסיס למשטר הדמוקרטי יכולה לסייע לחיזוק הקשר בין חילוניים לדתיים?
- ❖ כיצד, לדעתכם, יש לנהוג כאשר אין מגיעים לידי הסכמה?

דפי אירועים

אירוע א': תוכנית סאטירית בטלוויזיה

מדי שבוע בימי שישי מתקיימת תוכנית אירוח בידורית בערוץ הראשון של הטלוויזיה.

בתוכנית משולב קטע סאטירי קבוע ובו מפרש הבדרן את פרשת השבוע בלשון יום יומית, המתובלת בביטויי "סלנג" תוך הדגשת היבטים שיש להם משמעויות מגוונות ורמיזות לאירועים פוליטיים.

חוגים דתיים דרשו לכנס את ועדת החינוך של הכנסת כדי לדון בהמשך השידור של הפינה הסאטירית בתוכנית, בטענה שהיא פוגעת בערכים קדושים בעיניהם.

*** האם, לדעתכם, נכון היה לקיים דיון בנושא זה בוועדת החינוך של הכנסת?**

*** אילו הוזמנתם להשתתף בדיון בוועדת החינוך, מה הייתם אומרים שם?**

אירוע ב': פעילות הקניון בשבת

לנוכח הכוונה לאשר את הפעלת הקניון החדש בשבת, צפויה בשבוע הקרוב ישיבה סוערת של מועצת העיר "יהלום".

בקניון חנויות, בתי קפה ומסעדות לרוב. כמו כן ישכון בו בית התרבות העירוני, הכולל אולם תיאטרון, ספרייה, חדרי הרצאות וחוגים, וכן ארבעה אולמות קולנוע.

אלעד יעקובי, ראש ועד השכונה הדתית "נרקיס" הסמוכה לקניון, פנה לראש העיר והביע התנגדות חריפה לפתיחת הקניון בשבת. הוא טען כי עד כה לא נפתחו העסקים בעיר בשבת וכי תהיה זו הפרה של "הסטאטוס קוו".

בתגובה אמר יו"ר ועד שכונת "סביון", כי יש לאפשר לתושבי האזור ליהנות מפעילות תרבותית בשבת וכי הדבר מקובל ברוב הערים בישראל. דובר העירייה מסר כי מועצת העיר אמורה להתכנס לישיבה מיוחדת כדי לדון בנושא ולהחליט אם לאשר את הפעילות המתוכננת.

כולכם חברי מועצת העיר.

על כל אחד מכם לנקוט עמדה בנושא ולנמק אותה.

במהלך הדיון עליכם לדאוג שהחלטה שתתקבל תבטא את עקרון הפלורליזם במשטר דמוקרטי.

אירוע ג': בית ספר משותף לדתיים ולחילוניים
בנייתו של היישוב "חבצלת" עומדת לפני סיומה. לקראת החופש הגדול
עומדות כ-350 משפחות להיכנס לבתיהן. ביישוב נבנו מתקנים מפוארים
ובריכת שחייה לרווחתם של התושבים ו-400 ילדיהם.

האווירה החגיגית המורגשת לקראת האכלוס הקרב נפגמת עקב מחלוקת
חריפה שהתגלעה לאחרונה בין חברי היישוב בשאלה :

האם יש להקים בית ספר משותף לילדי המשפחות הדתיות ולילדי
המשפחות החילוניות?

חלק מהתושבים מצדדים בפתיחת בית הספר המשותף בנימוק שהקשר
שייווצר בין הילדים יתרום לחינוך לסובלנות ולכבוד הדדי ויעזור לחיי
הקהילה ביישוב. לעומתם, חלק מהתושבים מתנגדים לרעיון בנימוק שבית
ספר משותף יפגע בכל מי שירצה לנהל את אורח חייו ולחנך את ילדיו על פי
דרכו ואמונתו.

כל אחד מכם ינסה לנקוט עמדה ולנמק אותה.

במהלך הדיון עליכם להגיע לידי החלטה.

נספח 3: דף לתצפיתנים - תצפית על תהליך קבלת החלטה

בקבוצה

- האם חברי הקבוצה נהגו על פי עקרונות הפלורליזם בעת הדיון
הקבוצתי? לדוגמה :
- האם התאפשר חופש הביטוי?
- האם נהגו זה כלפי זה בסובלנות, בהתחשבות ובפתיחות והקשיבו
איש לרעהו? האם התקבלה הכרעת הרוב?
- תאם הפתרון שהתקבל לקח בחשבון את מרבית הדעות, הצרכים
והרצונות של המשתתפים ?
- האם הייתה כפייה של דעה אחת?
- האם היו משתתפים שנכנסו איש לדברי רעהו? כמה פעמים?
- האם המשתתפים הקשיבו איש לדברי רעהו והתייחסו למה שנאמר?
כמה פעמים?
- האם המשתתפים השתמשו בביטויים פוגעים?
- האם המשתתפים השתמשו בביטויים המביעים התחשבות
ואמפתיה? רשמו את הביטויים.

"שנאה" // ויסלבה שימבורסקה :

ראו, מה רבת פעלים עודנה,
אחריה?
כמה טוב היא שורדת
כמאתנו השנאה.
מאד.
באיזו קלות היא מדלגת מעל משוכות גבוהות.
כמה קל לה – לזנק ללכוד.
חברה.
אין היא דומה לרגשות אחרים.
מבוגרת וצעירה מהם בעת ובעונה אחת.
בעצמה יולדת עילות,
המפייחות בה חיים.
אם היא נרדמת, שנתה אינה שנת עד.
חסר שינה אינו גורע מאונה, אלא מוסיף.
דת לא דת -
העקר לרכון לזינוק.
מולדת לא מולדת -
העקר לזנק לריצה.
צדק טוב בתור התחלה.
אחר כך היא דוהרת מעצמה.
שנאה. שנאה.
את פניה מעקמת העוויה
של אקסטזת אהבה.
אח, הרגשות האחרים -
חולניים ונרפים.
ממתי יכולה אחווה
לקוות להמונים?
האם חמלה הגיעה
אי פעם ראשונה למטרה?
ספקנות, כמה בעלי רצון היא סוחפת
סוחפת רק היא, שיודעת את שלה.
מוכשרת, מהירת תפיסה, חרוצה עד
האם הכרחי לספר כמה שירים היא
כמה דפי היסטוריה ספררה.
כמה שטיחי אדם פרשה.
בכמה מגרשים בכמה אצטדיונים.
בל נרמה את עצמנו :
היא מסוגלת ליצור יופי.
נפלאים הבזקיה בלילה אפל.
נהדרים ענני הפיצוצים בשחר ורד.
קשה להתכחש לפתוס של חרבות
ולהומור הגס.
של עמוד המזדקר מהן באון.
היא אלופת הניגודים
בין השאון לשקט,
בין הדם האדום לשלג הלבן.
ומעל הכל, לעולם לא משעמם אותה
המוטיב של רב – טבחים ללא רבב
הרוכן מעל קורבנו המגואל.
בכל עת נכונה היא למשימות חדשות.
אם חייבת היא לחכות, תחכה.
אומרים שהיא עיוורת, עיוורת?
עיניה חדות כצלף
והיא מביטה בעתיד באומץ
היא לבדה.

נושאים לדיון :

איזה רגשות מובעים בשיר, ומה מייחסים לכל רגש.
איזה רגש הכי קל לנו לבטא.
מה נדרש ממני כדי לתת אהבה, ומה נדרש ממני כדי לקבל אהבה.
מה כוחה של השנאה? למה נכתב עליה שתמיד היא דוהרת? לעולם לא משועממת.
על הלוח המשפט "אדם לאדם זאב".
התלמידים ינסו לבחון את המשפט כיצד הוא לידי ביטוי ב: משפחה בחברה
במדינה

מהם מעגלי האלימות העולים מהביטויים בשיר? מה צריך לעשות כדי לעצור את
השנאה והאלימות.

השנאה: (בעז אלברט, חי שושן, טל גולדברג, אורי מייזלמן)

וגם ככה נראית שנאה.....

אחמד אוהב את ישראל / עמיר בניון

אני אחמד אוהב ישראל - עמיר בניון

סאלאם עליכום קוראים לי אחמד
אני גר בירושלים אני לומד באוניברסיטה איזה דבר או שניים
מי כמוני נהנה מכל העולמות
אני היום אני מתון וחייכן
מחר אעוף לשמיים
אשלח לגיהנום איזה יהודי או שניים
זה נכון שאני סתם חלאה כפוית טובה
זה נכון אבל אני לא אשם לא גדלתי על אהבה
זה נכון יבוא הרגע בו תפנה לי את הגב ואז
אני אתקע בך את הגרזן המושחז
אני אחמד
גר באזור המרכז
אני עובד צמוד לגן ילדים
ואחרי – על בלוני הגז
מי כמוני נהנה משני העולמות
היום אני
ומחר הם לא
הרבה מהם הרבה מהם לא
זה נכון שאני סתם חלאה כפוית טובה
זה נכון אבל אני לא אשם לא גדלתי על אהבה
זה נכון יבוא הרגע בו תפנה לי את הגב ואז
אני אירה בך ישר בגב

בעקבות השיר, חבר הכנסת עיסאווי פריג' (מרצ), הגיש למפכ"ל המשטרה יוהנן דנינו בקשה לפתוח בחקירה פלילית נגד הזמר בחשד להסתה.
בפנייתו לדנינו כתב פריג' בין היתר כי "השיר מסית בצורה מכוערת כנגד האוכלוסייה הערבית בישראל. כאזרח ערבי ישראלי, השיר הזה מתייחס אליי ואל כל החברה הערבית בישראל שמתוארת על ידי בניון כרוצחת. השיר הזה מהווה הסתה פרועה ומתיר את דמנו ועל כן אני פונה אליך בדרישה לפתוח בחקירה מיידית כנגד בניון בגין הסתה נגד הציבור הערבי בישראל".

אני אחמד: שיר תגובה לעמיר בניון מאת שיחה מקומית

כותב אורח: מוחמד עלי טהא

שמי על פני האדמה הוא אחמד ושמי בשמיים אחמד. אני אוהב את הבוקר ואת הפרחים ואת הטל ואת הציפורים ואת ריח האדמה ואת גניחת חליל הרועים ואת הלחם הכפרי ואת מי המעיין.

אני אחמד שאוהב את הג'רמק (הר מירון) ואת הכרמל ואת אל-ראווחה (רמת מנשה) ואת אל-באטוף (בקעת בית נטופה) ואת אל-מרג' (עמק יזרעאל) ומתגעגע ליפו וחיפה ועכו ולוד ורמלה ונצרת וטבריה וצפת וחש בנשמות משפחתו בסמטאותיהן ובתיהן העתיקים.

אני אחמד בעל הלב הרחב שאוהב אנשים, את כל האנשים, כהי עור ושחורים ולבנים וצהובי עור ושלא שונא אף יהודי או אנגלי או צרפתי או תורכי אבל שונא גם שונא את העושקים ואת המתאכזרים ואת השקרנים ואת הפולשים ואת הסרסורים ואת הרוצחים.

אני אחמד קוץ הצבר בגרונות הגזענים ובגרוננו של אותו פשיסט הגמד הטיפש, לא, אני הרסיס שהוא מדמיין שתקוע בישבנו.

אני אחמד שלו שורשים איתנים הנמשכים ומסתעפים ונטועים עמוק באדמה. לא הגעתי אל מולדתי באוניה ולא על כנפי מטוס. אני אלון הגליל ועץ הזית של שגור (בקעת בית הכרם) ועץ השקד של ואדי עארה והדקל של הנגב וצבר הכפרים הנטושים.

אני אחמד שנשאר כאן ורובץ על החזה שלכם כמו סלעי חטין והר הקפיצה ופסגת הכרמל וראש הנקרה וחומות עכו.

אני אחמד שמדיר שינה מעיני אלה ששונאים את עצם מראהו ונוכחותו, מבן-גוריון ועד ביבי. אחמד שנשאר בארצו ודבק בעפר אדמתו ושהתחתן והוליד בנים ובנות ונכדים ונינים ושמבחינתו ימותו הקנאים.

אני אחמד שהאכיל אתכם חומוס ופלאפל ובנה את כפריכם ובתיכם על אדמות אבות אבותיו ושמנעתם ממנו דירה לחיות בה, להתחתן בה ולהביא בה ילדים, ושמשקה אתכם בה קפה ערבי, ואומר לכם: בוקר טוב שכנים. אתם לא מתביישים?

אני אחמד, הרופא המיומן שמטפל בכם במרפאות ובבתי החולים, אני הרוקח שמגיש לכם את התרופה, אני האח הרחמן שלא מבדיל בין צבע לצבע ובין מין למין ובין לשון ללשון.

אני אחמד האדם המסתפק במעט שנאבק מזה שבעה עשורים להיות אזרח שווה זכויות ולא התיימש למרות החוקים שחוקק הפרלמנט שלכם, ואצבעות נבחר הציבור שלכם, ועדיין צורח בפניכם: חוקקו את חוקיכם, חוק אחרי חוק, והרימו אצבעותיכם, גם אם יהיו מאה ועשרים, כדי שתיווכחו מחדש שאינני אזרח במולדת הזאת, אלא אני חלק ממנה, כפי שהיא חלק ממני.

אני אחמד שנתתם לו פירורי דמוקרטיה, והרגשתם שגם זה יותר מדי, אז חוקקתם שהמדינה היא דמוקרטיה רק ליהודים, אך יהודית כלפי בני ישמעאל, ואני עונה לכם: אני הר, הרוח לא תזיז אותי!

אני אחמד שלא ירעב כל עוד יש באדמה זעתר ועולש בר וחלמית (חוביזה) ועכובית הגלגל ושומר, ולא מכופף את גוו ולא כורע אלא בפני האלוהים.

באו הצלבנים והלכו ואני, אחמד, נשארתי כאן.

באו התורכים והסתלקו ואני, אחמד, נשארתי כאן.

באו האנגלים ונמלטו על נפשם ואני אחמד נשארתי כאן.

אתם לא לומדים מההיסטוריה? האם לא הגיע הזמן שתחשבו כיצד אפשר לחיות יחד בכבוד?

תחשבו מסלול מחדש.

אני מלח האדמה וניחוחה.

אני אחמד.

מוחמד עלי טהא הוא סופר. השיר פורסם השבוע בערבית בעיתון אל-איתחאד, ותורגם על ידי שושנה לונדון-ספיר.

מאת ג'ובראן חליל ג'ובראן

השאירו תגובה

אל תתרועע עם חצי מאוהבים
אל תתיידד עם חצי חברים
ואל תקרא יצירות של חצי מחוננים
אל תחיה חצי חיים
אל תמות חצי מיתה
אל תבחר חצי פתרון
ואל תעצור באמצע האמת
אל תחלום חצי חלום
ואל תחזיק חצי תקווה
אם בחרת לשתוק, עד הסוף תשתוק
ואם בחרת לדבר, עד הסוף תאמר

אם אתה מרוצה,

תתבטא בכך, אל תעמיד פנים שאתה חצי מרוצה,
אם אתה מתנגד, תגיד, חצי התנגדות זה הסכמה

החצי, אלו החיים שעוד לא חיית.

זו המילה שלא אמרת

זה חיוך שדחית

זאת הידידות שעוד לא הכרת

החצי זה מה שהופך אותך לזר ומנוכר למקורבין

והוא מה שהופך את הקרובים ללבך, זרים

החצי זה להגיע ובעצם לא להגיע

תעשה ולא תעשה

זה להיעדר ולהיות נוכח

החצי זה אתה, בעת שלא תהיה אתה

את עצמך אתה לא מכיר אז

החצי זה שלא תכיר את עצמך

ואת מי שאתה אוהב זה לא החצי המשלים אותך

החצי זה אתה בעצמך במקום אחר ובאותה העת

חצי לגימה לא מרווה, חצי מנה לא משביעה, וחצי דרך לא מובילה לשום מקום

וחצי רעיון לא יניב תוצאה

החצי הוא רגע שתרגיש בו חסר אוניס ואתה לא.

אתה לא חצי בן אדם – אתה שלם ומושלם

נולדת כדי לחיות את החיים ולא חצי חיים.

ג'ובראן חליל ג'ובראן (פרד הולנד דיי)

نصف حياة

لا تجالس أنصاف العشاق، ولا تصادق أنصاف الأصدقاء، لا تقرأ لأنصاف الموهوبين، لا تعيش نصف حياة، ولا تمت نصف موت، لا تختار نصف حل، ولا تقف في منتصف الحقيقة، لا تحلم نصف حلم، ولا تتعلق بنصف أمل، إذا صمت.. فاصمت حتى النهاية، وإذا تكلمت.. فتكلم حتى النهاية، لا تصمت كي تتكلم، ولا تتكلم كي تصمت.

إذا رضيت فعبر عن رضاك، لا تصطنع نصف رضا، وإذا رفضت.. فعبر عن رفضك، لأن نصف الرفض قبول.. النصف هو حياة لم تعيشها، وهو كلمة لم تقلها، وهو ابتسامة أجلتها، وهو حب لم تصل إليه، وهو صداقة لم تعرفها.. النصف هو ما يجعلك غريباً عن أقرب الناس إليك، وهو ما يجعل أقرب الناس إليك غرباء عنك، النصف هو أن تصل وأن لاتصل، أن تعمل وأن لا تعمل، أن تغيب وأن تحضر.. النصف هو أنت، عندما لا تكون أنت.. لأنك لم تعرف من أنت. النصف هو أن لا تعرف من أنت.. ومن تحب ليس نصفك الآخر.. هو أنت في مكان آخر في الوقت نفسه!!

نصف شربة لن تروي ظمأك، ونصف وجبة لن تشبع جوعك، نصف طريق لن يوصلك إلى أي مكان، ونصف فكرة لن تعطي لك نتيجة.. النصف هو لحظة عجزك وأنت لست بعاجز.. لأنك لست نصف إنسان. أنت إنسان.. وجدت كي تعيش الحياة، وليس كي تعيش نصف حياة!!

جبران خليل جبران

השיר "אגיבו" "אגיבו" מאת מישארי ראשד אלעספאסי, משארי ראשד העפאסי

[אגיבו - תרגום בעברית](#)

[לילה לילה - לרוז ורחלה](#)

פעילות מספר 6 השיר דמיין "imagine" של הזמר ג'ון לנון

1) קראו והקשיבו למילות השיר "imagine" של הזמר ג'ון לנון ומצאו בו ביטויים הקשורים לערך סובלנות. הסבירו את בחירתכם.

- ❖ האם הביטוי שהועלה אכן עוסק בסובלנות?
- ❖ באלו עוד ערכים דמוקרטיים עוסק שיר זה?
- ❖ האם מה שכתוב בשיר ניתן לידי מימוש?
- ❖ האם הייתם רוצים לראות את העולם כפי שג'ון לנון שואף שיראה?
- ❖ מהם היתרונות בעולם כזה? מהם החסרונות?
- ❖ אם הייתם בוראים עולם אוטופי כיצד היה בנוי ומתנהל עולם כזה?
- ❖ סכמו במליאה בשניים או שלושה משפטים מהו ערך הסובלנות?

imagine (בתרגום חופשי לעברית: דמיין) הוא שיר שנכתב על ידי המוזיקאי הבריטי ג'ון לנון. שיר זה נחשב כשיר הסינגל הטוב ביותר בקריירת הסולו של לנון. בתוכנו הוא מתאר עולם אוטופי ללא גבולות בין אומות וללא כפייה דתית, ללא רכוש וללא מלחמות. השיר הושמע לראשונה ב-1971 כחלק מהאלבום Imagine. השיר הופק על ידי פיל ספקטור.

שיר זה נחשב אחד השירים הטובים ביותר בכל הזמנים, ובשנת 2004, דורג במקום השלישי ברשימות הרולינג סטון של 500 השירים הגדולים בכל הזמנים.

[ג'ון לנון - תרגום לעברית](#)

[ג'ון לנון - תרגום לעברית](#)

[דמיין השיר בעברית](#)

כתב והלחין [ג'ון לנון](#) תרגם [עודד פלד](#)

תארו לכם שאין גן עדן
לא קשה אם תנסו
לא גיהנום מתחת
רק שמיים מעל
תארו לכם שכל בני האדם
חיים את העכשיו

תארו לכם שאין מדינות
את זה לא קשה לעשות
שום דבר למות או להרוג בעדו
אפילו לא דתות
תארו לכם שכול בני האדם
חיים בשקט ושלוה

תארו לכם שאין עוד רכוש
אני תוהה אם אפשר
ללא צורך בבצע או רעב
אחוות בני אדם
תארו לכם שכולם
מתחלקים בעולם

תוכלו לומר שהוזה אני
אבל אני לא לבד
יום יבוא ואלינו תצטרפו
והעולם יהיה אחד

MAGINE / JOHN LENNON

Imagine there's no heaven
It's easy if you try
And no hell below us
Above us only sky
Imagine all the people
Living for today.
Imagine there's no country

**It isn't hard to do
Nothing to kill or die for
And no religion too
Imagine all the people
Living life in peace.
You may say I'm a dreamer
But I'm not the only one
Maybe some day you will join us
And the world will be as one.
Imagine no possession
I wonder if you can
No need for greed or hunger
A brotherhood of man.
Imagine all the people
Sharing all the world
You may say I'm a dreamer
But I'm not the only one
And maybe some day you will join us
And the world will be as one.**

ב- 1973 יצרו לנון ואשתו יוקו אונו את מדינת "נוטופיה" הדמיונית שהתבססה על הרעיונות בשיר

בהכרזת העצמאות של המדינה מנוסח:

אין אדמה, אין גבולות, אין דרכונים. יש רק בני אדם. בנוטופיה אין חוק מלבד החוקים הקוסמיים. כל אזרחי נוטופיה הם שגריריה. ניתן לקבל אזרחות על ידי הכרזה על מודעותך לנוטופיה.

למדינה החדשה אף נוצר דגל שצבעו היה לבן בלבד. על חותם המדינה ציירו תמונה של כלב ים (seal) באנגלית במשחק מילים על "חותם" שגם הוא (SEAL) ההמנון של המדינה שהושמע באחד מאלבומיו של לנון היה מורכב מכמה דקות של שקט מוחלט. בביתם של לנון ויוקו אונו בארה"ב הוכנס שלט "השגרירות הנוטופית."

"Imagine הוא היום הפזמון הרשמי של ארגון זכויות האדם "אמנסטי"

שירו מעורר ההשראה של ג'ון לנון "Imagine" הוא אחת הדוגמאות הטובות לאופן בו מוסיקה יכולה להעביר מסר. המילים והלחן של השיר נגעו במיליוני בני אדם, והוא ממלא את כולנו תקווה שעולם טוב יותר – הוא בר השגה. כל שעלינו לעשות הוא להתחיל לתאר לעצמנו איזה מין עולם היינו רוצים לחיות בו – ואז נוכל להתחיל לפעול למען החזון שלנו.

❖ מהי השורה האהובה עליך בשיר ולמה?

❖ מה דעתכם על "עולם ללא גבולות" או "עולם ללא דתות"? האם זה יכול לקרות?

❖ הפצת חזון באמצעות שיר לעולם כולו – איך השיר מקדם ערכי סובלנות זכויות אדם ושוויון?

❖ הוסיפו שורה לשיר

שירים כגשר לדיאלוג ושיח

[אני ואתה נשנה את העולם](#) – שפת הסימנים

<http://shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=8188&wrkid=22905>

<https://www.youtube.com/watch?v=v-kq7xcPcas>

[עינייך](#) - מוכרחה להיות דרך אחרת – אחינועם ניני ומירה עוואד

<https://www.youtube.com/watch?v=Wo2-k3V8gY8>

[כל שנייה היא הזדמנות שנייה](#) – אחינועם ניני ומירה עוואד

עינייך - אחינועם ניני ומירה עוואד
מילים: אחינועם ניני, גיל דור ומירה עוואד
לחן: אחינועם ניני, גיל דור ומירה עוואד

,There must be another
Must be another way
עינייך אחות, כל מה שליבי מבקש אומרות.
עברנו עד כה דרך ארוכה, דרך כה קשה יד ביד
והדמעות זולגות זורמות לשווא, כאב ללא שם
אנחנו מחכות רק ליום שיבוא אחרי,
There must be another way
There must be another way

عينيك بتقول (עינייך אומרות)
راح ييجي يوم وكل الخوف يزول (יבוא היום שבו כל הפחד ייעלם)
بعينيك اصرار (בעינייך נחישות)
انه عنا خيار (שקיימת האפשרות)
نكمل هالمسار (להמשיך את הדרך)
مهما طال (כמה שתיארך)

لأنه ما في عنوان وحيد للاحزان (משום שאין כתובת אחת לצער)
بنادي للمدى, للسماء العنيدة (אני קוראת למרחבים, לשמיים העיקשים)

There must be another way
There must be another way
,There must be another
Must be another way

דרך ארוכה נעבור, דרך כה קשה יחד אל האור

عينيك بتقول (עיניך אומרות)

كل الخوف يزول (כל הפחד ייעלם)

And when I cry, I cry for both of us

My pain has no name

:And when I cry, I cry to the merciless sky and say

There must be another way

והדמעות זולגות, זורמות לשווא, כאב ללא שם.

אנחנו מחכות רק ליום שיבוא אחרי,

There must be another way

There must be another way

There must be another

Must be another way

- ❖ כיצד שירים יכולים לקדם דיאלוג ושיח?
- ❖ מה קורה במפגש בין המילים המוזיקה והנפש שלנו?
- ❖ בחרו שורות, שיר שאהבתם ונסו להסביר מה אהבתם.

כל שניה – אחינועם ניני ומירה עוואד

מילים ולחן: אחינועם ניני, גיל דור ומירה עוואד

מה שלא אמרנו

גם אם נתאמץ

לא נוכל לזכור

כל מה שאיבדנו

גם אם נתחרט

לא יוכל לחזור

הימים עוברים והשנים חולפות

אם תרצי, עכשיו אפשר עוד לנסות

אמרי לי רק שאת זוכרת

That every second is a second chance

Every second, a second chance

Just a second, a second chance

זכריות קדימה - זיכרונות ישנים

عن كل اللي كان - על כל מה שהיה

بعدها بالخيال - עודם חיים בדמיון

كلمات اليمة - מלים כואבות

بتتحدى النسيان - מאתגרות את השיכחה

راح تبقى بالبال - נשארות ערות במחשבה

بس دولاب الساعة - אך גלגל השעון

راح يظل يدور - ימשיך להסתובב

وف اي لحظه ممكن اننا ننبي جسور - ובכל רגע, ניתן לבנות גשרים

اذا تواعدنا انه ما ننسى - אם נבטיח אחת לשנייה שלא נשכח

That every second is a second chance

Every second, a second chance

Just a second, a second chance

הימים עוברים והשנים חולפות

אם תרצי עכשיו אפשר עוד לנסות

promise me you will remember

That every second is a second chance

Every second, a second chance

Just a second, a second chance

That every second is a second chance
Every second, a second chance
Just a second, a second chance

סובלנות – כי לכולם מגיע

פורסם בתאריך 21 ביוני 2014

ע"י: גלי חדד, עומר לוי, הדר חרמון, צליל כארו והדר עזרא.

פרויקט שרים ומסמנים : להדליק את האור - עפרה ועידן עינב

סובלנות	التسامح
לשה סון	شعر: لاشه سون ترجمة: نبيل طنوس
אם אדם לאדם זאב אם יש פחד אם אתה שמח בשלי כואב בוא ביחד	إذا كان الإنسان نقيبا للإنسان إذا كان هناك خوف إذا كنت تفرح عندما أتالم تعال معا...
בוא כי יחד כאן גם נשפר לחלש נושיט יד כולנו "כי ביהוד" זה הרבה יותר סובלנות- זו המלה שלנו	تعالٍ لأننا معا هنا نحسن وللضعيف نمدة معا هنا يد العون "لأن معا" هي أكثر بكثير التسامح- هو كلمتنا
אדם לאדם הבר לחבר נתאחד כגוף אחד מעט עם הרבה פחות עם יותר וביחד פה נצעד אם נחליט רק לנסות נעשה את זה כולנו סובלנות- זו המלה שלנו	إنسان لإنسان صديق لصديق نتحد جسما واحدا أقليل مع الكثير الأقل مع الأكثر ومعا هنا نسير لو فقط نقرر أن نحاول كلنا نحاول التسامح- هو كلمتنا

צרו מפת מושגים מכול המושגים שנלמדו בתוכנית

<https://www.youtube.com/watch?v=7Bl4slDUmms>

<https://sites.google.com/site/meyravsictscollection/Conceptmaps>

❖ פתחו את המצגת המלווה את היחידה ובחרו פעילויות בהתאם לשיקול דעתכם

לסיום יחידה זו

בירור אישי וקבוצתי שיתופי

1. אילו מושגים למדתי ביחידה זו?
2. אילו שני דברים חדשים למדתי
3. איזה ערך עלה ביחידה זו?
4. מה היה לך קל? מה היה קשה?
5. מה היה מעניין במיוחד?
6. לאילו תחומי חיים אני יכול לקחת את ההבנות שקיבלתי?
7. האם אני יכול לעשות דברים אחרת בעקבות הלמידה וההתנסות?
8. האם אוכל להסביר את המושגים והתובנות לאחרים?

יחידת לימוד שישית- אוכלוסיית ישראל

הקצאת שעות: 6 שעות

מצגות מלוות

○ מצגת: אוכלוסיית ישראל

מטרות היחידה

- להכיר את הרכב האוכלוסייה בישראל
- להכיר את המיעוטים החיים בישראל
- להבין את המורכבות של החיים ביחד

חידון הכר את ישראל- אוכלוסיית ישראל

היעזרו במצגת המלווה את היחידה

1. האוכלוסייה בישראל מונה נכון ל- 2019

- א. 7.5 מיליון
- ב. 8.4 מיליון
- ג. 8.9 מיליון
- ד. 9 + מיליון

2. כמה יהודים יש בעולם?

- א. 10 מיליון ב. 20 מיליון ג. 15 מיליון

3. האם בישראל נמצא הריכוז הגבוה ביותר של יהודים בעולם?

כן / לא

4. כמה אחוזים מהוה האוכלוסייה היהודית מכלל האוכלוסייה במדינה?

- א. 85% ב. 60% ג. 70% ד. 75%

5. כמה מונה האוכלוסייה היהודית בישראל?

- א. 5.5 מיליון ב. 6.7 מיליון ג. 8 מיליון

6. כמה מונה האוכלוסייה הערבית בישראל?

- א. 1.9 מיליון ב. 2.5 מיליון ג. 1.5 מיליון

7. מהו מספרם של המוסלמים בישראל?

- א. 1 מיליון ב. 1.5 מיליון ג. 1.3 מיליון

8. כמה מוסלמים יש בעולם?

א. 1. מיליארד ב. 2.5 מיליארד ג. 1.5 מיליארד

<https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9E%D7%95%D7%A1%D7%9C%D7%9E%D7%99%D7%9D>

9. מהו מספרם של הנוצרים בישראל?

א. 1 מיליון ב. 165.000 ג. 350.000

10. כמה נוצרים יש בעולם?

א. 2.4 מיליארד ב. 1.5 מיליארד ג. 4 מיליארד

11. מהו מספרם של הדרוזים בישראל?

א. 1 מיליון ב. 450.000 נפש ג. 136.000 נפש

12. כמה דרוזים יש בעולם? 1.5 מיליון

א. 10 מיליון ב. 1.5 מיליון ג. 5 מיליון

<https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%93%D7%A8%D7%95%D7%96%D7%99%D7%9D>

13. העיר הגדולה ביותר בישראל מבחינת אוכלוסייה היא

א. ירושלים ב. תל-אביב יפו

14. כמה מונה אוכלוסיית ירושלים?

א. 850.000 נפש ב. 650.000 נפש ג. 700.000 נפש

ב. כמה מונה אוכלוסיית תל-אביב יפו

א. 620.000 נפש ב. 550.000 נפש ג. 430.000 נפש

15. העיר הערבית המוסלמית הגדולה ביותר באוכלוסייתה היא

א. רהט ב. אום אל פחם ג. נצרת

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A2%D7%A8%D7%99%D7%9D_%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C

16. ציינו ארבע ערים מעורבות

17. אילו ישובים דרוזים הם הגדולים ביותר?

מיעוטים בישראל

במדינת ישראל חיים, לצד הרוב היהודי, תושבים המשתייכים לקבוצות מיעוטים שונות (קבוצה שדתה אחרת מקבוצת הרוב במדינה).

עם קום המדינה הוגדר במגילת העצמאות על ידי בית המשפט העליון כי קיום שוויון זכויות חברתי גמור לכל אזרחי המדינה הוא עקרון יסוד חברתי.

מגילת העצמאות פונה אל תושבי מדינת ישראל הערבים בבקשה לשמירה על השלום, וללקיחת חלק בבניין המדינה, על בסיס אזרחות מלאה ושווה.

על פי מגילת העצמאות, מדינת ישראל תעניק:

חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות לכל אזרחיה, ללא הבדל דת, גזע ומין.

במקרים רבים המדינה מאפשרת לבני המיעוטים לקיים מערכות חינוך נפרדות, הממומנות בחלקן על ידי המדינה.

המדינה מכירה במעמד המיוחד של השפה הערבית וכן בחופש והיא אף מממנת לבני המיעוטים (באופן מלא או חלקי) מוסדות דתיים וצורכי דת.

❖ ציינו אלו קבוצות מיעוטים בישראל מוכרות לכם?

מעמדם של המיעוטים בתחומי דת, תרבות.

❖ מדינת ישראל היא מדינת העם היהודי כלומר היא מדינתם של בני הלאום היהודי המהווים בה את אוכלוסיית הרוב. להגדרה זו מתווספים גם יהודים שאינם חיים במדינת ישראל כלומר יהודי התפוצות.

❖ במדינת ישראל חיים אזרחים שאינם בני הלאום היהודי הם מגדירים עצמם כערבים וכדרוזים.

❖ הערבים והדרוזים חשים עצמם מופלים לרעה בתחומים שונים בשל הגדרת של מדינת ישראל כמדינת העם היהודי.

❖ אוכלוסיית המיעוטים בישראל אינה אחידה, ויש בה גישות שונות כלפי מדינת ישראל, גם בתוך אותה קבוצת אוכלוסיה. על פי הסקרים, רוב ערביי ישראל מעוניינים לשמור על אזרחותם הישראלית, גם אם תקום מדינה פלסטינית. לעומת זאת, עמדות אנטי ישראליות חריפות מאד מושמעות על ידי מנהיגי אוכלוסיה זו וחלק מחברי הכנסת הערבים.

❖ גישתם של המיעוטים כלפי מדינת ישראל מכילה לעיתים סתירות פנימיות. ערבים אזרחי ישראל, למשל, מחוברים מאד לחברה הישראלית למשל על ידי שליטתם בשפה העברית, אך מצד שני, אחוז המצביעים מקרב אוכלוסיה זו בבחירות לכנסת הולך ויורד, מה שמצביע על ניכור כלשהו למדינת ישראל.

❖ **בחקיקה:** המיעוטים הלאומיים והדתיים החיים בישראל (הערבים והדרוזים), רואים **בחוק השבות חוק המפלה לרעה** כל מי שאינו יהודי כי הוא מאפשר לכל יהודי לעלות לישראל ולהתיישב בה. חוק האזרחות מעניק אזרחות לעולים יהודיים מכוח שבות.

❖ **מוסדות לאומיים:** בישראל יש מוסדות המיועדים רק לאזרחים יהודיים ומטפלים בצרכי אזרחים יהודיים לדוגמה: **הסוכנות היהודית**, היא גוף הפועל למימוש האינטרסים והזכויות הלאומיות של העם היהודי: הקשר עם יהודי התפוצות תוך הקצאת משאבים המיועדים להעמקת החינוך הציוני יהודי בתפוצות, מגייסת כספים באמצעות המגבית היהודית שמיועדים לעידוד עליה ולסיוע לעולים יהודיים.

❖ **קושי בהזדהות עם סמלי המדינה: ההמנון, הדגל והסמל (מנורה)**

❖ **גורמים אלו מגבירים את תחושת אי השוויון** שחשים האזרחים הערבים והדרוזים ואת התחושה שמדינת ישראל אינה מדינתם.

❖ לעומת תופעות המעידות על ניכור, אנו עדים לתופעות אחרות של הזדהות עם המדינה בקרב חלק מאוכלוסיית המיעוטים. דוגמה בולטת לכך היא השירות בצה"ל. הדרוזים, הצ'רקסים והבדואים משרתים בצה"ל.

מעמד המיעוטים בישראל בתחום הדת:

מדינת ישראל מכירה בחופש הפולחן של הערבים והדרוזים ובזכותם לקיים את חגיהם במועדם ולפי המצוות והטקסים. הכרה זו באה לידי ביטוי **בחוק תיקון לפקודת ימי מנוחה ובחוק שעות עבודה ומנוחה** המפרט את ימי החג והמועד של כל הדתות המוכרות על ידי המדינה כימי מנוחה. **וחוק שוויון הזדמנויות בעבודה 1988** אוסר על מעביד להפלות בקבלה לעבודה מטעמי לאום או דת משרד הדתות מקצה תקציבים לבניית מוסדות דת ובתי תפילה (מסגדים וכנסיות) ולהחזקתם, אך אין שוויון בתקציבים אלה, כי הערבים מקבלים רק 2.8% מתקציב משרד הדתות למרות שהם 18% מהאוכלוסייה. **נישואין וגירושים בישראל** מנוהלים על פי חוקים דתיים ועל ידי מוסדות דתיים – **כל קבוצה דתית לעצמה**. חופש הפולחן הדתי – **בחוק שמירה על המקומות הקדושים 1967** של בני כל הדתות

מעמד המיעוטים בישראל בתחום החינוך:

יש בישראל מוסדות חינוך ציבוריים, באחריות מדינה, המיועדים לאוכלוסייה הערבית והדרוזית: גני ילדים, בתי ספר יסודיים ועל יסודיים **המלמדים בשפה הערבית**. במוסדות החינוך האלה **לומדים ילדי קבוצות המיעוט את הספרות, הדת, המורשת וההיסטוריה הייחודית להם** וגם את חובותיהם וזכויותיהם האזרחיות במדינה.

מעמד המיעוטים בישראל בתחום השפה

הלשון הערבית היא שפה ממלכתית רשמית שנייה במדינה. רשויות השלטון חייבות לפרסם את כל הפרסומים הרשמיים, כמו חוקים, תקנות ושלטים בדרכים גם בשפה הערבית.

הערבים יכולים להשתמש בשפה הערבית בפנייה למשרדי הממשלה ובבתי המשפט. ההכרה בשפה הערבית כשפה רשמית באה לידי ביטוי גם בכיתוב על מטבעות, שטרות הכסף, בולי הדואר ותעודות הזהות – כל אלה מודפסים בעברית ובערבית.

אמצעי התקשורת הממלכתיים חייבים לשדר תוכניות בשפה הערבית כדי לענות על צרכי האוכלוסייה הערבית.

מעמד המיעוטים בישראל מבחינת השפעה על המרחב הציבורי:

במרבית מדינות הלאום הדמוקרטיות הרוב הלאומי משפיע על עיצוב החיים הציבוריים, וגם בישראל למיעוט הערבי השפעה מועטה על המרחב הציבורי. המפלגות הערביות לא מיוצגות במוסדות השלטון, מלבד בכנסת, והן מעולם לא הוזמנו להשתתף בקואליציה.

קיים קושי לממש את זכויות האדם באופן מוחלט בשל התנגשות בין זכויות, והתנגשות בין זכות ליעד אחר של המדינה (כמו ביטחון), או נורמה חברתית במדינה (כמו ערכים יהודיים ותרבות יהודית).

גם בנושא זכויות הקבוצה יש פער בין החוק למציאות. ברוב שלטי התנועה והרחבות חסר כיתוב בערבית, למשל, גם אם רוב האוכלוסייה באזור ערבית.

דתות בעולם

לפי הנתונים שבאתר ה-CIA האמריקאי הנוצרים מהווים כ-33.39% מאוכלוסיית העולם והם מונים כ-2,369,093,283 איש.

להלן פירוט כמות המאמינים לפי הזרמים העיקריים בנצרות:
נוצרים קתולים: הנוצרים קתולים מהווים כ-16.85% מאוכלוסיית העולם והם מונים כ-1,195,544,229 איש.

נוצרים פרוטסטנטים: הנוצרים פרוטסטנטים מהווים כ-6.15% מאוכלוסיית העולם והם מונים כ-436,355,905 איש.
נוצרים אורתודוכסים: הנוצרים אורתודוכסים מהווים כ-3.96% מאוכלוסיית העולם והם מונים כ-280,970,632 איש.
נוצרים אנגליקנים: הנוצרים אנגליקנים מהווים כ-1.26% מאוכלוסיית העולם והם מונים כ-89,399,746 איש.

להלן התפלגות כמות האנשים בעולם לפי הדתות השונות:

נוצרים: הנוצרים מהווים כ-33.39% מאוכלוסיית העולם והם מונים כ-2,369,093,283 איש.
מוסלמים: המוסלמים מהווים כ-22.74% מאוכלוסיית העולם והם מונים כ-1,613,452,568 איש.
הינדואים (בני דת ההינדו): ההינדואים מהווים כ-13.8% מאוכלוסיית העולם והם מונים כ-979,140,081 איש.
בודהיסטים: הבודהיסטים מהווים כ-6.77% מאוכלוסיית העולם והם מונים כ-480,346,257 איש.
סיקים: הסיקים מהווים כ-0.35% מאוכלוסיית העולם והם מונים כ-24,833,262 איש.
יהודים: היהודים מהווים כ-0.22% מאוכלוסיית העולם והם מונים כ-15,609,480 איש.
בני הדת הבהאית: בני הדת הבהאית מהווים כ-0.11% מאוכלוסיית העולם והם מונים כ-7,804,739 איש.
בני דתות אחרות: בני דתות אחרות מהווים כ-10.95% מאוכלוסיית העולם והם מונים כ-776,926,368 איש.
לא דתיים: הלא דתיים מהווים כ-9.66% מאוכלוסיית העולם והם מונים כ-685,398,056 איש.
אתאיסטים: האתאיסטים מהווים כ-2.01% מאוכלוסיית העולם והם מונים כ-142,613,881 איש.

המיעוטים בישראל

בשיעור זה תכירו את אוכלוסיית המיעוטים במדינת ישראל. היכנסו לקישורים הבאים.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

נתונים על האוכלוסייה בישראל

[/http://www.cbs.gov.il/reader](http://www.cbs.gov.il/reader).

1. ציינו נתונים הקשורים לאוכלוסיית המיעוטים בישראל.

הדרוזים

אתר סנונית גלריית תמונות ומידע בנושא הדרוזים בישראל

<http://www6.snunit.k12.il/druz/thanks.html>

אתר מט"ח העדה הדרוזית

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=5261>

באתר זה יש להתייחס לתתי הפרקים הבאים: המבוא, מערכת השיפוט העדתית, זעזועים חברתיים.

1. היכן מתגוררים הדרוזים ומדוע? תן 4 דוגמאות ליישובים דרוזיים בישראל.
2. מה מייחד את דתם? מהם יסודות הדת הדרוזית?
3. מהם החגים והטכסים החשובים? היכן הם מתקיימים?
4. תאר את אופי היחסים בין הדרוזים לבין מדינת ישראל.
5. תאר את מערכת השיפוט של העדה הדרוזית.
6. תאר שינויים ומשברים בקרב החברה הדרוזית והסבר מה מקורם.
7. איזה שינוי עברו הנשים הדרוזיות מקום המדינה עד ימינו?

המוסלמים

אתר מט"ח המוסלמים בישראל

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=5257>

1. מה מאפיין את המיעוט המוסלמי בישראל? (העזר גם בספר הלימוד)
2. תאר את מערכת השיפוט של המוסלמים בישראל.
3. כיצד השפיע ביטול הגבול בין ישראל לשטחים שנכבשו ב-1967, על הקשר בין ערביי ישראל לעולם המוסלמי?

הבדווים

אתר מט"ח הבדווים בגליל

<http://lib.cet.ac.il/Pages/item.asp?item=2283>

הבדווים בנגב

<http://lib.cet.ac.il/Pages/item.asp?item=2284>

1. תאר את תפוצת הבדווים בארץ. ציין 4 יישובים בדווים בארץ.
2. כיצד השתנו חיי הבדווים לאחר קום המדינה?
3. תאר את מדיניות הממשלה לגבי יישוב הבדווים ביישובי קבע.
4. כיצד השפיע המעבר ליישובי קבע על החברה הבדווית?
5. תאר את תהליך המעבר מהתיישבות נוודית להתיישבות קבע בגליל.

6. תאר את יחס המדינה להתיישבות הבדווים בגליל.
7. הצג 3 בעיות של האוכלוסייה הבדווית בישראל.

הצ'רקסים

אתר מט"ח הצ'רקסים בישראל

<http://lib.cet.ac.il/Pages/item.asp?item=2286>

1. מהיכן הגיעו בני העדה הצ'רקסית לאזורינו, היכן התיישבו ומדוע? ציין את שמות כפרי הצ'רקסים בארץ.
2. בגליל קיימים שני כפרי צ'רקסים היכן הם? תאר שלשה הבדלים ביניהם.
3. – מה מאפיין את העדה הצ'רקסית מבחינה דתית, עדתית ומבחינת אופי הקשר של העדה עם מדינת ישראל.
4. מהן התמורות שחלו באוכלוסייה הצ'רקסית בארץ, מקום המדינה עד היום?

הנוצרים

אתר מט"ח העדות הנוצריות בישראל

<http://lib.cet.ac.il/Pages/item.asp?item=5260>

1. תאר את הרכב העדות הנוצריות בישראל. ציין שלשה ריכוזים של ערבים נוצרים בישראל.
2. תאר מאפיינים דמוגרפיים של הנוצרים בישראל (מבנה כלכלי, מגורים, השכלה).
3. כיצד משתקף מספרם היחסי בקרב המיעוטים במעמד הפוליטי? הסבר את הגורמים לכך.

קישורים

<http://tarbut.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=9a63bff8-683a-4fdf-a203-693252a416f4&lang=HEB>

פעילות האם ישראלי = יהודי?

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%93%D7%AA_%D7%91%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C

דת בישראל

http://www.cbs.gov.il/reader/cw_usr_view_SHTML?ID=802

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה- דתות בישראל

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9E%D7%99%D7%A2%D7%95%D7%98%D7%99%D7%9D_%D7%91%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C

9C

מיעוטים בישראל- טבלאות מיקום וגודל אוכלוסייה

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%93%D7%9E%D7%95%D7%92%D7%A8%D7%A4%D7%99%D7%94_%D7%A9%D7%9C_%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C

דמוגרפיה של ישראל

יחידת לימוד שביעית- הערכה חלופית

עבודה/תוצר + מחוון

ערך העבודה במסלול 12 = 30 נקודות

ערך המבחן = 70 נקודות

הנחיות

- העבודה היא אישית
- העבודה מלווה בתוצר אישי ויזואלי- כמו: פוסטר, סרטון, בול, סטיקר
- בסיום העבודה הלומד יציג את התוצר בפני מנהל השכלה ומנחה השכלה

הנחיות לעבודה

- הלומד יבחר ערך אחד שהפנים במהלך הלמידה.
- מתן הסבר, מדוע בחר דווקא בערך זה.
- העמקת הסבר הערך (שימוש ב-3-5 מקורות מידע)
- יצירת מפת מושגים סביב הערך והסבר למפת המושגים.
- החלטה על התוצר: מה יהיה התוצר, כיצד יבוא לידי ביטוי הערך שנבחר בתוצר.
- הסבר בחירת התוצר
- הצגת התוצר
- הערכה משותפת תלמיד- מורה
- הערכת מורה
- הערכת מנהל השכלה/מנחה השכלה

למורה

הכנת עבודה היא אחד הכלים המאפשרים צמיחה של לומד עצמאי, המתנסה באתגר אינטלקטואלי מתוך בחירה. הכנת העבודה מזמנת לתלמיד אפשרות להתעמק ולחקור נושא שמעניין אותו ונבחר על ידו, לחפש מידע, לשאול שאלות, לארגן מידע. לצורך הכנת עבודה, על הלומד לצאת לחפש את הידע - הידע אינו נתון המוכן לו מראש. עליו לבנות את גוף הידע, לצור לו צורה ולייצג אותו בצורה הולמת. הכנת העבודה היא אחת מן הדרכים להעריך את יכולתו של התלמיד ליישם את התכנים העיוניים שלמד ואת המיומנויות שרכש תוך כדי עבודתו. כתיבת עבודה יכולה להוות בסיס להעצמה אישית עבור הלומד.

תפקידיו של המורה המנחה

1. לזמן לתלמיד את מרב האפשרויות לפעול באופן עצמאי.
2. לסייע לתלמיד בחיפוש מקורות מידע מקצועיים עדכניים ורלוונטיים.
3. לעודד אצל התלמיד יצירתיות, סקרנות, התמדה וביקורת עצמית.
4. להדריך את התלמיד לגבש את הידע שצבר ולארגן את הכתיבה והכנת התוצר.

תוצר יכול להיות אובייקט דו-ממדי (כרזה, מפה) או תלת-ממדי (דגם, סרטון) תוצר מבוסס כתיבה (נייר עמדה, גיליון עיתון), אירוע (דיבייט, סיור), מיזם (תערוכת כרזות / תצלומים, עריכת קמפיין) משחק ועוד.

התוצר יוצג בסביבת הלימוד, שהלומד יציג אותו לפני חבריו, שיערוך להם משחק או יראה סרטון או פוסטר... כמו השפים שבסוף הבישול מגישים את המנה שהכינו לאחר שהשקיעו בה בתוכן ובעיצוב – כך יוכל הלומד להגיש את העבודה שלו ולהתגאות בה, על התוכן ועל העיצוב.

ניתן להכין תוצר דיגיטלי כמו: כרזה דיגיטלית, משחק טריוויה במצגת או ב Kahoot, כרטיסיות מידע, Roojoom, לוח מודעות כמו Linoit, סרט, קליפ או כל רעיון אחר שיש לכם.

ניתן לבחור להכין גם משהו חומרי, מוחשי כמו: דגם, פוסטר, קולאז', ציור, פסל, תערוכה ועוד.

ניתן להכין משהו חווייתי כמו: משחק, מסלול סיור, שיר, פעילות סביבתית וכדומה.

כל תוצר יתאים ובתנאי שהוא יראה / ידגים / ימחיש את הנושא העיקרי של העבודה והדברים החשובים שנלמדו.

הכנת מפת מושגים הירארכית לנושא / רעיון / מושג בייצוג וויזואלי

את המפה המושגית יוצרים מהמושג הכוללני ביותר אל המושג המפורט ביותר.

הנחיות להכנת מפת מושגים לרעיון / נושא / מושג:

צרו מפה מושגית בנושא הנבחר על פי ההנחיות הבאות:
התייחסו לנושא הנבחר ועבדו עפ"י השלבים הבאים

1. ערכו רשימה של המושגים המרכיבים את הנושא.
2. זהו את המושגים העיקריים וסמנו את החשובים ביותר.
לסימון, בחרו באפשרות המתאימה לכם: הגדלת הגופן, הדגשה, צבע או צורה.
3. סדרו את המושגים שסימנתם מהכללי לפרטי.
4. מצאו והגדירו את הקשרים בין המושגים.
 - צרו קשר באמצעות הוספת קו בין שני מושגים או יותר.
 - רשמו מעל הקווים והחיצים את המילים המגדירות את הקשר – השתמשו בפעלים.
5. הרחיבו את המושגים על מנת להעמיק את הידע על הנושא.
6. מצאו קשרי הצלבה וחברו קשרים בין מושגים נוספים.
אתרו קשרים נוספים בין מושגים וציינו גם אותם בקווים/חיצים (אפשר לסמנם בצבע / עובי אחר להבלטה) ואל תשכחו לרשום את מילות הקשר.
7. הוסיפו דוגמאות

לתשומת לב המורים:

התלמיד יוערך על התהליך ועל התוצר הסופי. לאורך התהליך ההערכה נעשית על ידי המורה ועל ידי התלמיד. לאחר סיום כתיבת העבודה והכנת התוצר, יציג התלמיד את עבודתו לפני מנחה השכלה ומנהל ההשכלה. חשוב שיוכל להראות גם את התהליך שעבר הלומד.

המחווון

אחד הכלים החשובים ביותר למהימנות ההערכה של ביצוע מטלות, הוא סולם ההערכה - המחווון. לצורך הערכה מהימנה יש לבנות מחווונים אחידים, מדויקים ומפורטים שיצביעו במדויק ככל האפשר על הרמה הנדרשת מלומד ברמות השונות.

נקודת המוצא של המחווון היא יעדי המטלה: המחווון בודק אם אכן הושגו היעדים הללו, כלומר היעדים מהווים את הבסיס להגדרת הקריטריונים להערכה. כל קריטריון כזה מפורט לשלוש רמות ביצוע לפחות (גבוהה, בינונית, נמוכה), ועבור כל אחת מוגדרים מאפייני ביצוע מצופים. אלה הם קריטריונים וסטנדרטים לביצוע, ועליהם להיות ברורים ומוגדרים.

המחווון משמש אפוא גם כלי לעיצוב תפקודו של הלומד. הלומד חייב לקבל לידיו מראש את המחווון כדי שיהיה מודע לכל הנדרש ממנו בביצוע המטלה, וכך המחווון משמש כלי לשיפור התפקוד: בעזרתו הלומד יכול להעריך בכוחות עצמו את רמת הביצוע שלו ולראות מה עליו לעשות כדי לשפר את ביצועיו.

מחווון הערכה

תחילת הדרך	אמצע הדרך	הגעת ליעד	קריטריונים להערכה	המשימה
<ul style="list-style-type: none"> ✓ אדיש – חסר ענין ✓ מתקשה 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ מבצע – יוצא ידי חובתו ✓ עושה באופן חלקי 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ נלהב ✓ מגלה ענין 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ שיתוף פעולה 	<p>בחירת ערך</p> <p>העמקה בערך שנבחר</p>

תחילת הדרך	אמצע הדרך	הגעת ליעד	קריטריונים להערכה	משקל	המשימה
<ul style="list-style-type: none"> ✓ נזקק לעזרה רבה / לא עצמאי ✓ לא הצליח לעבוד עם הכלי לבד ✓ לא מעורב / חסר ענין 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ נזקק לעזרה ברעיון או בביצוע ✓ הבין חלקית את הפעלת הכלי הטכנולוגי והשימוש בו ✓ מעורב חלקית 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ עבד באופן עצמאי (יזם את הרעיון וביצע) הצליח ללמוד ולהשתמש בכלי טכנולוגי ✓ מעורב מאוד 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ עצמאות התמודדות עם כלים טכנולוגיים ✓ מעורבות בהכנה 	30%	הכנת התוצר

הנחיות למורה

עליכם לעזור לתלמיד ולכוון אותו לבנות מבנה להעברת המידע העיקרי בנאסף ונכתב בעבודה.

להתחיל בארגון ראשי פרקים – בדומה לכתיבת העבודה

על התלמיד :

- להציג את עצמו
- להציג את הנושא המרכזי
- מושגים עיקריים
- התובנות / מסקנות
- סיכום
- מה היה משמעותי עבורו
- מה למד על עצמו מהתהליך
- הדרכה על התוצר שבחר לעשות

מחווון הערכה לפרזנטציה

הערכה על שלב זה תעשה על ידי מנחה השכלה ומנהל השכלה.

כחלק מההכנה לקראת הפרזנטציה, מומלץ לעשות חזרות ולעבור על המחווון כדי לבדוק את רמת הביצוע.

תחילת הדרך	אמצע הדרך	הגעת ליעד	קריטריונים להערכה	המשימה
<ul style="list-style-type: none"> ✓ הלומד אינו מעורב בנושא ✓ אינו מכיר את התוכן, ענה על חלק קטן מהשאלות ✓ הציג את הנושא באופן לא ברור ולא ממוקד ✓ לא עשה שימוש חלקי במושגים עיקריים ✓ לא הציג תובנות ומסקנות 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ הלומד מעורב בנושא ✓ חלקית מכיר את התוכן, ענה על חלק מהשאלות ✓ הציג את הנושא באופן ברור וממוקד ✓ חלקית עשה שימוש חלקי במושגים עיקריים 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ הלומד מעורב בנושא ✓ בקיא בתוכן, ענה על כל השאלות ✓ הציג את הנושא באופן ברור וממוקד ✓ עשה שימוש במושגים עיקריים 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ מעורבות הלומד בנושא ובתהליך מידת הבקיאיות בתוכן ✓ דרך הצגת הנושא (מיקוד ובהירות) ✓ שימוש במושגים עיקריים ✓ הסקת מסקנות וגיבוש תובנות 	<p>הצגת העבודה - תוכן</p>

	✓ הציג תובנות ומסקנות באופן חלקי	✓ הציג תובנות ומסקנות		
✓ התוצר אינו מציג את הרעיון המרכזי ✓ אינו ממוקד ובהיר - מבולבל / לא קשור ✓ ערוך אסתטית ברמה נמוכה	✓ התוצר מציג את הרעיון המרכזי בבהירות ממוקד באופן חלקי ערוך ✓ אסתטית ברמה בינונית	✓ התוצר מציג את הרעיון המרכזי בבהירות ובאופן ממוקד ערוך ✓ אסתטית ברמה גבוהה	✓ הצגת הרעיון המרכזי בבהירות ובאופן ממוקד אסתטיקה ✓	הצגת תוצר

לפניכם דוגמה לתהליך העבודה (בנושא קומיקס)

<http://www.orianit.edu-negev.gov.il/comix/cp/homepage/lamore.htm>

לסיום תוכנית לימודים זו

בירור אישי וקבוצתי שיתופי

1. אילו דברים חדשים למדתי?
2. אילו ערכים עלו בתהליך הלמידה?
3. מה אהבתי ועניין אותי במיוחד?
4. לאילו תחומי חיים אני יכול לקחת את הידע וההבנות שקיבלתי?
5. אילו דברים אוכל לעשות אחרת בעקבות ההתנסות והלמידה?
6. האם אוכל להסביר ולסייע לאחרים בידע שרכשתי?

